

เส้นทางาทองเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยทาง
ธรรมชาติคิลาทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติ
สามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว
มิถุนายน 2563
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีนาคมในแหล่งท่องเที่ยวทาง
ธรรมชาติศิลาทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติ
สามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี

กวี วรกวิน

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว

มิถุนายน 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โมเดลในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติศิลาทราย
อุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี

ของ กวี วรรณวิ

ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว
ของมหาวิทยาลัยพะเยา

.....ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ดร.พลิชฐ์ โสภณพงศ์พัฒน์)

.....ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ชวลีย์ ณ ถลาง)

.....กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสวี วงษ์มณฑา)

ว่าที่ร้อยตรี.....กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ดร.ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชณะ เตชคณา)

.....อาจารย์บัณฑิตศึกษา

(ดร.พกามาศ ชัยรัตน์)

.....คณบดีวิทยาลัยการจัดการ

(ดร.ศรีสุดา จงสิทธิ์ผล)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความเมตตากรุณาของ รองศาสตราจารย์ ชวลีชัย ฅณ กลาง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาและให้คำแนะนำและเอาใจใส่ในการแก้ไขข้อบกพร่องในรายละเอียดและเนื้อหาต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ยิ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนได้สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี ขอยกย่องเชิดชูและกราบขอบพระคุณ บุคคลสำคัญของความสำเร็จในครั้งนี้ ประกอบด้วยรองศาสตราจารย์ชวลีชัย ฅณ กลาง ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.เสวี วงษ์มณฑา และว่าที่ร้อยตรี ดร.ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ให้แนวคิด ความรู้ กำลังใจและเวลาอันมีค่าทุกครั้งที่ได้รับคำแนะนำจากท่านจะเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่อยู่เสมอ ส่งผลให้วิทยานิพนธ์ได้รับคำชื่นชมและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ดร.พลิชฐ์ โสภณพงศพัฒน์ ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดร.ชัชณะ เตชคณา และรองศาสตราจารย์ ดร.พยอม ธรรมบุตร คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้ข้อคิดเห็นเพื่อให้ปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่ให้ข้อมูลประกอบการวิจัยทุกท่านที่สละเวลาอันมีค่า เพื่อการศึกษาจนวิทยานิพนธ์มีข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วน

นอกจากนี้ขอขอบพระคุณ ท่าน ดร.ประเทือง จินตสกุล ดร.ชาลี นาวานุเคราะห์ ดร.จุมพล วิเชียรศิลป์ รศ.ประชา อินทร์แก้ว อ.มัญญู วงศ์คำดี รศ.ประสิทธิ์ คุณรัตน์ เจ้าอาวาส วัดสิรินธรวราราม วัดปานานาชาติ วัดปามณีรัตน์ วัดป่าไทรงาม วัดป่าบุญล้อม เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติผาแต้มและนักท่องเที่ยว ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พูดคุยเชิงลึก

และท้ายสุดขอขอบคุณ ดร.ณัฐรินทร์ ปรีวงศ์กุลธร รองคณบดีฝ่ายวิชาการประกันคุณภาพการศึกษา และดร.วิลาสิณี เขมะปัญญา กัลยาณมิตรผู้ปรารถนาดีมาตลอด ที่มีส่วนในการผลักดันให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงมาได้

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณครอบครัวที่เป็นกำลังใจและผลักดันให้ผู้วิจัยมีความอดทนหาความรู้ในการทำวิทยานิพนธ์เพื่อสำเร็จการศึกษาขั้นสูงสุดระดับดุษฎีบัณฑิตในครั้งนี้

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีประโยชน์ต่อสังคมไทย ผู้วิจัยขอมอบความดีแก่บิดา มารดา ครอบครัว ครูอาจารย์ที่ให้ความรู้ รวมทั้งผู้มีพระคุณดั่งที่กล่าวไว้ข้างต้น หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

กวี วรกวิน

เรื่อง: เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติศิลาทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัย: กวี วรกวิน, วิทยานิพนธ์: ปริญญาโท (การจัดการการท่องเที่ยว), มหาวิทยาลัยพะเยา, 2562

ประธานที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ชวลีย์ ณ ถลาง, **กรรมการที่ปรึกษา:** รองศาสตราจารย์ ดร.เสวี วงษ์มณฑา, ว่าที่ร้อยตรี ดร.ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์, เส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติศิลาทราย, ธรณีสัณฐานหินทราย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติศิลาทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาลักษณะทางกายภาพด้านธรณีสัณฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทรายในอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก
- 2) ศึกษาการรับรู้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทรายของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก และ
- 3) สร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในเขตแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทรายบริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ในจังหวัดอุบลราชธานี งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม ประกอบด้วย นักท่องเที่ยว จำนวน 15 คน ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน และพระสงฆ์จำนวน 5 รูป รวม 25 คน/รูป ผลการศึกษา พบว่า 1) ลักษณะทางกายภาพด้านธรณีสัณฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทรายในอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก มีลักษณะสัณฐานทางกายภาพเพื่อการท่องเที่ยว 10 อนุสัณฐาน คือ ผาหิน ชั้นหิน เสาหิน ระแหงหิน ปุ่มหิน แก่งหิน บ่อหิน ชะง่อนหิน น้ำตก และดินทราย 2) การรับรู้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทราย มี 3 ระดับ คือ ระดับรู้เห็น ระดับรู้พิจารณาและระดับรู้คิด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้อยู่ในระดับการรู้เห็น ระดับการรู้พิจารณานั้นมีน้อย และระดับการรู้คิดมีน้อยมาก หรือแทบไม่มีเลย ดังนั้น การท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยวปัจจุบันมีลักษณะการท่องเที่ยวแบบไปเห็นแล้วรู้จัก การเที่ยวแล้วรู้คุณค่ามีน้อย และเที่ยวแล้วได้องค์ความรู้ใหม่ ๆ มีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย 3) ผู้วิจัยนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยว จำนวน 8 เส้นทาง ประกอบด้วย การท่องเที่ยวทางน้ำ จำนวน 5 เส้นทาง ประกอบด้วย เส้นทางสามพันโบก เส้นทางผาชัน เส้นทางระหว่างแก่งผาชะนะโต-บ้านทุ่งนาเมือง เส้นทางแก่งเก้าพันโบก และเส้นทางแก่งผาโลก และเส้นทางท่องเที่ยวทางบกจำนวน 3 เส้นทาง ประกอบด้วย เส้นทางผาแต้มตอนใต้ เส้นทางผาแต้มตอนกลาง และเส้นทางผาแต้มตอนเหนือ (ผาชัน-ผานางคอย) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยในการจัดทำข้อมูลเพื่อสร้างการรับรู้ให้กับนักท่องเที่ยวและนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวธรณีสัณฐานศิลาทราย

Title: CREATIVITY FOR PERCEPTUAL TOURISM IN SANDSTONE GEOMORPHOLOGY OF PA-TAM AND SAM-PAN-BOK GEOLOGIC PARK, UBON RATCHATHANI PROVINCE

Author: Kawee Worrakawin, Thesis: Ph.D. (Tourism Management), University of Phayao, 2019

Advisor: Associate Professor Chawalee Na Thalang, **Co-advisor:** Associate Professor Dr. Seri Wongmonta, Acting Sub Lt. Dr.Thanarat Rattanapongtara

Keywords: Perceptual Creative Tourism, Creative Travel Route, Natural Sand Stone, Minor Morphology of Sandstone

ABSTRACT

The research aims: 1) to study the physical features of Minor Morphology of Sandstone Tourist attraction in Pa-Tam and Sam-Pan-Bok Geologic Park 2) to evaluate the perception level of Creativity for Perceptual Tourism; and 3) to create a creative conceptual tourism route in the area of Sandstone Geomorphology of Pa-Tam and Sam-Pan-Bok Geologic Park, Ubon Ratchathani Province. This is a qualitative research. The qualitative structured interview will be conducted to 25 key informants who are 15 Thai tourists, 5 experts and 5 monks. The qualitative data will be analyzed with the content analysis. The results of the research revealed 1) At Pa-Tam and Sam-Pan-Bok Geologic Park, there are 10 physical morphological features for tourism as follows: Rock Cliff, Rock Layer, Rock pillar, Rock Crack, Rock button, Rapids, Pothole, Rock Hand, Water Fall and Sandy Soil. 2) The interview data has displayed 3 levels of the perception of creativity for perceptual tourism; perception, intellectual and conceptual. Majority of tourists' awareness is categorized in the perception level, less in the intellectual level and very few in the conceptual level. 3) The researcher has created 5 water tourism routes consisting of 1) Sam-Pan-Bok route, 2) Pa-Chan route, 3) Kaeng-Pa-Chanadai to Ban-Thung-Na-Mueang route, 4) Kaeng-Kao-Pan-Bok route, and 5) Kaeng-Pa-Sok route as well as 3 ground tourism routes; 1) South Pa-Tam route, 2) Center Pa-Tam route and 3) North Pa-Tam route (Pa-Chan-Pa-Nang-Koi). The result of this research could be delivered to other related parties in order to provide relevant information to create awareness for tourists and to present creativity for perceptual tourism routes of Minor Morphology of sandstone tourist attractions.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	9
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์.....	14
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	16
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	17
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว.....	25
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเกิดภูมิประเทศ	31
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสัญญาณหินทรายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	35
แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้และเรียนรู้ของคน	42
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	58
3 วิธีดำเนินการวิจัย	69
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	69
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	70
การเก็บรวบรวมข้อมูล	71
การวิเคราะห์ข้อมูล	72

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	73
ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจหาอนุสัญญานหินทรายจาก ภูมิประเทศจริง เพื่อเลือกหาอนุสัญญานที่จะนำมาสัมภาษณ์เชิงลึก	73
ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ทรงคุณวุฒิ พระสงฆ์ และ นักท่องเที่ยว	79
ขั้นตอนที่ 3 นำองค์รู้ทั้งหมดที่ได้จากข้อ 2 มาสังเคราะห์เป็นข้อมูลความรู้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์.....	136
5 บทสรุป	138
สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย	138
อภิปรายผลการศึกษา	143
ข้อเสนอแนะ	147
บรรณานุกรม	151
ภาคผนวก	159
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เชิงลึกระดับรู้ในสัญญานหินทรายรูปแบบต่าง ๆ (ผู้ทรงคุณวุฒิและพระสงฆ์)	160
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เชิงลึกระดับรู้ในสัญญานหินทรายรูปแบบต่าง ๆ (นักท่องเที่ยว).....	162
ภาคผนวก ค รูปอนุสัญญาน	165
ภาคผนวก ง ตัวอย่างโปรแกรมทัวร์ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโน ทัศน์อุทยานแห่งชาติผาแต้ม.....	175
ภาคผนวก จ แผนที่เส้นทางสร้างสรรค์มโนทัศน์ศิลาทราย.....	177
ประวัติผู้วิจัย	183

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากสัญญาณ หिनทราย 10 สัญญาณ	80
2 แสดงข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิลักษณะทางจิตภาพที่เห็นจากสัญญาณ หिनทราย 10 สัญญาณ	87
3 แสดงข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิลักษณะทางมโนภาพที่เห็นจากสัญญาณ หिनทราย 10 สัญญาณ	92
4 แสดงแจกแจงระดับการรู้เห็นลักษณะทางกายภาพของผู้ทรงคุณวุฒิ	95
5 แสดงแจกแจงระดับการรู้พิจารณาลักษณะทางกายภาพของผู้ทรงคุณวุฒิ	96
6 แสดงแจกแจงระดับการรู้คิดลักษณะทางกายภาพของผู้ทรงคุณวุฒิ	98
7 แสดงข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์ลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากสัญญาณ หिनทราย 10 สัญญาณ	101
8 แสดงข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์ลักษณะทางจิตภาพที่เห็นจากสัญญาณ หिनทราย 10 สัญญาณ	104
9 แสดงข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์ลักษณะทางมโนภาพที่เห็นจากสัญญาณ หिनทราย 10 สัญญาณ	106
10 แสดงแจกแจงระดับการรู้เห็นลักษณะทางกายภาพของพระสงฆ์	108
11 แสดงแจกแจงระดับการรู้พิจารณาลักษณะทางกายภาพของพระสงฆ์	109
12 แสดงแจกแจงระดับการรู้คิดลักษณะทางกายภาพของพระสงฆ์	110
13 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยว 15 คน แสดงระดับการรับรู้สัญญาณหिनทราย 10 สัญญาณ ใน 3 ระดับการรู้	135

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แสดงความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน	22
2 แสดงตัวเสริมแรง ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับพฤติกรรม	46
3 แสดงการทดลองของพาฟลอฟ.....	50
4 แสดงแผนภูมิทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม	54
5 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	68

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมพักผ่อนของมนุษย์ ส่งผลทำให้เกิดความต้องการในการเดินทาง การบริโภค และใช้บริการของธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องทางการท่องเที่ยว (ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2554, หน้า 1-4) กิจกรรมทางการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน บันเทิงใจ และเกิดการเรียนรู้เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับนักท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง (Fernandes, 2011, p.629)

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางหลักด้านการท่องเที่ยวของโลกมาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เช่น มีประวัติศาสตร์โบราณคดีที่ทรงคุณค่า มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ มีความงดงามทางด้านวัฒนธรรมประเพณี และมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายน่าสนใจ จึงเป็นเหตุผลทำให้ประเทศไทยมีศักยภาพสูงในการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2555, สื่อออนไลน์) การพัฒนาการท่องเที่ยวไทยตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564 ได้เน้นในด้านการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว ภายใต้หลักแนวคิดสร้างสรรค์ (การท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพ การสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยประสบการณ์จริง ที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว (Richards and Raymond, 2000) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์อันแท้จริง ซึ่งได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้านศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรม หรือคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่ (Richards and Raymond, 2000) ภายใต้หลักการและแนวคิด “การต่อยอด เพิ่มค่า หาจุดต่าง” โดยเป็นการต่อยอดจากฐานทุนเดิมที่มีอยู่ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม แล้วนำมาเพิ่มมูลค่าทางด้านการท่องเที่ยว บนฐานอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่น เพื่อสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่แปลกใหม่

โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย, 2553, สื่อบนออนไลน์) อาทิ กิจกรรมการสัมผัสวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยการเข้าพักแบบโฮมสเตย์ กิจกรรมการทำอาหารท้องถิ่น กิจกรรมการเรียนรู้งานหัตถกรรมท้องถิ่น กิจกรรมการไหว้พระ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ส่วนมากจะมีลักษณะที่มุ่งเน้นในกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมเป็นหลัก นำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ไม่ใช่แต่จะมุ่งเน้นกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเดียว แต่ยังให้ความสำคัญกับรูปแบบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จะเห็นได้จากตัวอย่างของประเทศที่ประสบความสำเร็จด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมู่บ้านชาวนาชิราคาควาโกะ ประเทศญี่ปุ่น ที่ได้มีการพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวไปตามเส้นทางธรรมชาติ ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับธรรมชาติและวัฒนธรรมญี่ปุ่น กิจกรรมท่องเที่ยวสัมผัสวิถีธรรมชาติ การแช่น้ำแร่ร้อน หรือการออนเซ็นแบบธรรมชาติ และกิจกรรมการสัมผัสธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์แบบญี่ปุ่น โดยการนั่งกระเช้าเพื่อชมธรรมชาติ เป็นต้น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560, หน้า 24-26)

นาฟีกอ์ติภักดิ์ แสงสนิท และธีระ ลินเดชาภิรักษ์(2556) กล่าวถึงว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่เป็นต้นแบบอย่างแท้จริง (Originality) มีความแท้ดั้งเดิม (Authenticity) มีศิลปะ (Art) และมีกลิ่นไอท้องถิ่น ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีจินตนาการ (Imagination) จรรโลงใจ (Inspiration) และสามารถสร้างองค์ความรู้ (Knowledge) จากการสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม โดยไม่เน้นรายได้แต่เป็นการเน้นคุณค่าของชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีโนทัศน์ หมายถึง การท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวจริง มีโอกาสได้สัมผัสของจริงแบบเชิงประจักษ์ ได้ประสบการณ์การสัมผัสเห็นลักษณะทางกายภาพจนได้การรู้ข้อมูลทางกายภาพที่ผ่านการสัมผัสเห็น นำมาผ่านกระบวนการพิจารณาในข้อมูลที่เป็นกระบวนการการพัฒนาเชิงการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ได้เป็นสาระความรู้ที่มองไม่เห็นขณะสัมผัสจริง หลังจากนั้นนำข้อมูลจากเนื้อหาการรู้เห็นกับข้อมูลสาระความรู้ที่พิจารณาความคิดพิจารณาร่วมกัน เพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงมโนภาพที่ผ่านการเห็นและรู้ของจริงและความจริง เกิดเป็นองค์ความรู้เชิงมโนภาพบนพื้นฐานของจริงและความจริงแท้เกิดจากการฉลาดคิด (Ingenuity) จากความรู้ด้านกายภาพ ไปสู่ความรู้ด้านจินตภาพ และด้านมโนภาพเป็นลำดับ (พระพรหมคุณภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2553)

นับเป็นการต่อยอดจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่นักท่องเที่ยวมีจินตนาการ (Imagination) จรรโลงใจ (Inspiration) และสามารถสร้างองค์ความรู้ (Knowledge) จากการสร้างประสบการณ์ตรง

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย มีพื้นที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ และมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจ มีความแปลกใหม่ที่สามารถนำมาต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนได้ โดยทรัพยากรทางธรรมชาติที่น่าสนใจคือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาประเภทธรณีสัณฐานคิลาหินทรายในแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ซึ่งคิลาทรายเกิดจากกระบวนการผุพัง กระบวนการกัดกร่อน กระบวนการพัดพา และกระบวนการทับถม ทำให้เกิดเป็นคิลาทรายในรูปลักษณะต่าง ๆ (กรมธรณีวิทยา, 2555, สื่อออนไลน์) โดยอุทยานแห่งชาติผาแต้ม จะมีคิลาหินทรายที่มีลักษณะเด่น คือ มีหน้าผาทอดเป็นแนวยาวไปตามลำน้ำโขง หน้าผาชั้น ส่วนบนของหน้าผาเป็นหินทราย เนื้อหยาบ สีขาว ในเนื้อหินมีกรวดปน มีความแข็งแรง ทนทานต่อการสึกกร่อนได้ดีกว่าชั้นหินของหมวดหินเสาขัวซึ่งรองรับอยู่ข้างใต้ ที่หน้าผาคิลาหินทรายผาแต้มพบภาพเขียนโบราณอายุประมาณ 3,000–4,000 มากกว่า 300 ภาพ กรมทรัพยากรธรณีจึงกำหนดสัญลักษณ์ทางธรณีของจังหวัดอุบลราชธานี คือ “หินทรายผาแต้ม” (กวี วรภิน, 2536) ส่วนจุดเด่นของคิลาหินทรายในแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติสามพันโบก คือ เป็นแก่งหินที่อยู่ใต้ลำน้ำโขง ในช่วงฤดูน้ำหลากแก่งหินดังกล่าวจะจมอยู่ภายใต้บาดาล และด้วยแรงน้ำวนกัดเซาะจึงทำให้แก่งหินกลายเป็นแอ่งเล็ก แอ่งใหญ่ จำนวนมากกว่า 3,000 แอ่ง หรือ 3 พันโบก ซึ่งโบกหรือแอ่ง หมายถึง บ่อน้ำลึกในแก่งหินใต้ลำน้ำโขง ในช่วงฤดูแล้ง สามพันโบกจะโผล่พ้นน้ำให้เห็นเป็นคล้ายภูเขากลางลำน้ำโขง ความสวยงามวิจิตรของหินที่ถูกน้ำเซาะจะมองเห็นเป็นภาพศิลปะมีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกันออกไป (กฤษณ์ โคตรสมบัติ, 2553)

จากคุณค่าของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติในข้างต้น จึงเป็นเหตุผลในการสนับสนุนให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คือ คิลาหินทรายมาใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวให้เกิดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สร้างประสบการณ์ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือน อันจะนำไปสู่การสร้างควมพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวทำให้เกิดการเดินทางมาท่องเที่ยวซ้ำ ส่งผลทำให้ชุมชนในท้องถิ่นเกิดรายได้ มีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตลอดจนเป็นการสร้างกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในลักษณะ

ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีโนทัศน์ สามารถสร้างการรับรู้ของนักท่องเที่ยวในทุก ๆ ช่องทาง ทั้งที่ผ่านการรับรู้เห็นด้วยกายหรือกายทัศน์ รู้พิจารณาด้วยจิตหรือจินตทัศน์ และรู้คิดด้วยใจหรือมโนทัศน์ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2557) กล่าวถึงการเรียนรู้แบ่งเป็น 3 ระดับได้แก่ ระดับการรู้เห็น (Perception) ระดับการรู้พิจารณา (Intellectual) และระดับการรู้คิด (Conceptual)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัยเรื่อง เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีโนทัศน์ ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติศิลาทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี โดยได้ทำการสำรวจอนุสรณ์ฐานหินทราย ในแหล่งท่องเที่ยวหินทรายในอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก เพื่อค้นหาสมบัติเชิงกายภาพที่ประกอบเป็นสัญลักษณ์และอนุสรณ์ฐาน แต่ละสัญลักษณ์จากสิ่งที่เห็น และสำรวจหามิติสัมพันธ์เชิงจินตภาพที่ทำให้เกิดสัญลักษณ์หินทรายทุกสัญลักษณ์ เพื่อจะนำไปสู่การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีโนทัศน์จากระบบนิเวศน์เขาหินทรายในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีโนทัศน์จากระบบนิเวศน์ร่องน้ำหินทรายในเขตอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ตลอดจนการศึกษวิจัยในครั้งนี้ยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564 ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเป็นฐานความรู้ในการยกระดับการท่องเที่ยวไปสู่การท่องเที่ยวเชิงคุณภาพและการท่องเที่ยวเชิงปัญญาในอนาคต

คำถามของการวิจัย

1. ลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัญลักษณ์หินทรายของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก มีลักษณะอย่างไร
2. นักท่องเที่ยวมีการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัญลักษณ์หินทรายของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก อย่างไร
3. เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัญลักษณ์หินทรายของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก มีจุดใดบ้าง และเริ่มจากจุดใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพ ด้านธรณีสัณฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาการรับรู้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โมทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทรายของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก
3. สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โมทัศน์ในเขตแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทราย บริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โมทัศน์ ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติศิลาทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเก็บข้อมูล โดยทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและการตีความเพื่อสร้างข้อสรุป

ขอบเขตทางด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยศึกษาโดยการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สัมภาษณ์ความคิดเห็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 นักท่องเที่ยว จำนวน 15 คน ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก เนื่องจากนักท่องเที่ยวเป็นผู้มีความเกี่ยวข้องที่ได้รับผลประโยชน์และได้รับผลกระทบในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเลือกบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วน มีเวลาเพียงพอในการให้ข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงจากตัวแทนความคิดเห็น

กลุ่มที่ 2 ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่สามารถให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทราย โดยเลือกบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วน มีเวลาเพียงพอในการให้ข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงจากตัวแทน

กลุ่มที่ 3 พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป ได้แก่ พระสงฆ์ที่สามารถให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวได้ที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก

ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาที่ศึกษากำหนดให้ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะทางกายภาพ ด้านธรณีสัณฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐาน หินทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี 2) วัดการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐาน หินทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี และ 3) สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในเขตแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณี สัณฐาน หินทราย บริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์** ได้แก่ การท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชุมชน และเอกลักษณ์ของสถานที่เป็นต้นแบบอย่างแท้จริง (Originality) มีความแท้ดั้งเดิม (Authenticity) มีศิลปะ (Art) และมีกลิ่นไอท้องถิ่น ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีจินตนาการ (Imagination) จรโลงใจ (Inspiration) และสามารถสร้างองค์ความรู้ (Knowledge) จากการสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม โดยไม่เน้นรายได้ แต่เป็นการเน้นคุณค่าของชุมชน

2. **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์** หมายถึง การท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวจริง เกิดประสบการณ์การสัมผัสเห็น ได้การรู้ข้อมูลทางกายภาพ แล้วนำมาผ่านกระบวนการพิจารณา หลังจากนั้นนำข้อมูลจากเนื้อหาการรู้เห็นกับข้อมูลสาระความรู้ที่พิจารณามาตีพิจารณาด้วยกัน เกิดเป็นองค์ความรู้เชิงมโนภาพบนพื้นฐานของจริงและความจริงแท้เกิดจากการฉลาดคิด (Ingenuity) เกิดเป็นองค์ความรู้เชิงมโนภาพบนพื้นฐานของจริงจากการฉลาดคิด (Ingenuity) นำไปสู่ความรู้ด้านกายภาพ ความรู้ด้านจินตภาพ และ ด้านมโนภาพ เป็นลำดับ

3. **การเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว** หมายถึง การรู้ในทุก ๆ ช่องทาง ทั้งที่ผ่านการรับรู้เห็นด้วยกายหรือกายทัศน์ รู้พิจารณาด้วยจิตหรือจินตทัศน์ และรู้คิดด้วยใจหรือมโนทัศน์ ผู้วิจัยแบ่งการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับการรู้เห็น (Perception) ระดับการรู้พิจารณา (Intellectual) และระดับการรู้คิด (Conceptual)

4. **ธรณีสัณฐานหินทราย** หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีโครงสร้างทางธรณีสัณฐาน เป็นพื้นฐานรองรับในพื้นที่ ซึ่งเป็นเหตุให้ภูมิประเทศเกิดเป็นอนุสรณ์หินทรายแปลก เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นหินทรายแต่ละแห่งอาจมีสัณฐานหินทรายแปลก ๆ อย่างเดียว แต่มีปริมาณมากหรืออาจมีอนุสรณ์หลายรูปแบบอยู่ร่วมกัน

เป็นพื้นที่ว่างก็ได้ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติศิลาทรายส่วนใหญ่จะมีมากอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

5. ธรรมชาติศิลาทราย หมายถึง ลักษณะหินทรายที่ปรากฏในอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ในลักษณะฐานภูมิประเทศรูปแบบต่าง ๆ ทั้งฐานขนาดใหญ่ เช่น ภูเขา ที่ราบสูง และอนุฐานขนาดเล็ก เช่น หน้าผา ชั้นหิน เสาดิน (เสาดเลียง) บ่อหิน (โบก) ชะง่อนหิน (เทิบ) เป็นต้น

6. แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีฐานหินทราย หมายถึง แหล่งท่องเที่ยว 2 แห่ง ได้แก่

6.1 อุทยานแห่งชาติผาแต้ม หมายถึง อุทยานแห่งชาติผาแต้ม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นอุทยานที่มีพื้นที่รองรับด้วยหินทรายกลุ่มโคราช มีภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงหินทราย เนินเขาหินทราย บนเนินเขาและที่ราบสูงเหล่านั้นมีอนุฐานหินทราย ซึ่งเกิดการกัดกร่อนด้วยกระบวนการทางธรรมชาติมากมาย ถึงแม้ว่าคนทั่วไปที่ไปเที่ยวผาแต้มจะไปดูงานเขียนสีโบราณ และทางอุทยานมักจะประชาสัมพันธ์ภาพโบราณคดี แต่ในการศึกษาครั้งนี้ จะศึกษาอนุฐานหินทราย ซึ่งมีมากกว่าภาพเขียนและเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เด่นของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม

6.2 อุทยานแห่งชาติสามพันโบก หมายถึง อุทยานแห่งชาติสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นเขตอุทยานที่มีฐานที่เป็นหินทรายกลุ่มโคราช แต่มีทางน้ำที่เป็นแม่น้ำใหญ่ไหลผ่าน คือ แม่น้ำโขง ภูมิประเทศส่วนใหญ่จึงเป็นร่องน้ำ แต่ภายในร่องน้ำถูกกระบวนการของน้ำปรับแต่งให้เกิดอนุฐานหินทรายแปลก ๆ เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลาทรายที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี

7. เส้นทางการท่องเที่ยว หมายถึง เส้นทางที่นักท่องเที่ยวเดินทางจากแหล่งท่องเที่ยวจุดหนึ่งสู่แหล่งท่องเที่ยวอีกจุดหนึ่ง เป็นแนวทางสัญจรที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเพื่อเข้าชมจุดที่น่าสนใจตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยง่าย สะดวกปลอดภัย ได้รับความรู้และความเพลิดเพลินจากการใช้เส้นทาง

8. นักท่องเที่ยว หมายถึง นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ไปเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวหินทรายแห่งใดแห่งหนึ่งหรือทั้งสองแห่ง หรือแหล่งอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกับอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก

9. ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ทางด้านธรณีวิทยา ธรณีฐาน ภูมิศาสตร์ หรือ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติที่มีความรู้เกี่ยวกับ ภูมิประเทศ ฐานหินทราย กระบวนการปรับระดับเปลือกโลก

10. **พระสงฆ์** หมายถึง นักบวชที่มีความรู้ ซึ่งอยู่ประจำที่วัดหรือสำนักสงฆ์ในบริเวณใกล้เคียงกับอุทยานแห่งชาติทั้งสองแห่งนี้ ซึ่งเป็นพระที่มีโอกาสสัมผัสกับภูมิประเทศหินทรายที่พระมักใช้เป็นที่ปฏิบัติ เช่น ภูมิประเทศ หน้าผา เทียบ ถ้ำ ฯลฯ

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ได้ชุดองค์ความรู้ด้านธรณีฐานหินทราย ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีฐานหินทราย บริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก
2. ได้ทราบถึงระดับการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวชาวไทยจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โมทัศน์ ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีฐานหินทราย บริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก
3. ได้นำเสนอเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โมทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีฐานหินทราย บริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาคครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสัณฐานหินทราย และแนวคิดวิธีรับรู้ของนักท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว
6. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเกิดภูมิประเทศ
7. แนวคิดเกี่ยวกับสัณฐานหินทรายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
8. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้และเรียนรู้ของคน
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
10. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

Richards and Raymond (2000) ให้ความหมาย การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพ การสร้างสรรค์ของตนผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง ที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว

Richards and Raymond (2000, p.18) ได้ให้นิยาม “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Definition of Creative Tourism) ว่าเป็นการให้โอกาสนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนได้พัฒนาการสร้างสรรค์ศักยภาพ ได้ตระหนักรู้ถึงการปฏิบัติที่มีปฏิสัมพันธ์กันในท้องถิ่นนั้น ๆ และได้เรียนรู้จากประสบการณ์ซึ่งเป็นลักษณะของ เป้าหมายในวันหยุดพักผ่อนในที่ที่เขาเข้ามา

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) (Santa Fe International Conference on Creative Tourism, 2006, online) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์ อันแท้จริง ซึ่งได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้านศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรม หรือคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) นาฬิกาอติภักดิ์ แสงสนิท และธีระสินเดชารักษ์ (2556) ให้แนวคิดไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์สถานที่ โดยนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม และมีโอกาสได้ใช้ชีวิตร่วมกันกับเจ้าของสถานที่ และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชน และเอกลักษณ์ของสถานที่ ไม่ใช่กิจกรรมที่เน้นรายได้ของชุมชน แต่เป็นกิจกรรมที่เน้นคุณค่าของชุมชนเท่านั้น

David and Laura (2006) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าการท่องเที่ยวคล้ายกับขบวนการ มีการปฏิบัติ ซึ่งจะมีผลตามมาเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว รัฐบาล ชุมชน สถานศึกษาและองค์กรต่าง ๆ ของประเทศนั้น ๆ ในกระบวนการของผลกระทบจากการเดินทาง ที่พัก การจัดการ และผู้มาเยือน ผู้เกี่ยวข้องในระบบการท่องเที่ยว อาทิ ชุมชนท้องถิ่น รัฐบาล องค์กรการท่องเที่ยว NGOs สถาบันทางการศึกษาจะต้องมีสื่อสารกันเป็นลักษณะการศึกษาแบบเครือข่าย ทั้งเรื่องภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ กฎหมาย นิเวศวิทยา สังคมวิทยา จิตวิทยา การจัดการธุรกิจ มานุษยวิทยา การตลาด เกษตรกรรม การเมือง และเศรษฐศาสตร์ การชี้วัดของการพัฒนาหลายสถาบันทางการท่องเที่ยว ยังคงยึดพื้นฐานที่ค่านิยม คล้ายกับการดูว่า ภูมิประเทศและเศรษฐกิจ แต่การเพิ่มขึ้นของการจัดแบ่งสรรส่งเสริมตามสัดส่วนของท้องถิ่น เชื่อมโยงและขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ นี้คือผลสรุปสุดท้ายของการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งเป็นผลกระทบบนพื้นที่ที่เห็นได้อย่างชัดเจน และก่อให้เกิดผลของการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการ และสืบเนื่องไปยังโครงสร้างอื่น ๆ คล้ายกับเป็นการบันทึกได้ว่านี่คือกระบวนการที่สำคัญของบทบาทในการสร้างสรรค์ ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางโดยผู้เชี่ยวชาญทางการท่องเที่ยวถึงความจำเป็นที่จะไปให้ถึงความก้าวหน้าโดยมีการยึดเป็นระเบียบวินัยพัฒนาต่อเรื่องดังกล่าว

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การมอบโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ มีส่วนร่วม เพื่อเพิ่มประสบการณ์และสร้างคุณค่าให้ชุมชนผ่านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม และธรรมชาติ

จุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (The Origin of Creative Tourism)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ถือได้ว่าเป็นกระบวนทัศน์ (New Travel Paradigm) และทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน จากการท่องเที่ยวแบบเดิมในยุคแรก ๆ ที่ให้ความสนใจกับการพักผ่อนหย่อนใจ (Sun-Sea-Sex Tourism) มาสู่การเดินทางท่องเที่ยวในยุคที่สองที่ให้ความสนใจกับวัฒนธรรม (Cultural Tourism) และใส่ใจกับผลกระทบ

ด้านสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว (Sustainable Tourism) และยุคที่สาม ในกระแสการท่องเที่ยวที่เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่คำนึงถึงความยั่งยืนเป็นสำคัญ โดยเน้นย้ำถึงความผูกพัน (Engaged) ของนักท่องเที่ยว (ผู้มาเยือน-Visitor-Guest) กับผู้ถูกท่องเที่ยว (เจ้าบ้าน-Host) ประสบการณ์แท้/ปฏิบัติการจริงที่มาจากการเรียนรู้ในพื้นที่ท่องเที่ยว (Active Participation) และเป็นผลให้เกิดความจดจำ-ประทับใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว (Understanding Specific Cultural of the Place)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) มีความตกลงว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (The UNESCO Universal Declaration of Cultural Diversity) เพื่อยอมรับให้มีการกำหนดมาตรฐานนานาชาติเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการพิทักษ์ รักษาและส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสนทนาระหว่างวัฒนธรรม โดยในปีต่อมา UNESCO ได้ริเริ่มโครงการพันธมิตรระดับโลกเพื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Global Alliance for Cultural Diversity) เพื่อให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นจริงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ปี พ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) เพื่อดำเนินการสนับสนุนนโยบายส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมของโลก UNESCO จึงเสนอโครงการ “เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์” (The Creative Cities Network) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ที่จะนำไปสู่รูปแบบใหม่ของการร่วมมือในระดับนานาชาติ ในภาคประชาชน เอกชน สาธารณะ และประชาคม

เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก มีทั้งหมด 7 กลุ่ม เมืองหนึ่งเมืองใดที่จะเข้าร่วมเป็นเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ภายใต้การประกาศรับรองโดยยูเนสโกจะต้องเลือกเสนอตนเองได้เพียงประเภท เดียวเท่านั้นจากกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ 1) วรรณกรรม (Literature) 2) งานหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน (Crafts and Folk Art) 3) งานออกแบบ (Design) 4) ดนตรี (Music) 5) อาหาร (Gastronomy) 6) ภาพยนตร์ (Cinema) 7) สื่อศิลปะ (Media Arts)

ในโครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของ UNESCO นอกจากจะมีเป้าหมายที่จะสนับสนุนความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาในระดับนานาชาติ และเพื่อตั้งหลักตอรับกับผลกระทบในระดับโลก โดยความพยายามที่จะเชื่อมโยงเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้วยังได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ในการสร้างการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ (Creating New Tourism Opportunities) ที่นักท่องเที่ยวจะสามารถรับและเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเมืองนั้น ๆ ทั้งวัฒนธรรมในลักษณะที่จับต้องได้และเป็นนามธรรม (Tangible and Intangible Cultural)

โดยผ่านประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเอง โครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวแนวใหม่ของ UNESCO จึงเน้นถึงความผูกพัน (Engaged) ความจริงแท้ผ่านประสบการณ์ (Authentic Experience) ซึ่งเป็นการส่งเสริมกิจกรรมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในลักษณะทางวัฒนธรรมของเมืองที่ไปเยือน (Active Understanding of the Specific Cultural Features of a Place)

คุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Properties of Creative Tourism)

นาฟีกอติภักดิ์ แสงสนิท และธีระ ลินเดชาวัณ (2556) ผู้อำนวยการองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ได้กำหนดนโยบายและแนวทางการปฏิบัติงานเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative Tourism) ว่าหมายถึง การท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชน และเอกลักษณ์สถานที่ โดยนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม และมีโอกาสได้ใช้ชีวิตร่วมกับเจ้าของสถานที่ และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชน และเอกลักษณ์ของสถานที่ไม่ใช่กิจกรรมที่เน้นรายได้ของชุมชน แต่เป็นกิจกรรมที่เน้นคุณค่าของชุมชนเท่านั้น" โดยให้หลักการของคุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้ คือ

1. ผู้ท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน (Each Engaging the Other)
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม (Cross-Cultural Engagement/Cultural Experience)
3. มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว (Spirit of Place/Deep Meaning/Understanding of the Specific Cultural of the Place)
4. ประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม (Hands-on experience)
5. มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน/ส่งผ่าน-ส่งต่อประสบการณ์ (Exchange Information/Transformation and Transformative Experiences)
6. เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นผู้ชม (More participate than observe)
7. นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Co-Creating Tourism Experience)
8. ความจริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์ ประสบการณ์จริง (Authentic Both Process and Product/Genuine Experience)

9. จดจำประทับใจ เข้าใจ (Memorable/I hear and I forget, I see and I remember, I do and I understand)

10. การท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจง (Traitor-made approach)

หลักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Principle of Creative Tourism)

1. เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่ได้เลียนแบบใคร เป็นต้นแบบอย่างแท้จริง (Originality) มีความแท้ดั้งเดิม (Authenticity)

2. มีจินตนาการ (Imagination) จรรโลงใจ (Inspiration)

3. มีองค์ความรู้ (Knowledge) มีศิลปะ (Art) และมีกลิ่นไอท้องถิ่น

4. เกิดจากการฉลาดคิด (Ingenuity) กลายเป็นประดิษฐกรรม (Inventiveness)

5. เป็นทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Assets)

ประเภทการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

1. มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)

2. ศิลปะ (Arts)

3. วิถีชีวิต (Lifestyles)

4. สื่อ (Media)

5. การตอบสนองความต้องการของลูกค้า (Functional Creation)

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว มี 2 ประการ คือ

1. สภาพเอื้อต่อการท่องเที่ยว เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้ผู้คนสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ ได้แก่ เวลา และรายได้

2. แรงจูงใจเพื่อการท่องเที่ยว เป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมต่าง ๆ

ภูริวัจน์ เดชอุ้ม (2556, สื่อออนไลน์) ได้ให้มุมมองเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทยว่า ในสังคมโลกปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ทางการท่องเที่ยวที่หลายประเทศทั่วโลกให้การยอมรับและกำหนดให้เป็นแนวทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของตนเอง การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงลักษณะการท่องเที่ยวที่มีเงื่อนไขหลักต้นจาก 2 ปัจจัยพื้นฐานสำคัญ ได้แก่ 1) กระแสโลกาภิวัตน์ผนวกกับพลังความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างมิติความแปลกใหม่ที่สามารถึงดูดนักท่องเที่ยว และ 2) การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในเชิงสังคมวิทยา บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

โดยมีใจความสำคัญอยู่ที่การอธิบายนิยามความหมาย ขอบเขต คุณลักษณะของนักท่องเที่ยว แก่นแท้ และองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้ บทความนี้ได้เน้นการวิเคราะห์เชิงลึกของสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบันและความเป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การท่องเที่ยวใหม่เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยผู้เขียนได้เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับบริบทการท่องเที่ยวไทยอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วยกระบวนการพัฒนา 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การค้นหาอัตลักษณ์ และทำความเข้าใจคุณค่าของวัฒนธรรม 2) การสร้างความโดดเด่นและความแตกต่าง 3) การหยั่งรู้ความต้องการของตลาดในเชิงลึก 4) การเสริมสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว และ 5) การปรับเปลี่ยนกลวิธีในการพัฒนาตลาด

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในทัศน์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในทัศน์ หมายถึง การท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวจริง มีโอกาสได้สัมผัสของจริงแบบเชิงประจักษ์ ได้ประสบการณ์การสัมผัสเห็นลักษณะทางกายภาพจนได้การรู้ข้อมูลทางกายภาพที่ผ่านการสัมผัสเห็น นำมาผ่านกระบวนการพิจารณาในข้อมูลที่เป็นกระบวนการการพัฒนาเชิงการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ได้เป็นสาระความรู้ที่มองไม่เห็นขณะสัมผัสจริง หลังจากนั้นนำข้อมูลจากเนื้อหาการรู้เห็นกับข้อมูลสาระความรู้ที่พิจารณามาคิดพิจารณาร่วมกัน เพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงมโนภาพที่ผ่านการเห็นและรู้ของจริงและความจริง เกิดเป็นองค์ความรู้เชิงมโนภาพบนพื้นฐานของจริงและความจริงแท้เกิดจากการฉลาดคิด (Ingenuity) จากความรู้ด้านกายภาพไปสู่ความรู้ด้านจินตภาพ และด้านมโนภาพ เป็นลำดับ (พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2553) นับเป็นการต่อยอดจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่นักท่องเที่ยวมีจินตนาการ (Imagination) จรรโลงใจ (Inspiration) และสามารถสร้างองค์ความรู้ (Knowledge) จากการสร้างประสบการณ์ตรง

พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรมว่า การพัฒนามาคนแบบองค์รวม เพื่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ต้องพัฒนา 3 ด้าน คือ 1) ด้านสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม 2) ด้านจิตใจ และ 3) ด้านปัญญา

ด้านสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมนั้น มนุษย์ต้องใช้อายตนะทั้ง 6 เป็นช่องทางรับรู้ และช่องทางทำกรรมโดย ทำ พูด และคิด สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ติดต่อสื่อสารสัมพันธ์นั้นมี 2 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม คือเพื่อนมนุษย์ตลอดจนสรรพสัตว์ และสิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือกายภาพ

ด้านจิตใจ ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือแสดงออก เป็นการทำงานของจิตใจ ในการเข้าใจ มีองค์ประกอบของจิตใจเข้าเกี่ยวข้องในการพิจารณา โดยมีเจตนาในการพิจารณาว่าเป็นอะไร ใช้หรือไม่ใช้ ชอบหรือไม่ชอบ อยากได้หรือไม่อยากได้ อย่างหนีหรืออยากทำลาย ด้อย่างไร ไม่ด้อย่างไร ซึ่งจะมีผลชักนำพฤติกรรมทั้งหลาย ตั้งแต่จะให้ดูอะไร หรือไม่ดูอะไร จะพูดอะไร จะพูดกับใคร ว่าอย่างไร

ด้านปัญญา ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือแสดงออกทุกครั้งก็ตาม เมื่อมีภาวะทางจิตใจอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม องค์ประกอบด้านหนึ่งของชีวิต คือ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความเชื่อ จะแสดงออกในลักษณะรวม ๆ ว่าเป็น “ด้านปัญญา” หรือ “มโนภาพ”

ผู้วิจัยใช้นิยามศัพท์เฉพาะเกี่ยวกับการรู้ในงานวิจัย เป็น 3 ระดับดังนี้

1. การรู้เห็น หมายถึง การรับรู้ (Perceptual) และการสัมผัสจากอายตนะทั้ง 6 ทำให้เกิดการรับรู้จากสิ่งที่สัมผัส กล่าวถึงการรับรู้ (Perceptual) หมายถึง การแปลความหมายจากการสัมผัส โดยเริ่มจากการมีสิ่งเร้ามากระทบอวัยวะรับสัมผัสทั้ง 5 และส่งกระแสประสาทไปยังสมอง Stuart B. Flexner ศาสตราจารย์แห่งศัพท์ภาษาอังกฤษ ได้กล่าวถึง การรับรู้ (Perception) หมายถึง รับรู้โดยประสาทสัมผัสทั้ง 5 เป็นการรู้ระยะแรก (Sensation) ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการรู้จากลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้ เป็นการรู้กายทัศน์ เป็นการรู้ขั้นต้น เป็นการรู้แบบสัญชาตญาณ เป็นการรู้จากการปฏิบัติการ จากการสัมผัสสิ่งต่าง ๆ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ การรู้เห็นใช้เรียกระดับรู้เป็น “การรู้” (เพล็กซ์เนอร์ สจิวต เบิร์ก, 1998)

2. การรู้พิจารณา Stuart B Flexner ในหนังสือศาสตร์แห่งศัพท์ ได้กล่าวถึง Intellectual หมายถึง 1) มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความสามารถในการใช้เหตุผล 2) มีลักษณะการใช้เหตุผลที่ดี และ 3) มีมันสมองหรือความเข้าใจ ส.เศรษฐบุตร ได้กล่าวไว้ในพจนานุกรมว่า Intellectual เกี่ยวกับปัญญา ซึ่งมีปัญญาสูง อำนาจในการเข้าใจเหตุผล ในงานวิจัยฉบับนี้ หมายถึงการรู้ด้วยสติปัญญา (Intellectual) หรือการรู้พิจารณาเป็นการรู้แบบจินตทัศน์ เป็นการรู้ด้วยญาณ (ความรู้) รู้ด้วยความรู้ รู้อย่างมีเหตุผล เกิดจากการพิจารณารู้ความหมายของสิ่งที่เห็น แต่พิจารณาจากคุณสมบัติที่มองไม่เห็น ต้องใช้การปฏิญาณ อนุภาครู้ต่าง ๆ ให้เป็นองค์รู้ที่ใหญ่ขึ้น มีความหมายมากขึ้น เป็นการเรียนรู้แบบวิญญาญาณ การรู้พิจารณาใช้เรียกระดับรู้นี้ว่า “ความรู้”

3. การรู้คิด หมายถึง การรู้จากการคิดเพื่อสร้างมโนทัศน์ใหม่ (Conceptual) พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา กล่าวถึง มโนทัศน์ (Concept) ว่าหมายถึงภาพที่เกิดในใจเป็นตัวแทนของสิ่งหลายสิ่งต่างกัน แต่มีลักษณะบางอย่างคล้ายกัน เช่น แมวเป็นมโนทัศน์ทั่วไปสำหรับแมวทั้งหมด ถึงแม้แมวแต่ละตัวอาจจะไม่เหมือนกัน ในแนวคิดสาขาการศึกษา มโนทัศน์

หมายถึง ภาพความคิดในสมองเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ประกอบด้วยคุณสมบัติรวมของสิ่งนั้น ส่วน ส.เศรษฐบุตร กล่าวในพจนานุกรมว่า Conceptual หมายถึง แนวความคิดเกี่ยวกับมโนภาพเกี่ยวกับความนึกคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น Stuart B.Flexner ในหนังสือ ศาสตร์แห่งศัพท์กล่าวถึงมโนทัศน์ (Concept) ว่าหมายถึงการสร้างมโนภาพ เข้าใจหรือนึกภาพได้

ผู้วิจัยสรุปความหมายมโนทัศน์ว่า เป็นความรู้ที่สร้างจากปฏิสัมพันธ์ (ภูมิรู้) จากการเรียนรู้เห็นและรู้พิจารณา เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นมา เป็นการเรียนรู้แบบสร้างสัมพันธ์ภาพ เป็นการเรียนรู้แบบปัญญาญาณโดยใช้ปฏิภาณ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ การรู้คิดใช้เรียกระดับรู้เป็น “ภูมิรู้”

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ คือการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้สัมผัสของจริงแบบเชิงประจักษ์ ได้ประสบการณ์การสัมผัสเห็นลักษณะทางกายภาพจนเกิดเป็นองค์ความรู้เชิงมโนภาพบนพื้นฐานของจริงและความจริงแท้เกิดจากการฉลาดคิด (Ingenuity) จากความรู้ด้านกายภาพ ไปสู่ความรู้ด้านจินตภาพ และด้านมโนภาพเป็นลำดับ จะเห็นได้ว่าหลักการพัฒนาคนแบบองค์รวมตามหลักพุทธธรรมดังกล่าวตรงกับหลักคิดในการพัฒนานักท่องเที่ยวของงานวิจัยเรื่องนี้ เพียงแต่สิ่งเราที่เป็นเป้าหมายที่เอามาใช้คือสัญญาณหินทราย ซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แต่หลักการพัฒนาและหลักคิดเหมือนกันคือ รู้เห็นด้วยกายภาพ รู้พิจารณาด้วยจิตใจ และรู้คิดด้วยปัญญา ผลที่ได้คือเห็นกายทัศน์จากลักษณะกายภาพ รู้จินตทัศน์จากจิตใจ รู้มโนทัศน์ด้วยปัญญา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction) หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ อาจจะเป็นความงดงามตามสภาพธรรมชาติ ความแปลกตาของสภาพธรรมชาติ สัญญาณที่สำคัญทางธรณีวิทยาและภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ (Special Environmental Features) หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการก็ได้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552, สืบออนไลน์)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วม

ณัฐรินทร์ ปรีวงศ์กุลธร (2562) ได้สรุปความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนร่วมในท้องถิ่นหรือเกษตรกรในท้องถิ่นมีการประสานงาน และความรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่น จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีจิตสำนึกรับผิดชอบ มีการวางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับ ตลอดจนการประเมินผล ติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้อง เป็นการมอบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน มีการเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคล ผู้มีส่วนร่วมมีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของกิจกรรมและโครงการของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมจะต้องคู่กับความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมหรือโครงการของท้องถิ่น

ทวิทอง หงส์วิวัฒน์ (2527, หน้า 2) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปแบบการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยภาครัฐจะต้องคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน เพื่อประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มสตรี คนจน หรือคนด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการแสดงความต้องการ แสวงหาทางเลือกหรือเสนอข้อเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม และเป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐานและบรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2516, หน้า 5) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่ได้กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมกันศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมพัฒนาสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือสร้างสิ่งใหม่ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อขจัดปัญหาและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน

4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีขีดจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

สมพงษ์ เกษมสิน (2531, หน้า 72) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า “การที่บุคคลได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติทั้งในด้านแสดงความคิดเห็นและการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมขณะช่วยสร้างพลังจิตใจให้ร่วมกันปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการยินยอมปฏิบัติตามคำสั่ง”

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่

1. การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ
2. การติดตาม และประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเองในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร

ไพรัช เตชะรินทร์ (2516, หน้า 91-95) ได้ให้หลักการและแนวทางการพัฒนาให้ประชาชน มีส่วนร่วมไว้ว่า

1. ต้องยึดหลักความต้องการและปัญหาของประชาชน เป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม
2. กิจกรรมต้องดำเนินในรูปกลุ่ม เพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกัน
3. ให้คำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชน ปลูกฝังให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ
4. กิจกรรมที่ต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากร วัฒนธรรมของชุมชน
5. การเริ่มต้นควรอาศัยผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านเคารพนับถือ
6. ขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2526, หน้า 10) กล่าวว่า “กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนาหรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น ข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยี ฯลฯ”

ทศพล กฤตยพิสิฐ (2538, หน้า 13) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชนและมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลก้าวหน้าระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมิน ผลสรุป รวบยอด

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, หน้า 183) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมมีดังนี้

1. ความศรัทธาต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ มีเกียรติยศ หรือตำแหน่งที่ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วม ทั้ง ๆ ที่ยังมีศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ
3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ

ซึ่งการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกัน ที่เกิดจากความสนใจห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องกันกลายเป็นความสนใจและห่วงร่วมกันของส่วนรวม 2) ความเดือดร้อนและความไม่พอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน 3) การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่ตอบสนองความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการที่ทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่ได้กำหนดไว้ คือ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตาม และประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเอง ในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร โดยเกิดจากความสนใจร่วมกัน ความไม่พอใจร่วมกันหรือการตกลงใจที่จะเปลี่ยนแปลง

ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งอาจกำหนดขั้นตอนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน เช่น ปัญหาทางการท่องเที่ยวหรือปัญหาด้านทรัพยากร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนยุทธศาสตร์ การกำหนดแนวทางหรือเป้าหมายร่วมกัน รูปแบบและวิธีการบริการสุขภาพการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานหรือเข้าร่วมบริหารงาน

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา ซึ่งในการประเมินในรูปแบบของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุป รวบรวมจากการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการวิจัยครั้งนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วม

สันติ พัฒนาศักดิ์ (2539, หน้า 25) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ให้ประชาชนในท้องถิ่นหรือเกษตรกรในท้องถิ่นมีการประสานงาน และความรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่นให้ตรงกันความต้องการของตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีการวางแผนไปจนถึงการลงมือปฏิบัติตามแผนและการประเมินผล ซึ่งจะก่อให้เกิดเกษตรกรหรือชุมชนเกิดจิตสำนึกร่วมกันถึงการเป็นเจ้าของกิจการนั้น

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) แสดงความคิดเห็นว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจะต้องไม่หมายความเพียงการดึงประชาชนเข้ามาร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด “รูปแบบเป้าหมายของงาน” และ “กำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน” ดังที่ผ่านมา แต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีจิตสำนึกรับผิดชอบ และมีบทบาทอย่างเต็มที่ตั้งแต่คิดค้นปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับตลอดจนการประเมินผล ติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้อง หมายถึง การมอบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรของประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของตนเองเป็นสำคัญ

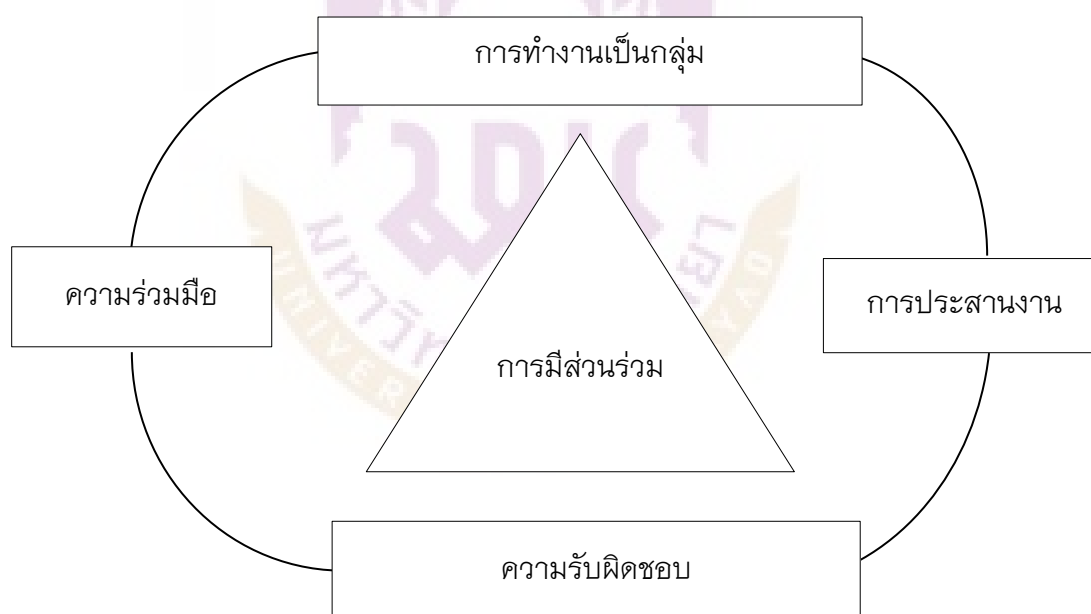
ชูเกียรติ สีสุวรรณ (2541, หน้า 15) กล่าวว่า แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมเกิดมาจากความเชื่อที่ว่า มนุษย์เป็นสิ่งที่ชีวิตที่มีปัญญา ตระหนักรู้ และควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้นมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลเพียงใดจึงควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตของเขาเอง นอกจากนั้นแล้วการมีส่วนร่วมยังช่วยลดปัญหาความแตกแยก เนื่องจากการนำเข้าสู่สิ่งต่าง ๆ จากภายนอกเข้าไปชุมชนนั้นด้วย การมีส่วนร่วมไม่ได้หมายความว่าแค่เพียงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือสนับสนุนโครงการเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงขั้นตอนสำคัญ อย่างเช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้นๆด้วย

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคน (2531 อ้างอิงใน พิमानา บุรณนินทุ, 2535, หน้า 27) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปว่า การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคล ผู้มีส่วนร่วมมีส่วนได้ส่วนเสียทุกขั้นตอนของโครงการของงานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่า สิ่งที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการมากที่สุดนั้นจะได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่า สิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการอย่างแท้จริงและมีความมั่นใจมากยิ่งขึ้น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนจะได้รับประโยชน์โดยเสมอหน้ากัน นอกจากนั้น ความหมาย

ของความแตกต่างระหว่างการมีส่วนร่วมกับการให้ความร่วมมือจะมีความหมายแตกต่างกันอีกประการหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมจะต้องคู่กับความรู้สึกเป็นเจ้าของ ส่วนการที่คนอื่นหรืออีกฝ่ายอื่นเข้ามาช่วยด้วยนั้น ถือว่าเป็นการให้ความร่วมมือ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542, หน้า 28) ได้ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ต้องมาจากความสมัครใจของชุมชน โดยเฉพาะการสมัครใจที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน จะมีส่วนสร้างผลกระทบทั้งทางบวกและลบตั้งนี้กล่าวแล้ว ดังนั้น จะเป็นผลดีอย่างไรหากชุมชนมีการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวว่า มีอุปทานการท่องเที่ยวเป็นอย่างไรนอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความร่วมมือ การประสานงาน และความรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่นให้ตรงกับความต้องการของตนเองโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามสมควร

สุทัศน์ กีฬาแปง (2544, หน้า 22) ได้สรุปเป็นแผนภาพของความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ตามภาพ ดังนี้

ภาพ 1 แสดงความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ที่มา: สุทัศน์ กีฬาแปง, 2544

ทวิทอง หงส์วิวัฒน์ (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาความสามารถของประชาชนในชุมชนการใช้ประโยชน์และการกระจายทรัพยากร รวมถึงการทำให้มีปัจจัยในการผลิตภายในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีพด้านเศรษฐกิจและสังคมตามความสามารถและตามความจำเป็นและฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การมีส่วนร่วมนี้เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถพัฒนาการรับรู้ ความสามารถในการตัดสินใจกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิตของตนตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกสังคมในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกมาในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเองการมีส่วนร่วมต้องยึดแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1. ประชาชนเป็นหลักในการแก้ปัญหาของตนเอง รัฐ และองค์กรเป็นตัวกระตุ้นหรือเสริมหรือสนับสนุนเท่านั้น

2. กิจกรรมต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน วิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในชุมชน การยึดเยียดกิจกรรมจากภายนอกจะไม่นำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เป็นการทำลายศักยภาพขาดความมั่นใจในตนเอง

3. การกระจายสื่อสารข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาการรับรู้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแก้ปัญหา

การดำเนินการดังกล่าวต้องอยู่บนฐานของความเข้าใจอันอุดมสมบูรณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมระบบความคิด ค่านิยมของชุมชน ตลอดจนมาตรฐานพฤติกรรมที่แตกต่างกันระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมือง

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง

2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย

3. การมีอำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่าทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในกระทำต่าง ๆ

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) กล่าวถึง การเริ่มต้นกิจกรรมต้องอาศัยผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้นำตามธรรมชาติที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ผู้นำศาสนา ผู้นำที่ได้รับการเลือกตั้ง หรือแต่งตั้งจากทางราชการ เพื่อเป็นผู้บุกเบิกและชักนำชาวบ้านต่อไป ผู้นำชุมชนโดยทั่วไปจะสามารถปรับทัศนคติ และการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ได้เร็วกว่า และเป็นผู้ที่ชาวบ้านมีศรัทธาในตัวอยู่แล้ว

การเริ่มต้นจากผู้นำจึงไปได้เร็วกว่าและได้รับการยอมรับมากกว่าประชาชนทั่วไป รูปแบบประเภทมีส่วนร่วม ได้แก่ องค์การที่ประชาชนจัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ องค์การที่ประชาชนจัดตั้งอย่างเป็นทางการและตัวแทนหรือตัวแทนขององค์กรเอกชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ

ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน

1. รูปแบบของการมีส่วนร่วม เช่น การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเพราะเกรงใจ ถูกบังคับ เต็มใจ เห็นประโยชน์ระยะยาวแก่ตนและชุมชน

2. ระดับการมีส่วนร่วม ได้แก่

2.1 การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข

2.2 การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา

2.3 การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

2.4 การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

ชนิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนของ Norman (1977 อ้างอิงใน มธุรส ปราบไพรี, 2542)

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นการริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม การสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร การประสานงาน และร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์หรือผลที่เกิดขึ้นตามมา (Benefits) ไม่ว่าจะเป็ นผลประโยชน์ด้านบวกหรืออาจเป็นด้านลบ ได้แก่ ผลประโยชน์ด้านวัตถุ สิ่งของ สังคม และตัวบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการเข้าร่วมในการควบคุม และตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด

สรุป การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การร่วมจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง ด้วยความเต็มใจ ประชาชนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์และได้รับผลประโยชน์จากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยอำนาจการตัดสินใจทั้งหมดต้องอยู่ที่ประชาชนในชุมชน ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ อันนำไปสู่การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติ การติดตาม และแนะนำ การได้รับประโยชน์จากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเป็นเครื่องมือในการสังเกตการณ์ว่า ชาวบ้านตลาดเก่า 119 ปี เจ็ดเสมียนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอย่างไร

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

ความหมายของพฤติกรรม

สุรรัตน์ เตชะทวีวรรณ (2545, หน้า 26) ได้กล่าวว่า การแสดงออกของการกระทำกิจกรรมใด ๆ ก็ตามแบบคล้ายคลึงกันบ่อยครั้ง จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มหรือของตน พฤติกรรมอาจจะคล้ายคำว่า “นิสัย” แต่จะแตกต่างกันเพียงมีการแสดงออกมาให้เห็นได้ ถือว่าเป็นพฤติกรรม หากไม่แสดงออกมาให้เห็นเราจะเรียกว่า “นิสัย”

ประเภทของพฤติกรรม กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) คือ พฤติกรรมที่เจ้าของพฤติกรรมเท่านั้นที่รู้ได้ บุคคลอื่นที่มีใช้เจ้าของพฤติกรรมจะไม่สามารถรับรู้ได้โดยตรง ถ้าไม่แสดงออกเป็นพฤติกรรมภายนอก

2. พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) คือ พฤติกรรมที่นอกเหนือจากเจ้าของพฤติกรรมสามารถที่จะรู้ได้ และบางพฤติกรรมเจ้าของพฤติกรรมยังไม่รู้ถึงพฤติกรรมนั้นของตนเอง บุคคลอื่นจะรู้ได้ต้องอาศัยการสังเกต (Observation) ไม่ว่าจะใช้ประสาทสัมผัสโดยตรงหรือใช้เครื่องมือ (Instrument) ช่วยในการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูล

ณัฐรินทร์ ปรีวงศ์กุลธร (2562) ได้สรุปว่าพฤติกรรมหมายถึง การแสดงออกของการกระทำของตนหรือกลุ่มคนที่แสดงออกมาให้เห็นได้ โดยแบ่งพฤติกรรมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) พฤติกรรมภายใน คือ พฤติกรรมที่สามารถรับรู้ได้เฉพาะเจ้าของพฤติกรรม 2) พฤติกรรมภายนอก คือ พฤติกรรมที่บุคคลอื่นสามารถรับรู้ได้โดยการสังเกตและใช้เครื่องมือเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล

กล่าวสรุปได้ว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยว หมายถึง การแสดงออกทั้งทางกายและวาจา เรียกว่าพฤติกรรม และความรู้สึกนึกคิดที่ไม่ได้แสดงออกมานั้น เรียกว่า นิสัย โดยพฤติกรรมสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ 1) พฤติกรรมภายใน คือ พฤติกรรมที่เจ้าของเท่านั้นที่สามารถรับรู้ได้ 2) พฤติกรรมภายนอก คือ พฤติกรรมที่ผู้อื่นรับรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสและใช้เครื่องมือช่วยในการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูล

ความหมายของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

พฤติกรรมภายนอกของนักท่องเที่ยว (Tourist's Overt Behavior) เป็นพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่บุคคลอื่นสามารถสังเกตได้จากการใช้ประสาทสัมผัสเพื่อรับรู้ข้อมูล สำหรับพฤติกรรมภายในของนักท่องเที่ยว (Tourist's Covert Behavior) เป็นพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เกิดจากความรู้สึก ความคิดของนักท่องเที่ยว และอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายนักท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดพฤติกรรม โดยพฤติกรรมภายในจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมภายนอก

รวีวรรณ ไพรยรุ่งโรจน์ (2558, หน้า 2) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยว หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออกในด้านต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว ทั้งก่อน ระหว่าง และหลัง การเดินทางท่องเที่ยว ตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออก นั้น (Factors Influencing Tourist Behavior)

ปาริฉัตร อึ้งจะนิล (2554 อ้างอิงใน นุชศรา เฉยบำรุง, 2560) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกของการกระทำใด ๆ ก็ตามแบบคล้ายคลึงกันจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มหรือของตน

พฤติกรรมนักท่องเที่ยวในการตัดสินใจท่องเที่ยว เพื่อให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพอใจ มีขั้นตอนสำคัญอยู่ 9 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ คือ

ขั้นตอนที่ 1 การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว (Tourism Promotion) เป็นการอำนวยความสะดวกข่าวสารข้อมูลการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย โดยผ่านสื่อต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับข่าวสารการท่องเที่ยวเหล่านั้น เช่น จากหนังสือพิมพ์ จากนิตยสาร จากองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว จากบริษัทนำเที่ยว จากญาติมิตร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 ความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละคน (Need) เมื่อนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวแล้ว ก็จะก่อให้เกิดความต้องการท่องเที่ยวขึ้นภายในจิตใจของนักท่องเที่ยวแต่ละคน ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวต้องการส่งเสริมสิ่งที่ขาดไปหรือเพิ่มรสชาติให้กับชีวิต เช่น เกิดความเบื่อหน่ายอยากเปลี่ยนบรรยากาศต้องการเดินทางท่องเที่ยวให้ได้เห็นสิ่งใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์

ขั้นตอนที่ 3 สิ่งจูงใจสำหรับนักท่องเที่ยว (Motivation) เป็นแรงกระตุ้นให้อยากท่องเที่ยว ซึ่งเกิดจากปัจจัย 2 ประการ คือ Push Factor เป็นสภาพเงื่อนไขมากระตุ้นผลักดันให้เกิดความต้องการหลีกเลี่ยงความจำเจซ้ำซากในชีวิตประจำวัน เพื่อไปท่องเที่ยว และ Pull Factor เป็นสภาพเงื่อนไขที่ดึงดูดให้ไปชมแหล่งท่องเที่ยวหรือร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งอาจแบ่งสิ่งจูงใจออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. สิ่งจูงใจทางด้านกายภาพ (Physical Motivation) เป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากความ ต้องการพักผ่อนทางร่างกายและจิตใจให้สดชื่น รักษาบำรุงสุขภาพ เช่น การอาบน้ำแร่ การร่วมกิจกรรมกีฬา

2. สิ่งจูงใจทางด้านวัฒนธรรม (Culture Motivation) เป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากความ ต้องการอยากรู้จักวัฒนธรรมของประเทศที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน รวมทั้งการดำเนินชีวิต ศิลปะ สถานที่ทางประวัติศาสตร์และเทศกาลต่าง ๆ

3. สิ่งจูงใจทางด้านส่วนตัว (Personal Motivation) เป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากความ ต้องการส่วนตัว เช่น การเดินทางไปเยี่ยมญาติมิตร การไปจาริกแสวงบุญ

4. สิ่งจูงใจทางด้านสถานภาพและชื่อเสียง (Prestige and Status Motivation) เป็น แรงกระตุ้นที่เกิดจากความ ต้องการพัฒนาระดับตัวเองให้สูงขึ้น และสร้างชื่อเสียง เช่น การ เข้าร่วมประชุม การศึกษาต่อต่างประเทศ

ขั้นตอนที่ 4 การตัดสินใจของนักท่องเที่ยว (Decision Making) นับว่าเป็นองค์ประกอบ ที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวมาก เมื่อผู้ประสงค์เดินทางจากการท่องเที่ยวได้รับข้อมูล ทางการท่องเที่ยวแล้วเกิดความ ต้องการอยากท่องเที่ยวขึ้น การสำรวจปัจจัยในการตัดสินใจ ของนักท่องเที่ยวมี 8 ประการ ตามลำดับความสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. จะไปท่องเที่ยวที่ไหน
2. จะไปท่องเที่ยวเมื่อไหร่
3. จะไปท่องเที่ยวโดยทางใด (บก เรือ อากาศ)
4. จะไปท่องเที่ยวกับใคร
5. จะไปท่องเที่ยวนานเท่าไร
6. จะไปท่องเที่ยวเพื่อชมอะไร
7. จะไปพักผ่อนในสถานที่ประเภทไหน
8. จะไปท่องเที่ยวแต่ละสถานที่กี่วัน

ขั้นตอนที่ 5 การวางแผนค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยว (Planning for Expenditure) โดยปกติ เมื่อตัดสินใจจะไปท่องเที่ยวใดก็จะต้องศึกษาค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากก็ต้องเตรียมเงินเก็บไว้ จึงต้องมีการวางแผนก่อน 1-2 ปี ในการวางแผนค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว จะต้องวางแผน ค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่จะเกิดขึ้นในการท่องเที่ยวสถานที่นั้น ๆ เช่น ค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่า รักษาพยาบาล ค่าพาหนะเดินทาง ค่าใช้จ่ายซื้อของที่ระลึก

ขั้นตอนที่ 6 การเตรียมการเดินทาง (Travel Preparation) เมื่อตัดสินใจเลือกสถานที่ ท่องเที่ยวที่แน่นอน และมีการวางแผนค่าใช้จ่ายเสร็จหมดแล้ว ในขั้นนี้ ผู้เดินทางจะต้องเตรียม ตัวในเรื่องการจองตั๋วเครื่องบินในการเดินทาง การจองรายการท่องเที่ยว การยืนยัน การเดินทาง จัดทำเอกสารการเดินทาง เช่น การอนุญาตเข้าประเทศ (Visa) หนังสือเดินทาง (Passport)

ขั้นตอนที่ 7 การเดินทางท่องเที่ยว (Travel) เป็นการเดินทางออกจากบ้าน เพื่อท่องเที่ยวจนกระทั่งท่องเที่ยวเสร็จแล้วเดินทางกลับถึงบ้าน โดยจะมีการประเมินผลการ ท่องเที่ยวเป็นระยะ ๆ ตามประสบการณ์ที่ได้รับเริ่มตั้งแต่นานพาหนะที่นำเข้าไปสู่จุดหมาย ปลายทาง หรือแหล่งท่องเที่ยวสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนอาหารการกิน ที่พักและอื่น ๆ

เพื่อประเมินผลการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนี้ว่าเป็นที่น่าพอใจหรือไม่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การตัดสินใจเดินทางในครั้งต่อไป หรืออาจจะบอกต่อให้บุคคลอื่นเดินทางมาท่องเที่ยวในสถานที่แห่งนี้

ขั้นตอนที่ 8 ประสบการณ์การท่องเที่ยว (Experience) เมื่อนักท่องเที่ยวได้มีการประเมินผลการเดินทางอาจเป็นสภาพแวดล้อม การบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก ก็จะได้ผลของประสบการณ์การท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

1. มีความพึงพอใจ เป็นประสบการณ์ทางบวก (Positive) ที่นักท่องเที่ยวได้รับหรือสัมผัสสิ่งต่าง ๆ ในขณะเดินทางท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็น สถานที่ สภาพแวดล้อม การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ปรากฏผลการประเมินว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ

2. ไม่มีความพึงพอใจ เป็นประสบการณ์ทางลบ (Negative) ที่นักท่องเที่ยวได้รับหรือสัมผัสสิ่งต่าง ๆ ในขณะเดินทางท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็น สถานที่ สภาพแวดล้อม การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ปรากฏผลการประเมินว่า นักท่องเที่ยวไม่มีความพึงพอใจ

ขั้นตอนที่ 9 ทศนคตินักท่องเที่ยว (Attitude) เมื่อนักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์จากการท่องเที่ยวแล้ว ก็จะเกิดทัศนคติจากการท่องเที่ยวครั้งนี้ ถ้าหากนักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ ก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวครั้งนี้ และอาจทำให้เขากลับมาท่องเที่ยวอีกครั้ง (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548 อ้างอิงใน นุชศรา เฉยบำรุง, 2560)

ณัฐรินทร์ ปรีวงศ์กุลธร (2562) ได้สรุปว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยว หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออกในด้านต่าง ๆ ในแบบที่คล้ายคลึงกันของนักท่องเที่ยว เพื่อให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ ซึ่งมีองค์ประกอบหลายขั้นตอน เช่น การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว การเดินทางท่องเที่ยว ประสบการณ์ท่องเที่ยว เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยว หมายถึง การแสดงออกของนักท่องเที่ยวที่บุคคลอื่นสามารถรับรู้ได้ผ่านทางประสาทสัมผัสทั้งก่อนท่องเที่ยว ระหว่างท่องเที่ยว และหลังท่องเที่ยว โดยการแสดงออกนั้นเป็นผลมาจากความรู้สึกนึกคิดของนักท่องเที่ยว เพื่อให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีขั้นตอนสำคัญ 9 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว (Tourism Promotion) 2) ความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละคน (Need) 3) สิ่งจูงใจสำหรับนักท่องเที่ยว (Motivation) 4) การตัดสินใจของนักท่องเที่ยว (Decision Making) 5) การวางแผนค่าใช้จ่ายการ

ท่องเที่ยว (Planning for Expenditure) 6) การเตรียมการเดินทาง (Travel Preparation) 7) การเดินทางท่องเที่ยว (Travel) 8) ประสบการณ์การท่องเที่ยว (Experience) 9) ทักษะทัศนคติท่องเที่ยว (Attitude)

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

รวีวรรณ ไพรยรุ่งโรจน์ (2558, หน้า 71-73) กล่าวว่า ความแตกต่างทางพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแต่ละคน เป็นผลที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ โดยปัจจัยเหล่านี้สามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ๆ ดังนี้ ได้แก่

1. สิ่งเร้าทางการท่องเที่ยว (Travel Stimuli) หมายถึง กลยุทธ์ทางการตลาด หรือส่วนประสมทางการตลาด อันได้แก่ 1) ความน่าสนใจและดึงดูดใจของสินค้าทางการท่องเที่ยว 2) ราคาของสินค้า 3) ช่องทางในการจัดจำหน่ายสินค้า 4) การส่งเสริมการขาย 5) การเป็นพันธมิตรกับธุรกิจทางการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 6) การให้ความสำคัญกับคน ซึ่งเป็นผู้ให้บริการ 7) การจัดรวมสินค้าทางการท่องเที่ยว 8) การนำเสนอลักษณะทางกายภาพเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าทางการท่องเที่ยว

2. ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยทางสังคม (Personal and Social Factors) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

2.1 ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยทางด้านจิตวิทยาของนักท่องเที่ยว อันได้แก่ ปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ เช่น เพศ วัย ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส เป็นต้น ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ซึ่งประกอบด้วย 1) ความจำเป็น ความต้องการและแรงจูงใจ 2) การรับรู้ 3) การเรียนรู้ 4) ความเชื่อและทัศนคติ 5) บุคลิกภาพ 6) ลักษณะการดำรงชีวิต 7) แนวคิดเกี่ยวกับตัวเอง 8) ประสบการณ์ในอดีต

2.2 ปัจจัยทางสังคมของนักท่องเที่ยว อันได้แก่ ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม ชนชั้นทางสังคม กลุ่มอ้างอิง ผู้นำทางความคิด และครอบครัว

3. ลักษณะเด่นและการให้บริการทางการท่องเที่ยว ณ สถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางทางการท่องเที่ยว (Characteristics of Destination and Service-Related Factors) ประกอบไปด้วย

3.1 สถานที่ตั้งของจุดหมายปลายทางทางการท่องเที่ยว

3.2 ความง่ายในการเข้าถึงด้วยยานพาหนะประเภทต่าง ๆ

3.3 ความแตกต่างทางด้านลักษณะทางภูมิศาสตร์/วัฒนธรรม

3.4 การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่ทั่วถึง สมบูรณ์ และสามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวได้

3.5 นโยบาย และกระบวนการในการขออนุญาตเข้าเมือง/การตรวจคนเข้าเมือง

3.6 มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีความหลากหลาย และเพียงพอ

3.7 มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย

3.8 มีภาพลักษณ์ที่ดี

3.9 มีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยที่มีประสิทธิภาพ

4. ปัจจัยภายนอกอื่น ๆ (External Variables) หมายถึง ปัจจัยที่ไม่ได้จัดรวมอยู่ในปัจจัยทั้ง 3 กลุ่มข้างต้นแต่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และยังรวมถึงปัจจัยที่อาจเป็นอุปสรรค หรือข้อจำกัดที่ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่นั้น ๆ โดยปัจจัยเหล่านี้ประกอบด้วย

4.1 สถานการณ์ทางการเมืองของประเทศที่เป็นภูมิลำเนาของนักท่องเที่ยว หรือประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทางทางการท่องเที่ยว

4.2 ความแตกต่างของค่าเงิน

4.3 อุปสรรค/ข้อจำกัดส่วนตัวของนักท่องเที่ยว (เช่น ด้านการเงิน เวลา สุขภาพ และภาษา เป็นต้น)

4.4 อุปสรรค/ข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยว (เช่น มีเหตุการณ์ความไม่สงบ เกิดเหตุการณ์ก่อการร้าย มีนโยบายปิดประเทศ เกิดสงคราม หรือมีภัยธรรมชาติเกิดขึ้น เป็นต้น)

สอดคล้องกับแนวคิดของ Morrison (1989, p.63) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคสินค้าของนักท่องเที่ยวแต่ละคนทำให้พฤติกรรมการเดินทาง ตลอดจนการเลือกซื้อรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างกันปัจจัยเหล่านี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ปัจจัยภายใน (Personal Factors/Internal Variables) ได้แก่

1.1 ความจำเป็น ความต้องการ และการจูงใจ (Needs Wants and Motivation)

1.2 การรับรู้ (Perception)

1.3 การเรียนรู้ (Learning)

1.4 บุคลิกภาพ (Personality)

1.5 รูปแบบการดำรงชีวิต (Life Style)

1.6 แนวคิดเกี่ยวกับตัวเอง (Self-Concept)

1.7 ทักษะคติ (Attitudes)

2. ปัจจัยภายนอก (Interpersonal Factors/External Variables) ได้แก่

- 2.1 วัฒนธรรม และวัฒนธรรมย่อย (Culture and Subcultures)
- 2.2 ชั้นของสังคม (Social Classes)
- 2.3 กลุ่มอ้างอิง (Reference Groups)
- 2.4 ผู้นำความเห็น (Opinion Leaders)
- 2.5 ครอบครัว (The Family)

ณัฐรินทร์ ปรีวงศ์กุลธร (2562) สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว นั้น มาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกตัวนักท่องเที่ยว โดยปัจจัยภายในหรือปัจจัยส่วนบุคคล นั้นจะมาจากความแตกต่างกันทางประชากรศาสตร์และความแตกต่างกันทางจิตวิทยา ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงผลักดันให้นักท่องเที่ยวเดินทางออกมาท่องเที่ยว และนอกจากนี้ ยังมีปัจจัยภายนอกที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) จุดหมายปลายทางทางการ 2) สิ่งแวดล้อมรอบตัว และ 3) ปัจจัยภายนอก

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความแตกต่างของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว นั้น มีทั้งปัจจัยภายในหรือเรียกอีกอย่างว่าปัจจัยส่วนบุคคล อันได้แก่ สิ่งที่อยู่ภายในตัวนักท่องเที่ยว เช่น การรับรู้ของนักท่องเที่ยว การเรียนรู้ บุคลิกภาพ ทัศนคติ เป็นต้น และปัจจัยภายนอก คือ สิ่งที่มีผลทำให้นักท่องเที่ยวเกิดพฤติกรรมการท่องเที่ยวขึ้น เช่น ครอบครัว วัฒนธรรม สิ่งเ้าทางการท่องเที่ยว ลักษณะเด่นและการให้บริการทางการท่องเที่ยว เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเกิดภูมิประเทศ

William (2004) ได้กล่าวถึงการเกิดภูมิประเทศไว้ว่า การเกิดภูมิประเทศบนเปลือกโลก เกิดจากกระบวนการทั้งภายในโลก (Internal Prores) และกระบวนการภายนอกโลก (External Process) กระบวนการภายในเกิดจากตัวการภายในโลก คือ การเคลื่อนไหวนของ

หินเหลวภายในโลก ทำให้มีการปรับระดับเปลือกโลกให้สูงขึ้นหรือต่ำลง กลายเป็น ภูมิประเทศขนาดใหญ่ที่สำคัญ เช่น เทือกเขา ทิวเขา ภูเขา ที่ราบสูง แอ่งที่ต่ำ ฯลฯ กลายเป็น ภูมิประเทศหลัก (Major Landform) ที่สำคัญของเปลือกโลก

แรงภายนอกโลกได้จากการกระทำของตัวการต่างที่อยู่ภายนอกโลก เช่น ธารน้ำไหล ธารน้ำแข็ง คลื่นมหาสมุทร น้ำใต้ดิน ลม รวมทั้งอุณหภูมิจึงและความชื้น ช่วยปรับแต่งเปลือกโลก ทำให้เกิดลักษณะภูมิประเทศทั้งขนาดเล็กและขนาดต่าง ๆ (Minor Landform) มากมาย อนุลักษณะขนาดต่าง ๆ เหล่านี้ อาจเกิดอยู่บนลักษณะภูมิประเทศหลักขนาดใหญ่ได้

ได้กล่าวถึง กระบวนการปรับแต่งภูมิประเทศภายนอกโลกพบว่ากระบวนการน้ำไหล (Fluvial Process) เป็นกระบวนการปรับแต่งภูมิประเทศที่สำคัญที่สุด ที่แสดงบทบาทอยู่ในเขตร้อนชื้นแถบศูนย์สูตร น้ำใต้ดิน และมีบทบาทสำคัญในบริเวณที่มีหินฐานเป็นหินปูนทั่วโลก

ธารน้ำแข็งมีบทบาทสำคัญบริเวณขั้วโลกและบริเวณยอดเขาสูง คลื่นมีบทบาทสำคัญบริเวณชายฝั่งทะเลทั่วโลก และลมมีบทบาทสำคัญในบริเวณทะเลทราย

ได้กล่าวถึง กระบวนการภายนอกที่เกิดจากตัวการต่าง ๆ นั้น จะมีสัณฐานภูมิประเทศ 2 ประการ คือ สัณฐานภูมิประเทศที่เกิดจากการเซาะกร่อน (Erosion) และสัณฐานภูมิประเทศที่เกิดจากการทับถม (Deposition) ทุกตัวการสามารถสร้างภูมิประเทศทั้งสองรูปแบบในปรากฏอยู่บนพื้นโลก

จากแผนที่ธรณีวิทยาประเทศไทย (กรมทรัพยากรธรณี, 2550) ทำให้ทราบได้ว่าแม่น้ำโขงจะเริ่มตัดผ่านหินทรายกลุ่มหินโคราช ตั้งแต่เขตอำเภอสังขาม จังหวัดหนองคาย เป็นต้นมา และตัดผ่านหินทรายกลุ่มโคราชตลอดจังหวัดหนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี ชั้นหินทรายที่ตัดผ่านเริ่มต้นตั้งแต่ หมวดหินน้ำพอง ภูกระดึง พระวิหาร แดง ๆ อำเภอสังขาม ส่วนที่เป็นเทือกเขาภูพาน หลังจากนั้นในเขตจังหวัดหนองคาย บึงกาฬ และนครพนม จะตัดผ่านหมวดหินเสาขัว ภูพาน และมหาสารคาม เป็นส่วนใหญ่จนไปสุดหมดเขตประเทศไทย ที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

แม่น้ำโขงที่ไหลตัดผ่านหมวดหินทรายต่าง ๆ ในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่จังหวัดหนองคายถึงจังหวัดอุบลราชธานี ได้สร้างสรรค์สัณฐานภูมิประเทศทั้งที่เกิดจากการกัดกร่อน และเกิดจากการทับถมทำให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรณีหินทรายมากมาย

กรมทรัพยากรธรณี (2556) ได้กล่าวถึง กรวดแม่น้ำโขงว่าเป็นก้อนกรวดที่มีแหล่งต้นกำเนิดมาจากหลายประเทศ ทั้งจากจีน หม่า ลาว และไทย ในเขตชายแดนไทยที่มีแม่น้ำโขงเป็นแนวเขตแดนธรรมชาติ จะมีตะกอนขนาดก้อนกรวดมาตกตะกอนอยู่ที่ท้องลำนน้ำโขงมากมาย ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย กรวดหยาบขนาดใหญ่จะตกตะกอนมากแถบจังหวัดเลยและหนองคาย ที่หนองคายจะมีตะกอนกรวดหยาบคายมากในเขตอำเภอสังขามและศรีเชียงใหม่ ทรายหยาบและละเอียดจะมาตกตะกอนมากแถบอำเภอเมืองโพนพิสัย กรมทรัพยากรธรณีจึงกำหนดสัญลักษณ์ทางธรณีของจังหวัดหนองคายคือ “กรวดแม่น้ำโขง”

ความเป็นจริงกรวดแม่น้ำโขง เราจะพบมากตามแห่งหินขวางทางแม่น้ำโขงทุกแห่ง ในเขตจังหวัดเลยพบมากที่อำเภอเชียงคานและปากชม

นอกจากกรวดแม่น้ำโขงแล้ว ตะกอนแม่น้ำโขงที่มีขนาดเล็กลงมาคือ ตะกอนทรายขนาดต่าง ๆ และตะกอนทรายแป้ง ยังถูกแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขงพัดพา

มาตคตะกอน สร้างลัทธิฐานภูมิประเทศที่เกิดจากการทับถม เช่น หาดทรายชายฝั่ง ลันทราย กลางแม่น้ำ ซึ่งพอถึงหน้าแล้งที่น้ำน้อย หาดทรายและลันทรายพวกนี้จะไหลน้ำกลายเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวที่สำคัญประจำฤดูแล้ง

กรมทรัพยากรธรณี ได้กล่าวถึง ทรัพยากรธรณีสัญลักษณ์ของจังหวัดบึงกาฬไว้ว่า คือ “หินทรายภูทอกน้อย” เป็นหินทรายสีแดงริ้วลายขาวที่เกิดจากการสะสมตะกอนของดินลมหอบในสภาวะแห้งแล้งเมื่อ 75 ล้านปีมาแล้ว พบเป็นลัทธิฐานเขาสูงโดดโดยรอบ หน้าผาสูงชัน เป็นแนวตามเทือกเขาภูสิงห์ ภูทอกใหญ่และภูวัว ที่พบเป็นลานหินก็มี และยังพบอนุลัทธิฐานระบบรอยแตกและพัฒนาเป็นปุ่มหิน หน่อหิน บนลานหินดังกล่าว

กรมทรัพยากรธรณี ได้กล่าวถึงหินทรายที่อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม เป็นหินทรายที่มีรอยตีนไดโนเสาร์กินริมีมัส พบมากที่สุดที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบในหินทรายสีแดงอายุกว่า 100 ล้านปี หินทรายสีน้ำตาลแกมแดงและหินโคลนสีน้ำตาลแดงของหมวดหินโคกกรวด กลุ่มหินโคราชครีเทเชียสตอนกลาง “รอยตีนไดโนเสาร์บนหินทราย” จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ทางธรณีของจังหวัดนครพนม ในเขตจังหวัดอำนาจเจริญ แถบอำเภอชานุมาน กรมทรัพยากรธรณีได้กล่าวถึง “หินทรายแก่งโพง” ว่าเป็นแนวลันหินทรายและลานหินทรายที่วางตัวมาจากวนอุทยานภูสิงห์-ภูผาผึ้ง เป็นแนวตะวันตก-ตะวันออกมีลักษณะเป็นหน้าผาทางเหนือ และลาดเทไปทางทิศใต้ บนแนวหินทรายดังกล่าว มีแท่งหินรูปร่างแปลก ๆ แตกต่าง กันมากมายบางอันเป็นแท่งหินใหญ่ บางส่วนเป็นรูปร่างเจดีย์ กรมทรัพยากรธรณีจึงกำหนดให้ “หินทรายแก่งโพง” เป็นสัญลักษณ์ทางธรณีของจังหวัดอำนาจเจริญ

กรมทรัพยากรธรณี (2556) ได้กล่าวถึง หินทรายภูผาแต้มในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ว่าเป็นหินทรายที่มีการสะสมตะกอนทางน้ำเมื่อ 120-110 ล้านปีก่อน มีหมวดหินเสาขัว รองรับ อยู่ข้างล่าง มีหมวดหินภูพานปิดทับอยู่ข้างบนลัทธิฐานหินทรายที่

ภูผาแต้มแสดงลักษณะเด่น คือ ความเป็นหน้าผาที่มีแนวยาวไปตามลำน้ำโขง โดยตัวภูผาแต้มคือขอบฝั่งที่เป็นหน้าผาชัน ส่วนบนของหน้าผาที่เป็นหมวดหินภูพาน เป็นหินทรายเนื้อหยาบ สีขาวในเนื้อหินมีกรวดปน มีความแข็งแรงทนทานต่อการสึกกร่อนได้ดีกว่าชั้นหินของหมวดหินเสาขัวซึ่งรองรับอยู่ข้างใต้ ที่หน้าผาหินทรายภูผาแต้ม พบภาพเขียนโบราณอายุประมาณ 3,000-4,000 มากกว่า 300 ภาพ กรมทรัพยากรธรณีจึงกำหนดสัญลักษณ์ทางธรณีของจังหวัดอุบลราชธานีคือ “หินทรายภูผาแต้ม”

Alan (2013) ได้กล่าวถึงการเกิดภูมิประเทศว่ามี 2 กระบวนการใหญ่ที่ทำให้เกิดภูมิประเทศที่เปลือกโลกคือ กระบวนการภายในโลก (Endogenic Process) ซึ่งเกิดจากแรงดันจากแมกมาแทรกดันมาที่เปลือกโลก ทำให้เปลือกโลกโก่งโค้งงอ (Folding) เกิดเป็นลัทธิฐาน

ภูมิประเทศขนาดใหญ่ (Major Landform) เช่น เทือกเขา ทิวเขา ที่ราบสูง แอ่งระหว่างภูเขา ฯลฯ อีกกระบวนการหนึ่ง เรียกว่ากระบวนการภายนอกโลก (Exogenetic Process) เกิดจากตัวการภายนอกโลก ปรับแต่งเปลือกโลกทำให้เกิดภูมิประเทศต่าง ๆ ตามที่ตัวการ

William (2004) ได้กล่าวถึง กระบวนการเซาะกร่อน (Erosion) ว่าเป็นกระบวนการภายนอกโลก โดยตัวการสำคัญ 5 ตัวการ คือ น้ำไหล น้ำใต้ดิน คลื่นในมหาสมุทร ธารน้ำแข็ง และลม ทั้ง 5 ตัวการนี้ปรับแต่งสร้างลักษณะภูมิประเทศเปลือกโลก โดยกระบวนการจะมีทั้งกระบวนการทางฟิสิกส์ เคมีและชีวะ ร่วมกันในการปรับแต่งภูมิประเทศบนเปลือกโลก ให้เกิดเป็นลักษณะต่าง ๆ มีทั้งกระบวนการเซาะกร่อน (Erosion) กระบวนการเคลื่อนย้าย (Transportation) และกระบวนการทับถม (Deposition) แต่ละกระบวนการสร้างสรรค์ลักษณะภูมิประเทศให้เกิดแตกต่างกันไปตามสภาพหินฐานที่รองรับและลักษณะภูมิอากาศที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่

ได้กล่าวถึง กระบวนการผุสลายของหิน (Weathering) ว่าเป็นกระบวนการที่เกิดอยู่กับที่มวลวัตถุไม่ถูกเคลื่อนย้าย แต่จะสลายตัวจากการเป็นก้อนใหญ่ให้เป็นอนุภาคที่เล็กลง โดยอาศัยกระบวนการทางฟิสิกส์ คือ

1. การยืดและหดตัวโดยอุณหภูมิ (Thermal Expansion)
2. การยืดและหดตัวโดยความชื้น (Moisture Swelling)

ทั้งสองกระบวนการ ทำให้หินยืดและหดจึงเกิดการร้าวร้าวขึ้นในหินเกิดรอยแตกแยกมากมายตามผิวหินชั้นนอกโดยรอบมวลหินลักษณะการแตกจะมี ลักษณะแตกออกเป็นกาบ (Exfoliation) การแตกหลุดเป็นเม็ด (Granulation) ฯลฯ

ในทางเคมี (Chemical Process) ได้กล่าวถึง กระบวนการทางเคมีที่สำคัญที่ทำให้หินสลายตัวกลายเป็นภูมิประเทศต่าง ๆ ได้คือ

1. กระบวนการละลายโดยน้ำ (Solution)
2. กระบวนการแทรกตัวเข้าอยู่ในโมเลกุลโดยน้ำ (Hydration)
3. กระบวนการทำปฏิกิริยาโดยน้ำ (Hydrolysis)
4. กระบวนการทำปฏิกิริยาโดยกรดคาร์บอนิก (Carbonation)
5. กระบวนการทำปฏิกิริยากับออกซิเจน (Oxidation)

ได้กล่าวถึง กระบวนการทางชีวภาพ ว่าพืชทั้งหลายที่ขึ้นปะปนอยู่ตามพื้นที่ที่เป็นหิน โดยอาจจะหยั่งรากแทรกลงไป ในรอยหินที่แตกแยกแยะเมื่อรากใหญ่โตขึ้นจะดันให้หินแตกแยก หลุดเป็นก้อนเล็ก ๆ ได้ พวกจุลชีพทั้งหลายทั้งสัตว์และพืชสามารถทำให้หินสลายหลุดออกจากลักษณะเดิม ทำให้หินมีรูปร่างเปลี่ยนแปลงไปได้

ได้กล่าวถึง ตัวการน้ำไหลว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการปรับแต่งภูมิประเทศ โดยธารน้ำไหลจะมีบทบาทมากในเขตอากาศร้อนและชุ่มชื้นในเขตศูนย์สูตรในเขตขั้วโลก และยอดเขาสูงหลังจากธารน้ำแข็งละลายเป็นน้ำ กระบวนการน้ำไหลจะเป็นกระบวนการเสริมทำให้เกิดภูมิประเทศต่าง ๆ ในเขตที่อยู่บริเวณรอบ ๆ ธารน้ำแข็ง กระบวนการน้ำไหลทั้งที่อยู่ในรูปลำห้วย ลำธาร ลำคลอง ลำแม่น้ำ จะเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดการสึกกร่อนบริเวณต้นน้ำแถบภูเขา ทำให้เกิดภูมิประเทศที่เกิดจากการสึกกร่อน และจะพาตะกอนมาทับถมบริเวณที่ราบและลุ่มบริเวณปลายน้ำ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ภูมิประเทศเกิดจากการกระบวนการทั้งภายในโลก (Internal Pores) ซึ่งเกิดจากตัวการภายในโลกคือการเคลื่อนไหลของหินเหลวภายในโลก ทำให้มีการปรับระดับเปลือกโลกให้สูงขึ้นหรือต่ำลง กลายเป็นภูมิประเทศขนาดใหญ่ที่และกระบวนการภายนอกโลก (External Process) การกระทำของตัวการต่างที่อยู่ภายนอกโลก เช่น ธารน้ำไหล ธารน้ำแข็ง คลื่นมหาสมุทร น้ำใต้ดิน ลม รวมทั้งอุณหภูมิและความชื้น ช่วยปรับแต่งเปลือกโลกทำให้เกิดลักษณะภูมิประเทศทั้งขนาดเล็กและขนาดต่าง ๆ (Minor Landform) มากมาย อนุลักษณะขนาดต่าง ๆ เหล่านี้ อาจเกิดอยู่บนลักษณะภูมิประเทศหลักขนาดใหญ่ได้

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะหินทรายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กวี วรรณ (2554) ได้กล่าวถึง ลักษณะหินทรายกับการท่องเที่ยวไว้ว่า มีทั้งลักษณะหินทรายขนาดใหญ่และลักษณะหินทรายขนาดเล็กลักษณะหินทรายใหญ่ ภูเขายอดตัดหรือภูเขายอดราบ เป็นภูเขาที่มีลักษณะเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของภูเขาในดินแดนอีสาน การมีภูเขายอดตัดหรือยอดราบเป็นเพราะโครงสร้างของหินทรายวางตัวซ้อนกันเป็นชั้น ๆ และแต่ละชั้นของหินทรายมีระนาบของชั้นหินราบเรียงวางตัวอยู่ในแนวนอน ในภาคอีสานมีภูเขายอดราบอยู่ 2 แบบด้วยกัน คือ

1. **ภูเขายอดราบที่มีรูปร่างคล้ายโต๊ะ** เป็นภูเขาที่เรียกว่าแผ่นดินรูปโต๊ะ (Table Land) หรือภูเขารูปโต๊ะ (Table Land Mountain) เป็นภูเขาที่มีชั้นหินมีระนาบวางตัวอยู่ในแนวนอนขนานกับพื้นโลก การที่เป็นภูเขาได้เพราะแผ่นดินตรงนั้นถูกยกตัวขึ้นมาตรง ๆ โดยที่ชั้นหินไม่เกิดการเอียงแต่ประการใด หรือแผ่นดินตรงนั้นอยู่เฉย ๆ แต่พื้นที่โดยรอบถูกวางทางธรรมชาติกัดเซาะให้พื้นที่โดยรอบสูญหายไป ส่วนที่เหลือก็คือภูเขา ภูเขารูปร่างดังกล่าวนี้จะเป็นภูเขาที่มีขนาดใหญ่และสูงเมื่อเปรียบเทียบกับภูเขาอื่น ๆ ในภูมิภาคอีสาน เช่น ภูเขาหลวง ภูเขาเขียว ภูกระดึง ขณะที่ภูเขารูปโต๊ะที่มีความสูงไล่เลี่ยกันแต่มีขนาดเล็กลง เช่น ภูด่านอีป้อง ภูหอ ความสูงของภูเขาเหล่านี้จะมากกว่า 1 เมตรขึ้นไป ความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากภูเขา

ประเภทนี้ คือ ที่ราบบนภูเขาอันกว้างใหญ่ซึ่งส่วนใหญ่วัชพืชประเภทหญ้าและป่าสนจะขึ้นเต็มไปหมด และพื้นที่ของภูเขาเหล่านี้ปัจจุบันจะถูกอนุรักษ์ไว้ในรูปของอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

2. ภูเขายอดราบที่มีรูปร่างคล้ายสันมีดอีโต้ เป็นภูเขาที่เรียกว่า ภูเขารูปเควสตา (Cuesta Mountain) หรือภูเขารูปอีโต้ การที่มีรูปร่างเช่นนี้เพราะชั้นทรายที่เป็นโครงสร้างภายในวางตัวเอียงไปจากระนาบเปลือกโลก อันเนื่องมาจากการยกตัวไม่เท่ากันของแผ่นเปลือกโลก หรือบางครั้งอาจจะทรุดตัวไม่เท่ากัน ทำให้อีกด้านหนึ่งยกตัวขึ้นอีกด้านหนึ่งทรุดตัวลงกลายเป็นภูเขาที่มีพาด้านหนึ่งและลาดเอียงด้านหนึ่ง ภูเขาประเภทนี้มีมากกว่าภูเขาประเภทแรก โดยมีระดับสูงอยู่ที่ช่วง 500-1,000 เมตร เป็นส่วนใหญ่ และมีกระจายอยู่ในหลายจังหวัดที่มีเทือกเขาและทิวเขาผ่าน เช่น เทือกเขาภูพาน เทือกเขาพนมดงรัก ทิวเขาพังเหย เทือกเขาสันกำแพง เทือกเขาเพชรบูรณ์ ขอบที่ราบโคราชทั้งหมดมักจะมีลักษณะภูเขาลาดเอียงแบบเควสตานี้ทั้งสิ้น

ความสำคัญของภูเขายอดราบในดินแดนอีสานคือ เป็นภูมิประเทศที่เด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะอีสาน ภูมิภาคอื่นมีภูเขาลักษณะนี้อยู่น้อยแทบจะไม่มีอยู่เลย ยกเว้นจังหวัดพิษณุโลก แถบภูหินร่องกล้าที่ติดต่อกับจังหวัดเลย ส่วนภูมิภาคอื่นจะมีเล็กน้อย โดยกระจายแทรกอยู่ภูเขาของหินชนิดอื่น อาจกล่าวได้ว่า อีสานคือ “ดินแดนแห่งภูเขายอดราบ” หน้าที่ของภูเขายอดราบเหล่านี้ โดยธรรมชาติแล้วมีหน้าที่รับน้ำฝนจากพายุฟ้า แล้วระบายหลากไหลเป็นสายน้ำสู่พื้นที่ราบภูมิภาคอีสานทั้งหมด แต่ในปัจจุบันมนุษย์ได้กำหนดให้เขตภูเขาเหล่านี้ทำหน้าที่รักษาป่าและสัตว์ป่าพร้อม ๆ กันด้วย จึงเป็นเหตุให้ดินแดนเขตนี้เป็นอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ดังนั้น พื้นที่เขตภูเขายอดราบ จึงต้องทำหน้าที่เพิ่มขึ้นอีกโดยต้องทำหน้าที่ต้อนรับแขกนักท่องเที่ยวผู้มาเยี่ยมเยือนปีละมากมายด้วยกัน

อนุสรณ์ฐานหินทราย

นอกจากภูมิประเทศที่เป็นภูเขายอดราบที่มีลักษณะเป็นรูปและสันเขารูปอีโต้ หินทรายในเขตภาคอีสานยังเป็นสรณฐานภูมิประเทศขนาดเล็กที่เป็นส่วนอยู่บนโครงสร้างขนาดใหญ่ที่เป็นภูเขาเหล่านั้นอีก สรณฐานภูมิประเทศขนาดย่อมเหล่านี้ส่วนใหญ่จะก่อกำแพงขึ้นมาด้วยกระบวนการทางธรณีสัณฐาน โดยการกระทำของตัวตัวการที่อยู่บนผิวโลก เช่น อุดมภูมิ ความชื้น เม็ดฝน น้ำค้าง น้ำใต้ดิน ประกอบกับโครงสร้างภายในกายของหินทรายเอง ทำให้เกิดร่องรอยของการกัดกร่อน เกิดซากปรกหักพังเกิดการเคลื่อนย้ายของเศษหิน จนทำให้เกิดลักษณะของโขดหิน หน่อหิน รูปร่างแปลก ๆ ซึ่งกลายเป็นสมบัติทางภูมิประเทศและถือเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเภททรัพยากรทางธรณีที่ใช้เป็นประโยชน์ทางสันหนนาการ และการท่องเที่ยวได้

หน่อหินทราย ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บนทิวเขาใหญ่ ๆ และบนภูเขา ที่สำคัญจะมีซากหน่อหินทรายที่เหลือจากการกัดกร่อนกระจายอยู่ทั่วไป ซากหน่อหินเหล่านี้ ถ้าปรากฏอยู่ในกลุ่มหรือมีหน่อมากพอในบริเวณเดียวกันจะทำให้หน่วยพื้นที่ตรงนั้นกลายเป็น ป่าหินหรือสุสานหินทรายขึ้นมา ซึ่งคุณสมบัติของพื้นที่เช่นนี้สามารถใช้เป็นสื่อการท่องเที่ยวได้ สินค้าทางธรรมชาติที่เป็นหน่อหินทรายอย่างสมบูรณ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในแถบที่เป็น ภูเขา เช่น ที่ป่าหินงาม อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ หน่อหินบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ภู พระบาท อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี หน่อหินกลุ่มเสาเฉลียง อำเภอโขงเจียม จังหวัด อุบลราชธานี หน่อหินกลุ่มผาเทิบ อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร หน่อหินกลุ่ม เล็งนกทา จังหวัดยโสธร หน่อหินกลุ่มผา อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี หน่อหินกลุ่ม ภูของนายอย อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังมีหน่อหินที่กระจายตัวกันอยู่ อย่างโดด ๆ หรืออยู่ห่าง ๆ กันอีกมากมาย เช่น ที่ภูผาขาว จังหวัดอุบลราชธานี ภูผายล จังหวัด สกลนคร ภูกระดึง ภูหลวง ภูเรือ จังหวัดเลย และเชื่อว่ายังมีหน่อหินทรายเหล่านี้ซ่อนเร้นในป่า ตามเทือกเขาภูพาน และทิวเขาตามขอบที่ราบสูงโคราชอีกมากมาย แต่ยังไม่มีการสำรวจ และนำมาเผยแพร่เพื่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจการท่องเที่ยวต่อไป

ปัจจุบันภูมิประเทศเหล่านี้เป็นเพียงสถานที่ท่องเที่ยวที่คนรู้จักชื่อ บางสถานที่ที่คนยังไม่ รู้จักชื่อและสถานที่ สมควรที่ผู้เกี่ยวข้องในการพิจารณาการท่องเที่ยวในภูมิภาคอีสานจะทำได้ รายละเอียดเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่า ของสิ่งเหล่านี้และยิ่งไปกว่านั้น หน่อหินทรายเหล่านี้ยังใช้จุดขายประชาสัมพันธ์ที่เป็นเอกลักษณ์ ของภาคอีสานได้อีกเนื่องจากรูปลักษณ์ของภูมิประเทศดังกล่าวไม่มีในภูมิภาคอื่น ๆ นอกเหนือไปจากลานหินปุ่มที่ภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก

หินทรายกับหน้าผา หินทรายที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในประเทศไทยจะปรากฏให้เห็น สันฐานภูมิประเทศเป็นภูเขาขดราบในรูปภูเขาโต๊ะและภูเขารูปอู้นี้ได้ ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น โดยทั่วไปภูเขาทั้งสองรูปแบบมีองค์ประกอบของสันฐานที่เหมือนกันอยู่คือ หน้าผาชัน โดยภูเขา รูปโต๊ะจะมีด้านผาชันโดยรอบ ภูเขารูปอู้นี้จะมีด้านผาชัน (Scarp Slope) อยู่ตรงข้ามกับด้านลาดเอียง (Dip Slope) ของชั้นหิน สันฐานที่เป็นผาชันจึงเป็นลักษณะภูมิประเทศที่มีกระจายอยู่ ทั่วไปในบริเวณที่มีภูเขาอยู่ทุกที่ในภาคอีสาน โดยเฉพาะขอบที่ราบสูงโคราชด้านตะวันตก ตั้งแต่ ภูต่าง ๆ ในจังหวัดเลยต่อลงมาภูเขี้ยว ในจังหวัดชัยภูมิ ทิวเขาพังเหยเขตต่อจังหวัดชัยภูมิ จังหวัดนครราชสีมา ด้านใต้ ได้แก่ เทือกเขาสนกำแพง เขตจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ เทือกเขาพนมดงรัก เขตจังหวัดบุรีรัมย์ ติดต่อจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัด อุบลราชธานี ด้านตะวันออก ได้แก่ เทือกเขาภูพานด้านตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ภูวัว ภูทอก

ภูลิงท์ ภูและเทือกเขาเหล่านี้มีองค์ประกอบหน้าผาเป็นลัทธิฐานย่อยอยู่ในรูปแบบรวมของภูเขาทั้งสิ้น ชื่อของหน้าผาโดยทั่วไปเป็นชื่อภูมิศาสตร์ จัดเป็นลักษณะนามคือ ชื่อนั้นจะบ่งบอกลักษณะของพื้นที่ไปด้วย เช่น ผาแดง ซึ่งให้เห็นว่า หินบริเวณหน้าผามีสีแดง (หินทรายแดง) ผาขาวบอกให้รู้ว่าหน้าผานั้นมีสีขาว (หินทรายขาว) ผาตั้งแสดงว่าหน้าผานั้นชัน ผาแถมแสดงว่าหน้าผานั้นมีรอยการเขียนสีแดงแถม

หน้าผา คือ จุดขายสำหรับการท่องเที่ยว ความสำคัญของหน้าผาหินทรายอยู่เป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวโดยทำหน้าที่เป็นจุดชมวิว เพราะจากจุดยอดขายหน้าผาสามารถทอดสายตา มองดูภูมิทัศน์ของพื้นที่ราบเบื้องล่างได้อย่างสวยงามน่าพิศวง นักท่องเที่ยวทุกคนและคณะเมื่อไปเที่ยวภูต่าง ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติหรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักจะมุ่งไปหาจุดชมวิว ณ บริเวณหน้าผาใด หน้าผาหนึ่ง เช่น คนที่ไปเที่ยวภูกระดึงจะไปดูดวงอาทิตย์ขึ้นที่ผานกแอ่น ดูดวงอาทิตย์ตกที่ผาหล่มสัก ผาแดง หรือผาบ่านน้อย คนที่ไปภูหลวงมักจะไปดูที่ผาเสด็จคนที่ไปเขาพระวิหารมักจะชมวิวที่ชะง่อนผาเปี้ยตาดิ และผามออีแดง คนที่ไปชมภูมิทัศน์ของแม่น้ำโขงมักจะไปชมที่ผาแถม อำเภอโขงเจียมและที่ผาชัน อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

ผาหินทราย คือ แหล่งก่อกำเนิดและสืบสานภาพเขียนสีโบราณ ภาพเขียนสีตามหน้าผาต่าง ๆ ในเขตภูเขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่นักโบราณคดีถือว่าเป็นร่องรอยและหลักฐานทางศิลปกรรมของคนในยุคแรก ๆ ของพื้นที่ภูมิภาคอีสานที่เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ ที่แสดงไว้ตรงจุดนี้ ถือได้ว่าหน้าผาหินทรายมีบทบาทอย่างสำคัญในแง่ของการก่อกำเนิดและการบำรุงรักษา กล่าวว่าการก่อเกิดเป็นเพราะหน้าผาหินเป็นระนาบราบเรียบและส่วนใหญ่จะมีสีจางเหมาะในการเขียนง่ายต่อการติดของสีที่เข้มกว่า อีกทั้งสะดวกต่อการทำงานที่ว่าหน้าผาเหมือนผาบ่าน เพราะคนโบราณมักใช้เพิงผาหน้าถ้ำเป็นที่พักอาศัยแบบชั่วคราวหรือถาวรก็แล้วแต่ ถือว่าหน้าผาอยู่ใกล้ชิดกับคนโอกาสที่คนจะใช้หน้าผาเพื่อการขีดเขียนเป็นสันทนากการยามว่างจึงเป็นไปได้สูง เพิงผาหน้าถ้ำจึงถือว่าเป็นวัสดุธรรมชาติที่มีส่วนช่วยในการก่อเกิดการสร้างสรรคศิลปวัฒนธรรมโบราณในอดีต สำหรับแนวคิดที่ว่าหน้าผาหินมีส่วนในการบำรุงรักษาภาพเขียนโบราณไว้เพราะหน้าผาดังกล่าวเป็นหินซึ่งเป็นวัสดุที่คงทนถาวรและแข็งแรง โดยเฉพาะในภาคอีสานภาพเขียนบนหินทรายชนิด Quartz Sandstone มีความแข็งแรงทนทานกว่าหินชนิดอื่นถ้าภาพเขียนเหล่านี้ไม่ได้เขียนอยู่บนหน้าผา ภาพเขียนเหล่านี้ก็คงสูญหายไปตามกาลเวลาและวัสดุที่ใช้ เช่น อาจจะเป็นไม้ กระดาษ หรือหนังสัตว์ ซึ่งจะไม่คงหลักฐานอยู่ เช่นปัจจุบัน ในจุดนี้เราอาจกล่าวได้ว่า หน้าผาหินทรายเป็นผู้สืบสานวัฒนธรรมโบราณในอีสานให้คงอยู่อย่างยืนยาวตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

น้ำตกหินทราย สมบัติทางธรรมชาติวิทยาอีกแบบหนึ่งที่ธรรมชาติมอบให้ภาคอีสาน คือ น้ำตกที่สวยงาม ในอดีตความสวยงามอันนี้สามารถชมเชยได้ตลอดปี แต่ในปัจจุบันด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมนุษย์ผู้ซึ่งไม่เข้าใจระบบนิเวศวิทยาของอีสาน ได้เข้าทำลายป่าไม้บริเวณต้นน้ำลำธารจนหมดสิ้น จึงทำให้ภาคอีสานขาดวัสดุตั้งน้ำ ชั้บหมอก และดูเมฆชนิดดี เช่นป่าไม้ไปเสีย เมื่อเข้าไม่มีน้ำออกก็ไม่เกิดจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้น้ำซึมเหือดแห้งหาย ร่องธารและกุดแก่งต่าง ๆ จึงขาดน้ำไหลริน และที่สุดเป็นผลให้น้ำตกในภูมิภาคอีสานต้องอดน้ำตายชั่วคราว ในช่วงฤดูแล้งภูมิภาพที่สวยงามของน้ำตกภาคอีสานจึงขาดไปในช่วงของรอบปี แต่ถึงอย่างไรก็ตาม น้ำตกภูมิภาคอีสานจัดเป็นน้ำตกตามธรรมชาติที่มีภูมิภาพที่สวยงามอันหนึ่ง เพราะน้ำตกส่วนใหญ่จะตกจากหน้าผาและชะง่อนผา และภาคอีสานมีหน้าผาที่กว้าง 10 เมตร ขึ้นไป ส่วนใหญ่กระจายอยู่ในเขตภูเขาสูงแถบจังหวัดเลย ชัยภูมิ และตามขอบที่สูงโคราช เป็นที่น่าสังเกตว่า ภาคอีสานมีน้ำตกเป็นจำนวนมาก แต่เป็นน้ำตกชั่วคราวที่เกิดขึ้นในฤดูฝน แต่พอถึงฤดูแล้งกลายเป็นน้ำหยด สาเหตุที่มีมากอธิบายได้ว่า แผ่นหินทรายที่เป็นเปลือกโลกของแผ่นดินอีสานทั้งหมดนั้นทรุดโทรมลงมากแล้ว เพราะมีอายุมากกว่า 60 ล้านปีขึ้นไป ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาในเชิงธรณีแล้ว หินที่ถูกกระทบกระเทือนอย่างหนักมาหลายครั้ง ทั้งถูกบีบ ถูกอัด ถูกกด ทำให้ยกขึ้นและทรุดต่ำลงในบางส่วน ดังนั้น แผ่นหินโคราชจึงเกิดการหัก แตกแยก และเลื่อนหลุดมากมายโดยเฉพาะตามบาดแผลเดิมที่เป็นร่องน้ำต่าง ๆ จะมีเปลือกหินทรายของแผ่นหินโคราช หัก ตก หลุด และวางกายเกยกันมากมาย ดังนั้น เมื่อน้ำผิวดินไหลมาถึงจุดแตกหักเหล่านี้จะกลายเป็นน้ำตกไปหมด ความหมายอันนี้ยกตัวอย่างได้ เช่น ที่อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย เพียงอำเภอเดียวมีน้ำตกมากกว่า 10 แห่ง

บ่อหินทราย บ่อหินทรายในที่นี้ไม่ใช่บ่อทราย เพราะบ่อทรายเป็นดินแต่บ่อหินทรายเป็นหิน บ่อหินทรายเป็นปรากฏการณ์ทางธรณีวิทยาอันหนึ่งที่มีมาก ในภูมิภาคอีสานพบในแทบทุกจังหวัด และส่วนใหญ่จะพบบริเวณท้องน้ำ บางครั้งอาจพบบนภูเขาได้ เช่น ภูกระดึง ภูหลวง แต่บริเวณที่พบก็เป็นท้องน้ำที่ไหลบนภูกระดึง ภูหลวง อีกเช่นกัน แต่บางครั้งอาจพบบนแผ่นดินที่อยู่บนยอดภูหรือบนโคก บนโนนก็มี ที่เป็นเช่นนี้ดีความได้ว่า หินตรงนั้นเคยเป็นหินฐานท้องน้ำมาก่อน แต่การที่ปัจจุบันกลับกลายเป็นน้ำมีตำแหน่งอยู่บนยอดภู ยอดโคก แสดงว่าต้องมีการเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ทางธรณีฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แผ่นดินอาจยกตัวขึ้นหรือทางน้ำเปลี่ยนทางเดิน ความจริงบ่อหินอาจเกิดกับหินอะไรก็ได้ที่มีคุณสมบัติค่อนข้างแข็งแต่ในหินทรายจะพบมากเพราะไม่แข็งเกินไป หินที่อ่อนเกินไปก็ไม่เกิดเพราะผุพังเสียก่อนที่จะเป็นบ่อได้ องค์ประกอบที่จะทำให้เกิดบ่อหินได้คือท้องธารที่เป็นหินค่อนข้างแข็ง น้ำที่ไหลรุนแรงและปัจจัยสุดท้าย คือ ก้อนกรวดท้องน้ำขนาดพอเหมาะและเป็นหินที่แข็งกว่าหินท้องน้ำ

การเกิดบ่อเป็นกลไกที่ก้อนกรวดแข็งตกลงไปอยู่ในหลุมที่ท้องธารน้ำ ถึงหน้าฝนน้ำไหลแรง และเชี่ยวกราด เมื่อมาถึงหลุมน้ำก็ไหลวนความแรงของน้ำ ทำให้ก้อนกรวดเคลื่อนที่หมุนเวียนไปรอบหลุม จากวันเป็นปีและจากปีเป็นหลายปี หลุมนั้นก็จะถูกครูดถูกขัดสีผิวผนังในโดยรอบให้ใหญ่ขึ้นและลึกลงจากหลุมเป็นบ่อ จากบ่อเล็กเป็นบ่อใหญ่ และโดยทั่วไปก้อนบ่อจะกว้างกว่าปากบ่อ บ่อนี้จึงเรียกว่า “บ่อรูปหม้อ” (Pothole) หรือ กุมภลักษณ์

ความสำคัญของบ่อหินรูปหม้อปัจจุบันในบริเวณที่มีมาก ๆ จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เช่น ที่ภูแฝด จังหวัดชัยภูมิ อ่างหิน อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม แก่งตะนะ แก่งสะพือ จังหวัดอุบลราชธานี ในทางธรณีวิทยาบ่อหินรูปหม้อทำหน้าที่เป็นดัชนีชี้ให้เห็นว่าตรงนั้นเคยเป็นท้องน้ำหรือเป็นน้ำตกหรือเป็นแก่ง หรือเป็นบริเวณลำน้ำบรรจบกัน เนื่องจากบ่อหินรูปหม้อมีตั้งแต่ขนาดเล็กเส้นผ่านศูนย์กลางไม่กี่นิ้ว ไปจนถึงขนาดใหญ่เส้นผ่านศูนย์กลางอาจถึง 2-3 เมตร และมีความลึกจากพื้นไม่กี่ฟุตไปจนถึงลึกหลาย ๆ เมตร อันตรายจากการที่คนหรือสัตว์ตกลงไปแล้วขึ้นไม่ได้ ก็มีมาก บริเวณปากน้ำของห้วยต่าง ๆ ที่ไปบรรจบแม่น้ำใหญ่ เช่น แม่น้ำโขง บ่อหินเหล่านี้จะถูกน้ำพาเอาทรายมาเติมเต็มจนหมด พอถึงหน้าแล้งน้ำแห้งเหลือน้อยมีน้ำแช่ขังเป็นแอ่งเป็นอ่าง เด็กน้อยทั้งหลายชอบไปเล่นน้ำเพราะโดยเข้าใจว่าเป็นน้ำตื้นด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์จึงพลัดตกลงไปในบ่อหินที่มีทรายแล้วค่อย ๆ จมลงไปตายก็มีปรากฏมาแล้วที่ปากห้วยมุก จังหวัดมุกดาหาร แต่ข่าวที่แจ้งมาบอกว่ามีทรายดูด อันนี้เป็นตัวอย่างถึงความไม่เข้าใจธรรมชาติ ผู้ใหญ่หรือครูในโรงเรียนควรจะให้ความรู้รอบตัวแก่นักเรียน

ร่องหินทราย ร่องหินทรายเป็นภูมิประเทศทางธรณีวิทยาอีกลักษณะหนึ่งปรากฏให้เห็นในบริเวณที่สูงของภาคอีสาน ส่วนในบริเวณที่ต่ำก็ยังมี แต่ถูกเติมเต็มโดยตะกอนทรายไปหมดแล้ว ที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันจะอยู่บนโคก ไหล่เขา และภูเขา หลายคนคงรู้จักภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก เช่นเดียวกันกับที่นั่นเพราะภาคอีสานทิศทางเดียวกันนั้น มีปรากฏให้เห็นพวกหนองหินทรายและแอ่งหินทรายต่าง ๆ ที่เห็นในปัจจุบันพัฒนาการไปจากร่องหินแตกเหล่านี้ เพราะร่องหินเหล่านี้พัฒนามาจากรอยร้าว รอยแตกของแผ่นดินใหญ่ ๆ นั้นเอง เมื่อรอยร้าว รอยแตกเกิดผุพังและกร่อนไปตามผิวหน้าทั้งสองด้าน เม็ดทรายที่หลุดไปทำให้เนื้อหินถดถอยเข้าหาตัวเอง จะทำให้รอยแตกกลายเป็นรอยแยกจากรอยแยกแคบ ๆ จะพัฒนาเป็นรอยแยกที่กว้างกลายเป็นร่องหิน ซึ่งร่องหินที่ใหญ่และมีมากก็เป็นอันตรายสำหรับนักเดินป่าและสัตว์ทั้งหลาย ที่ยุทธภูมิภูหินร่องกล้านั้นผู้ก่อการร้ายใช้ประโยชน์จากร่องหินเหล่านี้หลบหลีกการโจมตีทางอากาศ ร่องหินที่ต่อเนื่องกันสามารถเดินหลบไปมาได้ ที่ภูทอดมีแม่น้ำทั้งสายไหลผ่านร่องหิน ทำให้แม่น้ำสายนั้นหายไป เพราะน้ำทั้งหมดไหลลงแนวร่องหินสู่เบื้องล่าง ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์ทางธรณีวิทยาที่น่าพิศวงอีกแบบหนึ่ง

ปุ่มหินทราย หลายคนคงเคยรู้จักและคุ้นเคย ลานหินปุ่ม บริเวณภูหินร่องกล้า เขตอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก แต่ลานหินปุ่มในเขตอีสานยังไม่ค่อยมีใครรู้จักมากนัก ทั้ง ๆ ที่ภาคอีสานมีพื้นที่หินทรายมากกว่าจังหวัดพิษณุโลกหลายสิบเท่า แท้จริงแล้วปุ่มหินทรายก็มีปรากฏให้เห็นในภาคอีสานด้วยเช่นกัน แต่ในภูมิภาคอีสานขาดการสำรวจในเรื่องเหล่านี้ ทั้งที่ภาคอีสานไม่ยากลำบากต่อการเดินทาง แต่คนทั่วไปคิดว่าภาคอีสานไม่มีอะไรน่าสนใจ ดูทั่ว ๆ ไปก็เหมือนกันไปหมดไม่ได้สนใจในรายละเอียดที่ซ่อนอยู่

ปุ่มหินทรายเป็นรายละเอียดของภูมิประเทศหินทรายที่อยู่บนสันเขาหรือไหล่เขา เป็นรายละเอียดที่อาจถูกปกปิดโดยพงหญ้าหรือป่าไม้จึงไม่ค่อยมีคนเห็น ดังนั้น คนที่เห็นคือคนที่ตั้งใจไปดูโดยเฉพาะในภาคอีสานจะมีลานหิน และหาดหินมาก ตามลานหินและหาดหินเหล่านี้มักมีปุ่มหินทรายปรากฏอยู่ บางแห่งปุ่มหินทรายถูกทำลายด้วยการพุดังไปหมดแล้วที่เห็นมากอยู่แถบเทือกเขาภูพานตะวันตก เช่น ที่ภูเก้าพระ จังหวัดยโสธร และบริเวณผาชัน จังหวัดอุบลราชธานี บนภูหลวง จังหวัดเลย ที่ใกล้ ผาเทริน ก็มีปุ่มหินทรายแปลก

การกำเนิดปุ่มหินทรายไม่ต่างจากการเกิดหน่อหินทรายมากนัก เพียงแต่หน่อหินทรายเป็นระบบแตกที่ใหญ่กว่า ปุ่มหินทรายเป็นผลมาจากการพัฒนาของระบบแตกกระแหงของพื้นผิวหินทรายด้วยอิทธิพลของลมฟ้าอากาศกับความต้านทานของตัวหินเอง ดังนั้น ถ้าพัฒนาต่อไปปุ่มหินทรายเหล่านี้ก็อาจจะหลุดหรือผุสลายหายไปได้หรือบางโอกาสอาจจะพัฒนาเป็นแท่งเล็ก ๆ ก็ได้ แต่ถ้ายังปรากฏอยู่ก็จะทำให้ภูมิลักษณะของพื้นที่นั้นดูสวยงาม ซึ่งจะมีความสำคัญและให้ประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวอย่างมาก

แก่งหินทราย เป็นปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์ทางธรรมชาติของตัวการ 4 ตัวการ คือ ฤดูกาล ปริมาณน้ำผิวดิน ภูมิประเทศร่องน้ำและขีดหินแข็ง การจะเกิดแก่งขึ้นได้ดีต้องเป็นฤดูแล้ง น้ำน้อย และมีขีดหินแข็งในภูมิภาคอีสานมีแก่งเกิดขึ้นมากมายทั้งลำน้ำมูล ชี และโขง แก่งที่เป็นที่รู้จักใช้เป็นทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว เช่น แก่งสะพือและแก่งตะนะ จังหวัดอุบลราชธานี แก่งกะเบา จังหวัดมุกดาหาร แก่งคุดคู้ จังหวัดเลย แก่งเลิงจาน จังหวัดมหาสารคาม แก่งฟ้า จังหวัดขอนแก่น ความจริงแล้วแก่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นฝายน้ำล้นตามธรรมชาติที่ธรรมชาติช่วยสร้างสรรคไว้ให้เพื่อชะลอน้ำให้อยู่ในร่องน้ำในช่วงฤดูแล้งที่ยาวนานของภาคอีสาน เป็นสิ่งที่ช่วยทดแทนการสูญเสียอย่างรวดเร็วของภาคอีสานเป็นการส่งเสริมและช่วยสนับสนุนการกักเก็บน้ำเหมือนกุด หนองและบึง อันที่จริงน่าจะมีการพัฒนาแก่ง หรือทำฝายน้ำล้นในลำน้ำมูล-ชีและสาขา เพื่อชะลอน้ำเป็นช่วง ๆ การเก็บน้ำโดยวิธีนี้เป็นการลงทุนน้อย เหมือนกับเป็นการขุดสระใหญ่สระหนึ่ง แต่สร้างขอบสระเพียงขอบเดียวความสำคัญของแก่งปัจจุบันคือใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

กล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะทางธรณีและภูมิประเทศฐานหินทรายที่กล่าวมาและจาก ทรัพยากรธรรมชาติหินทรายที่มีอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในเขตอุทยาน แห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติผาชันสามพันโบกมีรายละเอียดของฐานหินทราย ที่นักท่องเที่ยวสมควรได้รู้ว่า รายละเอียดในสมบัติทางกายภาพที่มองเห็นและสมบัติทาง จินตภาพที่มองไม่เห็นเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถนำมาคิดพิจารณาสร้างมโนภาพที่เกิดจาก ฐานหินทรายต่าง ๆ ได้ลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวของ ทั้งสองอุทยาน และเนื่องจากรายละเอียดทางกายภาพ ของฐานหินทรายรูปแบบต่าง ๆ ที่มี อยู่ในอุทยานแห่งชาติทั้งสอง ยังไม่มีผู้ใดศึกษาทำรายละเอียดไว้อย่างมีระบบ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรได้มีการศึกษาลักษณะทางกายภาพของฐานหินทรายต่าง ๆ ไว้ เพื่อให้เกิดคุณค่ากับ ฐานหินทรายเหล่านั้น และเกิดความหมายกับนักท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับคนที่มา ท่องเที่ยว และกระบวนกรท่องเที่ยวโดยรวม

ดังนั้น การศึกษาชนิดและรูปแบบฐานหินทราย ที่สำคัญและน่าสนใจสำหรับการ ท่องเที่ยวควรได้นำมาศึกษารายละเอียด จึงเห็นสมควรศึกษาสำรวจเลือกฐานหินทราย ที่โดดเด่นในเขตอุทยานทั้งสองแห่งมาศึกษาฐานอย่างมีระบบ

แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้และเรียนรู้ของคน

นวนจันทร์ จุฑาทักติกุล (2558) ได้กล่าวถึงการรับรู้ว่า มนุษย์ใช้ประสาทสัมผัส อย่างน้อย 5 ชนิด เป็นจุดเริ่มต้นของการรับรู้คือ การฟัง การมอง การดมกลิ่น การรับรส และ การสัมผัสที่ผิวหนัง การรับรู้มีตั้งแต่การรับรู้แบบต่าง ๆ จนกระทั่งไปถึงการรับรู้แบบซับซ้อน

สมัยก่อนการเรียนรู้ เรามักจะเรียนจากการสัมผัสด้วยอายตนะภายในที่ละเอียดอย่าง เช่น การฟัง การเห็น การรู้กลิ่น การรู้รส การรู้สี การพูด ฯลฯ แต่ที่แท้จริงแล้วมนุษย์เรียนรู้ การรับรู้จากการทุกทางด้วย การเรียนรู้แบบผ่านพหุประสาทสัมผัสร่วมกันทั้งสิ้น ซึ่งการรู้ ที่กล่าวมาคือ การรู้จากการสัมผัสเห็นจึงเรียกรู้ลักษณะนี้ว่า การรู้เห็น หรือการรู้จัก

สุนันท์ ศลโกสม (2558) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมด้านการวิเคราะห์ (Analysis Behavior) หมายถึง ความสามารถในการแยกองค์ประกอบหรือส่วนประกอบย่อยของสิ่งต่าง ๆ เพื่อระบุ ส่วนประกอบย่อยที่สำคัญที่สุด ระบุความสัมพันธ์แต่ละส่วนประกอบย่อยและระบุหลักการ ของสิ่งนั้น สิ่งที่จะนำมาวิเคราะห์ ได้แก่ สิ่งของ เรื่องราวเหตุการณ์ เทคนิควิธีการ พฤติกรรม บุคคลและสื่อสาร และได้กล่าวประเภทพฤติกรรมด้านการวิเคราะห์ไว้ 3 ประเภท

1. วิเคราะห์ความสำคัญ (Analysis of element)
2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Analysis of relationship)
3. วิเคราะห์หลักการ (Analysis of organization Principle)

สุนันท์ ศลโกสุม (2558) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมด้านสังเคราะห์ (Synthesis Behaviour) หมายถึง การแสดงออกถึงความสามารถในการรวมองค์ประกอบหรือส่วนย่อยต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ โดยองค์ประกอบและส่วนย่อยที่นำมารวมกันให้เกิดสิ่งใหม่ต้องมีข้อมูลเดิม และสิ่งใหม่นั้นอาจจะเป็นวัตถุ สิ่งของ ข้อความ แผนงาน โครงการ หรือผลผลิตทางปัญญาก็ได้ และได้กล่าวถึงประเภทของพฤติกรรมด้านสังเคราะห์ไว้ดังนี้

1. การสังเคราะห์ข้อความ (Production of Communication)
2. การสังเคราะห์แผนงาน (Production of Plan and Operation)
3. การสังเคราะห์ความสัมพันธ์ (Abstraction Relation)

สำเร้ง บุญเรืองรัตน์ (2558) ได้พูดถึงการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ว่าผู้เรียนรู้ได้รับความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ผิดกับจากงานที่ทำมากกว่าการสอนแบบดั้งเดิม โดยอ้างอิงจาก เรก รีเวนส์ (Revens, 1980) ซึ่งเป็นผู้กล่าวถึงการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) ที่ให้สมการการเรียนรู้ไว้ว่า $L=P+Q$

$L=Learning$, $P=Programming$, $Q=questioning$

และต่อมา มาร์ควอร์ตได้ขยายสมการการเรียนรู้ของรีเวนส์เป็น

$L=P+Q+R$

$R=$ การสะท้อนกลับ (Reflection)

ซึ่งการท่องเที่ยวที่แท้จริง คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติอย่างแท้จริงคือการได้ไปสัมผัสจริงด้วยอายตนะของรูปร่างทั้ง 6 นั่นก็คือ โปรแกรมการท่องเที่ยวทั้งหมดคือ P

ส่วนคำถามนั้นเป็นข้อคำถามของนักท่องเที่ยวซึ่งจะสงสัยตลอดเวลา ได้แก่ Q นั่นเอง ซึ่งการตอบปัญหานั้นต้องใช้ปัญญาจากมโนคติที่บังจากนักท่องเที่ยวบ้าง จากการฟังคนอื่นบ้าง

ส่วนการสะท้อนกลับ คือ R ความรู้ ความพอใจที่ได้ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องเป็นผู้สร้างขึ้นมาเองหลังจากท่องเที่ยวเสร็จแล้วนั่นเอง

พระเทพเวที (2533) ได้กล่าวถึง ความหมายของคำว่า “ปัญญา” ไว้ว่า หมายถึง ความรู้ทั่วไปปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้ความเข้าใจชัดเจน ความรู้ความเข้าใจหยั่งแยกในเหตุผล ดี-ชั่ว, คุณ-โทษ, ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์

ดวงเดือน ศาสตราจารย์ (2559) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หรือด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ที่ค่อนข้างถาวรหรือการเปลี่ยนแปลงขีดความสามารถของพฤติกรรมเท่าที่จะเป็นไปได้ซึ่งจะเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝนที่ได้รับการเสริมแรงหรือการสังเกตการกระทำของตัวแบบที่ได้รับการเสริมแรง แต่ไม่ใช้การเปลี่ยนแปลงทางกายอย่างชั่วคราว เช่น การเจ็บป่วย ความอ่อนเพลียหรือผลจากการใช้ยาระงับประสาท และไม่ใช้การตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น สัตว์ขาดอาหาร วุฒิภาวะ หรือปฏิกิริยาสะท้อน เป็นต้น

ดวงเดือน ศาสตราจารย์ (2559) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ว่า “ชีวิตคือการเรียนรู้ หรือการเรียนรู้คือชีวิต” แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่สำคัญในชีวิตของมนุษย์คือการเรียนรู้ และต้องเรียนรู้ไปตลอดทั้งชีวิต มนุษย์เริ่มเรียนรู้จากบ้าน พัฒนาต่อมาถึงสถานศึกษา เมื่อได้รับการอบรมสั่งสอนอย่างดี บุคคลจะพัฒนาการเรียนรู้ให้มีความเฉลียวฉลาดมากขึ้น มนุษย์สามารถเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมได้

Cronbach (1963) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ คือ

1. สถานการณ์ คือ สิ่งแวดล้อมหรือบรรยากาศรอบตัวผู้เรียน
2. ลักษณะประจำตัวบุคคล คือ ลักษณะประจำตัวของบุคคลมีส่วนช่วยให้การเรียนรู้สำเร็จหรือล้มเหลว ซึ่งได้แก่ ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความพร้อม
3. จุดมุ่งหมาย ถ้าผู้เรียนได้ทราบจุดมุ่งหมายของสิ่งที่เรียนจะทำให้การเรียนรู้บรรลุผลได้ง่ายขึ้น
4. การแปลความหมาย เป็นการนำตัวเองเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ เพื่อแปลความหมายของสิ่งที่พบ เพื่อช่วยให้เกิดการแก้ปัญหา
5. การกระทำ เป็นการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่พบหลังจากแปลความหมายไปแล้ว
6. ผลการปฏิบัติ ได้แก่ ผลที่ได้รับจากการกระทำ ถ้าเป็นผลดีก็จะสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้ ถ้าผลที่ได้รับพบกับความล้มเหลว จะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงการกระทำใหม่ หรืออาจจะต้องเริ่มโดยการไปแปลความหมายในสถานการณ์นั้นใหม่
7. ปฏิกริยาต่อความล้มเหลว คือ วิธีการตอบสนองต่อความล้มเหลว บางคนอาจแก้ไขปรับปรุงวิธีการตอบสนองเพื่อให้ได้วิธีที่ดี หรือบางคนอาจเลิกความหวังเดิมเสีย

ในการเรียนการสอนจะต้องพิจารณาทั้งตัวบุคคลและสถานที่โดยผู้สอนจะต้องเตรียมจัดกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์หรือสถานการณ์ที่จะเอื้อต่อผู้เรียนพร้อมทั้งต้องให้เขารู้จุดหมายว่าเรียนไปทำไม เรียนแล้วเขาจะประสบความสำเร็จได้อย่างไร หรือในกรณีที่เขาพบกับความล้มเหลว จะมีทางแก้ไขปัญหา ปรับปรุงวิธีการได้อย่างไร

ดวงเดือน ศาสตราจารย์ (2559) ได้กล่าวถึง ปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ซึ่งมีดังนี้

1. ระบบประสาท การเรียนรู้เกิดจากกระบวนการทำงานที่สลับซับซ้อนของระบบประสาทที่ทำงานอย่างต่อเนื่องประสานกัน เริ่มตั้งแต่การรับรู้ของประสาทสัมผัสที่ต้องใช้การเชื่อมโยงของข้อมูลใหม่ที่ได้รับเข้ามากับประสบการณ์เดิม บันทึกลงไว้เป็นร่องรอยความทรงจำในสมอง เป็นต้น ถ้าบุคคลมีความบกพร่องของระบบประสาท เช่น จากอุบัติเหตุ พิษของสารหรือโรคบางชนิด จะทำให้การเรียนรู้ไม่เป็นไปตามปกติ

2. สติปัญญา โดยทั่วไปคนที่มีสติปัญญาดี ย่อมมีความสามารถในการเรียนดี เพราะสามารถจดจำและพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วมากกว่าผู้ที่มีสติปัญญาต่ำกว่า

3. อายุ จากผลการศึกษาทางจิตวิทยาโดยทั่วไปพบว่าเด็กเล็กมีอัตราการเรียนรู้เร็วที่สุด ส่วนวัยรุ่นและผู้ใหญ่ตอนต้น มีการเรียนรู้ได้เร็วกว่าวัยรุ่นตอนกลางและผู้สูงอายุ

4. ความตั้งใจ เป็นที่สังเกตได้ว่า ถ้าผู้เรียนมีความตั้งใจสูง มีกำลังใจดีไม่ทอดทิ้งการเรียนรู้อย่อมเกิดขึ้นได้ง่าย

5. แรงจูงใจ ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการเรียนรู้ คือ แรงจูงใจ โดยแรงจูงใจเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้จนบรรลุวัตถุประสงค์

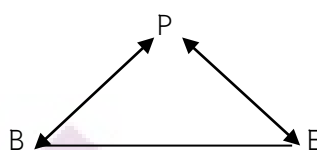
6. อารมณ์ อารมณ์มีผลต่อการใช้สติปัญญา คนที่มีอารมณ์รุนแรง เช่น มีความกลัว มีความวิตกกังวลและความตื่นเต้นมาก มักจะทำให้เกิดความล้มเหลวในการเรียนรู้ได้

7. เนื้อหาของสิ่งที่เรียนรู้ เนื้อหาของสิ่งที่เรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับอายุ และระดับสติปัญญาของผู้เรียน และความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสถานการณ์ ย่อมช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว

8. สถานการณ์ที่เรียนรู้ สถานการณ์ที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น เหมาะสมกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน สามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

9. วิธีเรียนที่ถูกต้อง ถ้าบุคคลได้ใช้วิธีเรียนที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น เด็กเล็กได้เรียนจากของจริงในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมก็จะทำให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้

Bandura (2007) ได้กล่าวถึง การเรียนรู้ไว้ว่า มนุษย์เรียนรู้โดยผ่านการสังเกตตัวแบบ เขาเชื่อว่าการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์นั้น ต้องวิเคราะห์เงื่อนไขและสิ่งเร้าของพฤติกรรม ซึ่งเป็นตัวแสดงการเสริมแรงในเงื่อนไขนั้น ๆ คงอยู่ Bandura เชื่อว่าการศึกษาพฤติกรรมในปัจจุบันนี้ ควรลดการให้ความสำคัญในเรื่องการควบคุมภายใน แต่ควรให้ความสำคัญในการศึกษาตัวควบคุมภายนอก คือ ตัวเสริมแรงต่าง ๆ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับพฤติกรรม แนวคิดทั้งหมดนี้ อธิบายได้ดังนี้

B=พฤติกรรม

P=บุคคล

E=สิ่งแวดล้อม

ภาพ 2 แสดงตัวเสริมแรง ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับพฤติกรรม

จากรูปแบบข้างต้น จะเห็นว่าพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และแบนดูราเชื่อว่ามนุษย์ใช้สภาพเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรม และประสบการณ์ในการตัดสินใจพฤติกรรมครั้งต่อไป

ต้นกำเนิดของพฤติกรรม

แบนดูราเชื่อว่าเมื่อเด็กเกิดมาจะมีพฤติกรรมเดิมติดตัวมาด้วย และเขาจะเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้นในระยะต่อมา เช่น เมื่อเด็กเกิดมาจะรับรู้เสียงต่าง ๆ เป็นเบื้องต้นแล้ว จะค่อย ๆ เกิดการเรียนรู้โดยรวมเสียงต่าง ๆ เป็นคำพูดและประโยค พฤติกรรมที่มีความซับซ้อนขึ้น ไม่ได้มีแบบแผนที่แน่นอนและสร้างจากการผสมผสานกันระหว่างกิจกรรมต่าง ๆ พฤติกรรมอาจเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้

การเรียนรู้จากผลการกระทำที่ตอบสนอง

(Learning by Response Consequences)

เด็กจะเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในการดำรงชีวิต แต่ละวันของเด็กจะเรียนรู้ว่า พฤติกรรมใดเมื่อทำไปแล้วให้ผลทางบวก พฤติกรรมใดเมื่อทำไปแล้วให้ผลทางลบ การตอบสนองผลของการกระทำนั้นอาจมีลักษณะ 3 รูปแบบ คือ 1) ในรูปแบบให้ข้อมูล 2) ในรูปแบบการจูงใจ และ 3) การเสริมแรงโดยตรง

การเรียนรู้โดยผ่านตัวแบบ (Learning Through Modeling)

พฤติกรรมของมนุษย์อาจเกิดขึ้นจากการเลียนแบบในกระบวนการสังเกตเพื่อการเลียนแบบตัวแบบมี 4 กระบวนการดังนี้

1. กระบวนการความตั้งใจ (Attentional Process) ได้แก่ การตั้งใจสังเกต เพื่อให้ได้รับการเรียนรู้ที่ถูกต้องเพราะเราจะไม่สามารถเลียนแบบจากการสังเกตได้ถ้าขาดความตั้งใจ สังเกตตัวแบบและกิจกรรมของตัวแบบเพราะจะทำให้ไม่สามารถเกิดแบบแผนในการเลียนแบบตัวแบบได้

2. กระบวนการจำ (Memory Process) ได้แก่ การจำในกิจกรรม หรือข้อมูลข่าวสารที่เลียนแบบ ทั้งนี้เพื่อการนำกลับคืนมาและใช้ต่อไป การเรียนรู้โดยการสังเกตซึ่งประกอบด้วย การวาดภาพในใจ และคำพูด การเรียนรู้จากการสังเกตที่คนนี้ ผู้สังเกตต้องทบทวนดูแบบอย่าง พฤติกรรมของตัวแบบอย่างมีระบบแล้วจึงลอกเลียนแบบพฤติกรรมให้ถูกต้องจึงจะเกิดการเรียนรู้

3. กระบวนการเลียนแบบ (Imitative Process) คือ การที่ผู้สังเกตสามารถใช้ข้อมูลข่าวสาร เป็นสิ่งที่ชี้นำในการกระทำหรือเลียนแบบตาม พฤติกรรมของตัวแบบพฤติกรรมที่แสดงออกสามารถแยกตามกระบวนการความรู้ ความเข้าใจ ในการตอบสนองตามฐานข้อมูลที่ป้อนกลับ ได้แก่ การเลียนแบบลักษณะต่าง ๆ เช่น การว่ายน้ำ การตีกอล์ฟ นั้น จะต้องเป็นไปในลักษณะการเรียนรู้แก้ไขไปทุก ๆ วัน

กระบวนการจูงใจ (Motivational Process)

ผู้สังเกตไม่จำเป็นต้องแสดงพฤติกรรมทุกอย่างที่ตนเรียนรู้เสมอไป ดังนั้นการจูงใจให้เกิดการเรียนรู้จึงมีบทบาทสำคัญในการเลียนแบบจากการสังเกต ผู้สังเกตจะเลียนแบบพฤติกรรมที่ให้ผลดีกับเขามากกว่าที่จะเลียนแบบพฤติกรรมที่ให้โทษและมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบพฤติกรรมที่เขาพึงพอใจมากกว่าพฤติกรรมที่เขาทำแล้วไม่สบายใจ

นักจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของคนในทฤษฎีการรู้คิด หรือทฤษฎีสนาม ว่าหลักการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. ขั้นจัดระเบียบ รวบรวม ข้อปลีกย่อยเข้าเป็นหมวดหมู่เพื่อการพิจารณาให้เกิดความเข้าใจในขั้นต่อไป

2. ขั้นการพิจารณา เน้นความสัมพันธ์ของรายละเอียดต่าง ๆ

3. ขั้นทำความเข้าใจให้รู้ความสัมพันธ์ของสิ่งที่เห็น

4. ขั้นประมวลความรู้ทั้งหมด จัดเป็นระบบรู้ภายในที่เป็นองค์ความรู้สมบูรณ์ การรู้ภายในทั้งหมดทำให้เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดการหยั่งรู้ได้

Max Wertheimer (1880–1943) นักจิตวิทยาในกลุ่มเกสตัลท์ ได้สรุปการเรียนรู้จากการทดลองกับลิงชิมแปนซีว่า

1. การหยั่งรู้ ขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์ สภาวะการณ์ที่ไม่ซับซ้อนจะเกิดการหยั่งรู้ได้เร็วกว่าสภาวะการณ์ที่ซับซ้อน
2. ลักษณะการหยั่งรู้ เกิดขึ้นทันทีในขณะที่พิจารณาสิ่งต่าง ๆ ในภาพรวมและต่อเนื่องโดยตลอด
3. ประสบการณ์เก่า ๆ ที่มีอยู่ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ตอบคำถามกับประเด็นคำถามใหม่ ๆ ได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้คือพฤติกรรมที่มนุษย์ได้กระทำจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 เพื่อก่อให้เกิดการรับรู้ที่ซับซ้อนมากขึ้น และเกิดการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้ส่งผลให้เกิดการกระทำในเชิงบวกหรือเชิงลบและการกระทำที่ผู้กระทำมีความพึงพอใจ โดยการเรียนรู้นั้น เป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่เกิด โดยแรกเริ่มนั้นเด็ก ๆ จะทำการเลียนแบบ ทำให้เกิดประสบการณ์และใช้ประสบการณ์มาใช้ในการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ ในการเรียนรู้มีทฤษฎีสำคัญอยู่ 4 ประเภทใหญ่ คือ

1. ทฤษฎีความสัมพันธ์ (Associationism or Associationist Theories)
2. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)
3. ทฤษฎีการรู้คิดหรือทฤษฎีสนาม (Cognitive or Field Theory)
4. ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ (Buddhist Learning Theory)

สาระสำคัญของทฤษฎีต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

ทฤษฎีความสัมพันธ์

แบ่งออกเป็นทฤษฎีย่อย ๆ ที่สำคัญ คือ ทฤษฎีความเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism) เอ็ดเวิร์ด ธอร์นไดค์ (Edward Thorndike) นักการศึกษาและนักจิตวิทยาชาวสหรัฐอเมริกา เป็นผู้ที่ตั้งทฤษฎีความเชื่อมโยงนี้ขึ้นหรือเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Bond Theory) ธอร์นไดค์ ตั้งทฤษฎีขึ้นจากผลของการทดลองการเรียนรู้ของสัตว์ชนิดต่าง ๆ เช่น แมว สุนัข ลิง แต่สัตว์ที่ธอร์นไดค์ใช้ทดลองมากที่สุดคือแมว เขาจับแมวหิวใส่กรงและมีอาหารทั้งวันนอกกรงให้แมวมองเห็นแต่เอื้อมไม่ถึง กรงนี้มีประตูกลเปิดออกไปได้ในการทดลองครั้งแรก แมวหิวจัดมีอาหารงุ่นง่าน จะเปะปะทางออกอยู่นานโดยการใช้ตัวของมันสีไปรอบ ๆ กรงหรือตะปบไปทั่ว จนกระทั่งตะปบถูกประตูกลและเปิดออกได้ในการทดลองครั้งต่อ ๆ มา แมวใช้เวลาสั้นกว่าครั้งแรก ๆ ในการทำให้ประตูกลเปิดออก จากผลการทดลองของธอร์นไดค์ได้สรุปเป็นกฎการเรียนรู้ไว้ว่า การลองผิดลองถูกจะนำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่าง

สิ่งเร้า (Stimulus) และการตอบสนอง (Response) ดังนั้น การเรียนรู้ก็คือความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองของอินทรีย์

ธอร์นไดค์ได้ตั้งกฎต่าง ๆ ในเรื่องการเรียนรู้ไว้เป็นกฎหลัก 3 กฎ คือ

1. กฎแห่งผล (Law of Effect) กฎนี้กล่าวว่าการได้รางวัลและความสมหวังจะช่วยส่งเสริมการแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นได้เกิดขึ้นอีก เช่น แมวที่เคยตะปบเชื้อให้ประตูเปิดออกแล้วไปกินปลาได้ ในโอกาสต่อมาเมื่ออยู่มณฑลภาวะเช่นนั้นก็จะดึงเชือกให้เปิดประตูเปิดได้อีก สำหรับการลงโทษและความผิดหวังจะทำให้เกิดการละทิ้งพฤติกรรมที่ไม่ให้ผลนั้น และจะหันไปใช้พฤติกรรมที่ทำให้เกิดความสมหวังต่อไป

2. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กฎแห่งการใช้และการไม่ใช้ (Law of Use and Disuse) กฎนี้กล่าวว่าถ้าพฤติกรรมใด ๆ ได้กระทำซ้ำ ๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองทวีมากขึ้นในทางตรงกันข้าม พฤติกรรมใด ๆ ที่อินทรีย์ไม่ค่อยมี โอกาสได้ทำจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองลดลงและค่อย ๆ จางหายไปในที่สุด

3. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) กฎนี้กล่าวว่าถ้าอินทรีย์พร้อมที่จะทำอะไรแล้วได้ทำลงไปย่อมก่อให้เกิดความพอใจตามมา ในทางตรงข้ามหากอินทรีย์พร้อมที่จะกระทำแล้วถูกชะงักไม่ให้เกิดการกระทำ ทำให้เกิดความไม่พอใจ หรือไม่สบายใจ ในกรณีอินทรีย์ยังไม่พร้อมที่จะกระทำ แต่จะต้องทำอะไรลงไปย่อมจะเกิดความไม่สบายใจเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ในเวลาที่คนเราหิวถ้าได้กินอาหารเข้าไปย่อมได้รับความพอใจ แต่ถ้าหากมีผู้ขัดขวางกินอาหารของเรา เราก็จะรู้สึกไม่พอใจ

สำหรับทฤษฎีการวางเงื่อนไขมีหลายทฤษฎีซึ่งจะนำเสนอตามลำดับ แต่ทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้ นักจิตวิทยาทดลองกับสัตว์มากกว่ามนุษย์ ทั้งนี้ เพราะสามารถควบคุมได้และยอมรับในสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่นำมาวางเงื่อนไข

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning) พาฟลอฟ (Pavlov)

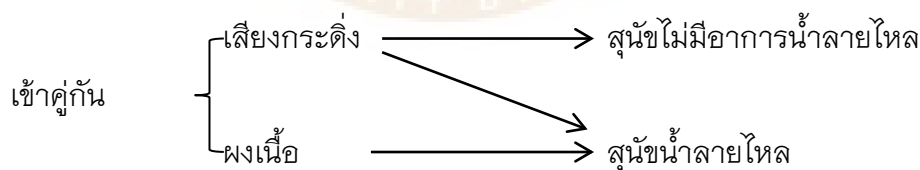
นักสรีรวิทยาชาวรัสเซีย เป็นผู้ทดลองการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกและได้รับรางวัลโนเบลปี 1904 ในเรื่องระบบการย่อยอาหารในขณะที่พาฟลอฟกำลังทดลองเรื่องการย่อยอาหารสุนัข เขาสังเกตเห็นว่า สุนัขที่เขาใช้ทดลองมีน้ำลายไหลไม่เพียงแต่ในเวลาที่ย่อยอาหารอยู่ในปากเท่านั้น แต่ยังมีน้ำลายไหลในเวลาที่มีปรากฏการณ์ของสิ่งเร้าต่าง ๆ ก่อนที่อาหารจะเข้าปาก ข้อสังเกตอันนี้ถ้าเทียบกับตัวคนแล้วมีทางเป็นไปได้ เช่น เวลาเราเห็นใครกินอาหารเปรี้ยว ๆ ก็รู้สึกน้ำลายไหลได้ ซึ่งเป็นลักษณะของปฏิกิริยาสะท้อน (Reflex) พาฟลอฟสนใจการวางเงื่อนไขปฏิกิริยาสะท้อน เขาเริ่มทดลองเอาสุนัขหนึ่งตัวมาในห้องทดลองแล้วเจาะช่อง

แก้มสุนัขตรงต่อมน้ำลายเอาสายยางต่อเข้าไปรับน้ำลายที่ไหลออกจากปากสุนัข เพื่อจะได้ทราบปริมาณน้ำลายของสุนัข ในระยะเริ่มต้น พาฟลอฟ ทดลองนั้นกระดิ่งพบว่าสุนัขเฉย ๆ และเมื่อเขาเป่าผงเนื้อไปที่ปากสุนัขปรากฏว่าสุนัขน้ำลายไหล ต่อจากนั้นเขาได้ทดลองสั้นกระดิ่ง และตามด้วยการเป่าผลเนื้อไปที่ปากสุนัข ปรากฏว่าสุนัขน้ำลายไหล เขาทำเช่นนี้ติดต่อกันหลายครั้ง ต่อมาเขาสั้นกระดิ่งเพียงอย่างเดียวโดยไม่ให้เนื้อ ก็สามารถทำให้สุนัขน้ำลายไหลได้ แสดงว่าเขาได้วางเงื่อนไขปฏิกิริยาสะท้อนได้สำเร็จและสุนัขตัวนี้เกิดการเรียนรู้แล้ว เพราะเดิมเสียงกระดิ่งอย่างเดียวไม่ทำให้สุนัขน้ำลายไหล แต่ขณะนี้เสียงกระดิ่งอย่างเดียวกลับทำให้สุนัขน้ำลายไหล พาฟลอฟ เรียกเสียงกระดิ่งในตอนเริ่มต้นว่าสิ่งเร้าที่เป็นกลาง (Neutral Stimulus) เนื่องจากไม่มีอิทธิพลใด ๆ ต่อสุนัข และเรียกผงเนื้อว่าสิ่งเร้าที่ไม่ได้วางเงื่อนไข (Unconditioned Stimulus หรือ UCS) เรียกน้ำลายที่ไหลเนื่องจากผงเนื้อว่าปฏิกิริยาสะท้อนที่ไม่ได้วางเงื่อนไข (Unconditioned Reflex หรือ UCR) เมื่อพาฟลอฟ เริ่มวางเงื่อนไขโดยสั้นกระดิ่งแล้วตามด้วยผงเนื้อติดต่อกันหลายครั้ง จนในที่สุดพาฟลอฟสั้นแต่กระดิ่งอย่างเดียวโดยไม่มีผงเนื้อ ปรากฏว่าสุนัขน้ำลายไหล พาฟลอฟเรียกน้ำลายที่ไหลครั้งสุดท้ายนี้ว่าปฏิกิริยาสะท้อนที่ถูกวางเงื่อนไข (Conditioned Reflex หรือ CR) และเรียกเสียงกระดิ่งที่ทำให้มีน้ำลายไหลออกมานี้ว่าสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไข (Conditioned Stimulus หรือ CS) จากการทดลองของพาฟลอฟ แสดงแผนผัง ได้ดังนี้

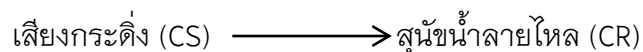
ก่อนการทดลอง

ระหว่างการทดลอง

หลังการทดลอง

ภาพ 3 แสดงการทดลองของพาฟลอฟ

ผลจากการทดลองนี้ทำให้ทราบได้ว่า การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก คือ การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าที่ได้วางเงื่อนไขกับปฏิกิริยาสะท้อนที่ถูกวางเงื่อนไขจากการทดลองของพาฟลอฟที่ใช้สุนัขทดลองนั้น ต่อมาได้มีการทดลองของนักจิตวิทยาที่ทดลองกับมนุษย์คือการทดลองของวัตสัน

1. พฤติกรรมนิยมของวัตสัน (Watson's Behaviorism) วัตสัน (Watson) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้ทดลองกับเด็กชายอัลเบิร์ต (Albert) อายุ 11 เดือน ซึ่งมีความคุ้นเคยกับหนูขาวเนื่องจากมารดาซึ่งเป็นผู้ช่วยของวัตสัน นำอัลเบิร์ตมาไว้ในห้องทดลองตั้งแต่อัลเบิร์ตยังเล็ก ๆ อัลเบิร์ตเห็นหนูขาวจะเข้าไปเล่นด้วยโดยไม่มีความกลัว วันหนึ่งขณะที่อัลเบิร์ตกำลังเอื้อมมือจะไปจับหนูขาว วัตสันก็ตีฉาบเหล็กทำให้เกิดเสียงดังสนั่นทางด้านหลังของอัลเบิร์ตเสียงดังทำให้เด็กอายุ 11 เดือน ตกใจกลัวตัวสั่นและร้องไห้ ต่อจากนั้นอัลเบิร์ตเมื่อเห็นหนูขาวจะตกใจกลัวและร้องไห้ไม่ยอมเข้าไปใกล้หนูขาวอีกเลยทั้ง ๆ ที่วางเงื่อนไขเพียงครั้งเดียว ลักษณะนี้เป็น การทดลอง ที่วางเงื่อนไขปฏิกิริยาสะท้อนเช่นเดียวกับพาฟลอฟ เพราะเด็กอายุ 11 เดือน ทุกคนจะกลัวเสียงดัง ดังนั้น เมื่อเอาเสียงดังมาเข้าคู่กับหนูขาว จึงทำให้เด็กกลัวหนูขาวไปด้วย วัตสันสรุปว่าความยุ่งยากซับซ้อนทางอารมณ์ในชีวิตของคนเราทุกวันนี้ได้พัฒนามาจากการถูกวางเงื่อนไขกับสิ่งเร้าต่าง ๆ การทดลองของวัตสันประสบความสำเร็จแต่เป็นการทดลองที่ไม่มีจริยธรรม และเนื่องจากไม่ได้ขออนุญาตจากมารดาของอัลเบิร์ตก่อนการทดลอง และได้นำอัลเบิร์ตไปอยู่ที่เมืองอื่นทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้แก้ไขพฤติกรรมความกลัวหนูและกลัวสิ่งอื่น ๆ ที่มีลักษณะขนปุยสีขาว

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ของทอลแมน (Tolman's Sign-Significant Theory or The S-S Theory) ทอลแมนเป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ดังทฤษฎีที่มีชื่อว่า “ทฤษฎีตัวสัญลักษณ์ตัวสำคัญ” (The Sign-Significant Theory of the S-Theory) ทอลแมนทดลองโดยการให้หนูวิ่งไปในเขาวงกตซึ่งเป็นทางที่มีลักษณะกวนถ้าสามารถหาทางออกได้คือ ไปถึงที่หมายสุดท้ายมันจะได้อาหาร เขาทดลองโดยให้หนูเรียนรู้ในเงื่อนไขที่ว่าปลายทางมีอาหาร หลังจากนั้นก็เปลี่ยนทิศทางในการไปสู่ที่หมายเป็นแบบต่าง ๆ ปรากฏว่าในที่สุดหนูจะหาทางไปสู่ที่หมายจนได้ ซึ่งเขาอธิบายว่าขณะที่หนูวิ่งไปในเขาวงกตครั้งแรกนั้น การวิ่งอาจทำให้หนูสร้างแผนที่ในการใช้สติปัญญาขึ้นมา ถ้าเส้นทางที่คุ้นเคยถูกสกัดกั้นมันจะเปลี่ยนเส้นทางเนื่องจากหนูเกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ของเส้นทางที่จะไป การที่หนูวิ่งไปในเขาวงกตแล้วได้รับอาหาร ทำให้หนูเกิดการเรียนรู้สัญลักษณ์ขึ้น การเรียนรู้เช่นนี้จะนำไปสู่การเกิดการเรียนรู้สัญลักษณ์อื่นอีกมากมาย ดังนั้น การเรียนรู้แบบ S-Theory จะเกิดขึ้นต่อเมื่อมนุษย์หรือสัตว์เกิดความคาดหวังความคาดหวังนี้เองทำให้สัตว์แสดงอาการตอบสนองแบบใดแบบหนึ่ง โดยเฉพาะหนูที่เรียนรู้

ว่าการวิ่งในเขาวงกตแล้วถ้าออกไปได้จะได้รับอาหารก็จะพยายามวิ่งไปสู่เป้าหมายเสมอ ถ้าเส้นทางที่วิ่งไปเกิดน้ำท่วมมันก็จะว่ายน้ำไปให้ถึงจนได้ ดังนั้นถ้าการตอบสนองเดิมเป็นไปไม่ได้สัตว์จะแสดงอาการตอบสนองอื่นทดแทน ซึ่งการตอบสนองที่ทดแทนนี้จะเลือกแสดงในสิ่ง ที่คาดว่าจะนำไปสู่เป้าหมายได้เช่นกัน

3. ทฤษฎีการเสริมแรงของฮัล (Hull's Reinforcement Theory) ฮัลนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เน้นเรื่องการเสริมแรงตามหลักการตอบสนองใดๆ ถือว่าได้เกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้ว และการเสริมแรง คือ ภาวะที่นำไปสู่การลดความต้องการหรือการบำบัดความต้องการเบื้องต้นแห่งชีวิต เช่น อาหารที่ให้แก่สัตว์ที่กำลังหิวจะเป็นการเสริมแรงแก่พฤติกรรมของสัตว์ การเสริมแรงจะเกิดขึ้นในฐานะที่เป็นผลของการลดแรงขับ (Drive) หรือความต้องการ นอกจากนั้น ฮัลยังกล่าววาระหว่างสิ่งเร้าและพฤติกรรมที่ตอบสนองจะมีสิ่งซึ่งอยู่ระหว่างกลางนั้นคือ ความเคยชิน (Habit) ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของการเรียนรู้ แรงขับสิ่งจูงใจ (Delay in Reinforcement) และความเข้มของสิ่งเร้า (Stimulus Intensity) เป็นปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพในการแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบ (Reaction Potential)

4. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการ (Operant Conditioning) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันชื่อ บี เอฟ สกินเนอร์ (B.F. Skinner) ประดิษฐ์เครื่องมือทดลองที่มีชื่อว่า กล่องสกินเนอร์ โดยมีขนาดและรูปร่างต่าง ๆ กัน แล้วแต่ขนาดสัตว์ทดลอง การทดลองนิยมการใช้หนูหรือนกพิราบเป็นสัตว์ทดลอง ภายในกล่องสกินเนอร์มีคานซึ่งกดลงหรือยกขึ้นได้ โดยอัตโนมัติตรงใต้คานจะมีถ้วยใส่อาหาร ซึ่งอาหารจะออกมาได้โดยการกดคานดังในรูป เมื่อจับหนูที่หิวใส่ในกล่องมันจะวิ่งดมไปรอบ ๆ หรือทำอาการตามความเคยชินไม่ช้าก็เร็ว เมื่อหนูวิ่งไปถูกคานน้ำหนักรถจะทำให้คานกดลงมาและปล่อยอาหารจำนวนหนึ่งออกมาในถาด เมื่อหนูกินอาหารแล้วก็มักจะวนเวียนอยู่ใกล้ ๆ กับเครื่องมือที่ให้อาหารและการตอบสนองในครั้งต่อไป จะมีความถี่ในการกดคานเพิ่มมากขึ้น

แผนผังการทดลอง

R → S+

เมื่อ R แทนพฤติกรรมในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในที่นี้คือการกดคาน (Operant Response Class) และ S+ แทนสิ่งเร้าที่ทำหน้าที่เสริมแรง (Reinforcing Stimulus) ซึ่งจะอยู่ในรูปตัวเสริมบวก (Positive Reinforce) เมื่อหนูกดคานและได้รับการเสริมแรงเวลาที่ใช้ในการกดคานจะน้อยลงทุกที รวมทั้งเวลาที่ใช้ในการเอาอาหารมานี้ด้วย แต่พฤติกรรมไม่จำเป็นต้องอยู่คงที่ในการทดลองบางครั้งอาจตอบสนองช้ากว่าการทดลองคราวก่อน ๆ อย่างไรก็ตาม ถ้าเราใช้ตัวอย่างในการทดลองจำนวนมากจะเห็นช่วงเวลาเฉลี่ยของการ

ตอบสนองของลดลงอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งถึงจุดหนึ่งซึ่งไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทดลองการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกและแบบปฏิบัติการนี้ แตกต่างกันตรงที่แบบคลาสสิกสัตว์ทดลองอยู่ในลักษณะไม่กระทำอาการใด ๆ (Passive) การวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการสัตว์ทดลองต้องกระทำ (Active) ก่อนจึงจะได้ผลจากการกระทำหรือได้รับการเสริมแรงและเกิดการเรียนรู้ตามมา

การเสริมแรงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในระยะเริ่มต้น ต้องให้การเสริมแรงทุกครั้งแต่เมื่อมีพฤติกรรมตามที่ต้องการแล้ว ขั้นตอนต่อไปจะเสริมแรงแบบเป็นระยะ ทั้งนี้ เพื่อให้พฤติกรรมที่ต้องการนั้นยังคงอยู่ตลอดไปเช่น การที่แม่ฝึกให้เด็กพูด “ครับ” หรือ “ค่ะ” ทุกครั้งที่เด็กพูดแม่จะชมเมื่อเด็กพูดได้แล้วครั้งต่อไปแม่จะเปลี่ยนเป็นการเสริมแรงแบบเป็นระยะ การเสริมแรงแบบเป็นระยะมี 4 วิธี คือ

1. ให้ตามกำหนดครั้งที่เท่ากัน (Fixed Ratio) ได้แก่ การให้การเสริมแรงในทุก ๆ จำนวนหนึ่งของการตอบสนองตามที่กำหนดไว้ เช่น ทุก ๆ การตอบสนองครั้งที่ 5 จะมีการให้การเสริมแรง 1 ครั้ง อัตรานี้จะคงที่ตลอดเวลา เช่น ขายประกัน 10 คน จะได้โบนัส 1 ครั้ง

2. ได้ตามกำหนดช่วงเวลาที่เท่ากัน (Fixed Interval) ได้แก่ การให้การเสริมแรงทุก ๆ ระยะเวลาที่กำหนดไว้ เช่น ทุก ๆ 5 นาที จะมีการเสริมแรง 1 ครั้ง เช่น เงินเดือนออกทุก ๆ 30 วัน

3. ให้ตามกำหนดครั้งที่ไม่เท่ากัน (Variable Ratio) วิธีนี้เป็นการให้การเสริมแรง โดยไม่กำหนดครั้งไว้อย่างแน่นอน เช่น ครั้งแรกอาจเสริมแรงเมื่อตอบสนองครบ 12 ครั้ง ต่อไปอาจให้การเสริมแรงเมื่อตอบสนอง 6 ครั้ง และเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ซึ่งทำให้สัตว์ทดลองคาดการณ์ไม่ได้ เช่น การเล่นไพ่ไม่ทราบว่าจะเล่นครั้งที่เท่าไรจึงจะชนะเป็นต้น

4. ให้ตามกำหนดช่วงเวลาที่ไม่เท่ากัน (Variable Interval) เป็นการให้การเสริมแรงตามช่วงเวลาที่ไม่เท่ากันในแต่ละครั้ง เช่น ครั้งแรกอาจเสริมแรงใน 2 นาที ครั้งต่อไปอาจเสริมแรงเป็น 25 นาที ครั้งต่อไปอาจเสริมแรงเป็น 6 นาที เช่น การตกปลาไม่ทราบว่าจะเวลาใดปลาจะเข้ามากินเหยื่อ เป็นต้น

ในการให้การเสริมแรงตามกำหนดช่วงเวลาที่เท่ากัน และเป็นช่วงที่ยาว เมื่ออินทรีย์ได้รับการเสริมแรงแล้ว การตอบสนองจะลดลงแต่จะไปเพิ่มสูงเมื่อใกล้เวลาที่กำหนดไว้แบบกำหนดช่วงเวลาที่ไม่เท่ากันการตอบสนองจะมีอัตราเสมอ เพื่อรอเวลาที่จะได้รับการเสริมแรงส่วนการเสริมแรงแบบกำหนดครั้งที่ไม่เท่ากันจะให้การตอบสนองที่มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดรองลงมาคือการเสริมแรงแบบกำหนดครั้งที่เท่ากัน

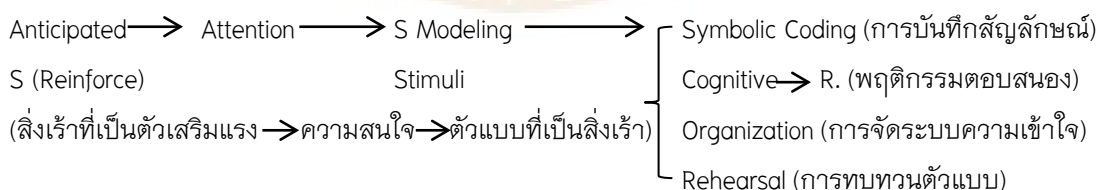
ประเภทของตัวเสริมแรง แบ่งออกเป็นสองแบบ คือ ตัวเสริมแรงแบบปฐมภูมิ (Primary Reinforcement) ได้แก่ตัวเสริมแรงที่ทำให้เกิดการตอบสนองตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องวางเงื่อนไข เช่น ผลเนื้อ อาหาร น้ำ อากาศ ฯลฯ แบบที่สองคือตัวเสริมแรงแบบทุติยภูมิ (Secondary Reinforcement) ตัวเสริมแรงแบบไม่สามารถทำให้เกิดการตอบสนองได้ต้องอาศัยการวางเงื่อนไขมาสัมพันธ์ด้วย เช่น เสียงกระดิ่งไม่ทำให้น้ำลายไหลต้องมาสัมพันธ์กับผลเนื้อจึงจะเกิดการเรียนรู้

ชนิดของการเสริมแรง การเสริมแรงมี 2 ชนิด คือเสริมแรงบวกและเสริมแรงลบ การเสริมแรงบวกคือการเสริมแรงอันทรีย์มีความถี่ในการวิ่งเข้าหาสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา (ตัวเสริมแรงบวก) เพิ่มมากขึ้นส่วนการเสริมแรงลบ หมายถึงการเสริมแรงที่อันทรีย์มีความถี่ในการวิ่งออกจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา (ตัวเสริมแรงลบ) เพิ่มมากขึ้น เช่น น้ำหอมอาจเป็นได้ทั้งตัวเสริมแรงบวกและลบ เนื่องจากกลิ่นนี้คนบางคนชอบ ความถี่ในการเข้าใกล้กลิ่นเพิ่มขึ้นแต่กลิ่นเดียวกันนี้อาจเป็นกลิ่นที่คนอื่นคนหนึ่งไม่ชอบความถี่ในการออกห่างจากกลิ่นนั้นเพิ่มขึ้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกันและเป็นศาสตราจารย์ทางสังคมศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ในระยะแรกเขาศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ตามแนวทฤษฎีของสกินเนอร์ แต่ต่อมาได้ให้ความสนใจในการรู้คิด

แบนดูรา กล่าวว่ามนุษย์เรียนรู้โดยผ่านการสังเกตตัวแบบเขาเชื่อว่าการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์นั้น ต้องวิเคราะห์เงื่อนไขและสิ่งเร้าของพฤติกรรมซึ่งเป็นตัวแสดงการเสริมแรงในเงื่อนไขนั้น ๆ คงอยู่ แบนดูราเชื่อว่าการศึกษาพฤติกรรมในปัจจุบันนี้ควรลดการให้ความสำคัญในเรื่องการควบคุมภายใน แต่ควรให้ความสำคัญในการศึกษา

ภาพ 4 แสดงแผนภูมิทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

จากแผนภูมิจะเห็นได้ว่า การเรียนรู้โดยการตอบสนองนั้นมีขั้นตอนดังนี้ เมื่อเกิดความสนใจ (Attention) และจะนำมาเป็นต้นแบบที่เป็นสิ่งเร้าและนำไปสู่การบันทึกสัญลักษณ์หรือการจัดระบบความเข้าใจ การทบทวนต้นแบบ แล้วจึงตามมาด้วยพฤติกรรมตอบสนอง (R) ถึงแม้ว่าบางครั้งต้นแบบที่เป็นนามธรรมก็จะมีอิทธิพลเสมอถ้าทำให้เกิดพฤติกรรมได้ (Bandura, 1977)

ทฤษฎีการรู้คิดหรือทฤษฎีสนาม

ทฤษฎีนี้บางครั้งเรียกว่า Gestalt Psychology เพราะเกิดจากผลของนักจิตวิทยาชาวเยอรมัน 4 คน ซึ่งเรียกตัวเองว่า Gestalt Psychologist ประกอบด้วยแม็ก เวอร์ไทเมอร์ (Max Wertheimer) วูล์ฟแกงค์ โคห์เลอร์ (Wolfgang Kohler) เคิร์ต โคฟกา (Kurt Koffka) และเคิร์ต

เลวิน (Kurt Lewin) นักจิตวิทยาเหล่านี้ใช้สิ่งทดลอง และสรุปผลว่ามนุษย์จะมีปฏิกริยาต่อสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนรวม ไม่ใช่สนองตอบแบบย่อยดังทฤษฎีความสัมพันธ์ส่วนรวมตามที่กล่าวนี้จะค่อย ๆ แยกออกเป็นส่วนย่อยต่อไป มนุษย์เรารู้จักหรือคุ้นเคยกับส่วนรวมนี้ดีเสียก่อน จนกระทั่งบังเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งหรือเรียกว่า การหยั่งรู้ (Insight)

การเรียนรู้ตามหลักของทฤษฎีนี้ประกอบด้วย

1. การจัดระเบียบคือรวบรวมข้อปลีกย่อยเข้าเป็นหมวดหมู่เพื่อพิจารณาให้เกิดความเข้าใจ
2. ในการจัดระเบียบนี้ผู้เรียนจะต้องแลเห็นความสัมพันธ์ของรายละเอียดต่าง ๆ
3. เมื่อได้เห็นความสัมพันธ์ของรายละเอียดที่ได้รวมไว้จึงเกิดความเข้าใจ
4. การที่ผู้เรียนได้ศึกษารายละเอียด จนบังเกิดความเข้าใจนี้เรียกว่าเกิดความคิดภายในหรือเกิดความหยั่งรู้

วูล์ฟแกงค์โคห์เลอร์ เป็นนักจิตวิทยาชาวเยอรมันทำการทดลองลิงชิมแปนซี โดยให้ลิงแก้ไขปัญหาปรากฏว่า ลิงสามารถเข้าใจความสัมพันธ์ในการแก้ปัญหา ซึ่งเรียกว่าจัดสภาพการณ์ของปัญหาขึ้นเพื่อทดลอง เขานำลิงหิวมาไว้ในกรง นำกล้วยมาให้นอกกรง และนำไม้ไผ่กลวงวางอยู่คนละฟาก แต่ไม้ทั้งสองยาวไม่พอที่จะใช้อันใดอันหนึ่งเชื่อมกล้วยได้ โดยไม้อันหนึ่งมีเส้นผ่านศูนย์กลางเล็กกว่า ดังนั้นจึงสามารถเสียบเข้ากับไม้ยาวอีกอันหนึ่งได้พอดี เมื่อไม้ทั้งสองเสียบเข้าด้วยกันแล้วจะมีความยาวพอที่จะเชื่อมกล้วยมากินได้ เมื่อโคห์เลอร์ได้นำลิงมาไว้ในสถานการณ์นี้ในตอนแรกลิงแสดงพฤติกรรมตามที่มันเคยกระทำมาก่อน ลิงบางตัวหยิบไม้มาอันหนึ่ง เคลื่อนไหวไปมาช่วยขณะแล้วก็หยุดการทำเช่นนี้ ช่วยขณะหลังจากนั้นมันจับไม้ 2 อัน เข้ามาต่อกันอย่างทันทีทันใดและนำไปเชื่อมกล้วยมากินได้

แรกทีเดียว ซัลทาน (Sultan=ชื่อลิง) นั่งข้างหลังกรงทางซ้ายเล็กน้อยอย่างไม่ใส่ใจ และแล้วมันลุกขึ้นหยิบไม้ทั้งสองมานั่งลงอีกครั้งและเล่นอย่างไม่สนใจ ในขณะที่มันทำเช่นนี้ ทำให้มันพบรูของไม้ด้วยตนเอง ดังนั้น มันจึงหยิบเอาไม้อันผอมเสียบเข้าไปในไม้อันหนากว่า มันกระโดดขึ้นแล้ววิ่งไปที่ซี่กรง และเริ่มต้นเขี่ยเอากล้วยมากินได้ด้วยไม้ที่ต่อทั้งสองนั้น (Kohler, 1925, p.27) โคห์เลอร์ เรียกการแก้ปัญหาทันทีทันใดนี้ว่า “การหยั่งรู้” และแนะนำว่า มันเป็นคุณสมบัติของรูปแบบของการแก้ปัญหาเขี่ยยืนยันว่าซัลทานและลิงตัวอื่น ๆ แก้ปัญหา เพราะว่าโครงสร้างของปัญหาได้ปรากฏขึ้นอย่างทันทีและไม่ใช่เป็นเพราะว่าพฤติกรรมของการเสียบไม้ทั้งสองเข้าด้วยกัน เป็นความแข็งแกร่งของปฏิบัติการในสถานการณ์นั้น แต่อย่างไรก็ตาม เบิร์ช (Birch, 1946) สามารถแสดงให้เห็นว่า ประสบการณ์ในอดีตมีความสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ปัญหา ในขณะที่โคห์เลอร์ไม่ได้ชี้ถึงประสบการณ์ในอดีตของลิง

เบิร์ช ได้ทดลองเพื่อดูว่าประสบการณ์เก่าที่มีต่อการใช้ไม้เป็นสิ่งสำคัญ เขาได้นำกลุ่มลิงที่ไม่มีเคยมีประสบการณ์กับไม้มาก่อนนำมาทดลองในปัญหาที่เหมือนกับของโคห์เลอร์ ปรากฏว่าไม่มีลิงตัวใดสามารถแก้ปัญหาได้เลยในช่วงเวลา 30 นาที ต่อจากนั้นเขาได้นำไม้ตรงสั้นมาให้ลิงเล่นหลายครั้งเขาสังเกตว่าลิงค่อย ๆ ใช้ไม้กระทุ้ง กัด เขี่ย และอื่น ๆ ได้หลังจากนั้นพบว่าลิงทั้งหมดสามารถแก้ปัญหาไม้สองอันนี้ได้ภายในเวลาที่น้อยมาก ดังนั้นจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการสรุปได้ว่าประสบการณ์เก่าในการจัดการกับไม้เป็นสิ่งสำคัญในการแก้ปัญหา การที่ซัลทานใช้ไม้ทั้งสองนำมาต่อกันได้นั้นจะต้องเป็นเพราะซัลทานเคยมีประสบการณ์เก่าในการใช้ไม้มาก่อน (Millenson and Leslie, 1979)

ข้อสังเกตสำคัญของการเรียนรู้ลักษณะดังกล่าว คือ

1. การหยั่งรู้ ขึ้นอยู่กับการจัดสภาพการณ์ในการแก้ปัญหา กำจัดสภาพการไม่ซับซ้อนก็จะเกิดการหยั่งรู้ได้เร็วกว่าในสภาพการซับซ้อน เช่น กำจัดไม้ขนาดยาว ขนาดสั้น กับผลไม้ไว้ใกล้ ๆ กันลงจะเกิดการหยั่งรู้ได้เร็วขึ้น เพราะการที่จะเบนจุดสนใจจากอาหารไปยังไม้ยาวที่อยู่ด้านตรงกันข้ามกับไม้สั้นเป็นสิ่งที่ยาก

2. การแก้ปัญหาในลักษณะหยั่งรู้ เกิดขึ้นในทันทีในขณะที่มีการพิจารณาปัญหา โดยผู้แก้ปัญหาจะคิดมองปัญหาในภาพรวมและต่อเนื่องกันโดยตลอด

3. ผู้เรียนรู้สามารถนำประสบการณ์ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในปัญหาอื่น ๆ อีกต่อไป

4. การเรียนรู้แนวทางพุทธศาสนา

วรวิทย์ วคินสรากร (2547) ได้เรียบเรียงการเรียนรู้ตามแนวทางของพุทธศาสนาว่าเป็นการเรียนรู้ตามแนวการสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเน้นในเรื่องของทุกข์และวิธีดับทุกข์ โดยมีหลักการสอนพระพุทธเจ้ามี 4 ประการ คือ

1. สันทัสนา ในการอบรมสั่งสอนธรรมะ พระองค์จะพยายามชี้แจงให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน เห็นจริง
2. สมาทปนา พระองค์จะอธิบายให้ผู้ฟังเห็นว่าเรื่องที่พูดถึงนั้นเป็นจริงหรือเท็จจริง
3. สมุตเตชนา พระองค์จะใช้วิธีปลุกเร้าใจให้ผู้ฟังคิดค้นกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมะนั้นให้ประสบความสำเร็จ
4. สัมปหังสนา ในการบรรยายธรรมะพระองค์จะสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนสำหรับผู้เรียนใช้วิธีการสอน 5 วิธี คือการฟัง การจำ การอ่านหรือพูดบ่อย ๆ การฟังพินิจด้วยใจ หรือการใช้สมาธิช่วย และวิธีสุดท้ายคือการรู้แจ้งแทงตลอด โดยพระพุทธเจ้าจัดระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับปริยัติ คือ เรียนรู้จำ ระดับปฏิบัติ คือ เรียนรู้จริงต้องปฏิบัติได้ และระดับปฏิเวธ คือ รู้ลึกซึ่งที่เรียกว่ารู้แจ้งแทงตลอด

สาระสำคัญของการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนา (วรวิทย์ วคินสรากร, 2545)

การเรียนรู้กับการศึกษา

เนื่องจากในกระบวนการให้การศึกษาแก่คน การเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญ การเรียนรู้ในบริบทต่าง ๆ โดยเฉพาะในบริบทภายใต้สถานศึกษาครูผู้สอนควรจะเข้าใจลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้ภายในกรอบของความมุ่งหมาย ดังนั้นครูควรบอกจุดมุ่งหมายของการเรียนในวิชาต่าง ๆ ที่ครูสอนเพื่อให้นักเรียนได้ตระหนักว่าเมื่อเขาเรียนวิชานี้แล้วเขาจะได้อะไรบ้าง อันจะเป็นประโยชน์ต่อตัวเขา ซึ่งจะเป็นเสมือนแรงจูงใจให้เขาตั้งใจเรียนนอกจากนั้นครูควรชวนขวายหากกระบวนการสอนที่น่าสนใจ ซึ่งน่าจะอยู่ในรูปของการทดลองค้นคว้าหาข้อมูลนำมาอภิปราย แล้วสรุปประเด็นหลักไว้เพื่อเป็นประสบการณ์ในการเรียนต่อไปหลักที่สำคัญ คือ ครูควรตั้งปัญหาที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่กำลังจะสอน แล้วฝึกให้เด็กรู้จักวิธีการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนแก้ปัญหา การรู้แหล่งเสาะหาวิธีการหาข้อมูล การปฏิบัติวิเคราะห์ข้อมูลการสรุปผลและอภิปรายผลที่ได้รับ ครูควรสอนให้เด็กหัดสังเกต ประเมินผลความรู้ที่ได้รับว่าก่อนมีการเรียนและหลังจากที่ได้เรียนรู้ไปแล้วมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรในตัวของเขาบ้าง อันจะนำไปสู่การรู้จักตัวเอง ภูมิใจในตัวเอง เห็นตัวเองเป็นบุคคลที่มีคุณค่าและคิดว่าความรู้ที่เกิดขึ้นในตัวเขานั้น เขาจะนำมาสร้างให้เกิดประโยชน์อย่างไรต่อตัวเขาและต่อสังคม

กล่าวสรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า บุคคลจะเรียนรู้ได้จากการสัมผัสเห็น จากการได้เห็นบ่อย ๆ จากการทำซ้ำ ๆ การเรียนรู้เกิดจากการใช้สัมผัส 5 ชนิด เป็นจุดเริ่มต้นของการรับรู้ การมอง การฟัง การดมกลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส ผิวกาย เป็นการรับรู้เห็นหรือรู้จัก แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้คนเราต้องรู้จักวิเคราะห์แยกแยะเพื่อระบุส่วนประกอบย่อยให้ได้ และรู้จักสังเคราะห์เพื่อสร้างองค์รวมให้รู้และเห็นได้ จึงจะเกิดการรู้เพิ่ม การเรียนรู้ของคนจึงเป็นกระบวนการเพิ่มคุณค่าของการท่องเที่ยวเที่ยวให้มีความหมายเพิ่มขึ้นได้ แต่การเรียนรู้ที่เกิดจากสัญญาณหินทรายอย่างลึกซึ้ง ยังไม่มีใครได้ศึกษา เพราะสัญญาณหินทรายเป็นธรรมชาติที่ไม่มีชีวิต ไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบจึงไม่มีกิจกรรมร่วมกับนักท่องเที่ยว สัญญาณหินทรายได้แต่ถูกมองสัมผัส ถูกเห็น ถูกเหยียบแล้วก็ผ่านไป จึงดูเหมือนไม่มีค่า ไม่เห็นคุณค่าใด ๆ

การท่องเที่ยวกับธรรมชาติสัญญาณหินทราย จึงจำเป็นที่นักท่องเที่ยวต้องสนใจในรายละเอียดที่เห็น และนำมาคิดพิจารณาทั้งวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้รู้มากกว่าที่เห็น การรู้มากกว่าที่เห็น จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สมควรได้ศึกษากับสัญญาณหินทรายที่ถูกเลือกมาเป็นสัญญาณหลักข้างต้น

ผู้วิจัยขอใช้หลักการเรียนรู้ตามแนวทางพุทธศาสนามาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย สร้างคำถามสัมภาษณ์ และใช้ในการวิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัย โดยจัดระดับการเรียนรู้ ออกเป็น 3 ระดับได้แก่ การรับรู้เห็นด้วยกายหรือกายทัศน์ เรียกว่าระดับการรับรู้เห็น (Perception) รู้พิจารณาด้วยจิตหรือจิตทัศน์ เรียกว่าระดับการรู้พิจารณา (Intellectual) และรู้คิดด้วยใจหรือมโนทัศน์ เรียกว่าระดับการรู้คิด (Conceptual)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประภาพร ยางประยงค์ และสรวิรัตน์ ช่วยมณี (2562) ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทย กรณีศึกษาการท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร จังหวัดสกล การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บริบทแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย 2) พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย 3) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทย และ 4) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในกาท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร จังหวัดสกลของนักท่องเที่ยวชาวไทย เป็นการศึกษาแบบผสม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.54$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมาก 4 ด้าน คือ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านลักษณะทางกายภาพ พอใจระดับ

ปานกลางได้แก่ ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านกระบวนการให้บริการ และด้านบุคลากร การวิเคราะห์ SWOT พบว่าจุดแข็งคือแหล่งท่องเที่ยว จุดอ่อนคือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยไม่มีการบูรณาการปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่เป็นรูปธรรมชัดเจน โอกาส คือ ความนิยมในการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและอุปสรรค คือ สถานการณ์ความไม่สงบของจังหวัดในชายแดนภาคใต้ ข้อเสนอแนะของศักยภาพการท่องเที่ยวถ้าภูผาเพชร จังหวัดสตูล ควรสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยมีการบริหารจัดการปัจจัยส่วนประสมการตลาดให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

ภัทร์อาภรณ์ เขียมวิริยวัฒน์ (2561) ศึกษาเรื่อง การพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อยกระดับชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี 2) ร่างข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี และ 3) นำเสนอและรับรองยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) และเทคนิคการวิจัยเชิงอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) เครื่องมือที่ใช้คือการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 14 คน และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 18 คน เพื่อร่วมประเมินตรวจสอบความสำคัญและความเหมาะสมของยุทธศาสตร์กลยุทธ์เป้าหมาย และการดำเนินงาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี คือ มีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 2) ยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี มีวิสัยทัศน์ คือ ชุมชนต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และอนุรักษ์ รักษาประเพณี วัฒนธรรม ทุนธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การสร้างรูปแบบจากการพัฒนาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในเชิงเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าจากฐานอัตลักษณ์ของชุมชน สู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 2) พัฒนากลยุทธ์การตลาดเพื่อสร้างการรับรู้ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน ในด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 3) การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนและเครือข่ายเพื่อเพิ่มระยะเวลาพำนัก ผ่านการยกระดับกิจกรรมการท่องเที่ยว 4) การพัฒนาบุคลากร องค์ความรู้ในชุมชนและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว

เชิงสร้างสรรค์ 3) ข้อเสนอเชิงนโยบายของยุทธศาสตร์ เพื่อยกระดับชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผ่านการรับรองจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประโยชน์จากงานวิจัยนี้ ทำให้องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว สามารถนำข้อมูลที่ได้ มาปรับใช้ ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในด้านการท่องเที่ยวและสามารถเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นในการวางแผนทางการพัฒนาตนเองทั้งด้านการท่องเที่ยว และ ด้านการอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนภายในชุมชนได้ในอนาคต

พระสุธีรัตนบัณฑิต (อาภากรโ) และพระใบฎีกาสัญญาอภิวันโณ (สดประเสริฐ) (2559) ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของไทยและของอาเซียน บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอยุทธศาสตร์และนโยบายการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของไทยและอาเซียน เก็บข้อมูลจากผู้บริหารภาครัฐ เอกชน ผู้บริหารการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในชุมชน จำนวน 210 ราย และนักท่องเที่ยวจำนวน 400 ราย จากตัวแทนกลุ่มประชาคมอาเซียน 6 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา ลาว อินโดนีเซีย มาเลเซีย เมียนมา และไทย ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ 1) การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม 2) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมเชิงศาสนาและวัฒนธรรม 3) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม 4) การพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม และ 5) การสร้างเครือข่ายภูมิศาสตร์วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ผู้วิจัยเสนอแนะนโยบายการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของไทยและอาเซียนว่า ภาครัฐควรมีการส่งเสริม และพัฒนาเครือข่ายท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวของประเทศอาเซียน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนมีแนวโน้มเติบโตและมีศักยภาพสูง มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นเอกลักษณ์ มีวิถีชีวิต วิถีชุมชน และวัฒนธรรมที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว

ภัทรา แจ่มใจเจริญ (2558) ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษา ชุมชนโอหังมาจิ หมู่บ้านชิราคาวาโก จังหวัดกิฟุ ประเทศญี่ปุ่น การศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นหลังจากมีการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนโอหังมาจิ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนโอหังมาจิ เป็นกระบวนการที่มีความเป็นพลวัต มีการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถในการจัดการ อันเป็นผลมาจากผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวกว่า 60 ปี ส่งผลให้เกิดความ

เปลี่ยนแปลง 3 ประการ ได้แก่ 1) การขยายการรับรู้คุณค่ามรดกวัฒนธรรมในชุมชน 2) การสร้างระบบในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง 3) การเปลี่ยนผ่านจากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมหาชน (Mass Tourism) สู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ผลการศึกษาส่วนที่สองเป็นการประเมินประสิทธิผลการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมจากกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า ชุมชนโอหังมาจิสสามารถขยายขอบเขตในการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมได้มากขึ้น ทั้งในด้านความเป็นของแท้ (Authenticity) และความสมบูรณ์ในลักษณะองค์รวม (Integrity) ของแหล่งมรดกชุมชนสามารถกระจายผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในชุมชนจากการนำเสนอมรดกวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งชุมชนมีการศึกษาและทบทวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากผลกระทบที่เกิดขึ้นทุกปีทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาเพิ่มประสิทธิภาพในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

บัณฑิตา สังฆะมณี (2557) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ผ่านรูปแบบ สื่อประชาสัมพันธ์ที่ส่งผลกระทบต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยว กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติ ภูกระดึง อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย การจัดทำการศึกษาอิสระเรื่องแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ผ่านรูปแบบประชาสัมพันธ์ที่ส่งผลกระทบต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยว กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติภูกระดึง อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแบบการประชาสัมพันธ์ปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติภูกระดึง 2) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์ที่ส่งผลกระทบต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติภูกระดึง 3) เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติภูกระดึง การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพร่วมกับปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ซึ่งได้แก่ 1) ผู้บริหารระดับสูงที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติภูกระดึง 2) กลุ่มนักท่องเที่ยวและนักทัศนอาจรที่ เดินทางมาท่องเที่ยวยังอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ซึ่งจากศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสามารถแบ่งสื่อประชาสัมพันธ์ของอุทยานแห่งชาติภูกระดึงออกเป็น 6 ประเภทได้แก่ สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อมวลชน สื่อโทรทัศน์ สื่อกิจกรรม สื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่า สื่อที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวมากที่สุดตามลำดับ ได้แก่ 1) สื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์ 2) สื่อมวลชน และ 3) สื่อบุคคล ซึ่งเป็นสื่อที่สามารถสร้างการรับรู้และเปิดรับที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยวเพราะเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย รวดเร็วและยังมีข้อมูลที่สอดคล้องต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องอาศัยการสอดแทรกแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยใช้ปัจจัยทางเทคนิคในการสร้างสรรค์สื่อสอดแทรกความบันเทิงเชื่อมโยงสื่อประเภทต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อสร้าง

ช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลาย และส่งเสริมแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในสื่อของอุทยานแห่งชาติภูกระดึงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ทวีพล ไชยพงษ์ (2557) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยจักรยาน ณ วนพุทธรอุทยานน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างโปรแกรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยจักรยาน ประกอบด้วย เส้นทางกิจกรรมและกระบวนการ 2) เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยจักรยาน ณ วนพุทธรอุทยานน้ำตกเขาอีโต้จากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) สร้างแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยจักรยาน สำหรับวนพุทธรอุทยานน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี การดำเนินการวิจัย โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการประยุกต์ใช้วิจัยและการพัฒนา (R&D) ในการทดลองและวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถามความพึงพอใจแบบทดสอบความรู้เชิงนิเวศและความรู้ด้านสุขภาพ แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การกำหนดเกรดแบบอิงพัฒนาการ ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสรุปประเด็นเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก มาจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษาวิเคราะห์ หาข้อสรุป และนำมาเสนอเป็นความเรียงผลการวิจัยพบว่า ผลจากโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยจักรยานจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่า 1) ด้านพื้นที่ มีความเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยจักรยาน อาจต้องมีการควบคุมเรื่องของปริมาณของนักท่องเที่ยว และปัญหาขยะมูลฝอย 2) ด้านการจัดการ พบว่าการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวด้วยจักรยานต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของกิจกรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ 3) ด้านกิจกรรมและกระบวนการ พบว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นค่อนข้างจะไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และควรมีการส่งเสริมในกิจกรรมอื่น ๆ เพิ่มเติม 4) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่าชุมชนในท้องถิ่นยังเห็นการทำกิจกรรมจักรยานและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ใกล้ตัว จึงไม่เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรม แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยจักรยาน พบว่า 1) ด้านการวางแผน พบว่าควรมีการบูรณาการด้านบุคลากรในการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและการเพิ่มกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวนอกเหนือจากการมาท่องเที่ยวด้วยจักรยานอย่างเดียว การจัดให้มีการส่งเสริมทางการตลาดบริการ ในช่วงเทศกาลการท่องเที่ยว 2) การจัดองค์การพบว่า ควรมีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนในการปฏิบัติงาน และจัดอบรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยจักรยาน 3) การนำไปใช้พบว่า ควรมีการนำแผนไปปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน มุ่งทำงานเป็นทีม มีการตรวจสอบเส้นทางและอุปกรณ์อย่างต่อเนื่อง 4) การควบคุมพบว่า ควรมีการตรวจสอบและประเมินผลการทำงานของบุคลากรและเจ้าหน้าที่ รวมถึงการจัดทำสถิติการท่องเที่ยว

เถกิงศักดิ์ ชัยชาญ (2556) ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยว และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทย 2) ศึกษาความสัมพันธ์ภายในห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3) ศึกษาผลกระทบทางตรงของปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และ 4) ระบุแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการศึกษาพบว่า 1) พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เคยมาท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว 2-3 ครั้ง ในช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคม โดยใช้รถยนต์ส่วนตัวในการเดินทาง ใช้เวลาในการท่องเที่ยว 2-3 วัน และมักับครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความเข้าใจถึงลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีความรับผิดชอบต่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่จากการท่องเที่ยวร่วมกัน 2) ด้านความสัมพันธ์ภายในห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนในทุกปัจจัยทั้งต้น กลาง และปลายน้ำ 3) ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการหรือปัจจัยด้านต้นน้ำ มีผลกระทบทางตรงต่อปัจจัยด้านการให้บริการหรือปัจจัยด้านกลางน้ำในภาพรวมของ 2 แหล่งท่องเที่ยวให้ผลเหมือนกันทั้ง 3 ปัจจัยเรียงตามลำดับผลกระทบ คือ ปัจจัยด้านประสบการณ์และการปฏิบัติหน้าที่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และปัจจัยด้านทรัพยากรและศักยภาพขององค์กร ปัจจัยด้านการให้บริการ หรือปัจจัยด้านกลางน้ำ มีผลกระทบทางตรงต่อปัจจัยด้านระดับความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยว หรือปัจจัยด้านปลายน้ำพบว่าใน 2 แหล่งท่องเที่ยวที่เหมือนกันคือ ด้านอาหารและงานฝีมือท้องถิ่นที่มีผลกระทบต่อความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยรวมมากที่สุดที่แตกต่างกันคือ ด้านที่พักอาศัย สำหรับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และด้านสถานที่และกิจกรรม สำหรับอุทยานแห่งชาติภูเรือ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ หรือปัจจัยด้านต้นน้ำ ที่มีผลกระทบทางตรงต่อปัจจัยด้านระดับความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยว หรือปัจจัยด้านปลายน้ำ พบว่าแตกต่างกันใน 2 แหล่งท่องเที่ยว สำหรับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นปัจจัยด้านประสบการณ์และการปฏิบัติหน้าที่ และปัจจัยด้านคุณลักษณะขององค์กร ตามลำดับ สำหรับอุทยานแห่งชาติภูเรือเป็นปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และด้านการใช้ประโยชน์ของข้อมูล 4) แนวทางในการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ การให้ความสำคัญว่าควรพัฒนาปัจจัยใดก่อนหลังมาน้อยเพียงใด เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อห่วงโซ่อุปทาน

การท่องเที่ยว เนื่องจากการพัฒนาในส่วนใดส่วนหนึ่งของโซ่อุปทาน ย่อมส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น มากน้อยต่างกัน

ปิยวรรณ คงประเสริฐ (2551) ศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการ เพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกด้วยหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการ 3) วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยบูรณาการแผนพัฒนา ทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจิตใจ งานวิจัยมีกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยวชาวไทย ผลการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่า ทรัพยากรทางธรรมชาติได้แก่ ชายหาด อ่าว น้ำตก เกาะและป่าไม้ ทรัพยากรวัฒนธรรม และสิ่งที่สร้างขึ้น ได้แก่ วัด ศาล พระเจดีย์ และพระพุทธรูปจำลอง ทรัพยากรประเพณีวิถีชีวิตและงานเทศกาล ได้แก่ งานพุลมุนปาร์ตี้ การแข่งขันหาหอยกลมและประเพณีลากพระทางทะเล ทรัพยากรด้านกิจกรรม ได้แก่ การดำน้ำดูปะการัง การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การพายคายัค แคนู เรือนำเที่ยวและการประมงพื้นบ้าน ทรัพยากรด้านบริการ ได้แก่ โรงแรมที่พักหรือรีสอร์ทที่ได้มาตรฐาน บริการด้านการคมนาคมขนส่งที่สะดวก ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว โรงพยาบาล และสถานบริการด้านสุขภาพ สถานที่จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง บริการด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน มีป้ายบอกทิศทางและระบบสื่อความหมายในสถานที่ท่องเที่ยว แนวทางการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้แก่ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทรัพยากรวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางทะเลที่มีมาตรฐานระดับโลก เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง และสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน โดยยึดหลักการตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ เกษตรยั่งยืน และเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน

สมประสงค์ อ่อนแสง (2551) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหาร เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า วัดจังหวัดมุกดาหาร มีศักยภาพในการท่องเที่ยวหลากหลายเพียงพอ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและกิจกรรมเด่นที่มีลักษณะเฉพาะที่เน้นการปฏิบัติทางด้านจิตใจ การศึกษาประวัติความเป็นมาศิลปกรรมเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การพักผ่อนหย่อนใจ และการชมทัศนียภาพที่สวยงาม ร่มรื่น รวมทั้งการรักษาสืบทอดประเพณีท้องถิ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง

ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พักการบริการ สาธารณูปโภค ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ระบบไฟฟ้าประปา โทรศัพท์การประชาสัมพันธ์และความพร้อมของบุคลากร ที่มีขีดความสามารถในการรองรับเพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังมีปริมาณน้อยจึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ชาวบ้านในชุมชนก็ยังมีความรู้สึกว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมนั้นไม่ได้สร้างความรำคาญแต่อย่างใด สิ่งจูงใจในการท่องเที่ยวเหล่านี้ สรุปลจากงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการหมู่บ้าน วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) พบว่า มีการปรับเปลี่ยนต่อเติมบ้านเรือนที่พักอาศัยให้เป็นโฮมสเตย์ แต่ยังคงรักษาสภาพเดิมอยู่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำโฮมสเตย์มีการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และประเพณีมีการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมกับธรรมชาติมีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวสรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยว มีความเกี่ยวข้องและมีส่วนสำคัญประกอบด้วยชุมชน ประชาชนและหน่วยงานของรัฐ ร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและมีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นระบบ เช่น การจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม การจัดการเรื่องที่พักอาศัย การจัดการเรื่องอาหาร เป็นต้น

ชัยสิทธิ์ คำรงวงศ์เจริญ (2550) ได้วิจัยการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติอำเภอกงพาน จังหวัดสกลนคร พบว่า มีการวางแผนแบบมีส่วนร่วมและมีแผนปฏิบัติการที่จะขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยผู้นำด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีการฝึกอบรมภาคีเครือข่ายให้แก่ชาวบ้าน มีการเตรียมให้มีกิจกรรม การแสดงด้านวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยี่ยมชมและพักผ่อนหย่อนใจ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน

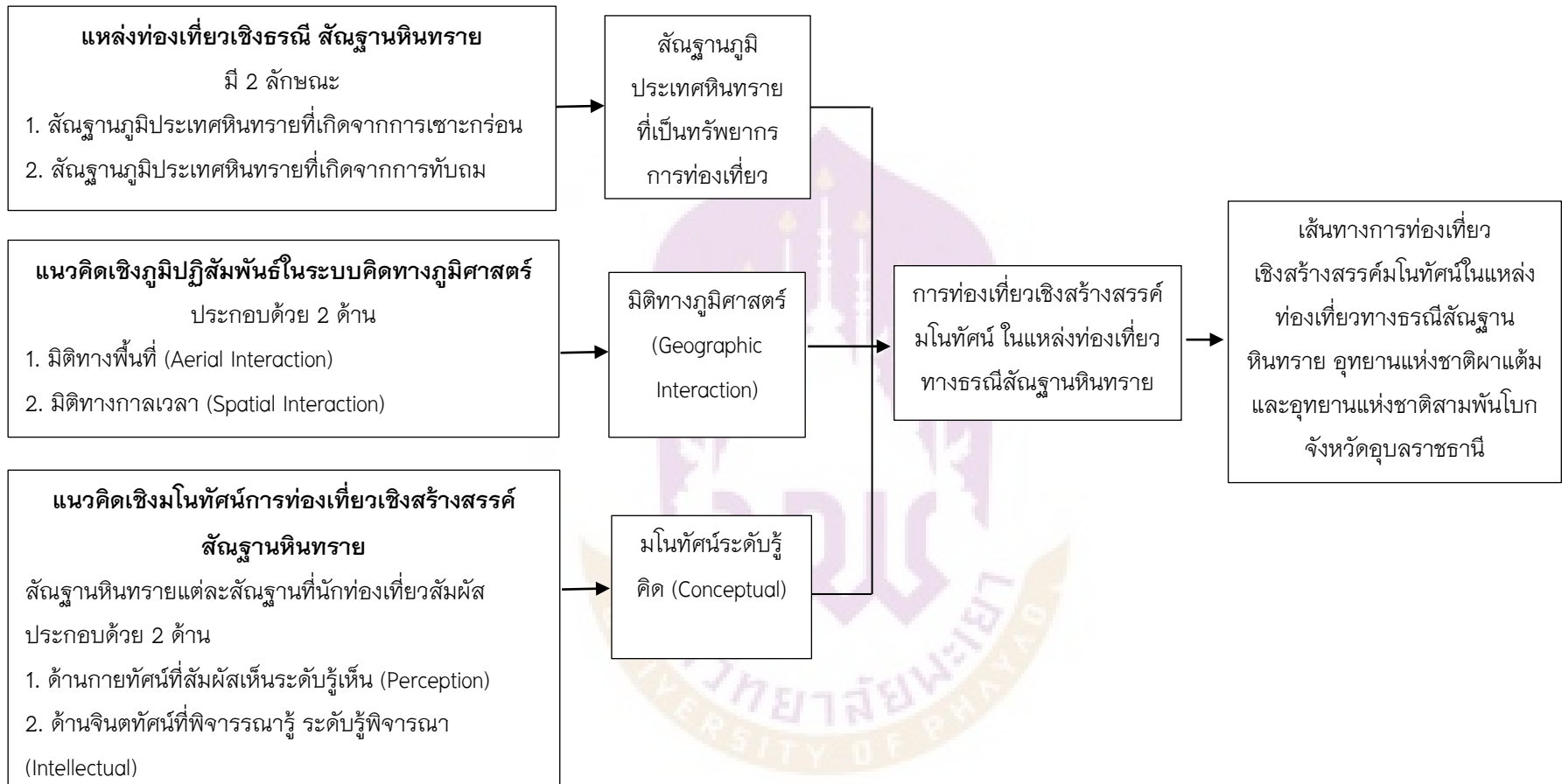
Mafalda (2018, online) ศึกษาเรื่อง การสร้างคุณค่าร่วมกัน การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น บทบาทของความร่วมมือที่เป็นข้อเสนอแรก Shared Value Creation, Creative Tourism and Local Communities Development: The Role of Cooperation as an Antecedent งานวิจัยนำเสนอแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และความสำคัญของคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจัยความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นอยู่กับ การสื่อสารที่ชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมายและวิธีดำเนินการระหว่างชุมชนแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและภาครัฐ ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว ตระหนักถึงความโดดเด่นของวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา พร้อมให้ความร่วมมือส่งเสริมการท่องเที่ยว ในขณะที่มีข้อจำกัดเรื่องจำนวนบุคลากร ความสามารถ

ในการให้บริการ และความรู้ด้านการบริหารจัดการในเชิงธุรกิจ ดังนั้น ภาครัฐจำเป็นต้องออกกฎข้อบังคับ เพื่ออำนวยความสะดวก และส่งเสริมความพร้อมด้านเทคโนโลยี และด้านเงินทุน เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งแก่ชุมชนท้องถิ่น ความร่วมมือระหว่างชุมชนที่เข้มแข็งและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะเพิ่มคุณค่าและรายได้แก่ธุรกิจการท่องเที่ยว

Richards (2009) ศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการพัฒนาท้องถิ่น Creative Tourism and Local Development ได้เสนอแนวคิดว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สร้างความได้เปรียบหลายประการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ 1) เพิ่มกิจกรรมใหม่ๆ ในแหล่งท่องเที่ยว นอกเหนือจากกิจกรรมรูปแบบมาตรฐานที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบ 2) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถสร้างความยั่งยืนแก่แหล่งท่องเที่ยวนั้น 3) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นวิถีทางส่งเสริมธุรกิจขนาดเล็ก และสิ่งผลิตหัตถกรรมของชุมชน 4) เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นคิดสร้างธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการนักท่องเที่ยว 5) เป็นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นแบบหมุนเวียน เพื่อสร้างสรรค์แนวคิดและรูปแบบธุรกิจท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ความซาบซึ้งในวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในแหล่งท่องเที่ยวนั้นในอนาคต

Nancy, Dean and Larry (2004) ศึกษาเรื่องลักษณะเฉพาะของธุรกิจการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติในดาโกตาเหนือ Characteristics of Nature-based Tourism Enterprises in North Dakota ได้เสนอแนวคิดว่ากิจกรรมท่องเที่ยวนั้นหนทางการกลางแจ้ง เป็นรูปแบบใหม่ที่เพิ่มขึ้นของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของดาโกตาเหนือ ในอดีตผู้ประกอบการท่องเที่ยวยังมีรายได้เพียงส่วนน้อยจากกิจกรรมท่องเที่ยวนั้นหนทางการกลางแจ้ง ปัจจุบัน มีผู้ประกอบการท่องเที่ยวยุคใหม่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และมองเห็นโอกาสทางธุรกิจของการให้บริการท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยวนั้นหนทางการกลางแจ้งที่เป็นที่นิยมมากขึ้น งานวิจัยนำเสนอว่ากิจกรรมท่องเที่ยวนั้นหนทางการกลางแจ้งเป็นสินค้าท่องเที่ยวเกิดใหม่ที่กำลังขยายตัว ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชน ผู้ให้บริการ และหน่วยงานท่องเที่ยวภาครัฐที่เป็นผู้กำหนดนโยบายควรร่วมมือกันศึกษาภาพรวมของโอกาส และแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวนั้นหนทางการกลางแจ้ง ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของดาโกตาเหนือ ลักษณะเฉพาะของธุรกิจการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติมีปัจจัยที่สนับสนุนการขยายตัวของกิจกรรมท่องเที่ยวนั้นหนทางการกลางแจ้ง ที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่มีความสำคัญกับกิจกรรมท่องเที่ยวที่ทำง่าย การออกกำลังกายกลางแจ้งและการรักษาสุขภาพ การส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวนั้นหนทางการกลางแจ้งจะสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น ตลอดจนเพิ่มความนิยมในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของดาโกตาเหนือ

Alex (2004, online) ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ: ศาสนาและจิตวิญญาณ ในการท่องเที่ยวปัจจุบัน Spiritual Tourism: Religion and Spirituality in Contemporary Travel ได้นำเสนอแนวคิดว่าการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ นักท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณมีแรงจูงใจหลายประการ ได้แก่ สืบทอดจารีตประเพณีของท้องถิ่น การปฏิบัติตามตามคำสอนทางศาสนา การจาริกแสวงบุญสถานที่สำคัญทางศาสนา การทำสมาธิและการเจริญสติ นักท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณอาจมีแรงจูงใจในการเดินทางไปท่องเที่ยวหลายประการ เช่น ไปเคารพบูชาสถานที่สำคัญทางศาสนา ความประทับใจในศิลปะ สถาปัตยกรรมของสถานที่ ความสนใจในวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือที่เรียกว่าผู้จาริกแสวงบุญ เน้นความสำคัญของการไปเคารพ บูชาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา เช่น วัด โบสถ์ มัสยิด เพื่อสวดมนต์ภาวนาตามธรรมเนียมปฏิบัติของศาสนา ส่วนนักท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณมักนิยมไปสถานที่ธรรมชาติ เช่น ป่า ภูเขา ถ้ำ น้ำตก ทะลสาบ หรือเขตอุทยาน สัตว์ป่าและพืช เพื่อสำนึกถึงความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติในสรรพสิ่งทั้งหลาย การให้อภัย และความสงบภายในใจ ความแตกต่างระหว่างนักท่องเที่ยว 2 กลุ่ม ได้แก่ นักท่องเที่ยวเชิงศาสนา ให้ความสำคัญต่อวัตถุประสงค์ของการเดินทาง (Purpose-Types) เพื่อไปทำกิจกรรมที่เป็นแบบแผนตามคำสอนของศาสนาและมีความรู้ ความศรัทธาในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของตน ส่วนนักท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณให้ความสำคัญต่อกิจกรรมค้นหาตัวตน (Activity-Types) ในสถานที่แหล่งธรรมชาติ ที่ไปพร้อมกับแนวคิด ความเชื่อ และเน้นการปฏิบัติตนเพื่อหาความสงบภายใน

ภาพ 5 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติลดาทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพ ด้านธรณีสัณฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาการรับรู้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทรายของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก
3. สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในเขตแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทราย บริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการเพื่อศึกษาตามวัตถุประสงค์ ตามขั้นตอนการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยศึกษาโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 นักท่องเที่ยว จำนวน 15 คน ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก เนื่องจากนักท่องเที่ยวเป็นผู้มีความเกี่ยวข้องที่ได้รับผลประโยชน์และได้รับผลกระทบในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเลือกบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วน มีเวลาเพียงพอในการให้ข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงจากตัวแทนความคิดเห็น

กลุ่มที่ 2 ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่สามารถให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณี สันฐานหินทราย โดยเลือกบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วน มีเวลาเพียงพอในการให้ข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงจากตัวแทน

กลุ่มที่ 3 พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป ได้แก่ พระสงฆ์ที่สามารถให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวได้ที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้สำรวจในสนาม ได้แก่ เครื่องสนามทั้งหมด คือ 1) แผนที่ภูมิประเทศ 2) ภาพถ่ายทางอากาศ 3) ภาพถ่ายจากดาวเทียม 4) เข็มทิศ 5) เทปวัดระยะ 6) แบบสำรวจภาคสนาม ตรวจสอบสันฐาน ลักษณะทางกายภาพ

แบบการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview)

ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เรื่องระดับรู้ในสันฐานหินทรายรูปแบบต่าง ๆ มีข้อคำถามในการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย 1) ชื่อ-สกุล 2) ตำแหน่งงาน 3) วันเดือนปีที่สัมภาษณ์ 4) สถานที่ติดต่อ 5) เวลาเริ่มและจบการสัมภาษณ์

2. ระดับรู้ของนักท่องเที่ยว ผู้ทรงคุณวุฒิ และพระสงฆ์ ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณี สันฐานหินทราย ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง 10 สันฐานที่สำรวจได้ และมีลักษณะเด่น น่าสนใจในอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก

คำถามสัมภาษณ์ แบ่งระดับในการรับรู้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับการรู้กายทัศน์ (Perception) ระดับความรู้จินตทัศน์ (Intellectual) และระดับภูมิรู้ มโนทัศน์ (Conceptual)

ระดับการรู้ (กายทัศน์) หมายถึง การได้สัมผัสรู้จากการมองเห็นได้ คือ สมบัติทางกายภาพทั้งหมด ที่ประกอบขึ้นเป็นสันฐานหินทรายแต่ละสันฐาน ต้องอธิบายสิ่งที่เห็นได้

ระดับความรู้ (จินตทัศน์) หมายถึง การพิจารณารู้สิ่งที่มองไม่เห็นในสันฐาน แต่เป็นการสื่อความหมายให้รู้ว่า ลักษณะสันฐานหินทรายที่เป็นอยู่นั้นพัฒนาการมาได้อย่างไร ทำไมเป็นอย่างนั้น ลักษณะอย่างไรที่ทำให้เกิดอย่างนั้น

ระดับภูมิรู้ (มโนทัศน์) หมายถึง ความคิดพิจารณาชั้นสูง จากการเห็นลักษณะทางกายภาพของสันฐานหินทราย และจากการรู้กระบวนการพัฒนาที่มองไม่เห็น แต่พัฒนามาได้ โดยการรู้จักการเห็นกายภาพ และความรู้จากกระบวนการที่ไม่เห็น มาคิดพิจารณา

สื่อความหมายทางธรรมชาติออกมาได้อย่างสมเหตุสมผลและเป็นจริง สิ่งที่จะเป็นภูมิรู้จะอยู่บนพื้นฐานทางธรรมชาติที่เป็นของจริง เป็นจริง และเป็นความรู้ที่ต้องคิดพิจารณาอย่างลึกซึ้ง

3. คำถามปลายเปิดและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เพื่อให้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่มีความตรงและถูกต้อง ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความชำนาญ ได้ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นว่ามีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา มีข้อคำถามที่ครอบคลุมครบถ้วนและสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) จำนวน 5 ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ดังนี้

1. การสำรวจในพื้นที่จริงเพื่อค้นคว้าสังเคราะห์และอนุสังเคราะห์เป็นแหล่งท่องเที่ยว ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้แบบสำรวจ
2. ทำการจัดสรรสังเคราะห์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและผู้คนใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ 10 สังเคราะห์
3. นำสังเคราะห์ที่ได้มาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ลักษณะทางกายภาพที่ให้เห็นและนำมาสร้างเครื่องมือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม
4. นำหนังสือราชการ จากทางวิทยาลัยการจัดการกรุงเทพ มหาวิทยาลัยพะเยา เรื่องขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการทำวิจัย ยื่นต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการขอความร่วมมือการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยด้วยวิธีการสัมภาษณ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์เข้าสัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่ได้รับอนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้
5. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ ออกเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ พระสงฆ์ และนักท่องเที่ยว
6. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ 3 ระดับ คือ การรู้ ความรู้ และภูมิรู้ของสังเคราะห์ภูมิประเทศของพื้นที่ทั้ง 10 สังเคราะห์
7. นำข้อมูลที่วิเคราะห์และสังเคราะห์แล้ว มาสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยฉบับนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) เก็บรวบรวมข้อมูลและทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้เกิดคำตอบเชิงประจักษ์ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจหาอนุสัญญานหินทรายจากภูมิประเทศจริง เพื่อเลือกหาอนุสัญญานที่จะนำมาสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ทรงคุณวุฒิ พระสงฆ์ และนักท่องเที่ยว โดยจะวิเคราะห์จากข้อมูลเป็นสามแนวทาง คือ 1) ลักษณะทางกายภาพที่เห็น ซึ่งเป็นขั้นรู้เห็น 2) ลักษณะจินตภาพที่จะต้องรู้ ซึ่งเป็นขั้นรู้พิจารณา 3) ลักษณะมโนภาพที่สร้างสรรค์ความรู้ ซึ่งเป็นขั้นรู้คิด ลักษณะการรู้ทั้งสามขั้นตอนนี้ ใช้สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ถูกสัมภาษณ์ทั้งหมด โดยจะนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาสังเคราะห์เป็นภาพองค์รวมของอนุสัญญานหินทรายของแต่ละสัญญาน

ขั้นตอนที่ 3 นำองค์รู้ทั้งหมดที่ได้จากข้อ 1 และ 2 มาสังเคราะห์เป็นข้อมูลความรู้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ โดยจะเป็นมโนทัศน์ทางปัญญา จากอนุสัญญานหินทรายดังกล่าว เป็นองค์ความรู้โดยรวมของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ในด้านเชิงภูมิรัฐ จากที่เป็นธรรมชาติเฉพาะที่เป็นธรรมชาติสัญญานหินทราย จึงนำมาสร้างเป็นเส้นทางทางการท่องเที่ยวแนวใหม่ คือ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์สัญญานหินทรายของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก

หลังจากการสังเคราะห์ตามขั้นตอนข้างต้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เป็นการตีความสร้างข้อสรุป แบบอุปนัย (Induction) โดยการนำข้อมูลของเอกสาร ได้แก่ ถ้อยคำ ประโยค หรือใจความที่ปรากฏ ในบทสัมภาษณ์ที่เป็นถ้อยคำ ประโยค หรือใจความมาจัดเรียง ความสำคัญ จัดกลุ่มของเนื้อหาวิเคราะห์ จำแนก สรุปประเด็นสำคัญ (เอื้อมพร หลินเจริญ, 2555) พร้อมกับพิจารณาความสมบูรณ์ของข้อมูล พิจารณาตามกรอบแนวคิด และวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการจดบันทึก การบันทึกเสียงระหว่างสัมภาษณ์เพื่อความถูกต้องของข้อมูล และใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อตรวจสอบว่า ข้อมูลที่ได้ครบถ้วน ถูกต้อง และเชื่อถือได้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติลลิตาทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจหาอนุสัญญานหินทรายจากภูมิประเทศจริง เพื่อเลือกหาอนุสัญญานที่จะนำมาสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ทรงคุณวุฒิ พระสงฆ์ และนักท่องเที่ยว โดยจะวิเคราะห์จากข้อมูลเป็นสามแนวทาง คือ

1. ลักษณะทางกายภาพที่เห็น ซึ่งเป็นขั้นรู้เห็น
2. ลักษณะจินตภาพที่จะต้องรู้ ซึ่งเป็นขั้นรู้พิจารณา
3. ลักษณะมโนภาพที่สร้างสรรค์ความรู้ ซึ่งเป็นขั้นรู้คิด

ลักษณะการรู้ทั้งสามขั้นตอนนี้ ใช้สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ถูกสัมภาษณ์ทั้งหมด โดยจะนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาสังเคราะห์เป็นภาพองค์รวมของอนุสัญญานหินทรายของแต่ละสัญญาน

ขั้นตอนที่ 3 นำองค์รู้ทั้งหมดที่ได้จากข้อ 1 และ 2 มาสังเคราะห์เป็นข้อมูลความรู้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ โดยจะเป็นมโนทัศน์ทางปัญญา จากอนุสัญญานหินทรายดังกล่าว เป็นองค์ความรู้โดยรวมของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ในด้านเชิงภูมิรู้ จากที่เป็นธรรมชาติเฉพาะที่เป็นธรรมชาติสัญญานหินทราย จึงนำมาสร้างเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวแนวใหม่ คือ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ลลิตาทราย

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจหาอนุสัญญานหินทรายจากภูมิประเทศจริง เพื่อเลือกหาอนุสัญญานที่จะนำมาสัมภาษณ์เชิงลึก

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจจากการสำรวจภาคสนามในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก เป็นภาพรวมโดยเน้นการค้นหาอนุสัญญานหินทรายที่มีอยู่ในเขตอุทยานที่น่าสนใจ และใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ การสำรวจนั้นได้สำรวจทั้งเขตอุทยานตอนใต้ ตอนกลาง และตอนบนในขอบเขตของอุทยาน ซึ่งมีความยาวประมาณ 50 ก.ม กว้างเฉลี่ยประมาณ 15 ก.ม ผลการสำรวจอนุสัญญานหินทราย ซึ่งปรากฏอยู่บนสัญญานหินทรายขนาดใหญ่ คือ ภูเขาสูง ในรูปของภูเขารูปฮี้ได้ ภูเขา

รูปโต๊ะ ที่ราบสูงอนุสัณฐานหินทรายที่สำรวจพบมีดังนี้

1. ผาหินทราย	8. ชะง่อนหินทราย (เทิบ)
2. ชั้นหินทราย	9. น้ำตกหินทราย
3. เสาหินทราย (เสาเฉลียง)	10. ดินทราย
4. ระแหงหินทราย	11. ร่องริ้วหินทราย
5. ปุ่มหินทราย	12. โกรกหินทราย
6. แก่งหินทราย	13. กรวดหินทราย
7. บ่อหินทราย (โบก)	14. หาดทราย
	15. สันทราย

ในการเลือกอนุสัณฐานเพื่อเอาไปใช้สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้เลือกสัณฐานหมายเลข 1-10 ซึ่งเป็นสัณฐานที่เด่นในเขตอุทยาน

1. อนุสัณฐานภูมิประเทศที่เป็นหน้าผา

หน้าผา (Cliff) คือ สัณฐานภูมิประเทศย่อยที่เกิดประกอบอยู่ในภูมิประเทศที่ใหญ่กว่า (Major Landform) เช่น ภูเขา ที่ราบสูง หน้าผาจะมีความชันเกือบตั้งฉากกับพื้นโลก หน้าผาเป็นอนุสัณฐานภูมิประเทศสำคัญมากที่สุดของเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก โดยเฉพาะแนวหน้าผาตามแนวความยาวตามลำน้ำโขงฝั่งไทย และฝั่งสาธารณรัฐประชาชนลาว จากอุทยานแห่งชาติสามพันโบกถึงอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ส่วนใหญ่มีความยาวประมาณไม่ต่ำกว่า 70 ก.ม เฉพาะฝั่งประเทศไทย เนื่องจากภูมิประเทศสองฝั่งลำน้ำโขงช่วงดังกล่าว เป็นหุบเขาระหว่างเทือกเขาและที่ราบสูง แม่น้ำโขงไหลตามรอยแตกของเปลือกโลก ซึ่งเป็นที่ราบสูงที่ถูกยกตัวขึ้นด้วยกระบวนการทางธรณีเมื่อ 60 ล้านปีที่แล้ว ตอนปลายยุคครีเทเชียส (Cretaceous) รอยแตก รอยเลื่อนเหลื่อมกันของมวลหินจึงทำให้เกิดเป็นหน้าผาตามแนวลำน้ำโขง ในเขตจังหวัดอำนาจเจริญและอุบลราชธานีดังกล่าว นอกเหนือจากหน้าผาตามแนวลำน้ำโขงแล้ว พื้นที่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานีด้านตะวันออก ยังเป็นแนวสันเขาที่มีลักษณะเป็นสันเขารูปอู้นี้ได้ (Cuesta) เอียงตัวเข้าสู่พื้นที่ประเทศไทย จึงทำให้ด้านหนึ่งของสันเขาเป็นไหล่เขาที่มีลักษณะเป็นหน้าผาชัน (Scarp Slope) เป็นขอบเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับลาว ทั้งในส่วนที่เป็นลำน้ำโขงและส่วนที่ต่อเนื่องไปบนแผ่นดินลงไปทางใต้ของจังหวัดอุบลราชธานี ในเขตอำเภอโขงเจียม สิรินธร และบุญศรี พื้นที่ส่วนที่เป็นอุทยานแห่งชาติผาแต้มที่ครอบคลุมพื้นที่ทางตะวันออกของสามอำเภอ คือ โขงเจียม ศรีเมืองใหม่ และโพธิ์ไทร เป็นพื้นที่สันเขาเดี่ยว ๆ มีสันเขาอยู่ริมแม่น้ำโขงทางตะวันออก แล้วลาดเอียงมาทางตะวันตก บนพื้นที่ลาดเอียงมีรอยแตก แนวแยกของเปลือกโลกในมวลหินทรายของกลุ่มหินโคราช ตามแนวแยกเหล่านี้จะมี

สายน้ำสั้น ๆ พัฒนารอยแยกของหินกลายเป็นหุบเขาที่กว้างขึ้น ในหุบเขาที่มีร่องน้ำดังกล่าวจึงมีหน้าผาหินทรายที่พัฒนาโดยลำน้ำจากร่องรอยแนวแยกของหินดั้งเดิม (Joint System) เป็นผลทำให้มีหน้าผาปรากฏเป็นภูมิประเทศสำคัญ ประกอบอยู่โดยรอบภูเขาเตี้ย ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้มมากมาย จากกระบวนการทางธรณีสัณฐานดังกล่าวจึงทำให้เขตอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จึงปรากฏอนุสรณ์ฐานหน้าผาอยู่โดยรอบสัณฐานภูมิประเทศที่เป็นภูเขาที่ใหญ่กว่า (Major Landform) เช่น ภูเขา ที่ราบสูง ฯลฯ เป็นต้น อนุสรณ์ฐานหน้าผาจึงเป็นร่องรอยทางธรณีที่เกิดจากกระบวนการภายในโลกคือ ระบบรอยแตกแยก (Joint System) แล้วพัฒนาต่อด้วยกระบวนการภายนอก คือ สายน้ำช่วยพัฒนาในหุบเขาและเปลี่ยนแปลงรูปร่างหน้าผาตลอดมา ในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จึงมีอนุสรณ์ฐานหน้าผาเป็นอัตลักษณ์เด่นที่สำคัญและกระจายอยู่ทั่วไปโดยรอบภูเขาต่าง ๆ หน้าผาที่สำคัญ คือ ผาแต้ม ผาขาม ผาป้อง ผาโสก ผาเจ๊ก ผาเมย ผาฟาย ผาชนะไค ผานางคอย ผาถ้ำคางคาว ผาหมาว้อ ผาหินแตก ผากำป๋น ผาชัน ผาสามหมื่นรู

2. อนุสรณ์ฐานที่เป็นชั้นหิน

ชั้นหิน (Rock Layer) คือ ชั้นหินที่เกิดจากการทับถมของตะกอน กรวด ทราย ดิน เศษหิน หรือซากสิ่งมีชีวิตในอดีตตลอดระยะเวลาทางธรณีที่ผ่านไป ชั้นตะกอนเหล่านั้นถูกบีบอัดประสานกัน ตลอดช่วงอายุที่ผ่านมา ชั้นหินจะซ้อนทับกัน หินที่เกิดก่อนจะอยู่ล่างหินที่เกิดทีหลังจะอยู่ชั้นบน ชั้นหินทรายในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม จะเห็นชัดเจน เช่น บริเวณผาแต้ม หรือบริเวณสามพันโบก จะเห็นได้ชัดเจนเมื่อถึงฤดูแล้งระดับน้ำลดลง เมื่อลองเรือตามลำน้ำโขงจึงเห็นอีกบริเวณหนึ่งที่พบชั้นหินได้ง่าย คือบริเวณที่ปรากฏภูมิประเทศแบบน้ำตกต่าง ๆ ในเขตอุทยาน

3. อนุสรณ์ฐานที่เป็นเสาหินทราย (เสาเฉลียง)

อนุสรณ์ฐานที่เป็นเสาหินทราย (Pillar) นักท่องเที่ยวทั่วไปเรียกเสาเฉลียง นับว่าเป็นอนุสรณ์ฐานภูมิประเทศที่เด่นและเป็นจุดขายสำคัญของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ในเขตอุทยาน มีอนุสรณ์ฐานหินทรายมากมายหลายประเภท เสาหินทราย หรือเสาเฉลียง เป็นอนุสรณ์ฐานที่โดดเด่นมาก สัณฐานหนึ่งเป็นอนุสรณ์ฐานธรณีสัณฐานที่มีรูปร่างแปลก เป็นแท่งหินคล้ายดอกเห็ด เป็นแท่งเสาหินทรายตั้งค้ำแผ่นหินทรายซ้อนกัน คนทั่วไปเรียกเสาเฉลียง ปรากฏกระจายอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม หลายตำแหน่งที่ตั้งที่อยู่เป็นกลุ่ม จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ประกอบด้วย กลุ่มเสาเฉลียงผาแต้ม กลุ่มเสาเฉลียงใหญ่ผาชัน กลุ่มเสาเฉลียงภูจอมก้อม (เสาพญาครุฑ) และกลุ่มเสาเฉลียงถ้ำผานางคอย นอกจากนี้กลุ่มนี้แล้วยังมีแท่งเสาหินกระจายห่าง ๆ กัน ที่ไม่เป็นกลุ่มยังมีอีกมาก บางแห่งการเข้าถึงยากลำบากจึงยังไม่เป็นที่นิยมเข้าไป

ท่องเที่ยว ส่วนที่นิยมเข้าไปท่องเที่ยวกันมาก คือ เสาเฉลียงผาแต้ม และเสาเฉลียงใหม่ผาชัน

4. อนุสรณ์ฐานที่เป็นระแหงหิน

ระแหงหิน หรือรอยแตกในหิน (Crack) เป็นระบบรอยแตกที่ปรากฏเป็นร่องบนหน้าผาในบริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มจะพบรอยแตก รอยแยก และร้าวรอยต่าง ๆ อยู่บนลานหินมากมาย ลานหินทราย บางคนเรียกตาดหิน บางคนเรียกตาดหิน ลานหินเหล่านี้จะไม่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้น แต่จะมีพืชพรรณประเภทพวกไม้พุ่ม หญ้าชนิดต่าง ๆ ไม้เกาะหินประเภทกล้วยไม้ เฟิร์น ไโรเคน พังไจต่าง ๆ ขึ้นบนผิวน้ำตาดหิน ลานหินจะมีกระจายอยู่ทุกชั้นฐาน ทั้งที่เป็นสันเขารูปอีโต้และสันเขารูปโต๊ะ ลานหินจะอยู่บนไหล่เขาที่ไม่ลาดชัน หรือมีความลาดชันน้อย (Dip Slope) หรือด้านลาดเอียงของสันเขารูปอีโต้ ตาดหินที่อยู่บนไหล่เขาค่อนข้างราบเรียบหรือไหล่เขาที่ไม่ชันซึ่งจะมีโอกาสโดนแสงแดดเวลากลางวันมากกว่าหินบนไหล่เขาชัน ๆ

ระแหงหินที่พบบนตาดหินในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ถือเป็นอนุสรณ์ฐานที่เล็ก ๆ แต่ปรากฏอยู่เป็นพื้นที่ลานกว้าง จึงเป็นปรากฏการณ์เชิงสัญลักษณ์ที่สวยงามเป็นที่น่าสนใจสามารถใช้เป็นเป้าหมายทางการท่องเที่ยวได้

5. อนุสรณ์ฐานที่เป็นปุ่มหินทราย

ปุ่มหินทราย เป็นอนุสรณ์ฐานหินทรายที่ปรากฏอยู่บนตาดหินทรายเช่นเดียวกับระแหงหิน ปุ่มหินทราย เป็นพัฒนาการฐานหินทรายต่อจากระแหงหินที่เกิดจากการแตกแบบสุริยาร้าวราน (Sun Crack) คือ รูประแหงหินทรงกลมหรือรูปหลายเหลี่ยมในเขตอุทยานผาแต้มมีปรากฏให้เห็นหลายแห่ง สามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เช่นเดียวกับลานหินปุ่มที่อุทยานแห่งชาติร่องกล้า

6. อนุสรณ์ฐานที่เป็นแก่งหิน

แก่งหิน (Lapis) เป็นลักษณะภูมิประเทศ ในร่องน้ำหรือลำน้ำ ที่ไหลตัดผ่านบริเวณที่เป็นหินแข็งของเปลือกโลก แก่งหินจึงเป็นหินที่มีสันหินแข็งที่โผล่พ้นน้ำในหน้าแล้ง แก่งหินที่เป็นหินเนื้ออ่อน จะถูกน้ำเซาะพังทลายไปหมด ดังนั้น แก่งหินที่เหลืออยู่กลางลำน้ำ คือ หินที่แข็งแรงกว่าหินอื่น ๆ แก่งหินมักพบอยู่ในร่องน้ำบริเวณท้องน้ำของแม่น้ำหลายสาย ที่ปรากฏในประเทศไทย สำหรับอุทยานแห่งชาติผาแต้ม แม่แก่งหินในแม่น้ำโขงหลายแก่งไม่ได้อยู่ในเขตอุทยาน แต่เมื่อขึ้นอยู่บนหน้าผาในเขตอุทยาน สามารถมองเห็นแก่งหินในแม่น้ำโขงได้ทุกแก่ง แก่งหินที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญคือ แก่งหินสามพันโบก ส่วนแก่งอื่น ๆ ที่มีอยู่ตลอดความยาวลำน้ำโขงกว่า 70 กิโลเมตร มีแก่งใหญ่ ๆ มากกว่า 10 แก่ง และมีแก่งเล็ก ๆ อีกมากมาย แก่งบางแก่งขวางตัวกั้นลำน้ำโขง แก่งบางแก่งมีความยาวตามลำน้ำโขง ทุกแก่งมีรายละเอียดทางธรณีใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

แก่งสำคัญที่ใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างดี คือ แก่งสามพันโบก ซึ่งมีความยาวในหน้าแล้งประมาณ 5 ก.ม กว้างประมาณ 1 ก.ม ถ้ารวมความยาวกับแก่งสี่พันขุมที่อยู่เขตฝั่งลาว จะมีความยาวประมาณ 10 ก.ม ในหน้าแล้ง พื้นที่ที่ท้องน้ำในแม่น้ำโขงช่วงนี้จะเป็นแก่งหินทั้งหมด ทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว ร่องน้ำโขงจริง ๆ ที่ไหลอยู่ในรอยแยกใหญ่มีความกว้างประมาณ 100 เมตร ส่วนแคบที่สุดประมาณ 69 เมตร ในฤดูแล้ง แต่ในฤดูน้ำหลาก แม่น้ำโขงจะกว้างประมาณ 1,200 เมตร ในบริเวณดังกล่าว

7. อนุสรณ์ฐานบ่อหิน

บ่อหินทราย หรือ โบก หรือกุ่มกมลักษ์ณ์ (Pothole) เป็นอนุสรณ์ฐานที่เกิดกับท้องน้ำในลำน้ำที่มีน้ำไหลผ่าน ดังนั้น บ่อหินทรายดังกล่าวจึงเป็นบ่อที่อยู่ในหิน หินที่เป็นบ่อหรือมีบ่ออยู่มักเป็นหินที่รองรับทางไหลของสายน้ำ พบอยู่บนลำห้วยลำธารในเขตอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง ที่พบมากที่สุดคือพบที่ท้องน้ำของลำน้ำโขง ที่พบมากที่สุดคือบริเวณแก่งต่าง ๆ ที่เป็นท้องน้ำของลำน้ำโขงแก่งที่มีโบก หรือบ่อหินมากที่สุดคือแก่งเก่าสามพันโบกของไทย และแก่งสี่พันขุมของลาว ซึ่งเป็นแก่งที่อยู่ตรงข้ามกันมีร่องน้ำแคบ ๆ ประมาณ 100 เมตร กั้นกลาง ความยาวของแก่งจะมีโบกขนาดเล็กขนาดใหญ่มากมาย โบกดังกล่าวมีความซับซ้อนพิสดารอยู่อย่างน่าอัศจรรย์ เป็นประติมากรรมตามธรรมชาติที่สวยงามและน่าสนใจอย่างยิ่ง แก่งสามพันโบกจึงเป็นแก่งที่มีโบกมากที่สุด และสวยงามที่สุดในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และเป็นส่วนหนึ่งของอนุสรณ์ฐานของอุทยานธรณีสามพันโบก

8. อนุสรณ์ฐานที่เป็นชะง่อนหิน (เทิบ)

ชะง่อนหิน หรือชะง่อนผา (Cliff Swallow) คือ อนุสรณ์ฐานส่วนหนึ่งของหน้าผา (Cliff) นั่นเอง แต่บางส่วนของเว้าเข้าไปในหน้าผาปรากฏอยู่หลายแห่งที่เป็นหน้าผาในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ชะง่อนผา มักจะอยู่บนสันเขา บนไหล่เขา บนเนินสูง โคกที่สูง คนอีสานเรียกว่าเทิบตามชะง่อนหินในเขตเทือกเขาภูพานในหลายจังหวัด มักเป็นที่ซึ่งพระสงฆ์ไปนั่งบำเพ็ญเพียร เจริญสมาธิ ดังนั้น จึงมักเป็นที่ตั้งสำนักสงฆ์อยู่ใกล้ชะง่อนผา วัดหลาย ๆ วัด เจริญเติบโตมาจากสำนักสงฆ์ที่มีชะง่อนผา ในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม มีชะง่อนหิน หรือเทิบอยู่ตามหน้าผาต่าง ๆ มากมาย และปรากฏว่ามีสำนักสงฆ์ หรือวัดอยู่ในบริเวณใกล้เคียงชะง่อนผาอยู่หลายแห่ง

อนึ่ง ชะง่อนหิน หรือเทิบ ที่เว้าเข้าไปในหน้าผาลึก ๆ ลึกหน่อย บางคนจะเรียกว่าถ้ำหิน ซึ่งถ้ำดังกล่าวนี้เป็นถ้ำหินทราย จึงไม่เป็นรูเป็นโพรงเหมือนถ้ำในหินปูนซึ่งเกิดจากการละลายสลายตัวในหินปูน แต่ถ้ำในหินทรายเป็นเพียงชั้นหินซ้อนทับกัน หินชั้นล่างสลายเร็วกว่าจึงเกิดการสูญสลายเขาจะกร่อนไปภายใต้ชั้นหินแข็งที่ปิดอยู่ข้างบน จึงทำให้เป็นช่องว่าง

เป็นโพรง ภูเขาเข้าไปในชั้นหินที่แข็งกว่า ซึ่งอยู่ข้างบนและข้างล่างที่เป็นพื้นถ้ำในหินทรายก็คือ เทียบลึก ๆ คือ ชะง่อนหินที่ภูเขาเข้าไปได้ชั้นหินแข็ง มาก ๆ นั่นเอง ชะง่อนหิน หรือเทียบ นอกจากจะเป็นที่เจริญญาณของพระสงฆ์แล้วยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญด้วย

9. อนุสรณ์ฐานที่เป็นน้ำตกหินทราย

น้ำตกหินทรายในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้มมีมากมายหลายแห่ง เนื่องจากเป็นที่สูงและมีภูมิประเทศที่เป็นหน้าผาหลายแนว ร่องน้ำที่ไหลผ่านหน้าผาจะมีภูมิประเทศที่เป็นน้ำตกเกิดขึ้น น้ำตกที่เกิดจากหน้าผาหินทราย มักจะเป็นน้ำตกที่ระดับชั้นสูง ตามความสูงของหน้าผา น้ำตกบางที่ตกตามชะง่อนผา หรือตามตะพักไหล่เขา น้ำตกในอุทยานแห่งชาติผาแต้มจะมีน้ำตกในฤดูฝนและต้องต้นฤดูหนาวที่ยังมีเมฆหมอกเกิดขึ้นในระดับต่ำที่ยอดเขา และที่ระดับยอดไม้ ตามหน้าผาที่เป็นฝั่งริมน้ำของน้ำโขงหน้าผน จะมีน้ำตกลงมาจากโพรงที่เป็นระนาบของชั้นหินตามหน้าผาที่เป็นฝั่งของลำน้ำ น้ำตกที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เช่น น้ำตกร้อยสวรรค์ น้ำตกแสงจันทร์ (น้ำตกलगรู) น้ำตกวงเตน น้ำตกผาโลก น้ำตกชะปัน

10. อนุสรณ์ฐานดินทราย

เม็ดทราย (Sand) อนุภาคเล็กที่สุดที่ย่อยสลายจากหินทรายที่เป็นหินพื้นฐานของภูมิภาคอีสานทั้งหมด เม็ดทรายเมื่อไปผสมกับอินทรีย์วัตถุ และอนุภาคที่ละเอียดอื่น ๆ ก็จะกลายเป็นดินทราย (Sand-Soils) เม็ดทรายมีหลายขนาดทั้งทรายหยาบ ทรายละเอียด และทรายหยาบปานกลาง ดินในภาคอีสานทุกจังหวัดสามารถเรียกได้ว่าเป็นดินทราย คุณสมบัติของดินทรายนั้น ไม่อุดมสมบูรณ์ด้วยธาตุอาหารหลัก แต่เป็นดินที่ยอมให้น้ำซึมผ่านได้อย่างดี ดังนั้น ทรายขนาดต่าง ๆ จะใช้เป็นวัสดุกรองน้ำที่สำคัญในเครื่องกรองน้ำด้วย ทรายน้ำจืดจากลำน้ำต่าง ๆ จากสันทรายกลางน้ำ จากหาดทรายริมฝั่งน้ำ จะถูกนำมาใช้เป็นวัสดุก่อสร้างในภาคอีสาน

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ทรงคุณวุฒิ พระสงฆ์ และนักท่องเที่ยวน

โดยจะวิเคราะห์จากข้อมูลเป็นสามแนวทาง คือ จากข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ เพื่อแยกกลุ่มคำพูดที่สื่อความหมายในการเรียนรู้ระดับต่าง ๆ จาก ผู้ทรงคุณวุฒิ พระสงฆ์ และนักท่องเที่ยวน โดยหลักคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์แยกเป็นระดับรู้ต่าง ๆ นั้น มีลักษณะดังนี้ คือ

1. ระดับการเรียนรู้เห็นการรู้ หมายถึง การรู้ในระดับ การรับรู้ (Perceptual) ระยะเวลาด้วยกายสัมผัส คือการเรียนรู้ด้วยอายตนะทั้ง 6 เป็นการสัมผัสรู้ (Sensation) ซึ่งส่วนใหญ่สิ่งที่รู้ลักษณะทางกายภาพของสิ่งที่สัมผัส คือ สิ่งที่เป็นกายลักษณะของสิ่งนั้น คนที่สัมผัสรู้นั้นจะได้ภาพรู้ เป็นภาพทางกายภาพ หรือกายทัศน์ เป็นการรู้ขั้นต้นแบบสัญชาตญาณ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ เรียกการรู้แบบนี้ว่า “การเรียนรู้เห็น” หรือ “การรู้”

2. ระดับการเรียนรู้พิจารณา หมายถึง การรู้ด้วยกระบวนการภายใน (Intellectual) เป็นการรู้ด้วยญาณรู้เกิดจากการพิจารณารู้อย่างมีเหตุผล รู้อย่างมีสติ เป็นการรู้พิจารณาจากสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยกายสัมผัสจึงต้องใช้การปฎิญาณอนุภาครู้ต่าง ๆ ให้เป็นองค์รู้ที่ใหญ่ขึ้น เป็นการรู้แบบวิญญาน ภาพรู้ที่ได้จะมาเป็นภาพจินตทัศน์ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้เรียกการรู้แบบนี้ว่า “การเรียนรู้พิจารณา” ซึ่งผลที่ได้ออกมาเป็น “ความรู้”

3. ระดับการรู้คิด หมายถึง การรู้จากการนำมาคิดเป็นภาพรวม (Conceptual) สิ่งที่น่ามาคิด คือข้อมูลจากการรู้ทางกายภาพที่เห็น และข้อมูลจากความรู้ทางจิตภาพที่รู้ ผลรวมที่ได้ออกมา จะเป็นภาพมโนทัศน์ (Conceptual) ซึ่งเป็นการรู้จักการสร้างสัมพันธ์สภาพการรู้ทั้งหมดเป็นภาพรวมเป็นการรู้แบบปัญญาญาณ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้เรียกการรู้แบบนี้ว่า “การรู้คิด” ผลที่ได้ออกมาเป็น “ภูมิรู้”

ผลจากการสัมภาษณ์ ได้ผลของการคิดพิจารณาเกี่ยวกับอนุสัณฐานหินทราย 10 อนุสัณฐานดังนี้

การเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ตาราง 1 แสดงข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ

ข้อความ	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ผาหินทราย	1. เคยไปนะ ที่ผาแต้ม แต่ไป ดูภาพเขียนสี	1. หน้าผามีเยอะ ในเขต อุทยาน	1. ผาหินส่วนใหญ่มาก เป็นรอยเลื่อน	1. หน้าผาเป็นภูเขาสูงชัน 2. ที่สูงชันเพราะเป็นหิน แข็ง	1. หน้าผาส่วนใหญ่มาก เป็นหินแข็ง
มีชะง่อนผาด้วย	2. จริง ๆ แล้วเป็นผาสูงชัน มีชะง่อนผาด้วย	2. เป็นลักษณะเด่นของแนว ริมแม่น้ำโขง	2. มักชัน เป็นแนวฉาก 3. เป็นแนวยาว	3. ผิวหน้าผา มักเป็น หน้ากระดาน ราบเรียบ	2. หน้าผามักสูงชันด้วย 3. ผิวหน้าจะราบเรียบ
3. มีชั้นหินที่หนา มี ภาพเขียนสีอยู่ที่ชั้นหินที่หนา	3. มีชั้นหินที่หนา มี ภาพเขียนสีอยู่ที่ชั้นหินที่หนา	3. มักเป็นผาชัน-สูง ส่วน ใหญ่			4. มักอยู่บนภูเขา
4. ตรงภาพสีหน้าผาชัน หิน ทรายแข็ง	4. ตรงภาพสีหน้าผาชัน หิน ทรายแข็ง	4. มีชั้นหินสวย ๆ ตามหน้า ผา			
5. รู้สึกจะเป็นหมวดหมู่หิน พาน	5. รู้สึกจะเป็นหมวดหมู่หิน พาน				

ตาราง 1 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ชั้นหินทราย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ก็เห็นที่ผาแต่มั่นแหละ 2. รู้สึกที่เสาเฉลียงก็เห็นมีชั้นหินด้วย 3. ที่ผาแต่มมีทั้งเนื้อหยาบและละเอียด 4. ชั้นบนออกสีเทา-สีม่วงก็มี 5. ชั้นล่าง ๆ ค่อนข้างหนาและแน่น จึงเขียนสีได้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. อยู่กับหน้าผา 2. ที่ไหนมีหน้าผา ที่นั่นมีชั้นหินทราย 3. มีสีต่าง ๆ 4. มีทั้งชั้นหนา และบาง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นชั้นหินที่หน้าผา 2. ชั้นเก่าอยู่ข้างล่าง 3. ชั้นใหม่อยู่ข้างบน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เห็นตามหน้าผา 2. มีการเรียงระนาบ 3. เรียงลำดับเป็นชั้น ๆ 4. มีทั้งหนาและบางนั่นแหละ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มักเป็นหินตะกอนเกิดจากตกตะกอน 2. เกิดในอดีตในยุคเมโสโซอิก

ตาราง 1 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
เสาหินทราย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไปผาแต่มีก็ผ่านเห็นเสาเฉลียง 2. แวะไปถ่ายรูป ดูสวยดี เป็นรูปดอกเห็ด 3. เสาหินจะอ่อนกว่าแผ่นหินบนที่ปิดนะ 4. เสาหินอ่อนนุ่มกว่า ร่วน หลุดออกเป็นเม็ด ๆ มีทั้งเม็ดกรวดและเม็ดทราย 5. ตรงนี้แปลกดี แหง่สูงกว่า 10 เมตร 6. มีเสาหินดอกเล็ก ๆ อีกหลายอัน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. รู้จักเสาเฉลียง เคยแวะเข้าไป 2. ที่ผาชัน ก็มีเสาเฉลียงใหญ่ 3. เป็นแผ่นหินวางบนแท่นหิน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นเสาหินใหญ่ เคยไปเสาเฉลียงใหญ่ 2. เหมือนดอกเห็ดนั่นแหละ 3. ไม่พียง่าย อยู่อย่างสมดุล 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นแผ่นหินและแท่งหินซ้อนบน 2. ซ้อนการสมดุลดี 3. แปลกดี เคยเห็นที่เสาเฉลียง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นหินซ้อนกัน อย่างสมดุล 2. เกิดจากธรรมชาติ 3. เป็นหินแปลก รูปดอกเห็ด

ตาราง 1 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ระแหงหินทราย	1. ขึ้นไปข้างบนหลังเสา เฉลียงนั้นแหละ ลานหินมี ระบบ Joint Set อยู่นะ แตก เป็นรอยลึก ตรงยาวสัก 20 เมตรได้ 2. รู้สึกชัดเจน จะเป็น Joint Set เดียว วางตัวตะวันตก- ตะวันออก 3. ลานหินที่จอบตรงตรงผา แต่ม มีระแหงหินมากมาย มี ทั้งร่องรอยแตกระแหง และ น้ำไหลเซาะ	1. เคยเห็นบนลานหิน 2. เกิดที่ผิวหน้าหิน 3. แตกเป็นระบบ สวยดี	1. เป็นรอยแยกในหิน 2. ระแหงหิน อยู่ที่ผิว บน 3. เคยเห็นตามลานหิน	1. เคยเห็น ดูเหมือนเป็น โครงสร้างหิน 2. เป็นริ้วรอยเฉพาะที่ ผิวหินก็มี	1. เป็นริ้วรอยบนผิวหิน 2. ลวดลายสวยงาม 3. มีตามลานหิน

ตาราง 1 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ปุ่มหินทราย	1. เป็นหน่อหินเล็ก ๆ อยู่บนลานหิน 2. เห็นหลายแห่ง แต่ไม่เหมือนที่ร่องกล้า 3. แถวผาแต่มี มีมากบนลานหินแถวผานางคอย	1. เป็นปุ่มหิน 2. มีหลายขนาดทั้งใหญ่-เล็ก 3. มีทั้งสูง-ต่ำ	1. เคยเห็นมีทั้งสูงและต่ำ 2. เคยไปลานหินปุ่มพิษณุโลก	1. เคยเห็นเป็นปุ่มกลม ๆ มน ๆ 2. มีมากที่ลานหิน 3. เคยเห็นที่ภูหล่น	1. เกิดบนลานหิน 2. เป็นร่อง เป็นปุ่มนะ
แก่งหินทราย	1. มีมากแถวตอนเหนือผาแต่มีในแม่น้ำโขง 2. เป็นหินโผล่กลางน้ำ ยามหน้าแล้ง 3. หน้าฝน ไม่เป็นแก่ง	1. พบในแม่น้ำลำห้วยหน้าแล้ง 2. เป็นที่กักน้ำยามหน้าแล้ง 3. เป็นหินโผล่กลางน้ำ	1. เป็นหินแข็งอยู่ในร่องน้ำ 2. โผล่ให้เห็นหน้าแล้ง 3. บางครั้งดูเหมือนเขื่อนหน้าแล้ง 4. ขวางทางน้ำ	1. เป็นหินโผล่กลางน้ำ 2. บางที ขวางทางน้ำ 3. แสดงว่าเป็นหินแข็งแกร่ง 4. เห็นหน้าแล้ง	1. ที่อุบลฯ แถวโพธิ์ไทรมีเยอะ 2. หน้าแล้งก็โผล่เหนือหน้า 3. เหมือนเขื่อน เหมือนฝายกักน้ำ 4. คนไม่ได้ทำ เป็นธรรมชาติ

ตาราง 1 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
บ่อหินทราย	1. รู้จัก เคยไปสามพันโบก 2. มันเป็นกุ่มลักษณะนั้นะ 3. ที่ท้องน้ำ ลำห้วย ก็มีเยอะ	1. มีตามน้ำตก ที่ท้องน้ำ 2. เคยเห็นที่ภูกระดึงและ สามพันโบก 3. เป็นหลุมหินรูปหม้อที่ 4. ปากแคบ ก้นหลุมกว้าง	1. บ่อหินลึก 2. อยู่ในทางน้ำ 3. มีก้อนกรวดอยู่ใน หลุมบ่อ	1. เป็นหลุมหรือบ่อ 2. อยู่ทางน้ำเป็นส่วน ใหญ่ 2. บริเวณน้ำตกก็มี 3. เห็นกลม ๆ	1. บ่อหินทรายก็คือโบก 2. สัมพันธ์กับร่องน้ำ 3. ในบ่อมักมีก้อนหิน ก้อนกรวด
ชะง่อนหินทราย	1. เป็นระเบียงหิน ยื่นข้างบน 2. มีแท่งหิน ข้างล่าง	1. เป็นหินเว้าตามหน้าผา 2. คล้าย ๆ เพิงถ้ำ 3. ลึกหน่อย ก็เรียกถ้ำ	1. เป็นหน้าผาที่มีเว้า หิน 2. มักอยู่รอบ ๆ เขา 3. ริมโขงมีเยอะ	1. มีเพดานบนเป็นหิน แข็งที่ยื่นออกมาเป็น หลังคา 2. หินที่อยู่ข้างล่างอ่อน ยุ่ยกว่า	1. เป็นหน้าผาหินที่เว้า เข้าไป 2. ข้างบนมีหินที่แข็งกว่า เป็นระเบียง
น้ำตกหินทราย	1. มักเกิดที่ชั้นหิน มีต่าง ระดับ 2. อยู่ในร่องน้ำ ทางน้ำ 3. หน้าแล้ง ไม่มีน้ำ	1. ตกตามตะพักหินนะ ใน ภาคอีสาน 2. หน้าฝนสวยงาม	มักเป็นร่องน้ำไหลผ่าน หน้าผา	1. มักเป็นที่ร่องน้ำไหล ผ่านหน้าผา 2. ที่หน้าผาเป็นตะพัก หินเป็นชั้น ๆ	1. มักอยู่บนภูเขา ที่สูง 2. เป็นชั้นหินแข็ง ต่าง ระดับ 3. ส่วนใหญ่มักเป็นหน้า ผาที่สูง

ตาราง 1 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ดินทราย	1. เป็นเม็ดแสบวอทซ์ 2. มักจะร่วน ไม่เหนียว	1. ดินทราย ดินไม่เก็บน้ำ 2. เป็นดินจืด ไม่มีธาตุอาหาร	เป็นดินร่วนซุย	1. เป็นดินเนื้อหยาบ 2. ไม่อุ้มน้ำ	1. ดินทราย เนื้อหยาบ 2. มักเป็นกรวดเป็นเม็ดทราย

ตาราง 2 แสดงข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิลักษณะทางจิตภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางจิตภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ผาหินทราย	1. ส่วนใหญ่เกิดจากรอยเลื่อนของเปลือกโลกมากกว่า 2. บางทีก็เกิดจากหินถล่ม	1. หน้าผาเกิดจากหินถล่มก็ได้ 2. เกิดจากการทรุดตัวก็ได้ 3. หน้าผายาว ๆ เกิดจากรอยเลื่อนหน้าผานั้นสูง	1. ผาหินมักเกิดจากรอยเลื่อน 2. ที่หน้าผาหิน มักมีหินหล่น หินถล่ม	1. หน้าผาเกิดจากรอยแยกของเปลือกโลก 2. รอยแยกเป็นเรื่องของแรงภายในโลก 3. หน้าผาส່วนใหญ่จะสูง	1. หน้าผาเกิดจากรอยเลื่อนเหลี่ยม 2. หน้าผาจะเป็นหินแข็งสูงชัน 3. หน้าผาใหม่จะเรียบ 4. เก้าโตนเซาะกร่อน ขรุขระ
ชั้นหินทราย	1. เป็นหินทรายส่วนใหญ่ทั้งนั้น 2. ตั้งนั้นเกิดจากการตกตะกอน 3. ชั้นหนาใช้เวลานาน 4. ชั้นบางใช้เวลาเร็ว	1. เกิดจากการตกตะกอน 2. ชั้นหินหนา ตกตะกอนนาน 3. ชั้นหินบางตกตะกอนเวลาสั้น	1. ชั้นหินทรายบอกสิ่งแวดล้อมอดีต 2. สีสันของชั้นหิน บอกตะกอนทะเล ตะกอนน้ำจืดได้	1. หินทรายเกิดจากการตกตะกอน 2. ตะกอนทะเลสาบจะมีสีเข้ม ๆ เทา ๆ 3. ตะกอนทะเลทรายสีดิน สีน้ำตาลดู 4. ดูชั้นหินบอกสิ่งแวดล้อมอดีตได้	1. ชั้นหินทรายมีสีต่าง ๆ 2. บอกสภาพแวดล้อมในอดีต 3. ชั้นหินทรายสะสมซากสิ่งมีชีวิต

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางจิตภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
เสาหินทราย	1. มันก็ผ่านการกัดกร่อน 2. บางส่วนจะกะเทาะ หลุดไป	1. ชั้นหินแข็งแรงอยู่บน กะเทาะเป็นกาบ 2. ชั้นเสาหินอยู่ล่างจะสลาย หลุดเป็นเม็ด ๆ ตะกอน ทราย	1. แผ่นหินบน กับแท่ง หินล่าง แข็งอ่อน ต่างกัน 2. แท่งหิน แผ่นหิน พึ่งพากัน	1. เสาเฉลี่ยงในเขต อุทยานมีหลายที่ 2. ต้องมีแท่งหินบน ซ้อนกับแท่งหินล่าง 3. อยู่ได้ด้วยสมดุล	1. แผ่นหินกับแท่งหินอยู่ อย่างสมดุล 2. ต่างค้ำจุนพึ่งพากัน เป็นสมดุล
ระแหงหินทราย	1. ที่เป็น joint เพราะบีบอัด 2. รอยแยก รอยแตก เพราะ ยึดหด 3. ยึดหด ด้วยอุณหภูมิต่ำ	1. เป็นระแหงหินพระยึดหด 2. ความชื้นกลางวัน กลางคืนไม่เท่ากัน 3. หินชุ่มขยายตัว หินแห้ง หดตัว 4. ยึดตัวจากความชื้น	1. การยึดหดตาม กาลเวลาก็มี 2. กลางวัน กลางคืน แตกต่างกัน 3. กลางคืนหด กลางวันขยาย 4. ยึดหดบ่อย ๆ เพราะ อุณหภูมิต่ำ	1. ระแหงหินเกิดจาก การยึดหดตัวของหิน 2. ยึดหดทำให้เกิดรอย แตก 3. รอยแตกเป็น บาดแผลของหิน	1. ผิวหน้าหินเกิดการยึด หด 2. ตัวการภายนอกช่วย เซาะกร่อน 3. การผุสลายก็ช่วย กระทำ

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางจินตภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ปุ่มหินทราย	1. มันเกิดจากการยัดหด เกิดระบบร้าวรานมาก่อน 2. แล้วมันเซาะกร่อนโดยน้ำ ตามรอยร้าวนั้น	1. ยัดหดทำให้เกิดร่องรอย แตกร้าว 2. เซาะกร่อนนั้นทำให้ ร่องรอยขยายตัว 3. เป็นการร่วมกันทำลาย กระบวนการ	1. ปุ่มหินทรายมาจาก ระแหงหิน 2. การสลายหลุดเป็น เม็ด ๆ ช่วยขยายร่อง หิน 3. ร่องหินทำให้เกิดปุ่ม ที่เหลือ	1. ปุ่มหินเกิดจากการ พัฒนารอยแตก 2. รอยแตกมาจากการ ยัดหด 3. ยัดหดจึงทำให้เกิดปุ่ม หิน 4. การเซาะกร่อนมา ช่วยขยายทีหลัง	ผิวหน้าหินถูกสลายและ เซาะกร่อนพร้อม ๆ กัน
แก่งหินทราย	1. มันเป็นเรื่องระดับน้ำ 2. เป็นเรื่องฤดูกาล หน้าฝน หน้าแล้ง	1. เรื่องเกี่ยวกับเวลา ฤดูกาล 2. หน้าแล้ง ระดับน้ำลด 3. แก่งหินก็โผล่	1. แก่งมันเกิดตาม ฤดูกาล 2. แก่งเกิดหน้าแล้ง 3. แก่งอยู่ในน้ำ	1. แก่งเกิดตามฤดูกาล 2. แห้งแล้งจึงเกิดแก่ง 3. ฤดูฝนไม่เห็นแก่ง 4. น้ำมาก น้ำน้อย จึง สำคัญ	1. เกิดในแม่น้ำลำคลอง 2. หินแข็งเท่าที่นั่นที่อยู่ได้ 3. หินอ่อนกว่าย่อย สลายไป 4. ส่วนใหญ่เป็นได้ค

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางจินตภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
บ่อหินทราย	<ol style="list-style-type: none"> 1. มันเกิดจากน้ำวนในหลุม 2. ฤดูน้ำหลาก น้ำแรง 3. แรงน้ำวน หมุนเอากกรวด หินไปขีดสีกกับบ่อให้กว้างขึ้น และลึกลง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นกระบวนการน้ำวนในหลุมบ่อ 2. แล้วก้อนกรวดจึงขัดเกลาไปตามแรงน้ำวน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. น้ำเป็นตัวการออกแรง 2. หินกรวดเป็นตัวขัดเกลา 3. บ่อหินต้องอยู่ในทางน้ำ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. น้ำเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ช่วยสร้างโบก 2. แต่จำเป็นต้องอาศัยก้อนกรวดเป็นตัวขัดเกลา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. กระบวนการของน้ำ 2. สายน้ำไหลวน 3. เอาก้อนกรวดไปขัดเกลา 4. มีหลายขนาด
ชะง่อนหินทราย	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นเรื่องหินแข็งที่ทนทานอยู่นาน 2. หินที่อ่อนกว่าอยู่ล่าง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นเรื่องหินเว้าในชั้นหินอ่อนนุ่ม 2. และมีหินยื่นในชั้นหินบน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เว้าในหน้าผาหิน 2. ห่องโถงที่ปักพืงนั้นแหละ 3. เรื่องของการสลายตัวในหินอ่อนนุ่ม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การผุกร่อนถอยหลังในชั้นหินอ่อนกว่า 2. ชั้นหินบนยื่นออก 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เว้าหินเกิดจากการเซาะกร่อน 2. ชั้นหินเว้ามันยุบสลาย 3. ชั้นหินแข็งเป็นระเบียงหลังคา

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางจินตภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
น้ำตกหินทราย	1. อยู่ในเส้นทางน้ำ 2. อยู่ในที่สูง จึงไหลลงที่ต่ำ 3. อยู่ตรงชั้นหินพังทลาย หักตัว ต่างระดับ	1. กระบวนการน้ำไหลตกลง ที่ผาหินเหลี่ยม 2. ไหลตามแนวลาดเอียง	1. อยู่บนภูเขาที่จริง แต่ ก็อยู่ในทางน้ำ 2. ร่องน้ำที่ลาดเอียงไม่ เท่ากัน น้ำก็ไหล 3. น้ำไหลลงสู่ที่ต่ำ	1. ส่วนใหญ่น้ำตกหิน ทรายจะสูงตามความ หนาของหิน 2. มีบ่อหิน หลุมหิน ทิศทางน้ำด้วย	1. สายน้ำไหลผ่านชั้นหิน ต่างระดับ 2. สายน้ำตกกระแทกหิน 3. มีบ่อหิน หลุมหินใน แอ่งน้ำตก
ดินทราย	ดินผลพวงการผลิตของ หินทราย	1. ดินทรายร่วน ถูกน้ำพา ลงสู่ที่ต่ำ 2. มีการคัดขนาดตาม น้ำหนัก	1. ดินทรายมีหยาบ มี ละเอียด 2. ดินทรายสลายจาก หินทราย	1. ดินทรายสลายตัวจาก หินทราย 2. หินชุดภูพานเป็นหิน ทรายหยาบ หินปนกรวด 3. ดินทรายจึงมีกรวด ปน	1. หินทรายสลายตัว 2. ตะกอนทรายถูกพา มาสะสม

ตาราง 3 แสดงข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิลักษณะทางมโนภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางมโนภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ผาหินทราย	มองดูดี ๆ ลี ยิ่งสูงก็ยิ่งลึก	1. ที่สูงนั้นเสียวนะ 2. สูงนั้นหน้าผา 3. เสียวนั้นคน	บนหน้าผามองไปได้ไกล	ยิ่งสูงยิ่งลึก	1. ผาใหม่ราบเรียบ 2. ผาเก่าขรุขระ
ชั้นหินทราย	1. หน้าผา มักจะราบเรียบทางตั้ง 2. ในทางนอนมันก็เป็นระนาบ	1. ตะกอนเก่า อยู่ล่าง 2. ตะกอนใหม่อยู่บน	ในชั้นหินมีตะกอนหยาบละเอียด	ชั้นหินนั้นแหละเวลาในอดีต	1. หินแข็งทนทาน 2. หินอ่อนยุ่ยสลาย
เสาหินทราย	มันอยู่ได้เพราะสมดุลหροอก	แผ่นหินบนกับแท่งหินล่างอาศัยพึ่งพากัน	1. โคนแข็ง ก็มีอ่อน 2. หินแข็ง ปกป้อง หินอ่อน 3. หินอ่อน ค้ำจุน หินแข็ง	1. หินรูปดอกเห็ด 2. การค้ำจุน ปกป้องทำให้ได้อยู่ได้	สมดุลอยู่นาน
ระแหงหินทราย	1. เวลานั้นแหละสำคัญ 2. ที่แตกต่างกันเพราะเวลาต่างกัน	1. ยึดเหนี่ยวและทำให้แตกแยก 2. ความไม่สม่ำเสมอทำให้ร้าวราน	ความไม่สม่ำเสมอทำให้ร้าวราน	1. อยู่แต่ยังเป็นระบบ 2. ธรรมชาติมีระบบ	แตกอย่างมีระบบ

ตาราง 3 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางมโนภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ปุ่มหินทราย	1. มันใหญ่เพราะรอยร้าวเล็กแคบ 2. มันเล็กเพราะรอยร้าวใหญ่	1. ร่องลึก ปุ่มหินก็สูง 2. ร่องตื้นปุ่มหินก็ต่ำ	1. แข็งแกร่ง มันจะเล็ก 2. อ่อนนุ่มจะใหญ่	1. ปุ่มหินคือตัวด้านทานที่แข็งแรง 2. ร่องหินคือตัวพัฒนาปุ่มหิน	ระแหงหินแตกแยกอย่างมีระบบ
แก่งหินทราย	1. หินแข็งอยู่ได้ 2. หินสลายนั้นหินอ่อน	หินแข็งจึงอยู่ได้	1. หินแข็งท่ามกลางความอ่อนนุ่ม 2. หินแข็งแพ้น้ำนุ่ม ๆ เสมอ	สรรพสิ่งอยู่ได้กาลเวลา	1. สายน้ำมีพลัง 2. ก้อนหินแข็งแรงกว่า
บ่อหินทราย	1. มันเป็นเรื่องหินที่แข็งกับน้ำที่อ่อนนุ่ม 2. หินแข็งยังแพ้น้ำที่อ่อนนุ่ม	1. น้ำไหลมีแรง 2. น้ำนิ่งจะซึมลึก	1. เวลา ยืนนานบ่อหิน ยิ่งกว้าง 2. เวลา ยืนนานบ่อหิน ยิ่งลึก	ในลึกมีตื้น	1. กว้างที่กันบ่อ 2. แคบที่ปากบ่อ 3. กว้างแคบอยู่ที่เดียวกัน
ชะง่อนหินทราย	1. แข็งอยู่บน อ่อนอยู่ล่าง มันก็เกิดเว้าหิน 2. แข็ง อ่อน มันแหละสำคัญ	แข็งสลบอ่อนนั้นแหละสำคัญ	1. ความว่างในเว้าหิน 2. ว่างได้ก็อยู่อาศัยได้	เว้าลึกนั้นแหละถ้า	แข็งอ่อนพึ่งพาอาศัยกัน

ตาราง 3 (ต่อ)

ข้อคำถาม	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5
ลักษณะทางมโนภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
น้ำตกหินทราย	น้ำไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ เสมอ	ของเหลวไหลได้	น้ำ คือ ชีวิต เคลื่อนไหวได้	1. น้ำตกตามฤดูกาล 2. น้ำตกลงหินทุกวันหิน มันยังกร่อน	น้ำตกแต่หินแตก
หินทราย	1. ขนาดนั้นแหละสำคัญ 2. ใหญ่อยู่ใกล้เล็กไปไกล	1. ใหญ่ไปได้ใกล้ 2. เล็กไปได้ไกล	-	หินทรายหรรพ์สินถิ่น อีสาน	หินทรายนั้นแหละ อีสาน

ตาราง 4 แสดงแจกแจงระดับการรู้เห็นลักษณะทางกายภาพของผู้ทรงคุณวุฒิ

ลักษณะ	ระดับรู้เห็น					หมายเหตุ
	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5	
ผาดินทราย	หินแข็งสูงชัน	ผาชันสูง	ตั้งฉากรอยเลื่อน	หินแข็งสูงชัน	หินแข็งสูงชัน	
ชั้นหินทราย	หยาบ-ละเอียด บน-ล่าง	หนา-บาง	เก่า-ใหม่	ลำดับชั้น	เวลา ตกตะกอน	
เสาหินทราย (เสาเฉียง)	สมดุลย์ แข็ง-อ่อน	แท่งหิน แผ่นหิน	ดอกเห็ด สมดุลย์	สมดุลย์ บน-ล่าง	ธรรมชาติ สมดุลย์	
ระแหงหิน ทราย	Joint Set	ผิวหน้าหิน ระบบ	ระแหงหินรอย แยก	โครงสร้าง ผิวหิน	ลวดลาย ริ้วรอย	
ปุ่มหินทราย	หน่อหิน	ใหญ่-เล็ก สูง-ต่ำ	สูง-ต่ำ	กลม-มน	ร่องหิน	
แก่งหินทราย	หินไหลน้ำ หินแข็ง	หน้าแล้ง	เขื่อนหินแข็ง	หินไหล	เขื่อน-ฝาย ธรรมชาติ	
บ่อหินทราย (บ็อก)	กุ่มลักษณะ ท้องน้ำ	รูหินรูปหม้อ ปากแคบ ก้นกว้าง	บ่อหินลึก	หลุมหิน ทางน้ำ	บ็อก ลำห้วย	
ชะลอนหิน ทราย (เทิบ)	หินยื่น	เพิงถ้ำ	หินเว้า	หินแข็ง หินอ่อนอยู่	แข็งสลับอ่อน	
น้ำตกหินทราย	หินต่างระดับ	ตะพักหิน	ร่องน้ำ	เป็นชั้น เป็นตะพัก	ชั้นหิน ที่สูง	
ดินทราย	เม็ดแร่ บวอทซ์	ดินจืดไม่เก็บ น้ำ	ร่วนซุย ทราย	หยาบ ละเอียด	กรวด ทราย ทรายแป้ง	

จากตาราง 4 เป็นการแจกแจงการรู้เห็นเกี่ยวกับลักษณะหินทรายของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งจะเห็นได้ว่าลักษณะกายภาพของลักษณะหินทรายทั้ง 10 ลักษณะ มีลักษณะแตกต่างกันจากการสัมผัสเห็น คือ

- ผาดินทราย มีลักษณะเป็นหินแข็ง มีความสูงชัน ผิวหน้าเรียบของรอยเลื่อน
- ชั้นหินทราย มีลักษณะเป็นชั้น ๆ มีทั้งหนาและบาง มีทั้งหยาบและละเอียด มีสีแตกต่างกัน มีทั้งในแนวระนาบและเฉียงเท
- เสาหินทราย มีลักษณะซ้อนกันของแผ่นหินบนและแท่งเสาหินล่าง แท่งหินบนแข็ง เสาหินล่างเนื้ออ่อนกว่า
- ระแหงหินทราย มีลักษณะเป็นร่องหินแตก รอยแยก ริ้วรอยบนลานหิน
- ปุ่มหินทราย มีลักษณะเป็นปุ่มหิน รูปร่างกลมมน ขนาดใหญ่-เล็ก สูง-ต่ำ บนลานหิน

แก่งหินทราย	มีลักษณะเป็นโขดหินแข็งในเส้นทางน้ำ สูง-ต่ำ กว้าง-แคบ มีขนาดแตกต่างกัน
บ่อหินทราย	มีลักษณะเป็นบ่อหิน หลุมหิน รูปกลม ปากแคบ ก้นกว้าง
ชะง่อนหินทราย	มีลักษณะเป็นหินยื่นล้ำข้างบน เว้าหินอยู่ข้างล่าง เชิงผา
น้ำตกหินทราย	มีลักษณะเป็นร่องหินทางน้ำ บรรจบกับหินต่างระดับ เป็นตะพักหิน หรือต่างชั้นหิน สูงต่ำขึ้นอยู่กับความหนาของชั้นหิน
ดินทราย	มีลักษณะเป็นตะกอนเม็ดแระบวทซ์ขนาดต่าง ๆ จากหยาบถึงละเอียด แยกกลุ่มชัดเจน

ตาราง 5 แสดงแจกแจงระดับการรู้พิจารณาลักษณะทางกายภาพของผู้ทรงคุณวุฒิ

ลักษณะ	รู้พิจารณา					หมายเหตุ
	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5	
หินทราย						
ผาหินทราย	ผาลอยเลื่อน	หินถล่ม การทรุดตัว	ลอยเลื่อน หินหล่น	ลอยแยก	ลอยเลื่อน	
ชั้นหินทราย	ตกตะกอน ช้า-เร็ว	ตกตะกอน หนา-บาง	ตะกอน ทะเลสาบ	ตะกอน เขตแห้งแล้ง	บ่อกตีดิต หนอง-บึง ทะเลทราย	
เสาหินทราย (เสาเฉียง)	กััดกร่อน กะเทาะ	หลุดเป็น เม็ล็ด	แข็ง-อ่อน ร่วมกัน	สมดุลย์	สมดุลย์	
ระแหงหิน ทราย	ยึด-หุด อุณภูมิ	ยึด-หุด ความชื้น	กลางวัน กลางคืน ยึด-หุด	ยึด-หุด สลายตัว	ยึด-หุด น้ำเซาะ	
ปุ่มหินทราย	ยึด-หุด เซาะกร่อน	คลายตัว หลุดเป็นเม็ด	ระแหงหิน สลาย-หลุด	ยึด-หุด สลาย	สลาย เซาะกร่อน	
แก่งหินทราย	น้ำขึ้น-ลง หินแข็ง	หน้าแล้ง หน้าฝน	ฤดูกาล	น้ำมาก น้ำน้อย	ความแข็ง ความอ่อนของ หิน	
บ่อหินทราย (บ็อก)	น้ำวน หินขัด	หินขัด	น้ำเซาะ	น้ำวน หินขัด	น้ำแข็ง หินอ่อนอยู่	
ชะง่อนหิน ทราย (เทิบ)	ทนทาน ร่วมชุย	หินแข็ง หินอ่อนอยู่	การสลายของ หิน	การผุ ถอยหลัง	การเซาะ การกร่อน	
น้ำตกหินทราย	น้ำไหล พังทะลาย	น้ำไหลในผา สูง	ร่องน้ำที่ลาด เอียง	ร่องน้ำบนหินแข็ง	ต่างระดับ	
ดินทราย	ผุสลาย	การคืดขนาด	ทรายหยาบ ละเอียด	การพัดพา	การเคลื่อนย้าย	

จากตาราง 5 เป็นการแจกแจงการรู้พิจารณาเกี่ยวกับการรู้พิจารณาในลักษณะหินทรายทั้ง 10 ลักษณะได้ผลดังนี้

ผาหินทราย	เกิดจากกระบวนการเลื่อนเหลี่ยมของเปลือกโลก อาจเกิดจากการพังทลายก็ได้ เช่น แผ่นดินถล่ม
ชั้นหินทราย	เกิดจากการตกตะกอนในอดีต ภายใต้สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น ตะกอนในทะเลสาบ ตะกอนในทะเลทราย ตะกอนชายฝั่ง บางครั้งมีซากบรรพชีวินสะสมอยู่
เสาหินทราย (เสาเฉลียง)	เกิดจากการซ้นทับอย่างสมดุลระหว่างแผ่นหินบน กับแท่งหินล่าง ระแหงหินทราย เกิดจากการยึดและหดของหินจากอุณหภูมิและความชื้น เกิดจากการบีบอัดจากแรงภายใน ทำให้เกิดร่องหินแตก
ปุ่มหินทราย	เกิดจากการเซาะกร่อนและสลายตัวในร่องระแหงหิน ทำให้ปุ่มหินมีขนาดเล็ก และร่องระแหงปุ่ม กว้างขึ้น
แก่งหินทราย	เกิดจากระดับน้ำเพิ่ม-ลด ระหว่างช่วงฤดูแล้ง ฤดูฝน แก่งหินจะปรากฏในฤดูแล้ง
บ่อหินทราย (โบก)	เกิดจากก้อนกรวดที่น้ำพาไหลวนในหลุมหิน หลุมหินจะถูกขัดสีให้กว้างและลึก ตามกาลเวลา ดังนั้น บ่อหินจะอยู่ในเส้นทางน้ำ เช่น ที่ห้องน้ำ ที่ห้องน้ำ หรือตามแก่งหิน
ชะง่อนหินทราย (เทิบ)	เกิดจากบริเวณหน้าผาหิน มีชั้นหินที่สลายตัวง่าย พังทลายหรือสลายหลุดแล้วเว้าเข้าไปในหน้าผา เกิดเป็นเว้าหิน และมีชั้นหิน ยื่นอยู่ข้างบน
น้ำตกหินทราย	เกิดจากร่องน้ำที่ไหลตัดผ่านชั้นหินที่มีการต่างระดับ ความต่างระดับทำให้เกิดน้ำตกชัดเจนในหน้าผน
ดินทราย	เกิดจากการรสลายของหินทราย จากชั้นหินต่าง ๆ ถูกพาเคลื่อนย้ายจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ โดยการพัดพามีการคัดขนาดตามระยะทางที่เคลื่อนย้าย

ตาราง 6 แสดงแจกแจงระดับการรับรู้คิดลักษณะทางกายภาพของผู้ทรงคุณวุฒิ

ลักษณะ	ระดับรับรู้คิด					หมายเหตุ
	ท่านที่ 1	ท่านที่ 2	ท่านที่ 3	ท่านที่ 4	ท่านที่ 5	
ผาหินทราย	ยิ่งสูง-ยิ่งลึก	สูง-เสียว	สูง-มองไกล	สูง-ลึก	ใหม่-เรียบ เก่า-ขรุขระ	
ชั้นหินทราย	ราบ-เรียบ ระนาบ-ระดับ	เก่า-ล่าง ใหม่-บน	หยาบ-ละเอียด	บอกเวลา-ช่วง วาระ	แข็ง-ทนทาน อ่อน-สลาย	
เสาหินทราย (เสาเฉียง)	สมดุลย์	อาศัยซึ่งกัน และกัน	พึ่งพา	ค้ำจุน	เป็นธรรมชาติ อยู่นาน	
ระแหงหิน ทราย	แตกต่างกัน	แตกแยก	ไม่สม่ำเสมอ	ร้าวราน	ระบบ แตก	
ปุ่มหินทราย	ขนาด ใหญ่-เล็ก	ลึก-ตื้น	ทนทาน อ่อนนุ่ม	ระบบ ต้านทาน	ระแหง แตกแยก	
แก่งหินทราย	หินแข็งอยู่ได้	ความแข็ง ทนทาน	น้ำนิ่ง เซาะกร่อน	ระดับ ฤดูกาล	สายน้ำ ทรงพลัง	
บ่อหินทราย (บ็อก)	แข็งกับอ่อน	แรง-พลัง	ฤดูกาล	ลึก-ตื้น	กว้าง-แคบ	
ชะงอนหิน ทราย (เทิบ)	สูง-ต่ำ แข็ง-อ่อน	แข็งบน อ่อนล่าง	ที่ปักอาศัย	ถ้ำหินทราย	พึ่งพา ที่อยู่	
น้ำตกหินทราย	สูง-ต่ำ	เลื่อนไหล	น้ำมีชีวิต	ฤดูกาล	น้ำตก หินแตก	
ดินทราย	กรวดอยู่ใกล้ ทรายอยู่ไกล	ใหญ่แล้วต้อง เล็ก	-	ดิน ทรัพย์สิน	ดินทรายนั่น แหละอีสาน	

จากตาราง 6 เป็นการแจกแจงความรู้สึก ของผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้จากการรู้เห็นและรู้
พิจารณามาเป็นรูปคดีหรือรู้สึกจากลักษณะหินทรายทั้ง 10 ลักษณะ ได้ความรู้สัมพันธ์ คือ

- ผาหินทราย พูดยิ่ง ความสูง-ต่ำของหน้าผา สัมพันธ์กับอุณหภูมิร้อน-เย็น
 พูดยิ่ง ความสูง กับความรู้สึกของคน เสียว น่ากลัว
 พูดยิ่ง ความสูง กับมุมมองได้ไกล และใกล้
 พูดยิ่ง ความเก่าและใหม่ของหน้าผา ดูที่ราบเรียบและขรุขระของ
 หน้าผา
- ชั้นหินทราย พูดยิ่ง ความหนา-บางของชั้นหินทราย
 พูดยิ่ง ชั้นหินทรายมีสีสันแตกต่างกัน
 พูดยิ่ง ชั้นหินทรายมีเนื้อหยาบ-ละเอียด แตกต่างกัน

- เสาทินทราย (เสาะเฉลียง) พุดถึง ความสมดุลที่แผ่นดินบน กับเสาทินล่าง
พุดถึง การพึ่งพาอาศัยกัน
- ระแหงหินทราย พุดถึง การแตกแยก เป็นระบบ เป็นตาราง ร้างแห
พุดถึง รื้อรอย เป็นลวดลายสวยงาม แปลกแตกต่าง
- ปุ่มหินทราย พุดถึง พัฒนาการ จากระแหงหิน
พุดถึง ขนาดใหญ่และเล็ก เมื่อต่างเวลา
พุดถึง ความสัมพันธ์ปุ่มหินกับร่องเห็นระหว่างปุ่ม จะสัมพันธ์
ผูกผันกัน ปุ่มใหญ่-ร่องแคบ ร่องกว้าง-ปุ่มเล็ก
- แก่งหินทราย พุดถึง ร่องน้ำกับหินแข็ง-หินไม่แข็ง
พุดถึง ฤดูกาลกับการเพิ่มลดของระดับน้ำ
พุดถึง ความทนทานของหินต่อการเซาะกร่อน
พุดถึง การขังน้ำในหน้าแล้ง ในร่องน้ำ
พุดถึง แหล่งจับปลาเพื่อชีวิตของคน
- บ่อหินทราย (โบก) พุดถึง ความแข็งกับความอ่อน
พุดถึง ฤดูกาลที่แตกต่างกัน มีผลกับน้ำ
พุดถึง กระบวนการขุดสี ครูดู
พุดถึง น้ำที่อ่อนนุ่มกับหินที่แข็งแกร่ง
- ชะง่อนหินทราย พุดถึง ชั้นที่ยื่น นั้นแข็ง
พุดถึง ชั้นหินที่เว้า นั้นอ่อน
พุดถึง การสลับกันระหว่าง
พุดถึง ชีวิตสรรพสัตว์
พุดถึง การอยู่อาศัย
พุดถึง พระป่ากับสมาธิ
- น้ำตกหินทราย พุดถึง น้ำนิ่ม ๆ กับน้ำแข็ง ๆ
พุดถึง ความลาดเอียง กับการเคลื่อนไหล
พุดถึง น้ำหยดลงหินทุกวันหินมันยังกร่อน
พุดถึง ร่องธาร กับหุบเขา
- ดินทราย พุดถึง หินแข็ง ยังสลาย
พุดถึง น้ำพัดพาตะกอน

พูดถึง การัดขนาด

พูดถึง การเดินไม่ติดเท้า

พูดถึง หินทราย สร้างปราสาท

พูดถึง ดินทราย เดินตุตงค์

จากตารางการรู้เห็น รู้พิจารณา รู้คิด ของผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาโดยรวมแล้ว การรู้เห็นจะกล่าวถึงลักษณะทางกายภาพที่สามารถสัมผัสได้ การรู้พิจารณา จะกล่าวถึงลักษณะที่มองไม่เห็นแต่ต้องรู้นั้นก็คือกระบวนการต่าง ๆ ทางธรรมชาติ ซึ่งมักจะมองไม่เห็นแต่รู้ได้ด้วย การพิจารณา และรู้สึกได้ตามกาลและเวลา ส่วนการรู้คิดส่วนใหญ่ มักจะเป็นความสัมพันธ์ของลักษณะที่เห็นและลักษณะที่รู้ว่าสัมพันธ์กันอย่างไร กลายเป็นภูมิรู้ที่เกิดจากการคิดอีกทีหนึ่ง และเนื่องจากผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้มีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับด้านธรณีวิทยา ปฐพีวิทยา และภูมิศาสตร์ จึงค่อนข้างที่จะบอกลักษณะต่าง ๆ ได้สมบูรณ์ในเรื่องของลักษณะหินทราย

การเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์

ตาราง 7 แสดงข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์ลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากหลักฐานหินทราย 10 หลักฐาน

ข้อความ	รูปที่ 1	รูปที่ 2	รูปที่ 3	รูปที่ 4	รูปที่ 5
ลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากหลักฐานหินทราย 10 หลักฐาน					
ผาหินทราย	1. หน้าผาส่วนใหญ่มักสูงชัน 2. มีมากแถบอุบลราชธานี	1. มักเป็นผาสูงชัน 2. มีลักษณะเป็นแนวยาว	1. ผาหินทรายมักอยู่กับภูเขาสูง 2. มักเป็นแนวยาว	ไม่เคยไป ไม่คุ้น	1. หน้าผาสูงชัน 2. เป็นแนวยาวคล้ายสันเขา
ชั้นหินทราย	1. มักเห็นชั้นหินที่หน้าผา 2. หน้าผาอยู่กับภูเขา 3. ชั้นหินมีชั้นหนา ชั้นบาง	1. ชั้นหินทรายอยู่ที่หน้าผา 2. มีสีต่าง ๆ แตกต่างกัน	-	-	-
เสาหินทราย	เขาเรียกว่าเสาเฉลียง	1. รูปร่างคล้ายดอกเห็ด 2. มีหลายแห่งในจังหวัดอุบลราชธานี	1. เป็นหินรูปดอกเห็ด 2. เป็นเสาหินกับแผ่นหิน	1. เหมือนหน่อหิน 2. เขาเรียกเสาเฉลียง 3. หินซ้อนกัน	เป็นแผ่นหินบนกับแท่งหินล่างซ้อนกัน
ระแหงหินทราย	1. เป็นริ้วรอยบนหน้าหิน 2. ลานเห็นมีเยอะ	-	-	1. เป็นรอยแยกบนผิวหน้าหิน 2. พบตามลานหิน	-

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อคำถาม	รูปที่ 1	รูปที่ 2	รูปที่ 3	รูปที่ 4	รูปที่ 5
ลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ปุ่มหินทราย	ไม่เคยไป	1. มักพบตามลานหิน 2. มีเป็นแห่ง ๆ ไม่พบทั่วไป	-	-	-
แก่งหินทราย	1. เคยเห็นอยู่ในแม่น้ำ 2. เป็นหินแข็งไหลน้ำ หน้าแล้ง	1. เป็นภูมิประเทศในแม่น้ำ 2. อยู่ในลำห้วยต่าง ๆ 3. หินไหลหน้าแล้ง	-	1. เกิดตามธรรมชาติ 2. เป็นแก่งหินกักน้ำ หน้าแล้ง	1. สัมพันธ์กับแม่น้ำใน หน้าแล้ง 2. เป็นเกาะกลางลำน้ำ
บ่อหินทราย	1. ตามท้องน้ำมีบกเยอะ 2. เส้นทางน้ำเก่าก็มี	1. มักพบที่ท้องน้ำ 2. จะเห็นหน้าแล้งเมื่อหน้า แห้ง	1. เขาเรียกบ่อมีขนาด ต่าง ๆ กันทั้งใหญ่และ เล็ก 2. อยู่กับร่องน้ำ	เป็นบ่อรูปร่างกลม	-
ชะง่อนหินทราย	1. เคยไปนั่งสมาธิที่ชะง่อน หินทราย 2. ตามหน้าผามีฝิ่งเกาะ	1. อยู่ในหน้าผาเป็นส่วนใหญ่ 2. เว้าหินลึก ๆ เขาจะ เรียกว่าถ้ำ	พระใช้เป็นที่อาศัย เจริญญาณชั่วคราว	1. มักเป็นที่อาศัยของ สัตว์และสิ่งมีชีวิต 2. เป็นที่ให้ร่มเงา	1. ที่พระชอบไปนั่งหา ความสงบ 2. เป็นระเบียบหิน

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อคำถาม	รูปที่ 1	รูปที่ 2	รูปที่ 3	รูปที่ 4	รูปที่ 5
ลักษณะทางกายภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
น้ำตกหินทราย	1. น้ำตกแถวนี้มีหน้าผน 2. มีทั้งสูง ๆ และเล็ก ๆ	1. น้ำตกอยู่ตามทางน้ำ 2. ตรงที่น้ำตกลงมามีแอ่งน้ำ	1. มีเฉพาะหน้าผน น้ำตกภาคอีสาน 2. หน้าแล้งแห้งสนิท	1. น้ำตกมักอยู่ตามหน้าผา 2. น้ำตกจะมีในหน้าผน	1. มีขนาดทั้งใหญ่และเล็ก 2. มีระดับสูงต่ำ ต่างกัน 3. เย็นสบายเมื่อเที่ยว น้ำตก
ดินทราย	ดินทรายมีทั้งหยาบและละเอียด	เป็นตะกอนดินทรายมีทั้งหยาบและละเอียด	ดินทรายร่วนเดินไม่ติดเท้า	1. มักจะเป็นดินร่วน เป็นเม็ดทราย 2. ไม่มีดินเหนียว	1. มีทั้งเนื้อดินทรายหยาบและละเอียด 2. อยู่ในที่ราบเชิงเขา 3. พบตามทางเดินดิน 4. เดินนุ่มไม่ติดเท้า

ตาราง 8 แสดงข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์ลักษณะทางจิตภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ

ข้อคำถาม	รูปที่ 1	รูปที่ 2	รูปที่ 3	รูปที่ 4	รูปที่ 5
ลักษณะทางจิตภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ผาหินทราย	1. มักอยู่ตามไหล่เขา 2. ช้าง ๆ ภูเขา	อยู่กับภูเขา หน้าผา	ผาหินทรายสัมพันธ์กับ ไหล่เขา	-	-
ชั้นหินทราย	หน้าผาอยู่ที่ภูเขา	ชั้นหินสัมพันธ์กับหน้าผา	-	-	-
เสาหินทราย	1. เป็นหินรูปเห็ด 2. มีมากที่อุบลราชธานี แต่ เล็ก ๆ ก็มี	หินรูปเห็ด รูปร่างแปลก	1. เสาหินค้ำจุน 2. แผ่นหินปกป้องเสา หินอีกทีหนึ่ง	1. เสาเฉลียงเหมือนดอก เห็ด 2. อาศัยกัน	ค้ำจุนและปกป้องกัน เสาหินค้ำจุน แผ่นหิน ปกป้องเสาหิน
ระแหงหินทราย	-	-	-	เป็นริ้วรอยบนตาดหิน	-
ปุ่มหินทราย	-	-	-	มักพบตามลานหิน	-
แก่งหินทราย	1. มักขวางทางน้ำ 2. กั้นน้ำได้ด้วย	-	-	จะเห็นแก่งในหน้าแล้ง	1. เป็นแหล่งชุมนุมปลา 2. ชาวบ้านไปหากิน จับปลา
บ่อหินทราย	3. แถวนี่เขาเรียกโบกหิน	1. เป็นหินผุกร่อน 2. กร่อนแบบเซาะกร่อน	2. บ่อหินหลายขนาด 3. เล็กอยู่ในใหญ่	1. เห็นอยู่กับทางน้ำ 2. บนมุขเขาก็มีแต่เป็น ทางน้ำ	-

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อคำถาม	รูปที่ 1	รูปที่ 2	รูปที่ 3	รูปที่ 4	รูปที่ 5
ลักษณะทางจิตภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ชะง่อนหินทราย	1. ผาพักพิงนั้นแหละ 2. ลัทธิต่าง ๆ ไปอาศัยอยู่ ชั่วคราว	เป็นที่พัก หลบฝน หลบแดด	สมัยก่อนพวกสัตว์มา อาศัยพักพิงชั่วคราว	ฝั่งขอบมาเกาะที่ระเบียง ของหลังคา	เป็นหินยื่นจากหน้าผา ลมเย็นสงบ
น้ำตกหินทราย	1. มักอยู่บนภูเขา 2. บริเวณหินพัง หินหักหล่น	ที่เล่นน้ำของชาวบ้าน และ นักท่องเที่ยว	1. ที่น้ำตกเย็นสบาย 2. สดชื่น สวยงาม	มักมีป่าไม้ให้ความชุ่มชื้น	ฤดูกาลหน้าฝนจึงมี น้ำตก
ดินทราย	กำเนิดจากหินทราย	ดินร่วน ซุย ไม่เกาะยึด ไม่ เหนียว	ดินทรายมักอยู่ที่เชิงเขา	มักพบในที่ต่ำ ตามร่อง น้ำ	มักไหลไปอยู่เชิงเขา

ตาราง 9 แสดงข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์ลักษณะทางมโนภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ

ข้อคำถาม	รูปที่ 1	รูปที่ 2	รูปที่ 3	รูปที่ 4	รูปที่ 5
ลักษณะทางมโนภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
ผาหินทราย	ผาสูงยื่นแล้วเสียว	หน้าผา สูงและเสียว	1. ที่หน้าผามองไปได้ไกล 2. วิสัยทัศน์ดีที่ผาหิน	ผาคงสูงและลึก	-
ชั้นหินทราย	ระนาบแนวราบ คือ ลานหิน	หน้าผามักมีภาพเขียนสีบนชั้นหินแข็ง	-	-	-
เสาหินทราย	หินแปลกสวยงาม	หินบนกับเสาหินล่างอาศัยกัน	1. อยู่ได้เพราะสมดุล 2. ปกป้องกับค้ำจุนเท่ากัน	สวยงาม	-
ระแหงหินทราย	1. วิวรอบมณฑลจรรย์ 2. สวยงามดี	-	-	-	-
ปุ่มหินทราย	-	มักเป็นลานหินปุ่ม	-	-	-
แก่งหินทราย	-	-	-	-	-
บ่อหินทราย	เกิดกับน้ำวน	-	-	-	-
ชะง่อนหินทราย	เป็นที่เจริญญาณของพระ	สมาธิเจริญดี	เย็นสบายกับสมาธิ	แหล่งชุมนุมชีวิต	สมาธิ สบาย

ตาราง 9 (ต่อ)

ข้อคำถาม	รูปที่ 1	รูปที่ 2	รูปที่ 3	รูปที่ 4	รูปที่ 5
ลักษณะทางมโนภาพที่เห็นจากสัญญาณหินทราย 10 สัญญาณ					
น้ำตกหินทราย	ที่น้ำตกมีป่าไม้เขียวชอุ่ม	ชุ่มชื้นเย็นสบาย	เย็นสบายตา สวยงามดี	สวยงาม สดชื่น	สดชื่น สวยงาม
ดินทราย	ดินนุ่มไม่ติดเท้า	จุดงค์เดินสบาย	ไม่ติดเท้า เดินจกกรมดี	นุ่ม เดินไม่แข็ง ไม่เจ็บ	เหมาะเดินจุดงค์

ตาราง 10 แสดงแจกแจงระดับการรู้เห็นลักษณะทางกายภาพของพระสงฆ์

ลักษณะ	ระดับการรู้เห็น					หมายเหตุ
	รูปที่ 1	รูปที่ 2	รูปที่ 3	รูปที่ 4	รูปที่ 5	
ผาหินทราย	สูงชัน	เป็นแนว สูงชัน	ภูเขาสูง	-	ชั้น-สูง	
ชั้นหินทราย	มีหนา-บาง	มีสีต่าง ๆ	-	-	-	
เสาหินทราย (เสาเฉียง)	เสาเฉียง	ดอกเห็ด	หินดอกเห็ด	หน่อหิน	หินบน หินล่าง	
ระแหงหิน ทราย	ริ้วรอย	-	-	รอยแยก	-	
ปุ่มหินทราย	-	ลานหิน	-	-	-	
แก่งหินทราย	แม่น้ำ	หินโผล่ หน้าแล้ง	-	ก้นน้ำ	เกาะกลางน้ำ	
บ่อหินทราย (โบก)	ท้องน้ำ	ทางน้ำ	หลุมใหญ่ หลุมเล็ก	โบกกลม	-	
ชะง่อนหิน ทราย (เทิบ)	ที่นั่งสมาธิ	ชะง่อนผา หน้าถ้ำ	ที่อยู่	ที่อาศัยของสัตว์	ระเปียงหิน	
น้ำตกหินทราย	สูง-ต่ำ	น้ำตก แอ่งน้ำ	แห้ง หน้าแล้ง	หน้าผา หน้าฝน	เย็นสบาย	
ดินทราย	หยาบ ละเอียด	หยาบ ร่วน	ไม่ติดเท้า	ร่วน	เดินนุ่ม ไม่ติดเท้า	

จากตาราง 10 เป็นการแจกแจงระดับการรู้เห็น เกี่ยวกับลักษณะหินทรายของพระสงฆ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ลักษณะกายภาพของลักษณะหินทรายทั้ง 10 ลักษณะ มีลักษณะแตกต่างกัน คือ

- ผาหินทราย มีลักษณะสูงชัน ภูเขาสูง เป็นแนว
- ชั้นหินทราย มีลักษณะหนาและบางต่างกัน สีต่างกัน
- เสาหินทราย มีลักษณะเป็นเสาเฉียง ดอกเห็ด หน่อหิน
- ระแหงหินทราย มีลักษณะเป็นริ้ว เป็นรอย รอยแยก
- ปุ่มหินทราย มีลักษณะเป็นลานหิน
- แก่งหินทราย มีลักษณะเป็นหินโผล่อยู่ในน้ำ
- บ่อหินทราย (โบก) มีลักษณะเป็นหลุมกลมในหิน โบกในหิน
- ชะง่อนหินทราย มีลักษณะเป็นชะง่อนผา หน้าถ้ำ ระเปียง ที่อาศัย
- น้ำตกหินทราย มีลักษณะเป็นน้ำตกจากหน้าผา มีสูง มีต่ำ
- ดินทราย มีลักษณะเป็นตะกอนดิน ตะกอนร่วน เดินไม่ติดเท้า

ตาราง 11 แสดงแจกแจงระดับการรู้พิจารณาลักษณะทางกายภาพของพระสงฆ์

ลักษณะ	รู้พิจารณา					หมายเหตุ
	รูปที่ 1	รูปที่ 2	รูปที่ 3	รูปที่ 4	รูปที่ 5	
ผาคินทราย	ไหล่เขา	ภูเขา	ไหล่เขา	-	-	
ชั้นหินทราย	หน้าผา	หน้าผา	-	-	-	
เสาหินทราย (เสาเฉียง)	เสาเฉียง	หินรูปเห็ด	หินค้ำ	เสาเฉียง	ค้ำจุนกัน	
ระแหงหิน ทราย	ร่องหิน	-	-	ริ้วรอย	-	
ปุ่มหินทราย	-	-	-	ลานหิน	-	
แก่งหินทราย	หินโผล่กลางน้ำ	-	-	หน้าแล้ง	ปลาชุม	
บ่อหินทราย (บ็อก)	บ็อกหิน	หินผุร่อน	บ่อหิน	ทางน้ำ	-	
ชะง่อน หินทราย (เทิบ)	ที่ปักฟิง	ที่หลบฝน	สัตว์มาอาศัย	ที่เกาะของผึ้ง	หินยื่น	
น้ำตกหินทราย	ไหล่เขา หินพัง	ที่เล่นน้ำ	เย็นสบาย	มีป่าไม้	หน้าฝน	
ดินทราย	มาจากหินทราย	ร่วนซุย	ตะกอนเชิงเขา	ในร่องน้ำ	เชิงเขา	

จากตาราง 11 เป็นการแจกแจงการรู้พิจารณา ในลักษณะหินทรายทั้ง 10 ลักษณะ
ได้ผล ดังนี้

ผาคินทราย	รู้ว่าเป็นไหล่เขา อยู่ที่เขา
ชั้นหินทราย	รู้ว่าหน้าผา มีหน้าผา ที่หน้าผา มีชั้นหินทราย
เสาหินทราย (เสาเฉียง)	รู้ว่าเสาเฉียง รู้หินรูปเห็ด รู้ค้ำจุนกัน ช้อนกัน
ระแหงหินทราย	รู้ว่าร่องหิน ริ้วรอยหิน
ปุ่มหินทราย	รู้ว่าอยู่บนลานหิน
แก่งหินทราย	รู้ว่าอยู่ในลำน้ำ เห็นหน้าแล้ง ที่หาปลา
บ่อหินทราย (บ็อก)	รู้ว่าบ็อกหิน บ่อหินอยู่ที่ทางน้ำ ร่องน้ำ
ชะง่อนหินทราย	รู้ว่าที่หลบฝน สัตว์ป่าอาศัย ที่นั่งสมาธิ
น้ำตกหินทราย	รู้ว่าเป็นที่เล่นน้ำ เย็นสบาย มีป่าไม้ หน้าฝน
ดินทราย	รู้ว่าตะกอนดินอยู่เชิงเขา ร่วนซุย เดินง่าย

ตาราง 12 แสดงแจกแจงระดับการรู้คิดลักษณะทางกายภาพของพระสงฆ์

ลักษณะ	ระดับรู้คิด					หมายเหตุ
	รูปที่ 1	รูปที่ 2	รูปที่ 3	รูปที่ 4	รูปที่ 5	
ผาหินทราย	สูง-เสียว	สูง-เสียว	มองได้ไกล	สูง-ลึก	ยิ่งสูง-ยิ่งลึก	
ชั้นหินทราย	แนวราบ	ภาพเขียน	-	-	-	
เสาหินทราย (เสาเฉียง)	หินแปลก	อาศัยกัน	สมดุลย์	สวยงาม	สมดุลย์ เป็นธรรมะ	
ระแหงหิน ทราย	ริ้วรอย	-	-	-	-	
ปุ่มหินทราย	-	ลานหิน	-	-	-	
แก่งหินทราย	-	-	-	-	-	
บ่อหินทราย (โบก)	น้ำวน	-	-	-	-	
ชะง่อนหิน ทราย (เทิบ)	เจริญญาณ	สมาธินาน	เย็นสบาย	ชุ่มนุ่มลัดว	สมาธิสบาย	
น้ำตกหินทราย	เขียวขจี	ชุ่มชื้น	เย็นสบาย	สวยงาม	สวยงาม	
ดินทราย	ดินนุ่ม	เดินสบาย	ไม่ติดเท้า	ไม่เป็นก้อนแข็ง	เดินถูกต้อง	

จากตาราง 12 เป็นการแจกแจงความรู้สึกของพระสงฆ์ ที่ได้จากการรู้เห็นและรู้พิจารณา มาเป็นรูปคิด รู้สึก จากลักษณะหินทรายทั้ง 10 ลักษณะ ได้ความรู้สัมพันธ์ ดังนี้

ผาหินทราย พูดยถึงความสูง ความเสียว ความลึก ความตื่น

ชั้นหินทราย พูดยถึงความแบนราบ ความเรียบ

เสาหินทราย (เสาเฉียง) พูดยถึงหินแปลก การอาศัยกัน สมดุล ธรรมะ สวยงาม

ระแหงหินทราย พูดยถึงความสวยงาม ริ้วรอย

ปุ่มหินทราย พูดยถึงลานหิน

แก่งหินทราย พูดยถึง -

บ่อหินทราย พูดยถึงน้ำวน

ชะง่อนหินทราย พูดยถึงความเจริญญาณ สมาธิ ความเย็นสบาย ชีวิต

น้ำตกหินทราย พูดยถึงความเขียวขจี ชุ่มชื้น เย็นสบาย สวยงาม

ดินทราย พูดยถึงการเดินนุ่มสบาย เดินถูกต้อง สะดวกสบาย

จากตารางแสดงระดับรู้ของพระสงฆ์ทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับรู้เห็น รู้พิจารณา และรู้คิด จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์จะให้ระดับรู้ เท่าที่มีประสบการณ์ ระดับรู้เห็น พระบางรูปเท่านั้นที่จะรู้จัก สัจจธรรมทั้ง 10 สัจจธรรม เพราะอาจจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับเลยไม่ได้สังเกต พระสงฆ์จะตอบการรู้เห็น ได้ดี จากสัจจธรรมที่มีขนาดใหญ่ เช่น หน้าผา เสาหิน ชะง่อนหิน น้ำตก ดินทราย ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระมักจะใช้ประโยชน์และมีประสบการณ์พบเห็น

ในระดับรู้พิจารณา พระสงฆ์อาจจะมีความรู้เกี่ยวกับกรณีสัจจธรรมน้อย จึงให้คำตอบ ได้น้อย เช่นกันเพราะการรู้พิจารณาเป็นเรื่องการเรียนรู้ภายในการเห็นเป็นเรื่องการรู้เห็น จากภายนอก พระจะรู้พิจารณาภายในคนมากกว่าภายในของสัจจธรรมดิน ดังนั้น จะเห็นว่า พระจะไม่ค่อยตอบสัจจธรรมหินขนาดเล็ก ๆ

ระดับการรู้คิด พระสงฆ์ก็จะให้คำตอบได้น้อยกว่าผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้ เพราะอาจไม่มีความรู้เรื่องกรณีสัจจธรรม พระสงฆ์จะให้คำตอบจากสัจจธรรมที่เกี่ยวข้องกับสมาธิ ของพระมากกว่า เช่น หน้าผา ชะง่อนหิน ดินทราย เป็นต้น

การเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 15 คน เกี่ยวกับข้อมูลการท่องเที่ยว และการรับรู้ลักษณะสัจจธรรมหินทราย ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 1

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติ ที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และที่ไหน ที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“ชอบมาเที่ยวที่สามพันโบกมากที่สุดเพราะมันเป็นอะไรที่มหัศจรรย์มาก มันเป็นหลุมเป็นบ่อมากมายเหลือเกิน เดินเท่าไรก็ไม่รู้จักหมด มีทั้งโบกใหญ่ โบกเล็ก ไม่เคยเห็นมาก่อนเลย แต่มันเหนื่อยมากในการเดินชมนะ ต้องขึ้นลง ๆ ต้องกระโดดข้ามหลุมบ้างแต่ก็สนุกดี”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“ที่ชอบรองลงมาคือที่ผาแต้ม ที่ผาแต้มมันเดินยาวหน่อย แต่เป็นทางเรียบ หน้าผา ได้ดูภาพเขียนสี แต่ไม่แน่ใจนะ ว่าภาพเขียนเก่าจริง หรือเขียนใหม่เพิ่มบ้างก็ไม่รู้ บนหน้าผามีที่ยืนดูวิวแม่น้ำโขง ดูสวยงามดี”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทรายในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สัจจธรรม หินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสัจจธรรมที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สันฐานหินทรายแบบโหนดที่ท่านชอบมากที่สุด

“ในเขตอุทยานผาแต้ม-สามพันโบก ความจริงก็ไมรู้หรอกว่าเป็นหินอะไร แต่รูปร่างหินที่ชอบมากที่สุดก็สามพันโบกนั่นแหละ โบกหรือบ่อ คิดว่ามันแปลกนะ เคยเห็นที่อื่นเหมือนกัน แต่มันเป็นบ่อเล็ก ๆ มันไม่ยิ่งใหญ่เหมือนที่สามพันโบก แล้วที่อื่นก็ไม่มากด้วย ที่นี้เขาบอกว่าเดินทั้งวันยังดูไม่ทั่วเลย มีเด็กที่พาเดิน เขาบอกว่าตัวเขาเองเดินแค่ 100 เมตรก็ไม่ไหวแล้ว”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“คิดว่ามันแปลก ในประเทศไทยไม่มีมากมายแบบนี้ที่โหนดเลย เห็นเด็กบอกว่า ผังลาว ก็มีอยู่ ตรงกันข้าม เยื้องเยื้องกับสามพันโบก แต่ลาวเรียกว่าสี่พันโบก”

2.3 ท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“คิดว่าไม่รู้อะไรนะ ก็เท่าที่เห็นนี่แหละ เป็นหลุม เป็นบ่อ ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“เสาเฉลียง-ผาแต้ม-ผาหมอน”

3.2 เพราะอะไร

“เป็นเส้นทางที่สะดวกที่สุด ขับรถมาได้ถึงที่ มีที่จอดรถสะดวกสบาย และเพียงพอ มีสถานที่บริการสะดวกที่สุด มีสาธารณูปโภคพื้นฐานทุกอย่าง มีศูนย์บริการ ข้อมูล มีเส้นทางเดินเท้าเรียบหน้าผา มีเส้นทางเดินวนรอบให้เลือก”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“เส้นทางเรียบแม่น้ำโขงจากน้ำตกแสงจันทร์ถึงน้ำตกสร้อยสวรรค์ อยากให้มีเส้นทางที่รถยนต์เข้าถึง”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบโหนดในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“จากเพื่อน ๆ”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบโหนดในโลกปัจจุบัน

“ต้องการรายละเอียดของสามพันโบกมากกว่านี้ ได้ฟังจากเด็ก ๆ พาเที่ยวแล้วอธิบาย เห็นที่ผาแต้มมีศูนย์ข้อมูลบริการดี อยากให้มีข้อมูลทางเว็บไซต์ที่ละเอียด ๆ”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 2

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“ผมชอบที่ผาแต้มมากที่สุด เพราะที่ใกล้ๆ ผาแต้ม ก่อนถึง มีเสาเฉลียงอยู่กลุ่มหนึ่ง ดูสวยดี รูปร่างแปลก คล้ายดอกเห็ด ถ่ายรูปสวยมาก ไม่รู้เกิดได้อย่างไร ที่เขาเขียนบอกไว้สั้น ๆ ก็รู้ว่ามันเกิดตามธรรมชาติ แต่ไม่รู้ว่ามันเกิดขึ้นไปซ้อนเป็นดอกเห็ดได้อย่างไร สงสัยอยู่”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“ที่ขอรองลงมา ก็คือที่ผาแต้มนั่นแหละ เพราะที่อื่นยังไม่เคยไป ผมชอบที่ได้มีโอกาสเดินเรียบหน้าผาไปขึ้นที่ผาหมอนโน่น ไกลเป็นกิโลเลย เดินเหนื่อยมาก แล้วยังต้องเดินกลับอีก สรุปลแล้ว เหนื่อยมาก ๆ”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทราย ในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“คือ เสาเฉลียง ที่ผาแต้มที่ชอบเพราะดูแล้วมันไม่เหมือนหินที่ไหนเลย มีรูปร่างเหมือนดอกเห็ด แบบนี้หายากนะ เคยเห็นที่ป่าหินงาม ที่อำเภอเทพสถิตย์ จังหวัดชัยภูมิ แต่มันไม่เหมือนที่นี่ ที่นี่มันสวย รูปร่างดี”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“เพราะเสาเฉลียงหรือเสาหินที่นี่ มีรูปร่างสวยสะอาดสะอ้านค์ ยิ่งกับดอกเห็ดบางที่ก็ดูเหมือนคอนกน่าสนใจ ชอบความแปลก”

2.3 ท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“ก็รู้ว่ามันเป็นหินรูปร่างแปลก ๆ เท่านั้นแหละ เห็นมีป้ายติดบอกว่าหินเก่า ยุคกว่า 60 ล้านปี”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“เข้าผาชัน-เสาเฉลียงใหญ่”

3.2 เพราะอะไร

“เพราะเส้นทางนี้ มีเสาเฉลียงใหญ่และสวนหินโดยรอบดี มีผาชันเป็นจุดเด่น และมีแก่งคล้ายสามพันโบก มีหน้าผาหินและชั้นหินที่สวยงามด้วยลวดลายรี้วรอยของชั้นหินที่ผาหินสามหมื่นรู”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“คือ เส้นทางจากผาชันไปผาหินนางคอย อยากให้รถยนต์เข้าได้สะดวก อยากให้มีการจัดการเรื่องเรือเรียบแม่น้ำโขงได้”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“จากการดูทีวี รายการท่องเที่ยว”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“เอกสารเป็นเล่มเพิ่มเติม ที่ผาแต่มีศูนย์ข้อมูล มีแผ่นพับ ก็ดีแล้ว แต่รายละเอียดยังไม่พอ อยากให้มีรายละเอียดเพิ่มทางเว็บไซต์”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 3

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“เคยไปหลายแห่งในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้มและสามพันโบก มาเที่ยว 2 ครั้งแล้ว แต่ยังไม่หมดเลย มีอะไรต่อมิมะไรมาจริง ๆ ที่ชอบมากที่สุดก็คือ สามพันโบก ที่นั่นมันแปลกประหลาดนะ โบกทำไม่มันมีมาจริง ๆ โบกใหญ่ ๆ มันเกิดได้จริง ใหญ่ขนาดเป็นโถงถ้ำ ก็ไม่รู้ใครไปทำ ในโบกใหญ่ ๆ มีโบกเล็ก ๆ เกิดอยู่ภายในได้อีก ฟังเด็ก ๆ ที่เป็นไกด์นักเรียน เขาบอกว่าเกิดจากน้ำวนในหน้าน้ำหลากท่วมทันบริเวณนี้ สามพันโบกเที่ยวได้แต่หน้าแล้ง”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“แหล่งที่ 2 ที่ชอบคือ ที่เสาเฉลียง ที่อยู่ใกล้ ๆ ผาแต้ม ที่นั่นมีหินรูปดอกเห็ดเป็นกลุ่ม ดูสวยงามดีที่นั่นถ่ายรูปสวย เพราะภาพที่ได้มันเป็นความแปลก นอกเหนือไปจากความสวยงาม ผาแต้มก็ดี แต่ชอบเสาเฉลียงมากกว่า”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทราย ในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“คือ บ่อหิน หลุมหิน ที่สามพันโบก เพราะมีโอกาสมา 2 ครั้งแล้ว ก็ยังเดินไม่ทั่วเลย ยังไงคงจะต้องมาเป็นครั้งที่ 3 แน่แน่นอน”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“คิดว่าใครมาเดิน มาเห็นแบบนี้ ก็คิดว่าชอบทุกคน ที่ชอบเพราะมันเป็นบ่อเป็นหิน แปลกตาดี มันมีบ่อหินซ้อนบ่อหิน ที่เรียกว่าโบกซ้อนโบก มันเกิดกับโขดหินทั้งโขดหิน มันเหมือนหัวสมองผุ ๆ บางทีก็ดูเหมือนรังต่อ รังแตน ที่พัง ๆ นั้นแหละ ใครจะไปคิดว่ามีโขดหินที่มีบ่อน้ำอยู่มากมาย”

2.3 ท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“ก็รู้เท่าที่เด็กเขาอธิบายให้ฟัง ว่าเกิดจากน้ำวน แล้วมันวนยังไงจึงเป็นโบก ก็ไม่รู้เหมือนกัน แล้วยังมีโบกซ้อนโบกอีก เลียงงใหญ่ สรุปว่าไม่รู้อะไรมากไปกว่านี้ละ”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“สามพันโบก”

3.2 เพราะอะไร

“เป็นเส้นทางที่เข้าสะดวก มีที่จอดรถกว้างขวาง มีเส้นทางเดินชมสามพันโบกได้สะดวก มีบริการเรือล่องน้ำโขงทั้งใกล้และไกล มีร้านค้า ร้านอาหารบริการพร้อม”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“คือ เส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง จากบ้านทุ่งนาเมืองถึงผานางคอย”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“จากญาติที่เขาเคยไปเล่าให้ฟัง เขาว่าสามพันโบกดี เลยหาโอกาสมา”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“รายละเอียดของสามพันโบก อยากให้มีศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวแบบที่ผาแต้มที่ผาชันก็พอใช้ได้นะ มีศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวทางธรณี”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 4

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“เคยไปผาแต้มและสามพันโบก ที่อื่นมีอีกมากยังไม่เคยไป แต่ระหว่างผาแต้มกับสามพันโบกมันแปลกและแตกต่างกันนะ ความจริงชอบทั้ง 2 ที่ แต่ที่ชอบมากกว่าคือผาแต้ม เพราะที่ผาแต้มมีเสาเฉลียงและแม่น้ำโขงให้ได้ดูด้วย เดินเรียบหน้าผาดูภาพเขียนสีได้ด้วย คือมีความหลากหลายมากกว่า”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“ชอบที่ 2 แนนอนก็คือสามพันโบก แต่ที่สามพันโบกก็ได้แต่เดินดูหินอย่างเดียว ไม่ได้เช่าเรือล่องแม่น้ำโขง สิ่งที่ได้เดินดูก็คือโบกหรือบ่อหิน ซึ่งมีมากมาย ทั้งใหญ่และเล็ก ทั้งลึกและตื้น ดูละลานตามหัศจรรย์มาก ไม่เคยเห็นที่ไหนมากมายขนาดนี้ เคยไปเห็นที่น้ำตกโพนบงภูกระดึง แต่มันขนาดเล็ก ๆ ไม่ยิ่งใหญ่เหมือนสามพันโบก ขนาดเดินตั้งร้อยเมตรแล้วยังเดินไม่หมดเลย เหนื่อยแล้ว วันหลังมาใหม่”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทราย ในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“เสาเฉลียงที่ผาแต้ม ที่ชอบเพราะว่าเดินทางง่ายที่สุด ขับรถเข้าผาแต้ม เข้าเขตอุทยาน สิ่งแรกที่พบอยู่ซ้ายมือ คือ เสาเฉลียง ยืนเคารพ เหมือนเชิญชวนนักท่องเที่ยวอยู่ข้างทาง เป็นการเข้าถึงง่ายที่สุด”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“ที่ชอบเพราะไม่ต้องเดินมาก เสาเฉลียงตรงนั้นเป็นกลุ่มเสาเฉลียงเป็นดอกเห็ดที่ขึ้นเป็นกลุ่ม ๆ มีดอกใหญ่อยู่ 5-6 ดอก ข้างหลังกลุ่มดอกเห็ดก็มีลานหิน แต่ดูแปลกตา เป็นรอยแตก กว้าง ลึก ตรงผิวหน้ารอยแตกเรียบ น่าสนใจมาก จึงชอบที่นี่”

2.3 ท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“รู้ว่าเสาหินที่นี่มันสวย รู้ว่าหาดูยาก ที่อื่นก็มีอีก 2-3 แห่ง แต่สวยสู้ที่นี่ไม่ได้ ถ้าพูดถึงเสาเฉลียง คนต้องเข้าใจว่าที่นี่สุดยอดแล้ว เสาเฉลียงกลุ่มผาแต้มถือเป็นตัวแทนกลุ่มเสาเฉลียงอื่น ๆ ได้เลยนะ”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“เสาเฉลียง-ผาแต้ม มากที่สุด”

3.2 เพราะอะไร

“เป็นทางลาดยางสะดวกสบายมาก มีแหล่งท่องเที่ยวหลายอย่าง ทั้งธรรมชาติ โบราณคดี มีเส้นทางเดินเท้า มีศูนย์ให้ข้อมูลความรู้พร้อม มีเจ้าหน้าที่บริการดี”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“เส้นทางจากผาหมอนเรียบแม่น้ำโขงไปสู่น้ำตกสร้อยสวรรค์และถึงน้ำตกงู”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“จากเว็บไซต์ของคนทั่วไปเที่ยวมา ลงรูปสวย ๆ จึงอยากมาบ้าง”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“รายละเอียดเป็นเอกสารทางเว็บไซต์ ที่อุทยานผาแต้มมีศูนย์บริการดีแล้วที่ผาชัน มีศูนย์ความรู้ทางธรณี แต่ที่อื่น ๆ ยังไม่มี อยากให้เพิ่มความรู้อื่น ๆ ด้วย”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 5

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“ในเขตอุทยานผาแต้มสามพันโบกนี้ เคยมาหน้าฝนด้วย ชอบหน้าฝน เพราะหน้าฝนดูป่าไม้เขียวชอุ่ม ป่าเต็งรังที่แห้งมาก ๆ ในหน้าแล้ง ที่สำคัญคือ หน้าฝนมีน้ำตกเคยไปเที่ยวน้ำตกสร้อยสวรรค์ สวยงามมาก ตกจากหน้าผาสูง ความจริงก็ไม่ใช่น้ำผา มันเป็นชนวนหินที่ต่างระดับกัน เป็นคล้าย ๆ หุบเขา แล้วน้ำไหลลงมาที่ชะง่อนผานั้นเอง ที่น้ำตกสร้อยสวรรค์นี้ ได้เล่นน้ำตกด้วย ให้น้ำตกเป็นสายนวดตัว มีแอ่งน้ำให้ได้ลงไปแช่ได้ด้วย ดังนั้นจากประสบการณ์ชอบที่น้ำตกสร้อยสวรรค์มากที่สุด”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“อันดับรองลงมา คงชอบบริเวณผาแต้ม ชอบมาก คือ ชอบเสาะเฉลี่ยงสวยมาก ๆ ยืนถ่ายรูปเทห์มาก ๆ ด้านหลังเสาะเฉลี่ยงก็ขึ้นไปดู เห็นมีลานหินแตกอีกด้วย แต่ดูเหมือนไม่มีใครจะเดินขึ้นไปดู คนที่มาแล้วแต่ถ่ายรูป มีอะไรอยู่ข้างหลังเสาะเฉลี่ยงอีกเยอะที่ผาแต้มก็ดี มีวิวถ่ายรูปกับแม่น้ำโขงและฝั่งประเทศลาวด้วย”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทราย ในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“คือบริเวณน้ำตก เพราะบริเวณน้ำตก มักเป็นบริเวณที่มีหุบเขา ตรงจุดนั้นมีลักษณะหินทรายหลายอย่างปรากฏให้เห็น เช่น หน้าผา ชั้นหิน ร่องน้ำ ชะง่อนหิน ตะพักชั้นหิน โบกหิน”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“อันที่จริงก็ชอบน้ำตก น้ำตกเป็นกิริยาอาการของธรรมชาติที่แสดงความยิ้มแย้มแจ่มใส ทำให้ชุ่มชื่นใจ และบริเวณน้ำตกมีพืชพรรณที่เขียวขจี มีชนิดพืชพรรณหลากหลายมากกว่าบริเวณอื่น ๆ ของป่าในเขตอุทยาน”

2.3 ท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“เห็นว่ามีน้ำไหล ตกจากที่สูงสู่ที่ต่ำ รู้ว่าตรงน้ำตกมีป่าเขียวขจี พอน้ำไม่มีในหน้าแล้ง ป่าเขียวขจีก็หมดไปด้วย รู้ว่าชอบมาเที่ยวน้ำตกเท่านั้น”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“น้ำตกสร้อยสวรรค์-น้ำตกแสงจันทร์”

3.2 เพราะอะไร

“ระหว่างน้ำตกทั้งสองนี้จะมีสภาพป่าดี ริมแม่น้ำโขงตรงข้ามน้ำตกสร้อยสวรรค์ มีแก่งใหญ่สวยงาม”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“เส้นทางเลียบบหน้าผาริมแม่น้ำโขง น่าจะให้เชื่อมโยงต่อกันหมด”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“จากเพื่อนเพื่อนมาเที่ยวก่อน เพื่อนเล่าให้ฟัง เลยชวนญาติมา”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“อยากให้มีศูนย์บริการข้อมูลที่สามพันโบก ที่มีอยู่ที่ผาแต้มดี ที่ผาชันใช้ได้ แต่ที่สามพันโบก ยังไม่เห็นเอกสารที่เป็นวิชาการเลย บางครั้งหาในอินเทอร์เน็ตก็ให้ข้อมูลไม่ตรงกัน ข้อมูลค่อนข้างน้อย”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 6

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“เคยไปอุทยานผาแต้มและสามพันโบกมาหลายครั้งแล้ว เพราะชอบเดินป่าที่ชอบเดินมากที่สุดคือชอบเดินเลียบบหน้าผาริมแม่น้ำโขง เดินจากผาหมอนเลียบบหน้าผาไปทางผาเจ๊ก ผาโสก มีอะไรแปลก ๆ เยอะดี ควรต้องเดินในฤดูต้นหนาวปลายฝน ในราวเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน ช่วงนั้นจะมีพืชพรรณสวยงามมาก ดอกหญ้าบานหินเริ่มผลิดอกออกสีเต็มลานหิน สวยงามมาก นอกจากพืชพรรณแล้ว ยังมีโอกาสถ่ายรูปจากหน้าผาไปสู่แม่น้ำโขงด้วย สวยงามมาก เพราะมีมุมกล้องให้ถ่ายรูปสวย ๆ ได้หลายแห่ง”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“รองลงมาคือ ที่กลุ่มเสาเฉลียง ก่อนถึงผาแต้ม เพราะเป็นกลุ่มเสาเฉลียงที่ดูสวยงามที่สุด ที่นั่นก็ถ่ายรูปดี เพราะเป็นคนชอบถ่ายรูป เสาเฉลียงที่อื่นก็มีนะ แต่ดูสวยงามสู้ที่นี่ไม่ได้”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทรายในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สัณฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสัณฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สัณฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“คือ หน้าผา เพราะที่มาเที่ยวผาแต้มก็เพราะส่วนตัว ชอบเที่ยวที่มีหน้าผาอยู่แล้ว ที่นี้ก็มีหน้าผามากมาย โดยเฉพาะด้านริมแม่น้ำโขง จึงมาเที่ยวที่หน้าผานี้ และต่อไปจะไปอื่น ๆ อีก”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“ที่ชอบเพราะหน้าผาผืนสูง พอเราไปยืนที่ขอบหน้าผา สามารถมองได้ไกลมาก ยืนมองเห็นภูเขาฝั่งลาวทั้งหมด เห็นแม่น้ำโขงไหลไปทางทิศใต้ คดเคี้ยวเข้าไปทางลาว อยู่บนหน้าผาเนี่ย วิสัยทัศน์ดี อยู่บนหน้าผา ลมพัดเย็นสบาย”

2.3 ท่านรู้อะไรจากสัญญาณที่ท่านชอบนี้บ้าง

“รู้ว่าที่ผาแต่มีภาพเขียนสีโบราณ ทราบจากที่อุทยานบอกไว้ มีภาพเขียนสีทางด้านเหนือขึ้นไปอีก นอกนั้นไม่รู้จะไร”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“ทุ่งนาเมือง-ผาชะนะโต”

3.2 เพราะอะไร

“เพราะเส้นทางนี้ จะผ่านหน้าผาริมแม่น้ำโขงมาก มีภูมิประเทศหลากหลายรูปแบบบนหน้าผาและบนสันเขา ในแม่น้ำโขงช่วงนี้มีแก่งในแม่น้ำโขงหลายตอน”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“คือเส้นทางผาชะนะโตไปถึงผานางคอย อยากมีทางรถยนต์ให้ไปถึง หรือมีเรือบริการนักท่องเที่ยว”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“รายการทีวี”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“อยากให้มีไกด์เก่ง ๆ ประจำพื้นที่ เอกสารแผ่นพับมีแต่ยังไม่ค่อยไป อยากให้ทำคลิปวิดีโอแต่ละสถานที่ ที่ไม่ได้กล่าวรวม ๆ ทั้งอุทยาน ถ้าทำเป็นหนังสือก็ทำให้มีนักท่องเที่ยวจดจำ และดึงดูดให้อยากจะไปเที่ยวมากขึ้น อย่างหนังสือดาวินชี ที่ทำออกมาทำให้เราอยากไปดูรูปโมนาลิซา ที่พิพิธภัณฑ์ลูฟวร์”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 7

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต่มีและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“ชอบมาท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติผาแต้ม-สามพันโบก เพราะชอบแม่น้ำโขง แม่น้ำโขงช่วงผ่านอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ยาวมาก ยาวเกือบ 100 กิโลเมตร มีช่วงที่มองเห็นแม่น้ำโขงสวย ๆ หลายตอน ตรงผาแต้มก็สวย ดูดี ที่ผาชันก็สวยงาม ไม่กว้างมากนัก มีหน้าผาชันทั้งสองฝั่ง คือ ฝั่งไทยและฝั่งลาว ที่สวยงามและดูดีมากอีกที่หนึ่งคือ ถ้ำวัดผานางคอย เห็นวิวแม่น้ำโขงกับภาพที่ราบสูงของแผ่นดินผาแต้ม-ผาชัน ได้สวย ชอบนะ ที่ผานางคอย แต่เข้าไปยาก ทางไม่ค่อยดี”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“แหล่งที่ 2 ที่ชอบมาก คือที่สามพันโบก สามพันโบกก็คือแก่งในแม่น้ำโขงนั่นเอง แก่งก็จะเกิดในหน้าแล้ง เมื่อน้ำในหน้าแล้งลดแห้งลง แก่งที่เป็นหินแข็งจะโผล่พ้นน้ำ บอกแล้วว่าชอบแม่น้ำโขง เที่ยวสามพันโบก ก็คือเที่ยวในแม่น้ำโขงนั่นแหละ เที่ยวสามพันโบก จึงเหมือนได้เที่ยวในแม่น้ำโขงเลย”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทราย ในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“คือ ลำน้ำโขง เพราะเขตตะวันออกของเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม มีแม่น้ำโขงเป็นแนวเขตยาวเกือบ 100 กิโลเมตร จึงมาเที่ยวผาแต้ม ในส่วนตรงที่มีแหล่งท่องเที่ยวติดลำน้ำโขง”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“เพราะมีแก่งในลำน้ำโขง บนแก่งมีอะไรเยอะแยะมากมาย เพราะแก่งในลำน้ำโขง มักเป็นแก่งใหญ่ ๆ บนแก่งมีโขดหิน มีโบก มีร่องหินแตก มีหาดทราย มีสันทราย เล่นน้ำได้ มีเฉพาะในเขตอุบลราชธานีที่อยู่เหนือ ๆ ขึ้นไปในเขตมุกดาหาร นครพนม บึงกาฬ หนองคาย เห็นมีแต่หาดทรายกับสันทราย ที่มีโขดหินเป็นแก่ง จึงชอบ”

2.3 ท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“คิดว่าไม่รู้อะไรนะ ที่รู้แน่ ๆ คือ มาเที่ยวแก่งในลำน้ำโขงต้องมาหน้าแล้ง จะหาปลากินก็ต้องมาตามแก่งนี้แหละ นอกนั้นไม่รู้”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“เรียบแม่น้ำโขง”

3.2 เพราะอะไร

“เพราะบนฝั่งมีสันเขา มีไหล่เขา มีหน้าผา ชั้นหินสวยงาม ในแม่น้ำโขงมีแก่งเป็นตอน ๆ มากมาย ตามหน้าผาและชั้นหินริมแม่น้ำโขงในหน้าฝนมีน้ำตกมากที่ตกจากหน้าผาก็มี”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“คือเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“อ่านเว็บไซต์ทางการท่องเที่ยว บินจากกรุงเทพฯฯ กับเพื่อน ๆ 2 คน แล้วมาเช่ารถที่อุบลฯ ขับมาเที่ยว 2 คน”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“ข้อมูลเกี่ยวกับแก่งต่าง ๆ ในแม่น้ำโขง อยากได้หนังสือดี ๆ เกี่ยวกับอุทยานผาแต้ม ตอนนี้มีศูนย์ข้อมูลที่ผาแต้ม มีห้องประชุมมีวิดีโอบรรยายด้วย แต่อยากให้มีการประชาสัมพันธ์ จากเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือได้”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 8

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“อุทยานผาแต้ม ที่ชอบมากที่สุดคือ ชอบตั้งแคมป์บริเวณลานหินที่อยู่ในเขตผาแต้ม เขาจัดที่กางเต็นท์ไว้ให้ที่นั่น การตั้งแคมป์ต้องตั้งในหน้าหนาว ราวเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคมเลย จากที่ตั้งแคมป์สามารถเดินไปผาแต้มก็ได้ ไปผาหมอนก็ได้ ไปลานหินก็มีดอกไม้ มีเสาชะเลเสียงอันเล็ก ๆ อยู่ใกล้ ๆ มีลานหินที่มีหินรูปร่างแปลก ๆ อยู่บนลานหิน เดินไปเสาชะเลเสียงกลุ่มใหญ่ก็ได้ เข้า ๆ เดินไปดูดวงอาทิตย์ขึ้นที่ผาแต้มได้ เป็นอะไรที่หลากหลายมาก ถ้าตั้งแคมป์ที่ผาแต้มชอบมากที่สุด”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“อันดับ 2 ที่ชอบคือ กลุ่มเสาชะเลเสียงใหญ่ที่อยู่ใกล้ผาแต้ม เป็นเสาชะเลเสียงแปลก รูปดอกเห็ด ดูแปลกตาดี มีทั้งสูง ทั้งต่ำ ดูสวยงาม ที่อยู่ใกล้ที่พักของอุทยานที่อยู่ไม่ไกลจากผาแต้ม มีทางเดินไปเป็นวงรอบดี เลยชอบที่นี่”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทราย ในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“ในเขตอุทยานผาแต้ม-สามพันโบก ลานหิน ซึ่งเป็นลานหินทราย บางคนเรียก ตาดหิน หรือตาดหิน ซึ่งมีลานหินมากมายในเขตอุทยานผาแต้ม เป็นลานหินเรียบบ้าง เป็นลานหินแตกบ้าง ลานหินปุ่มบ้าง”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“ที่ชอบเพราะเป็นคนชอบเที่ยว แล้วก็ตั้งแคมป์ การตั้งแคมป์ดี ๆ ก็คือต้องเป็นลานหินเรียบ ๆ บางทีลานหินเรียบ ๆ มันก็อยู่ใกล้ ๆ ลานหินแตก บางทีก็มีลานหินปุ่ม แล้วแต่ลักษณะพื้นที่ หน้าหนาวมาตั้งแคมป์ที่ลานหิน มักมีดอกหญ้าสวย ๆ ขึ้นเต็มไปหมด ดูแล้วสวยงาม ลานหินบางทีก็มีลวดลายของริ้วหินที่ถูกน้ำเซาะเป็นร่องริ้วในหิน ก็ดูดี”

2.3 ท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“ก็รู้ว่า ลานหินที่อยู่ในแนวราบหรือระนาบนั้นหายาก ส่วนใหญ่จะเป็นลานหินเอียงเท รู้ว่าเวลาตั้งแคมป์ ถ้าจะให้ดี ต้องหาลานหินที่ทำกิจกรรมได้หลายอย่าง น้ำไม่ขัง ถ้าฝนตก ก็เท่านี้แหละ”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“สันผาริมแม่น้ำโขง”

3.2 เพราะอะไร

“เพราะสันผาริมแม่น้ำโขงสามารถมองดูภูมิทัศน์ริมแม่น้ำโขงได้ บนสันผามีลานหินตั้งแคมป์ได้ดี อากาศเย็นสบาย ดูดวงอาทิตย์ขึ้นตอนเช้าได้”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“เส้นทางสันเขาหรือสันผาริมแม่น้ำโขงที่ต่อเนื่องตลอดถึงกันได้”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“จากเพื่อนที่เคยไปเที่ยวมาแล้วมาเล่าให้ฟัง เลยอยากมาบ้าง”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“น่าจะมีการแสดงข้อมูล แบบนิทรรศการที่ศูนย์ข้อมูลผาแต้มและในที่อื่น ๆ บ้าง อยากรู้ว่ามีข้อมูลรายละเอียดเชิงสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ทางเว็บไซต์”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 9

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“ที่ชอบที่สุดคือ ที่สามพันโบก เพราะมีภูมิประเทศที่เป็นลักษณะหินแปลก คือ หลุมหิน หรือบ่อหิน ชาวบ้านเรียกโบก โบกที่นี้คิดว่ามากกว่าสามพันโบกแน่นอน เพราะในโบกใหญ่ ๆ มีโบกเล็ก ๆ เกิดขึ้นอีกเป็นสิบ ๆ โบก เกิดขึ้นได้อย่างไรยังเป็นที่สงสัยอยู่ โกดบอกว่าเกิดจากน้ำวนไหลวนในหลุมท้องน้ำ แล้วก้อนกรวดที่ตกลงในหลุม เป็นตัวขัดเกลากันหลุมที่สามพันโบกดูแล้วไม่น่าเชื่อว่าธรรมชาติจะทำได้”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“แหล่งท่องเที่ยวที่ 2 ที่ชอบคือ ผาชัน ผาชันอยู่ไม่ไกลจากสามพันโบกมากนัก แต่ก็ต้องขับรถตรงไปอีกที่บริเวณหมู่บ้านผาชัน ที่ผาชันเป็นผาริมแม่น้ำโขง ที่ชอบที่นี้เพราะไปนั่งดูชาวบ้านเขาพายเรือตกปลาอยู่ข้างล่างในแม่น้ำโขง เป็นภาพที่สวยงาม เพราะเรานั่งอยู่บนฝั่งซึ่งเป็นลานหินที่สูงชันจากแม่น้ำโขง ดูดีมาก ๆ และเป็นผาชันที่เดินไปทางเหนือราว 1 กิโลเมตร ก็มีโบกหิน เหมือนที่สามพันโบก มากมายเช่นกัน เลยชอบมาก ๆ วันหน้าจะมาอีก”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทราย ในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ ลักษณะหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากลักษณะที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 ลักษณะหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“คือ สามพันโบก เพราะสามพันโบกเป็นอะไรที่ดังมาก มีคนเล่าต่อ ๆ มาว่าสวยดี จึงลองมาเที่ยวดู ก็สวยจริงอย่างที่เขาพูดกันนะ ชอบ”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“ก็พูดยากนะ ยังเดินไม่ทั่วเลย มันยาวมาก เดินแค่นี้ก็ไม่ไหวแล้ว ไปได้ไม่ไกลแล้วยังต้องขึ้น ๆ ลง ๆ กระโดดข้ามหลุม ข้ามร่อง รู้สึกเหนื่อยแต่ก็สนุกดี คิดว่าต้องมาเดินตั้งแต่เช้าตรู่ถึงจะไม่ร้อน อากาศน่าจะดี ชอบตรงที่มันมหัศจรรย์ สงสัยว่ามันทำไมถึงเป็นอย่างนี้ มันเป็นไปได้ยังไง เด็กมันเล่าอธิบายก็ไม่ชัดเจน สรุปว่าชอบ เพราะแปลก”

2.3 ท่านรู้อะไรจากหลักฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“ก็รู้ว่าน้ำมันทำให้เป็นแบบนี้ ทำแบบนี้แล้ว แต่ทำไมมันวน สงสัยเหมือนกัน”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“สามพันโบก”

3.2 เพราะอะไร

“เพราะสามารถมีเดินบนแก่งและล่องเรือได้ มีระยะทางยาวเดินได้ตลอด มีภูมิประเทศที่แปลก และแตกต่างจากที่อื่น ๆ ทั้งหมด เข้าถึงได้สะดวกมาก”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“เส้นทางจากผานางคอย-ผาชะนะโต อยากให้อำนวยความสะดวกในการเดินทาง”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“จากการอ่านเว็บไซต์”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“การนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ มากกว่าที่ท่องเที่ยวในปัจจุบัน อยากให้มีการนำเสนอข้อมูลริมฝั่งแม่น้ำโขงบ้าง”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 10

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“แหล่งท่องเที่ยวที่ชอบมากที่สุดที่ยานอุทยานผาแต้ม-สามพันโบก คือ ภูมิประเทศที่อยู่ริมแม่น้ำโขง บริเวณสำนักสงฆ์ผานางคอย ที่นั่นเข้ายากหน่อย ถนนไม่ค่อยดีค่อนข้างไกล คนจึงมีโอกาสเข้าไปน้อย แต่ที่ชอบไป เพราะแต่เดิมหลวงปู่พรหมา ประจำอยู่ที่นั่น ความจริงแต่ก่อนไปหาหลวงปู่ แต่ไปหลายครั้ง ทำให้เห็นภูมิประเทศภูเขาที่นั่นว่าสวยงามมาก อยู่ที่นี่เหมือนกับว่าเราอยู่บนที่สูง ที่กว้างขวาง แล้วมองเห็นแม่น้ำโขงเป็นหุบเขาลึกลงไป จากที่ราบสูง ดูแล้วเหมือนกับว่าเราอยู่เหนือโลก เมื่อมองลงไปแม่น้ำโขง ฝั่งแม่น้ำโขงที่อยู่

ตรงกันข้ามก็เป็นยอดบนเขาแบนราบเหมือนกับฝั่งไทยที่ผานางคอย ที่นี้มีมนต์เสน่ห์ทางธรรมชาติมาก”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“แหล่งที่ชอบอันดับรองก็คือ ชอบที่สามพันโบก เพราะเป็นแก่งหินที่แปลประหลาดมากจริง ๆ โบกหินเป็นรูปทรงเหมือนรังปลวก และที่สำคัญมีโบกรูปร่างแปลก ๆ เยอะมาก เทียวไม่หมดหรอก เขาบอกว่าถ้าเดินเทียวก็ตั้ง 5 กิโลเมตร เดินไม่ไหวจริง ๆ แค่ว่าตรงที่เขาที่เกี่ยวกันมากเดินไม่กี่ร้อยเมตร ก็เหนื่อยเกือบตาย”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทราย ในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“คือที่ผานางคอย เพราะที่ผานางคอยมีภูเขาหินทรายที่มองดูเหมือนภูเขารูปโต๊ะ เหมือนที่ราบสูงจริง ๆ ภูเขาเหล่านี้ มีหน้าผาล้อมรอบด้าน เพราะเป็นที่สูงแทบทั้งหมด”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“ที่ชอบมากเพราะอยู่บนภูเขาผานางคอยแล้วมีลำน้ำโขงไหลผ่าน คู่มันลิก เป็นมิติสูงต่ำชัดเจน ดูความเป็นที่ราบสูง ที่นี้ชัดเจนมาก ล่องน้ำโขงและสาขาที่ไหลลงลำน้ำโขง เป็นหุบเขาแคบ ที่กักกร่อนทางลิก ทำให้เห็นมิติที่สูงชัดเจน ยอดเขาที่แบนราบเท่า ๆ กัน ทำให้มองเห็นเป็นที่ราบสูงระดับเดียวกัน ก็เลยชอบ”

2.3 ท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“ก็รู้เท่าที่เห็น คือ เป็นภูเขายอดราบ และมีหุบเขาลึก เท่านั้นเอง”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“ผาชัน-ผานางคอย”

3.2 เพราะอะไร

“เพราะมีภูเขายอดราบมากมาย มีสายน้ำในหุบเขาที่ไหลลงแม่น้ำโขงหลายสาย บนภูเขายอดราบมีภูมิประเทศหินทรายหลายอย่าง ในหุบเขายังมีป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“เส้นทางจากถ้ำปาฏิหาริย์ถึงผาชะนะโต เพราะมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“จากการบอกเล่าจากเพื่อน เว็บไซต์”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“การให้ความรู้แบบดี ๆ ทางเว็บไซต์ เอกสารดี ๆ แจกหรือขาย แผ่นพับมีแล้ว แต่คนอ่านแล้วทิ้ง”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 11

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“ในอุทยานผาแต้ม-สามพันโบก ชอบเที่ยวน้ำตกมากที่สุด เคยมาหน้าผนเขาพาไปเที่ยวน้ำตกแสงจันทร์ หรือน้ำตกงู เป็นน้ำตกที่แปลกคือ ล่องน้ำที่น้ำไหลมาตกลงปองหรือรู ที่อยู่ในหิน แล้วตกลงไปในเพิงถ้ำที่อยู่ข้างล่าง ลงไปดูน้ำตกข้างล่างได้ ข้างบนไม่เห็นน้ำตก แต่เป็นน้ำลึกลงข้างล่างจึงเป็นน้ำตก ที่นั่นแปลก ซากลับเขาพาแวะน้ำตกสร้อยสวรรค์ที่เป็นน้ำตกที่ตกลงมาในหุบเขา จึงตกลงมาจากหน้าผาที่มีลานหินอยู่ข้างบน แต่ข้างล่างเป็นหุบผาสูง น้ำตกสร้อยสวรรค์จึงสูงด้วย ชอบน้ำตกที่นี่ เล่นน้ำได้ดีเลย ไปอยู่บนแท่นหินข้างล่างให้น้ำตก ตกลงมาโดนตัวได้เลย เพราะน้ำที่ตกจะตกเป็นสาย เป็นม่านน้ำ เหมือนฝักบัวอันใหญ่ ชอบมาก”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“ที่ชอบอันดับรองลงมา น่าจะเป็นที่ผาแต้ม เพราะมีเส้นทางเดินเป็นวงรอบในแนวตั้ง คือเดินใต้ระเปียงหน้าผาดูภาพเขียนสีโบราณคดีแล้ว ไปขึ้นหน้าผาที่ผาหมอนแล้วเดินบนผาแต้ม กลับมาที่เดิม ดูสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ข้างบนได้อีก เป็นเส้นทางที่แปลกดี”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทราย ในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“น้ำตก เพราะว่าส่วนใหญ่บริเวณน้ำตกมักจะเป็นหน้าผาหินเหลี่ยมชั้นกัน จะเห็นสันฐานหินทรายหลายอย่างที่นั่น”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“ที่ชอบเพราะมีน้ำตกนั่นแหละ จะพบชั้นหินทรายมากมายตรงน้ำตก พบร่องน้ำ พบสายน้ำ พบพืชพรรณ พบสัตว์ พบความชุ่มชื้นของดิน มันเป็นจุดรวมของทางน้ำ และสิ่งมีชีวิต มาเที่ยวบริเวณน้ำตกก็จะมีชีวิตชีวา”

2.3 ท่านรู้อะไรจากสัญญาณที่ท่านชอบนี้บ้าง

“รู้เท่าที่บอกไปตามที่เห็น ความร่มรื่น ร่มเย็น รู้สึกสดชื่น”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“น้ำตกทุ่งนาเมือง-เสาเฉลียงฮ่อมจ่อม”

3.2 เพราะอะไร

“เพราะมีธรรมชาติแปลกตา มีทั้งน้ำตก ลานหิน เสาเฉลียง สามารถเดินติดต่อไปถึงผาชะนะโตได้ และยังสามารถไปต่อเส้นทางถ้ำปาฏิหาริย์ได้ด้วย”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“เส้นทางเชื่อมต่อผาชะนะโตถึงผานางคอย”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“จากญาติพี่น้องไปเที่ยวมา แล้วมาเล่าให้ฟัง”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“การให้ความรู้เชิงลึก แผ่นพับที่มีอยู่ เนื้อหาน้อย ควรมีข้อมูลเชิงลึกทางเว็บไซต์ สรุปและบรรยายสถานที่ไป ความแปลก ความสำคัญ ที่มาที่ไปของแหล่งหรือทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 12

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“แหล่งท่องเที่ยวที่ชอบมากที่สุดคือ เสาเฉลียงที่ผาแต้ม และเสาเฉลียงใหญ่ที่ผาชัน คิดว่าเสาเฉลียงทั้ง 2 แห่งเป็นอะไรที่แปลกดี หินมันซ้อนกันได้ใจ เสาหินที่เป็น

เสาเฉลียง ยืนสง่างามอยู่ได้อย่างไรเป็นที่น่าฉงนมาก ดูเสาเฉลียงทั้ง 2 แห่งแล้ว ชอบมาก ที่ฝ้าแต่มีสีลามากมาย แต่เสาเฉลียงใหญ่ที่ฝ้าชั้น คู่มือใหญ่โต น่าเกรงขาม”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“แหล่งท่องเที่ยวรองลงมาคือที่ฝ้าชั้น มีโอกาสเช่าเรือประมงของชาวบ้าน ล่องแม่น้ำโขง ซึ่งคนอื่นมาเที่ยวแล้วอยู่ข้างบนฝั่ง ไม่มีโอกาสได้เห็นของดีที่ฝ้าชั้นหรือ ริมฝั่ง แม่น้ำโขงที่ฝ้าชั้น มีชั้นหินแปลก ๆ มากมาย มีทั้งชั้นหินที่หนาและบาง สีลันไม่เหมือนกัน แต่ที่สำคัญที่ชั้นหินเหล่านั้น มีริ้วรอยเป็นลวดลายแปลก ๆ ไม่ทราบว่าจะเกิดได้อย่างไร แปลกพิสดารดี วันหน้าจะกลับมาใหม่”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทรายในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สันฐาน หินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“เสาเฉลียง”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“ที่ชอบเพราะดูแล้วมันยากนะที่แผ่นดินก้อนหนึ่งวางตัวอยู่บนแท่งหิน หรือ เสาดินอีกแท่งหนึ่ง และสามารถรักษาสถิตอยู่ได้นานแบบนี้ โดยไม่มีอะไรมาผูกมัด หรือยึดติด เลย ไม่มีตะปู ไม่มีน๊อต แต่อยู่โดยธรรมชาติจริง ๆ ดูเสาเฉลียงมาหลายที่แล้ว ทั้งที่ฝ้าแต่มี ที่ฝ้าชั้น ที่ภูจันทรแดง ภูฮ่อมจ่อม มันเป็นหินธรรมชาติที่ยอดเยี่ยมจริง ๆ”

2.3 ท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“ว่ามันสมดุล สดุดยอด”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“เสาเฉลียงและหน้าผา”

3.2 เพราะอะไร

“เพราะเสาเฉลียงและหน้าผาเป็นภูมิประเทศสำคัญของอุทยานแห่งชาติ ฝ้าแต่มี จึงชอบเส้นทางนี้”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“เส้นทางเลียบริมหน้าผาจากผานางคอยถึงผาชะนะโต”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“เพื่อน ๆ ชวนกันมา”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“เส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ ๆ อยากให้มีแพ็คเกจการเดินทาง ทางน้ำบ้าง เพราะพื้นที่หลายแห่งอยู่ติดแม่น้ำโขง อยากให้ทำเว็บไซต์ความรู้คู่อุทยาน”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 13

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“แหล่งท่องเที่ยวที่ชอบมากที่สุดคือ เส้าเฉลียงที่ผาแต้ม และเส้าเฉลียงใหญ่ที่ผาชัน คิดว่าเส้าเฉลียงทั้ง 2 แห่งเป็นอะไรที่แปลกดี หินมันซ้อนกันได้ไง เส้าหินที่เป็นเส้าเฉลียง ยืนสง่างามอยู่ได้อย่างไรเป็นที่น่าฉงนมาก ดูเส้าเฉลียงทั้ง 2 แห่งแล้วชอบมากที่สุดที่ผาแต้มมีสีลามากมาย แต่เส้าเฉลียงใหญ่ที่ผาชัน งดงาม ใหญ่โต น่าเกรงขาม”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“แหล่งท่องเที่ยวรองลงมาคือที่ผาชัน มีโอกาสเช่าเรือประมงของชาวบ้าน ล่องแม่น้ำโขง ซึ่งคนอื่นมาเที่ยวแล้วอยู่ข้างบนฝั่ง ไม่มีโอกาสได้เห็นของดีที่ผาชันหรอก ริมฝั่งแม่น้ำโขงที่ผาชัน มีชั้นหินแปลก ๆ มากมาย มีทั้งชั้นหินที่หนา และบาง สีลันไม่เหมือนกัน แต่ที่สำคัญที่ชั้นหินเหล่านั้น มีริ้วรอยเป็นลวดลายแปลก ๆ ไม่ทราบว่าจะเกิดได้อย่างไร แปลกพิสดารดี วันหน้าจะกลับมาใหม่”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทราย ในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สัตว์หินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสัตว์หินทรายที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สัตว์หินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“เส้าเฉลียง”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“ที่ชอบเพราะดูแล้วมันยากนะที่แผ่นหินก้อนหนึ่งวางตัวอยู่บนแท่งหิน หรือเส้าหินอีกแท่งหนึ่ง และสามารถรักษาสถิตอยู่ได้นานแบบนี้ โดยไม่มีอะไรมาลบลูกรัด หรือยึดติดเลย ไม่มีตะปู ไม่มีน๊อต แต่อยู่โดยธรรมชาติจริงๆ ดูเส้าเฉลียงมาหลายที่แล้ว ทั้งที่ผาแต้มที่ผาชัน ที่ภูจันทร์แดง ภูฮ่อมจ้อม มันเป็นหินธรรมชาติที่ยอดเยี่ยมจริง ๆ”

2.3 ท่านรู้อะไรจากหลักฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“ว่ามันสมดุล สุดยอด”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“เสาเฉลียงและหน้าผา”

3.2 เพราะอะไร

“เพราะเสาเฉลียงและหน้าผาเป็นภูมิประเทศสำคัญของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม จึงชอบเส้นทางนี้”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“เส้นทางเลียบริมหน้าผาจากผานางคอยถึงผาชะนะโต”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“เพื่อน ๆ ชวนกันมา”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“เส้นทางท่องเที่ยวใหม่ ๆ อยากให้มีแพ็คเกจการเดินทาง ทางน้ำบ้าง เพราะพื้นที่หลายแห่งอยู่ติดแม่น้ำโขง อยากให้ทำเว็บไซต์ความรู้คู่อุทยาน”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 14

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“แหล่งท่องเที่ยวที่ชอบมากที่สุดคือ แก่งในแม่น้ำโขง มีอยู่แก่งหนึ่งอยู่ริมฝั่งไทยนี่แหละ อยู่เลยผาชะนะโตไป ชาวบ้านเรียก แก่งหินแตก อยู่ใกล้ ๆ ผาหินแตกนั่นแหละ เห็นได้เฉพาะหน้าแล้งเหมือนกัน หน้าฝนก็จมอยู่ใต้น้ำ ลักษณะเป็นดอกหิน หรือแก่งหิน มีรอยแตกเป็นตารางหมากรุก หินถูกแบ่งเป็นบล็อก ๆ รูปลึ้นเหลี่ยมเรียงกันยาวมากกว่า 100 เมตร กว้างมากกว่า 50 เมตร ดูสวยงามแปลกตาดีมาก แต่ไม่ค่อยมีคนได้ไปเที่ยว เพราะเส้นทางมันไกล แล้วก็เห็นได้ในช่วงหน้าแล้งเท่านั้น”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“อันดับ 2 ที่ชอบรองลงมา คือ สามพันโบก ที่สามโบกก็เป็นแก่งหินในหน้าแล้งเหมือนกัน ยาวใหญ่กว่าแก่งอื่น ๆ อีก แต่ที่พิสดารก็ตรงที่มีบ่อหรือหลุมหิน”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทราย ในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“แก่งหิน”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“ที่ชอบ เพราะแก่งหินมีอะไรที่พิสดารกว่าที่อื่น ดูตัวอย่างแก่งหินที่สามพันโบกเป็นตัวอย่าง บางคนคิดว่าสามพันโบกไม่ใช่แก่ง แต่จริงๆ แล้วคือแก่ง คือ หน้าน้ำจะไม่พบสามพันโบก สามพันโบกจะพบหน้าแล้งเท่านั้น ในแม่น้ำโขง ช่วงที่อยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี มีแก่งสวยงามมากกว่าที่อื่น นอกจากแก่งที่สามพันโบกแล้ว ยังมีแก่งที่เก่าพันโบกที่มีอะไรหลากหลายอยู่บนแก่ง ใกล้เคียง ๆ กับผาหินแตกก็มีแก่งหินแตกที่สวยงามด้วยระบบรอยแตกที่เป็นบลิ๊อค ๆ รูปสี่เหลี่ยม ความแปลกของหินทรายอยู่กับแก่งเยอะ จึงชอบแก่งมากที่สุด”

2.3 ท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“เท่าที่รู้ แก่งต้องอยู่ในร่องน้ำ แก่งมีอะไรที่ซับซ้อน เป็นภูมิภาครวมธรรมชาติที่แกะสลักโดยน้ำ”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“ทุ่งนาเมือง-ผาชะนะโต”

3.2 เพราะอะไร

“เป็นเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง มีแก่งในหน้าแล้งหลายแก่ง เป็นเขตภูเขาอดรราบที่เป็นตัวแทนที่ราบสูงได้ ผู้คนยังเข้าถึงน้อย ยังมีลักษณะธรรมชาติอยู่มาก”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“เส้นทางผาชะนะโตถึงผานางคอย”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“เพื่อน ๆ เล่าให้ฟังแล้วชวนกันมา”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“ไปมาแล้วเห็นว่ายังมีแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าที่ให้ข้อมูลในไว้เว็บไซต์ อยากให้มีการนำเสนอข้อมูลที่เที่ยวแหล่งใหม่ ๆ อยากให้อัพเดทเว็บไซต์ให้มีสิ่งใหม่ ๆ ที่สื่อสารได้ทางเน็ต”

ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านที่ 15

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็นอันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

“แหล่งท่องเที่ยวที่ชอบมากที่สุดเขตอุทยานผาแต้มคือ ที่สามพันโบกสามพันโบกที่ชอบเพราะเดินครึ่งวันจนเหนื่อยก็ยังไม่หมด มันเป็นหลุมเป็นบ่ออย่างเดียวกันก็จริง แต่เป็นโบกบ่อที่พิสดาร ไม่ธรรมดาเลย ที่นี้มีโบกซ้อนโบก โบกซ้อนโบกแล้วก็ซ้อนโบกอีกก็มี พุดง่าย ๆ ว่าโบกเล็กซ้อนอยู่ในโบกขนาดกลาง โบกขนาดกลางซ้อนอยู่ในโบกขนาดใหญ่ และโบกขนาดใหญ่ขาดตอนต่อเนื่องกันเป็นร่องโบกก็มี แปลกมากที่นี่ ชอบมากเลย ยังต้องหาโอกาสไปอีก”

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

“อันดับ 2 ที่ชอบ เพราะผมเป็นคนชอบป่าด้วย ป่าโปร่ง ๆ เป็นป่าเต็งรัง ชอบแถวผาแต้มโน่น ป่าที่อยู่ระหว่างผาแต้มกับน้ำตกสร้อยสวรรค์ เป็นป่าเต็งรัง น่าเดินป่ามาก มันเดินง่าย เพราะเป็นดินทราย เดินสะดวก ต้นไม้ก็ไม่รกมาก ช่วงหลังฝนน่าจะเดิน ช่วงต่อหน้าหนาวมีไม้ดอกให้ชื่นชมด้วย ชอบอุทยานผาแต้ม”

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทราย ในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากสันฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 สันฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

“โบก ที่สามพันโบก”

2.2 ทำไมจึงชอบ

“บอกได้เลยว่าที่ชอบเพราะไม่เคยเห็นมาก่อน พอมาเห็นที่สามพันโบกก็ถึงกับประหลาดใจว่า มีด้วยหรือธรรมชาติแบบนี้ พิสดารมาก แก่งอื่น ๆ จะเป็นแบบนี้หรือเปล่านะ แต่โบกที่แก่งสามพันโบกนี่ ยิ่งใหญ่จริง ๆ ต้องเดินสัมผัสเองจะรู้ ดูแล้วจะเพลิน สឹมกลับบ้านเลย แต่ไม่มีความรู้ว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไร เพราะอะไร เด็กน่าจะบอกรู้ว่าเกิดจากน้ำวน ก็เท่านั้น เห็นที่นี่ดูจะแปลกกว่าหินทรายบางช่วงบางตอน ชอบมาก ๆ กะว่าจะมาอีกครึ่งหนึ่ง”

2.3 ท่านรู้อะไรจากหลักฐานที่ท่านชอบนี้บ้าง

“รู้แต่ว่ามันเป็นบ่อหินพิศดาร สงสัยอยู่เหมือนกัน ว่าน้ำทำไมสามารถเจาะบ่อได้อย่างไร อย่างอื่นไม่รู้เลย”

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

“สามพันโบก”

3.2 เพราะอะไร

“เป็นเส้นทางที่เข้าถึงง่าย มีเส้นทางให้เลือกทั้งทางบกและทางน้ำ มีสิ่งอำนวยความสะดวกเหมาะสมครบ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น”

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

“เส้นทางล่องแม่น้ำโขงจากสามพันโบกถึงเก้าพันโบก”

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยานสื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

“จากญาติพี่น้องไปเที่ยวมา แล้วเล่าให้ฟัง”

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

“ไม่ควรให้เด็ก ๆ อธิบาย ข้อมูลทางการท่องเที่ยวที่สามพันโบก เพราะอธิบายไม่ละเอียด ควรมีการอบรมให้มีความรู้มากกว่านี้ ทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ด้วย หรือให้มีคู่มือท่องเที่ยวที่สามพันโบกหรือให้มีศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวที่สามพันโบก เหมือนอย่างที่ผาแต้ม”

ตาราง 13 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว 15 คน แสดงระดับการรับรู้สัญญาณอันตราย

10 สัญญาณ ใน 3 ระดับการรับรู้

สัญญาณอันตราย	ระดับรู้เห็น	ระดับรู้พิจารณา	ระดับรู้คิด	หมายเหตุ
ผาหินทราย	15	5	-	
ชั้นหินทราย	10	2	-	
เสาหินทราย (เสาเฉียง)	15	7	2	
ระแหงหินทราย	7	4	-	
ปุ่มหินทราย	8	8	-	
แก่งหินทราย	8	2	-	
บ่อหินทราย (โบก)	14	10	-	
ชะง่อนหินทราย (เทิบ)	10	2	-	
น้ำตกหินทราย	15	13	-	
ดินทราย	15	10	2	
รวม	117	63	4	
จำนวนรู้ทั้งหมด	150	150	150	

จากการใช้แบบสัมภาษณ์ ค้นหาระดับรู้ของนักท่องเที่ยว โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์เอง เพื่อให้ได้มาตรฐาน โดยใช้คำถามเหมือนกัน จากลักษณะทางกายภาพ จากลักษณะจินตภาพ และจากลักษณะมโนภาพ ณ บริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ได้ข้อมูลระดับรู้ ทั้งรู้เห็น รู้พิจารณา รู้คิด ทั้ง 10 สัญญาณอันตราย จากจำนวนนักท่องเที่ยว 15 คน

จากข้อมูลระดับการรับรู้ของนักท่องเที่ยว 15 คน ที่มีโอกาสไปท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก และตอบแบบสอบถามเชิงสัมภาษณ์ ถึงสัญญาณอันตราย 10 สัญญาณปรากฏว่า ระดับการรู้เห็น หรือ รู้จัก มีประมาณ 117 การรู้เห็น จาก 150 การรู้เห็น คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 2 ใน 3 ของการรู้เห็น ระดับการรู้พิจารณา

มีประมาณ 63 การรู้พิจารณาจาก 150 การรู้พิจารณาคิดเป็นสัดส่วนประมาณ 1 ใน 3 ของการรู้พิจารณา ระดับการรู้คิดมี 4 การรู้คิด จาก 150 การรู้คิด คิดเป็นสัดส่วน 4 ใน 150 ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.026 ซึ่งเท่ากับ 0

สัญญาณที่นักท่องเที่ยวรู้จักมากที่สุด คือ ผาหินทราย เสาหินทราย (เสาเฉียง) น้ำตก หินทราย ดินทราย และ บ่อหินทราย (โบก) สัญญาณที่นักท่องเที่ยวรู้จักน้อย คือ ระแหงหินทราย

ปุ่มหินทราย และแก่งหินทราย สันฐานที่นักท่องเที่ยวรู้จักปานกลาง คือ ชั้นหินทราย และ ชะง่อนหินทราย (เทิบ)

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้อยู่ในระดับการรู้เห็นเท่านั้น ส่วนระดับการรู้พิจารณาณั้นมีน้อย และระดับการรู้คิดมีน้อยมาก หรือแทบไม่มีเลย ดังนั้นการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยวปัจจุบันมีลักษณะการท่องเที่ยวแบบไปเห็นแล้ว รู้จักการเที่ยวแล้วรู้คุณค่ามีน้อย และเที่ยวแล้วได้องค์รู้ใหม่ ๆ มีน้อยมาก หรือแทบไม่มีเลย

ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ถ้าจะยกระดับการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ ต้องมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โมทัศน์

ขั้นตอนที่ 3 นำองค์รู้ทั้งหมดที่ได้จากข้อ 2 มาสังเคราะห์เป็นข้อมูลความรู้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โมทัศน์

โดยจะเป็นมโนทัศน์ทางปัญญา จากอนุสันฐานหินทรายดังกล่าว เป็นองค์ความรู้ โดยรวมของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ในด้านเชิงภูมิรัฐ จากที่เป็นธรรมชาติเฉพาะที่เป็นธรรมชาติสันฐานหินทราย จึงนำมาสร้างเป็นเส้นทางทางการท่องเที่ยวแนวใหม่ คือ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โมทัศน์ศิลาทราย

เส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โมทัศน์ศิลาทราย

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะอนุสันฐานศิลาทรายเท่านั้น เนื่องจากเป็นสันฐานภูมิประเทศที่โดดเด่นตลอดพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แต่ในอุทยานยังประกอบด้วยธรรมชาติ อย่างอื่นอีกมากมาย เช่น พืชพรรณ สัตว์ป่า น้ำตก และตำแหน่งดูดวงอาทิตย์ขึ้นและตก ฯลฯ

เส้นทางที่เสนอในครั้งนี้ จึงเป็นเส้นทางเฉพาะเส้นทางท่องเที่ยวสันฐานศิลาทรายเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในเชิงวัฒนธรรม และเชิงธรรมชาติอื่น ๆ เนื่องจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติผาแต้มมีความยาวทางตรงมากกว่า 50 ก.ม มีความกว้างเฉลี่ย 15 ก.ม มีเนื้อที่ประมาณ 340 ตารางกิโลเมตร มีรูปร่างพื้นที่ยาวเว้า ๆ แหว่ง ๆ สลับไปกับพื้นที่ของหมู่บ้าน และพื้นที่ใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน พื้นที่ซึ่งมีความต่อเนื่องกันตลอด คือ พื้นที่ด้านตะวันออกติดแม่น้ำโขง มีความยาวมากกว่า 70 ก.ม คดเคี้ยวตามลำน้ำโขง

จากลักษณะของพื้นที่ดังกล่าว และระยะทางที่ไกล ประกอบกับพื้นที่ภูมิประเทศเป็นภูเขา ที่ราบสูง ที่ลาดสูง เป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยขอเสนอเส้นทางท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ดังนี้

1. เส้นทางน้ำ เป็นเส้นทางที่ต้องใช้เรือร่อนน้ำโขง เส้นทางน้ำนั้นนักท่องเที่ยวจะได้ท่องเที่ยวवलัฐานที่สำคัญคือ ผาหินทราย ชั้นหินทราย ชะง่อนหินทราย แก่งหินทราย ป่อหินทราย ระแหงหินทราย ดินทราย โดยเส้นทางน้ำที่นำเสนอ มีดังนี้

1.1 เส้นทางสามพันโบก ระยะทางยาวตามลำน้ำประมาณ 5 ก.ม ความกว้างของแก่งประมาณ 500-1000 เมตร

1.2 เส้นทางผาชัน ระยะยาวตามลำน้ำประมาณ 3 ก.ม ความกว้างของแก่งประมาณ 700 เมตร

1.3 เส้นทางระหว่างแก่งผาชะนะโต-บ้านทุ่งนาเมือง ระยะทางตามลำน้ำประมาณ 10 ก.ม มีแก่งขาดตอนเป็นช่วง ๆ ชิดชายฝั่งประเทศไทยมากกว่า 10 แก่ง

1.4 เส้นทางแก่งเก้าพันโบก อยู่ระหว่างน้ำตกสร้อยสวรรค์-ผาเจ็ก ระยะทางยาวประมาณ 3 ก.ม ความกว้างของแก่งประมาณ 700 เมตร

1.5 เส้นทางแก่งผาโสก อยู่ตรงข้ามกับผาโสก ระยะทางยาวตามลำน้ำประมาณ 2 ก.ม แก่งกว้างประมาณ 400 เมตร

2. เส้นทางบก เส้นทางบกเป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้เป็นปกติอยู่แล้ว โดยใช้รถยนต์เข้าถึงเส้นทางต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน และท่องเที่ยวในเส้นทางที่ทางอุทยานจัดไว้ให้ แต่เป็นการท่องเที่ยวในการชื่นชมกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ด้วย เช่นเที่ยวผาแต้ม แต่ไปดูภาพเขียนโบราณ ไม่ได้สนใจ ผาหินทราย หรือ ชั้นหินทราย เป็นต้น เส้นทางบกมีสิ่งที่น่าสนใจแตกต่างกันไปอีก เช่น ไปดูป่าไม้ ทุ่งดอกไม้ ไปดูดวงอาทิตย์ขึ้นและตก ฯลฯ แต่เส้นทางที่ผู้วิจัยเสนอในเส้นทางบกนี้ จะเป็นเส้นทางเพื่อดูและท่องเที่ยวवलัฐานภูมิประเทศลัฐานหินทรายเป็นลัคัญ คือ

2.1 เส้นทางผาแต้มตอนใต้ คือ เส้นทางที่ประกอบด้วย เสาเฉียง-ผาแต้ม-ผาหมอน-ลานหินผาแต้ม

2.2 เส้นทางผาแต้มตอนกลาง คือ เส้นทางที่ประกอบด้วย ผาหินแตก-ผากำป๋น-ผาชะนะโต-เสาเฉียงคู่-หินเต่าชมจันทร์-พะลานหินถ้ำไฮ-ถ้ำมืด-ทำปาภูหารีย์

2.3 เส้นทางผาแต้มตอนเหนือ (ผาชัน-ผานางคอย) คือ เส้นทางที่ประกอบด้วย ผาชัน-สวนหินผาชัน-เสาเฉลียงใหญ่-ถ้ำมืด-สวนหินผานางคอย-ภูโหลง-ถ้ำพรหมวิหารสี่

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติศิลาทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี มีจุดประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะทางกายภาพด้านธรณีสัณฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทรายในอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก 2) ศึกษาการรับรู้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทรายของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบกและ 3) สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในเขตแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทราย บริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบกในจังหวัดอุบลราชธานี งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม ประกอบด้วย นักท่องเที่ยว จำนวน 15 คน ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน และพระสงฆ์จำนวน 5 รูป รวม 25 คน/รูป ในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก เป็นพื้นที่ศึกษาลักษณะทางกายภาพธรณีสัณฐานหินทราย

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติศิลาทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานี สามารถนำมาสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

จุดประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพด้านธรณีสัณฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทราย ในอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก

การศึกษาวัดจุดประสงค์ข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจภาคสนามในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก เป็นภาพรวม โดยเน้นการค้นหาอนุสรณ์ฐานหินทรายที่มีอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ อนุสรณ์ฐานหินทรายที่สำรวจพบและมีลักษณะทางกายภาพที่เห็นกล่าวโดยสรุป ดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพที่เห็น

จากการสำรวจและศึกษาภาคสนามและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเพื่อค้นหาอนุสัณฐานหินทราย และลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏในเขตอุทยานสัณฐาน ผู้วิจัยพบว่าลักษณะทางกายภาพด้านธรณีสัณฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทราย ในอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ประกอบด้วย 1) สัณฐานหินทรายขนาดใหญ่ (Major Landform) คือ สัณฐานรูปอู้นี้ (Cuesta) เขารูปโต๊ะ (Tableland) และพื้นที่สูง (Highland) 2) อนุสัณฐานขนาดเล็กที่ประกอบอยู่บนสัณฐานขนาดใหญ่ คือ หน้าผา ชั้นหิน เสาหิน ระแหงหิน ปุ่มหิน แก่งหิน บ่อหิน (โบก) ชะง่อนหิน (เทิบ) น้ำตก ดินทราย ร่องริ้ว โกรกหิน เนินกรวด หาดทราย สันดอนทราย ซึ่งอนุสัณฐานทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นอนุสัณฐานที่ปรากฏอยู่ในอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ส่วนที่อุทยานแห่งชาติสามพันโบกนั้น พบเพียง 7 อนุสัณฐานเท่านั้น คือ ผาหิน ชั้นหิน ระแหงหิน แก่งหิน บ่อหิน ชะง่อนหิน และดินทราย

2. ลักษณะจินตภาพที่รู้

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ มโนลักษณะที่ต้องรู้ในการเข้าใจและอธิบายอนุสัณฐานหินทรายเหล่านั้นได้ ประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นกระบวนการภายในโลก (Internal Process) และกระบวนการภายนอกโลก (External Process) กระบวนการภายในโลกส่วนใหญ่เกี่ยวกับการดันตัวของแมกมา ที่ดันตัวขึ้นมาทำให้เกิดสัณฐานขนาดใหญ่ เช่น สันเขารูปอู้นี้ สันเขารูปโต๊ะและที่ราบสูง

กระบวนการภายนอกโลก เป็นกระบวนการที่สำคัญมากที่สุดในการปรับแต่งให้เกิดอนุสัณฐานหินทรายต่าง ๆ

2.1 กระบวนการผุสลายอยู่กับที่ (Weathering) มีกระบวนการย่อยที่สำคัญที่ช่วยกระทำ คือ 1) การยืด-หดด้วยอุณหภูมิ (Thermal Expansion) 2) การยืด-หดด้วยความชื้น (Moisture Swelling) 3) การละลายโดยน้ำ (Solution) 4) การอ่อนตัวโดยน้ำ (Hydration)

2.2 กระบวนการของมวลเคลื่อน (Mass Wasting) มีกระบวนการย่อยที่ช่วยกระทำ คือ 1) แผ่นดินถล่ม (Land Slide) 2) หินถล่ม (Rock Slide) 3) หินหล่น (Rock Fall)

2.3 กระบวนการเซาะกร่อน (Erosion) มีกระบวนการย่อยที่ช่วยกระทำ คือ 1) การเซาะกร่อนโดยน้ำ (Fluvial Process) 2) กระบวนการเคลื่อนย้าย (Transportation) 3) กระบวนการทับถม (Deposition)

2.4 ปัจจัยเรื่องเวลา (Timing) ระยะเวลา และฤดูกาลเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการพิจารณา

จุดประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการรับรู้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์
ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทรายของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติ
สามพันโบก

การศึกษาวัดจุดประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิ พระสงฆ์และ
นักท่องเที่ยว เพื่อศึกษาการรับรู้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยว
เชิงธรณีสัณฐานหินทรายของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก
จากระดับการรู้เห็น (Perception) คือ การเห็นลักษณะทางกายภาพของสัณฐานหินทราย
และจากการรู้กระบวนการพัฒนาที่มองไม่เห็น แต่พัฒนามาได้ โดยการรู้จักการเห็นกายภาพ
และความรู้จากกระบวนการที่ไม่เห็นมาคิดพิจารณา สื่อความหมายทางธรรมชาติออกมาได้
อย่างสมเหตุสมผลและเป็นจริง จึงได้ออกมาเป็นภูมิรู้ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานทางธรรมชาติที่เป็น
ของจริง เป็นจริง และเป็นความรู้ที่ต้องคิดพิจารณาอย่างลึกซึ้งซึ่งระดับการรู้พิจารณา
(Intellectual) ทำให้เกิดเป็นมโนภาพที่เห็นทะลุระดับการรู้คิด (Conceptual) จากอนุสัณฐาน
หินทราย 10 อนุสัณฐาน

ระดับการรู้เห็น รู้พิจารณา รู้คิด ของผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาโดยรวมแล้วผู้ทรงคุณวุฒิ
มีระดับการรู้เห็น (Perception) กล่าวถึงลักษณะทางกายภาพที่สามารถสัมผัสได้ มีระดับการรู้
พิจารณา (Intellectual) กล่าวถึงลักษณะที่มองไม่เห็นแต่ต้องรู้นั้นก็คือ กระบวนการต่าง ๆ ทาง
ธรรมชาติ ซึ่งมักจะมองไม่เห็นแต่รู้ได้ด้วยการพิจารณาและรู้สึกได้ตามกาลและเวลา ส่วนระดับ
การรู้คิด (Conceptual) ส่วนใหญ่มักเป็นความสัมพันธ์ของลักษณะที่เห็นและลักษณะที่รู้ว่า
สัมพันธ์กันอย่างไร กลายเป็นภูมิรู้ที่เกิดจากการคิดอีกทีหนึ่ง และเนื่องจากผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้มี
ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับด้านธรณีวิทยา ปฐพีวิทยา และภูมิศาสตร์ จึงค่อนข้างที่จะบอกลักษณะ
ต่าง ๆ ได้สมบูรณ์ในเรื่องของสัณฐานหินทราย กล่าวโดยสรุป คือ ผู้ทรงคุณวุฒิมีการรับรู้ระดับ
การรู้คิด (Conceptual) ทั้งหมด

ขณะที่ระดับรู้ของพระสงฆ์ทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับรู้เห็น รู้พิจารณาและรู้คิด เห็นได้ว่า
พระสงฆ์มีการรับรู้เท่าที่มีประสบการณ์ พระสงฆ์จะตอบการรู้เห็น (Perception) ได้ดีจาก
อนุสัณฐานที่มีขนาดใหญ่ เช่น หน้าผา เสาหิน ชะง่อนหิน น้ำตก ดินทราย ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระ
มักใช้ประโยชน์และมีประสบการณ์พบเห็น พระสงฆ์อาจมีความรู้เกี่ยวกับธรณีสัณฐานน้อย
จึงให้คำตอบได้น้อยในระดับรู้พิจารณา (Intellectual) เช่นกัน เพราะการรู้พิจารณาเป็นเรื่องการ
เรียนรู้ภายในการเห็นเป็นเรื่องการรู้เห็นจากภายนอก พระจะรู้พิจารณาภายในคนมากกว่า
ภายในของอนุสัณฐานหิน ดังนั้น จะเห็นว่าพระไม่ค่อยตอบอนุสัณฐานหินขนาดเล็ก ๆ ระดับการ
รู้คิด (Conceptual) พระสงฆ์ให้คำตอบได้น้อยกว่าผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้ เพราะอาจไม่มีความรู้เรื่อง

ธรณีสัณฐาน พระสงฆ์ให้คำตอบจากอนุสัณฐานที่เกี่ยวข้องกับสมาธิของพระมากกว่า เช่น หน้าผา ชะง่อนหิน ดินทราย เป็นต้น กล่าวโดยสรุป พระสงฆ์ทั้ง 5 รูป มีการรับรู้ในระดับรู้เห็น (Perception) ได้ทั้งหมด มีการรับรู้ในระดับรู้พิจารณา (Intellectual) 3 รูป และไปถึงขั้นการรับรู้ในระดับรู้คิด (Conceptual) ได้เพียง 2 รูปเท่านั้น

ระดับการรับรู้ของนักท่องเที่ยว 15 คน ที่มีโอกาสไปท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก และได้ตอบแบบสอบถามเชิงสัมภาษณ์ถึงอนุสัณฐานหินทราย 10 อนุสัณฐาน ปรากฏว่า นักท่องเที่ยวมีระดับการรู้เห็น (Perception) 117 การรู้เห็นจาก 150 การรู้เห็น คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 2 ใน 3 ของการรู้เห็น ระดับการรู้พิจารณา (Intellectual) มีการรู้พิจารณา 63 การรู้พิจารณา จาก 150 การรู้พิจารณา คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 1 ใน 3 ของการรู้พิจารณา ระดับการรู้คิด (Conceptual) มี 4 การรู้คิด จาก 150 การรู้คิด คิดเป็นสัดส่วน 4 ใน 150 ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.026 ซึ่งเท่ากับ 0

อนุสัณฐานที่นักท่องเที่ยวรู้จักมากที่สุด คือ ผาหินทราย เส้าหินทราย (เส้าเฉลียง) น้ำตกหินทราย ดินทราย และ บ่อหินทราย (โบก) อนุสัณฐานที่นักท่องเที่ยวรู้จักปานกลาง คือ ชั้นหินทรายและชะง่อนหินทราย (เห็บ) อนุสัณฐานที่นักท่องเที่ยวรู้จักน้อย คือ ระแหงเห็นทราย, ปุ่มหินทราย และแก่งหินทราย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้อยู่ในระดับการรู้เห็น (Perception) เท่านั้น ส่วนระดับการรู้พิจารณา (Intellectual) มีน้อย และระดับการรู้คิด (Conceptual) มีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย ดังนั้น การท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยวปัจจุบันมีลักษณะการท่องเที่ยวแบบไปเห็นแล้วรู้จักการเที่ยวแล้วรู้คุณค่ามีน้อย และเที่ยวแล้วได้องค์รู้ใหม่ ๆ มีน้อยมาก หรือแทบไม่มีเลย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ถ้าจะยกระดับการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ ต้องมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มนต์คน

จุดประสงค์ข้อที่ 3 สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มนต์คนในเขตแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทราย บริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานสามพันโบก ในจังหวัดอุบลราชธานี

การศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผู้วิจัยได้นำองค์รู้ทั้งหมดที่ได้จากข้อ 1 และ 2 มาสังเคราะห์เป็นข้อมูลความรู้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มนต์คน โดยเป็นมนต์คนทางปัญญา จากอนุสัณฐานหินทรายดังกล่าว เป็นองค์ความรู้โดยรวมของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ในด้านเชิงภูมิรัฐจากที่เป็นธรรมชาติเฉพาะที่เป็นธรรมชาติสัณฐานหินทราย นำมาสร้างเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวแนวใหม่ คือ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มนต์คนศิลาทราย

จากการสำรวจผู้วิจัยได้นำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ศิลาทราย
ดังนี้

เส้นทางน้ำ 5 เส้นทางเป็นเส้นทางที่ต้องใช้เรือร่อนน้ำโขง เส้นทางน้ำนั้น นักท่องเที่ยว
จะได้ท่องเที่ยวบนฐานที่สำคัญคือ ผาหินทราย ชั้นหินทราย ชะง่อนหินทราย แก่งหินทราย
บ่อหินทราย ระแหงหินทราย ดินทราย โดยเส้นทางน้ำที่นำเสนอ ประกอบด้วย

1. เส้นทางสามพันโบก ระยะทางยาวตามลำน้ำประมาณ 5 ก.ม ความกว้างของแก่ง
ประมาณ 500-1000 เมตร
2. เส้นทางผาชัน ระยะทางยาวตามลำน้ำประมาณ 3 ก.ม ความกว้างของแก่งประมาณ
700 เมตร
3. เส้นทางระหว่างแก่งผาชะนะโต-บ้านทุ่งนาเมือง ระยะทางตามลำน้ำประมาณ
10 ก.ม มีแก่งขาดตอนเป็นช่วง ๆ ชิดชายฝั่งประเทศไทยมากกว่า 10 แก่ง
4. เส้นทางแก่งเก้าพันโบก อยู่ระหว่างน้ำตกสร้อยสวรรค์-ผาเจ๊ก ระยะทางยาว
ประมาณ 3 ก.ม ความกว้างของแก่งประมาณ 700 เมตร
5. เส้นทางแก่งผาโสก อยู่ตรงข้ามกับผาโสก ระยะทางยาวตามลำน้ำประมาณ 2 ก.ม
แก่งกว้างประมาณ 400 เมตร

เส้นทางบก 3 เส้นทาง เป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวที่ส่วนใหญ่ใช้เป็นปกติอยู่แล้ว โดยใช้
รถยนต์เข้าถึงเส้นทางต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน และท่องเที่ยวในเส้นทางที่ทางอุทยานจัดไว้ให้
แต่เป็นการท่องเที่ยวในการชื่นชมกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ด้วย เช่นเที่ยวผาแต้ม แต่ไปดู
ภาพเขียนโบราณ ไม่ได้สนใจ ผาหินทราย หรือ ชั้นหินทราย เป็นต้น เส้นทางบกมีสิ่งที่น่าสนใจ
แตกต่างกันไปอีก เช่น ไปดูป่าไม้ ทุ่งดอกไม้ ไปดูดวงอาทิตย์ขึ้นและตก ฯลฯ แต่เส้นทางที่ผู้วิจัย
เสนอในเส้นทางบกนี้ จะเป็นเส้นทางเพื่อดูและท่องเที่ยวฐานภูมิประเทศอนุสรณ์ฐานหินทราย
เป็นสำคัญ ประกอบด้วย

1. เส้นทางผาแต้มตอนใต้ คือ เส้นทางที่ประกอบด้วย เสาเฉียง-ผาแต้ม-ผาหมอน-
ลานหินผาแต้ม
2. เส้นทางผาแต้มตอนกลาง คือ เส้นทางที่ประกอบด้วย ผาหินแตก-ผากำปั้ง-ผา
ชะนะโต-เสาเฉียงคู่-หินเต่าชมจันทร์-พะลานหินถ้ำไฮ-ถ้ำมืด-ทำปาฏิหาริย์
3. เส้นทางผาแต้มตอนเหนือ (ผาชัน-ผานางคอย) คือ เส้นทางที่ประกอบด้วย ผาชัน-
สวนหินผาชัน-เสาเฉลียงใหญ่-ถ้ำมืด-สวนหินผานางคอย-ภูโหลง-ถ้ำพรหมวิหารสี่

อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาวิจัย เรื่องเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติศิลาทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก จังหวัดอุบลราชธานีในครั้งนี้ พบว่าลักษณะทางกายภาพด้านธรณีสัณฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสัณฐานหินทราย ในอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ลักษณะทางกายภาพที่เห็น จากการสำรวจและศึกษาภาคสนาม และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเพื่อค้นหาอนุสัณฐานหินทราย และลักษณะกายภาพที่ปรากฏในเขตอุทยานสัณฐานที่พบประกอบด้วย สัณฐานหินทรายขนาดใหญ่ (Major Landform) คือ สัณฐานรูปอิตาลี (Cuesta) เขารูปโต๊ะ (Tableland) และพื้นที่สูง (Highland) อนุสัณฐานขนาดเล็กที่ประกอบอยู่บนสัณฐานขนาดใหญ่ คือ หน้าผา, ชั้นหิน, เสาหิน, ระแหงหิน, ปุ่มหิน, แก่งหิน, บ่อหิน (โบก), ชะง่อนหิน (เทิบ) น้ำตก, ดินทราย, ร่องริว, โกรกหิน, เนินกรวด, หาดทราย, สันดอนทราย อนุสัณฐานที่มีความโดดเด่นและเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ผู้วิจัยได้เลือกมา 10 อนุสัณฐาน คือ ผาหิน ชั้นหิน เสาหิน ระแหงหิน ปุ่มหิน แก่งหิน บ่อหิน ชะง่อนหิน น้ำตก และดินทราย ซึ่งอนุสัณฐานทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นอนุสัณฐานที่ปรากฏอยู่ในอุทยานแห่งชาติผาแต้ม ส่วนที่อุทยานแห่งชาติสามพันโบกนั้นพบเพียง 7 อนุสัณฐานเท่านั้น คือ ผาหิน ชั้นหิน ระแหงหิน แก่งหิน บ่อหิน ชะง่อนหิน และดินทราย ลักษณะจินตภาพที่รู้จากการสัมผัสเชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ มโนลักษณะที่ต้องรู้ในการเข้าใจและอธิบายอนุสัณฐานหินทรายเหล่านั้นได้ ประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นกระบวนการภายในโลก (Internal Process) และกระบวนการภายนอกโลก (External Process) กระบวนการภายในโลกส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการดันตัวของแมกมา ที่ดันตัวขึ้นมาทำให้เกิดสัณฐานขนาดใหญ่เช่น สันเขารูปอิตาลี สันเขารูปโต๊ะและที่ราบสูง

ลักษณะทางกายภาพของอนุสัณฐานหินทรายและจากการรู้กระบวนการพัฒนาที่มองไม่เห็น แต่พัฒนามาได้ โดยการเรียนรู้จากการเห็นกายภาพ และความรู้จากกระบวนการที่ไม่เห็นมาคิดพิจารณา สื่อความหมายทางธรรมชาติออกมาได้อย่างสมเหตุสมผลและเป็นจริง จึงได้ออกมาเป็นภูมิรู้ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานทางธรรมชาติที่เป็นของจริง เป็นจริง และเป็นความรู้ที่ต้องคิดพิจารณาอย่างลึกซึ้งซึ่งระดับการรู้พิจารณา (Intellectual) ทำให้เกิดเป็นมโนภาพที่เห็นทะลุระดับการรู้คิด (Conceptual) จากอนุสัณฐานหินทราย 10 อนุสัณฐาน การรู้เห็น (Perception) การรู้พิจารณา (Intellectual) และการรู้คิด (Conceptual) ของผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาโดยรวมแล้ว การรู้เห็น (Perception) กล่าวถึงลักษณะทางกายภาพที่สามารถสัมผัสได้ การรู้พิจารณา (Intellectual) เป็นลักษณะที่มองไม่เห็นแต่ต้องรู้นั้นก็คือกระบวนการต่าง ๆ ทางธรรมชาติซึ่งมักมองไม่เห็นแต่รู้ได้ด้วยการพิจารณาและรู้สึกได้ตามกาลและเวลา ส่วนการรู้คิด

(Conceptual) มักเป็นความสัมพันธ์ของลักษณะที่เห็นและลักษณะที่รู้ว่าสัมพันธ์กันอย่างไร กลายเป็นภูมิรู้ ที่เกิดจากการคิดอีกทีหนึ่ง เนื่องจากผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้มีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับด้านธรณีวิทยา ปฐพีวิทยาและภูมิศาสตร์ จึงสามารถบอกลักษณะต่าง ๆ ของอนุสัณฐาน หินทรายได้สมบูรณ์และมีการรับรู้ได้ในระดับรู้คิด (Conceptual)

ขณะที่ระดับรู้ของพระสงฆ์ทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับการรู้เห็น (Perception) การรู้พิจารณา (Intellectual) และการรู้คิด (Conceptual) ข้อมูลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีระดับรู้เท่าที่มีประสบการณ์ พระสงฆ์จะตอบการรู้เห็น (Perception) ได้ดี จากอนุสัณฐานที่มีขนาดใหญ่ เช่น หน้าผา เสาหิน ชะง่อนหิน น้ำตก ดินทราย ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระมักใช้ประโยชน์และมีประสบการณ์พบเห็น ในระดับการรู้พิจารณา (Intellectual) พระสงฆ์อาจมีความรู้เกี่ยวกับธรณีสัณฐานน้อยจึงให้คำตอบได้น้อย เพราะการรู้พิจารณาเป็นเรื่องการเรียนรู้ภายในการเห็น เป็นเรื่องการรู้เห็นจากภายนอก พระรู้พิจารณาภายในคนมากกว่าภายในของสัณฐานหิน ดังนั้น จะเห็นว่าพระไม่ค่อยตอบอนุสัณฐานหินขนาดเล็ก ๆ ระดับการรู้คิด (Conceptual) พระสงฆ์ให้คำตอบได้น้อยกว่าผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้ เพราะอาจไม่มีความรู้เรื่องธรณีสัณฐาน พระสงฆ์ได้ให้คำตอบจากอนุสัณฐานที่เกี่ยวข้องกับสมมติของพระมากกว่า เช่น หน้าผา ชะง่อนหิน ดินทราย เป็นต้น พระสงฆ์ทั้ง 5 รูป มีการรับรู้ในระดับรู้เห็น (Perception) ได้ทั้งหมด มีการรับรู้ในระดับรู้พิจารณา (Intellectual) 3 รูป และไปถึงขั้นการรับรู้ในระดับรู้คิด (Conceptual) ได้เพียง 2 รูป เท่านั้น

ระดับการรับรู้ของนักท่องเที่ยว 15 คน ที่มีโอกาสไปท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก และตอบแบบสอบถามเชิงสัมภาษณ์ถึงอนุสัณฐาน หินทราย 10 อนุสัณฐานปรากฏว่า นักท่องเที่ยวมีระดับการรู้เห็น (Perception) 117 การรู้เห็น จาก 150 การรู้เห็น คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 2 ใน 3 ของการรู้เห็น ระดับการรู้พิจารณา (Intellectual) มีการรู้พิจารณา 63 การรู้พิจารณา จาก 150 การรู้พิจารณา คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 1 ใน 3 ของการรู้พิจารณา ระดับการรู้คิด (Conceptual) มี 4 การรู้คิด จาก 150 การรู้คิด คิดเป็นสัดส่วน 4 ใน 150 ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.026 ซึ่งเท่ากับ 0 อนุสัณฐานที่นักท่องเที่ยวรู้จักมากที่สุด คือ ผาหินทราย เสาหินทราย (เสาเฉลียง) น้ำตกหินทราย ดินทราย และบ่อ หินทราย (โบก) อนุสัณฐานที่นักท่องเที่ยวรู้จักปานกลาง คือ ชั้นหินทราย และชะง่อนหินทราย (เห็บ) อนุสัณฐานที่นักท่องเที่ยวรู้จักน้อย คือ ระแหงเห็นทราย ปุ่มหินทราย และแก่งหินทราย

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้อยู่ในระดับการรู้เห็น (Perception) เท่านั้น ส่วนระดับการรู้พิจารณา (Intellectual) นั้นมีน้อย และระดับการรู้คิด (Conceptual) มีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย ดังนั้น การท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยวปัจจุบันมีลักษณะการท่องเที่ยวแบบไปเห็นแล้ว

รู้จักการเที่ยวแล้วรู้คุณค่ามีน้อย และเที่ยวแล้วได้องค์รู้ใหม่ ๆ มีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย สอดคล้องกับ ประภาพร ยางประยงค์ และสรวิรัตน์ ช่วยมณี (2562) ที่ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทย กรณีศึกษาการท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร จังหวัดสตูล พบว่า โอกาสสำหรับการท่องเที่ยว คือ ความนิยมในการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งควรสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และภัทรา แจ่มใจเจริญ (2558) ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนโอหังมาจิ หมู่บ้านสิริคาวาโก จังหวัด กิฬุ ประเทศญี่ปุ่น พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนโอหังมาจิ เป็นกระบวนการที่มีความเป็นพลวัต มีการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถในการจัดการ อันเป็นผลมาจากผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากกระบวนการ พัฒนาการท่องเที่ยวกว่า 60 ปี ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลง การสร้างระบบในการอนุรักษ์ มรดกวัฒนธรรมโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงสมประสงค์ อ่อนแสง (2551) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหาร เพื่อการ ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่พบว่า สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและกิจกรรมเด่นที่มีลักษณะ เฉพาะที่เน้นการปฏิบัติทางด้านจิตใจ การศึกษาประวัติความเป็นมา ศิลปกรรมเอกลักษณ์ ของท้องถิ่น การพักผ่อนหย่อนใจ และการชมทัศนียภาพที่สวยงาม ระดับการรับรู้ของ นักท่องเที่ยว ข้อมูลการวิจัยพบว่านักท่องเที่ยวตอบลักษณะที่เห็นได้เป็นการรับรู้กายทัศน์ จากสิ่งที่เห็น (Perception) เช่น เป็นโบก เป็นหน้าผา เป็นเสาหิน เป็นชั้นหิน แต่ไม่สามารถตอบ การรับรู้จากสิ่งที่เห็น ดังนั้น ถึงขั้นการรู้เชิงจินตทัศน์ และเชิงมโนทัศน์ นักท่องเที่ยวจะคิด ไม่ออก นักท่องเที่ยวจึงไม่มีคำตอบเชิงจินตทัศน์ หรือการรู้พิจารณา (Intellectual) และคำตอบ เชิงมโนทัศน์ หรือการรู้คิด (Conceptual)

อย่างไรก็ตาม การรับรู้ระดับต่าง ๆ นี้ ไม่จำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานทางธรณีสัณฐาน แต่ประการใด ตัวอย่างเช่น พระสงฆ์ท่านไม่มีความรู้เรื่องธรณีสัณฐาน แต่ท่านก็สร้างมโนทัศน์ ของท่านได้ เพียงแต่ท่านเฝ้าสังเกตและเห็นกระบวนการการเกิดมานาน ท่านจึงเข้าใจว่า อนุสัณฐานเหล่านั้นเกิดได้อย่างไร คล้ายกับท่านรู้เห็นอดีตและปัจจุบัน ท่านก็ทำนายอนาคตได้ ส่วนผู้ทรงคุณวุฒินั้น ท่านความรู้ทางธรณีสัณฐาน ท่านมีความรู้และสังเกตเห็น ท่านรู้เรื่องราว ในอดีตและคาดการณ์อนาคตได้เช่นกัน ดังนั้น นักท่องเที่ยวหรือคนทั่วไปก็สามารถยกระดับ การรับรู้ของตนเองได้ จากการรับรู้ไปสู่พิจารณาและคิดได้ การรับรู้ (Perception) เป็นการ สัมผัสรู้ ทุกคนส่วนใหญ่บอกได้ อธิบายได้ เพราะสังเกตรู้ การจะยกระดับเป็นการพิจารณารู้ (Intellectual) ต้องเป็นคนช่างวิเคราะห์และสนใจพิจารณาตอบคำถามที่สงสัย การคิดรู้เพื่อสร้าง มโนทัศน์ได้ (Conceptual) ต้องเป็นคนช่างสังเคราะห์ และเป็นคนชอบคิดชอบพิจารณา

มีความรู้หลายเรื่องราว จึงเอาความรู้เดิมมาสังเคราะห์เป็นมโนทัศน์ใหม่ ๆ ได้ จึงเห็นได้ว่าการยกระดับการรู้นั้น สามารถทำได้ทุกคนด้วยการฝึกคิด

ผู้วิจัยนำเสนอ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในเขตแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาหินทราย บริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานสามพันโบก ในจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วยเส้นทางน้ำ 5 เส้นทาง เป็นเส้นทางที่ต้องใช้เรือร่อนน้ำโขง เส้นทางน้ำนั้นนักท่องเที่ยวจะได้ท่องเที่ยวชมฐานที่สำคัญคือ ผาหินทราย ชั้นหินทราย ชะง่อนหินทราย แก่งหินทราย ป่อหินทราย ระแหงหินทราย ดินทราย โดยเส้นทางน้ำที่นำเสนอ ประกอบด้วย

1. เส้นทางสามพันโบก ระยะทางยาวตามลำน้ำประมาณ 5 ก.ม ความกว้างของแก่งประมาณ 500-1000 เมตร
- 2) เส้นทางผาชัน ระยะทางยาวตามลำน้ำประมาณ 3 ก.ม ความกว้างของแก่งประมาณ 700 เมตร
- 3) เส้นทางระหว่างแก่งผาชะนะโต-บ้านทุ่งนาเมือง ระยะทางตามลำน้ำประมาณ 10 ก.ม มีแก่งขาดตอนเป็นช่วง ๆ ซิดชายฝั่งประเทศไทยมากกว่า 10 แก่ง
- 4) เส้นทางแก่งเก้าพันโบก อยู่ระหว่างน้ำตกสร้อยสวรรค์-ผาเจ๊ก ระยะทางยาวประมาณ 3 ก.ม ความกว้างของแก่งประมาณ 700 เมตร และ
- 5) เส้นทางแก่งผาโสก อยู่ตรงข้ามกับผาโสก ระยะทางยาวตามลำน้ำประมาณ 2 ก.ม แก่งกว้างประมาณ 400 เมตร

2. เส้นทางบก 3 เส้นทาง เป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวที่ส่วนใหญ่ใช้เป็นปกติอยู่แล้ว โดยใช้รถยนต์เข้าถึงเส้นทางต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน และท่องเที่ยวในเส้นทางที่ทางอุทยานจัดไว้ให้ แต่เป็นการท่องเที่ยวในการชื่นชมกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ด้วย เช่นเที่ยวผาแต้ม แต่ไปดูภาพเขียนโบราณ ไม่ได้สนใจ ผาหินทราย หรือชั้นหินทราย เป็นต้น เส้นทางบกมีสิ่งที่น่าสนใจแตกต่างไปอีก เช่น ไปดูป่าไม้ ทุ่งดอกไม้อันสวยงาม ไปดูดวงอาทิตย์ขึ้นและตก ฯลฯ แต่เส้นทางที่ผู้วิจัยเสนอในเส้นทางบกนี้จะเป็นเส้นทางเพื่อดูและท่องเที่ยวชมฐานภูมิประเทศธรณีวิทยาหินทรายเป็นสำคัญ ประกอบด้วย 1) เส้นทางผาแต้มตอนใต้ คือเส้นทางที่ประกอบด้วย เสาเฉียง-ผาแต้ม-ผาหมอน-ลานหินผาแต้ม 2) เส้นทางผาแต้มตอนกลาง คือ เส้นทางที่ประกอบด้วย ผาหินแตก-ผากำปั่น-ผาชะนะโต-เสาเฉียงคู่-หินเต่าชมจันทร์-พะลานหินถ้ำไฮ-ถ้ำมืด-ถ้ำปาฏิหาริย์ และ 3) เส้นทางผาแต้มตอนเหนือ (ผาชัน-ผานางคอย) คือเส้นทางที่ประกอบด้วย ผาชัน-สวนหินผาชัน-เสาเฉลียงใหญ่-ถ้ำมืด-สวนหินผานางคอย-ภูโหลง-ถ้ำพรหมวิหารสี่ สอดคล้องกับงานวิจัย พระสุธีรัตนบัณฑิต (อากาศโร) และพระใบฎีกาสัญญาอภิวณิช (สดประเสริฐ) (2559) ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของไทยและของอาเซียน พบว่า ยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม คือ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมเชิงศาสนาและวัฒนธรรม การบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม การสร้างเครือข่าย

ภูมิศาสตร์วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนมีแนวโน้มเติบโตและมีศักยภาพสูง มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นเอกลักษณ์ มีวิถีชีวิต วิถีชุมชนและวัฒนธรรมที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว และ Nancy, Dean and Larry (2004) ศึกษาเรื่อง ลักษณะเฉพาะของธุรกิจการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติในดาโกตาเหนือ (Characteristics of Nature-Based Tourism Enterprises in North Dakota) ได้เสนอแนวคิดว่ากิจกรรมท่องเที่ยวนั้นหนทางการกลางแจ้งที่เป็นที่นิยมมากขึ้น ลักษณะเฉพาะของธุรกิจการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติมีปัจจัยที่สนับสนุนการขยายตัวของกิจกรรมท่องเที่ยวนั้นหนทางการกลางแจ้งที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมท่องเที่ยวที่ทำง่าย การออกกำลังกายกลางแจ้งและการรักษาสุขภาพ การส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวนั้นหนทางการกลางแจ้งจะสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำหลักการและวิธีการคิดของงานวิจัยฉบับนี้ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีทิศทางต่อไป เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด ผู้วิจัยจึงได้แยกข้อเสนอแนะออกเป็น ส่วน ๆ คือ

ข้อเสนอแนะองค์กรท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเพิ่มคุณภาพการท่องเที่ยวของจังหวัด และเป็นตัวอย่างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีทิศทางในระดับที่มีความลุ่มลึกเชิงคิดเพื่อสร้างสรรค์การท่องเที่ยวให้มีคุณภาพมากขึ้น ทั้งที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและตัวนักท่องเที่ยว ตลอดจนใช้เป็นประโยชน์ในการเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

1. จังหวัดอุบลราชธานี ควรร่วมมือกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และการอนุรักษ์พันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในการยกระดับความสำคัญในการเพิ่มความหมายและให้คุณค่าอุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบกให้มีมูลค่าเพิ่มทั้งทางวิชาการ ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ให้เป็นเลิศกว่าแหล่งท่องเที่ยวใด ๆ ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งนี้ เพราะพื้นที่ทั้ง 2 อุทยาน ดังกล่าวมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรณีหินทรายที่อยู่ในรูปแบบอนุสัณฐานหินทรายต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น อนุสัณฐานหินทรายที่ได้เสนอไว้ในงานวิจัยนี้ 10 อนุสัณฐาน และยังมีอนุสัณฐานอื่น ๆ อีก ที่ใช้เป็นจุดสนใจในการท่องเที่ยวในเขตอุทยานได้ อุทยานแห่งชาติ ทั้ง 2 แห่ง ควรเป็นผู้สำรวจและนำเสนอเพิ่มขึ้นจากปัจจุบันและมากกว่างานวิจัยนี้

2. จังหวัดอุบลราชธานี และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และการอนุรักษ์พันธุ์พืช ต้องใช้แม่น้ำโขง มาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมร่วมกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติสามพันโบก ซึ่งจะทำให้อุทยานแห่งชาติผาแต้มมีมูลค่าเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัว เพราะที่ผ่านมาและในปัจจุบัน อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และการอนุรักษ์พันธุ์พืช ยังไม่ได้ใช้อนุสรณ์ฐานหินทรายเป็นจุดขาย แหล่งท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง เส้นทางการท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่บนบก ไม่มีเส้นทางท่องเที่ยว แม่น้ำโขง ยกเว้นอุทยานแห่งชาติสามพันโบก ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอเส้นทางท่องเที่ยว ทางน้ำตามลำน้ำโขงไว้ 5 เส้นทาง เพื่อท่องเที่ยวอนุสรณ์ฐานหินทราย แก่งหินทราย ป่อหินทราย ผาหินทราย ชั้นหินทราย ชะง่อนหินทราย ระแหงหินทรายและตะกอนดินทราย

3. จังหวัดอุบลราชธานีและกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และการอนุรักษ์พันธุ์พืช สามารถใช้พื้นที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณได้อย่างดี เพราะ แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้งสิ้น ทั้งภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ สายน้ำ สายพืชพันธุ์ และชีวิตสัตว์ การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ ผ่านความจริงจากธรรมชาติ จะสร้างจิตวิญญาณที่บริสุทธิ์ ทำให้มนุษย์เป็นคนที่มีความคิด บรรลุไปสู่ความจริงแท้ได้ดีกว่าการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณที่ผ่านความเชื่อทางศาสนา และประเพณีต่าง ๆ ที่บริษัททัวร์ มักจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ สร้างบุญ ละบาป ซึ่งเป็นจิตวิญญาณตามความเชื่อของมนุษย์ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการ คิดพิจารณาจากการท่องเที่ยวลัทธิฐานหินทราย 10 ลัทธิฐาน ได้ระดับรู้ 3 ระดับ คือ การรู้เห็น (Perception) การรู้คิดรู้ (Intellectual) และการรู้พิจารณา (Conceptual) อยู่ในรูปความรู้เชิง สร้างสรรค์มโนทัศน์จากอนุสรณ์ฐานหินทราย ที่ไปท่องเที่ยวทั้ง 10 ลัทธิฐาน เป็นตัวอย่างการ เรียนรู้เชิงจิตวิญญาณผ่านความจริง จากของจริงตามธรรมชาติได้ 32 มโนทัศน์ มโนทัศน์ เหล่านี้ เป็นการคิดพิจารณาเพ่งพิศธรรมชาติจนเกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งการท่องเที่ยวแบบนี้ ยังไม่มีการศึกษาฝึกหัดในบริบทของอุทยานแห่งชาติทั้ง 2 แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่เหมาะสมต่อการฝึกหัด และการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณได้

4. อุทยานแห่งชาติผาแต้ม ควรได้พิจารณาเพิ่มคุณภาพการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ ผาแต้มด้วยองค์ความรู้ที่ลุ่มลึกผ่านความจริงจากของจริงทางธรรมชาติที่มีในอุทยาน เช่น พืชพรรณ สายน้ำ ก้อนหิน แผ่นดิน แสงแดด เป็นต้น ในงานวิจัยนี้ได้นำเสนอเฉพาะลัทธิฐาน หินทรายที่เป็นบริบทในการสร้างมโนทัศน์เชิงจิตวิญญาณ สร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ การเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีความรู้เฉพาะด้าน และมีประสบการณ์มาร่วมสัมมนาปฏิบัติ การสร้าง องค์ความรู้ผ่านความจริงจากของจริงในพื้นที่ที่เป็นองค์ความรู้สำหรับเจ้าหน้าที่มัคคุเทศก์ บุคลากร ที่เกี่ยวข้องและสำหรับนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะสำหรับการท่องเที่ยวประจำจังหวัดอุบลราชธานี

1. จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเส้นทางใหม่ ให้กับหน่วยงานที่มีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์โดยไม่มีค่าใช้จ่าย เพื่อเป็นการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ ให้ผู้สนใจได้มีโอกาสรับรู้และมีความต้องการในการไปท่องเที่ยวในโอกาสต่อไป

2. จัดทำหนังสือ วีดีโอ หรือ YouTube ลงในเว็บไซต์ของ ททท.สำนักงานอุบลราชธานี ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจจริง ๆ ได้มีโอกาสรับข่าวสารข้อมูล และมีความต้องการเข้ามาสัมผัสของจริงในแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว

ข้อเสนอแนะสำหรับภาคีในการสร้างมโนทัศน์ในการท่องเที่ยวภาคีมีโอกาสพบปะกับสรรพสิ่งที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวมาก ทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรม เนื่องจากได้พบปะสิ่งต่าง ๆ มากมาย ทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมมีความรู้ข่าวสารจากที่ต่าง ๆ มากมายเช่นกัน การนำข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นมาสังเคราะห์เป็นมโนทัศน์ต่าง ๆ จึงทำได้ง่ายกว่าคนอื่น การคิดเชิงมโนทัศน์จึงมีโอกาสที่จะสร้างมโนทัศน์ได้มากมาย เพื่อเป็นการยกระดับกระบวนการการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น ดังนั้น ภาคีควรพิจารณาโดย

1. ต้องเป็นคนรับรู้สิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานการรับรู้ทั้ง 3 ระดับ คือ การรู้เห็น (Perception) การรู้พิจารณา (Intellectual) และการรู้คิด (Conceptual)

2. ระดับการรู้เห็น (Perception) นั้น ภาคีควรทั่วไปได้ให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวได้อยู่แล้ว ภาคีควรบรรยายตามที่เห็น เป็นระดับการรู้ที่ให้ข้อมูล ระดับความรู้นั้น เพียงแต่ภาคี เป็นคนที่อธิบายอย่างมีเหตุผลชัดเจน บนพื้นฐานของข้อมูลจากการรู้เห็น และสาระจากข่าวสารความรู้ในที่ต่าง ๆ ก็จะสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวได้ชัดเจน ก็จะเป็นขั้นให้ความรู้ที่ยอดเยี่ยมได้ จากการวิเคราะห์เก่ง

3. ระดับภูมิรู้ หรือ การรู้พิจารณา (Intellectual) ภาคีสามารถสร้างภูมิรู้ได้ง่าย เนื่องจากได้พบปะสิ่งต่าง ๆ จำนวนมาก มีความรู้ข่าวสารจากที่ต่าง ๆ มากเช่นกัน การนำข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นมาสังเคราะห์เป็นมโนทัศน์ต่างๆจึงทำได้ง่ายกว่าคนอื่น

4. ภาคีควรมีความรู้ระดับมโนทัศน์ หรือการรู้คิด (Conceptual) ให้มากเพื่อเพิ่มพูนปัญญาให้กับนักท่องเที่ยว โดยต้องเป็นผู้เฝ้าหาความรู้จากผู้รู้ และฝึกฝนด้วยตัวเองบ่อย ๆ ก็อาจเป็นภาคีที่เชี่ยวชาญได้ในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับการฝึกสร้างมโนทัศน์แก่นักท่องเที่ยว

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เน้นการเพิ่มคุณภาพของนักท่องเที่ยว โดยเพิ่มจากการรู้เห็นทั่วไป (Perception) เป็นรู้การพิจารณา (Intellectual) และการรู้คิด (Conceptual) เพิ่มขึ้น กล่าวได้ว่าการรู้เห็นเป็นระดับการรู้ การรู้พิจารณาเป็นระดับความรู้ ส่วนการรู้คิดจะเป็นระดับภูมิรู้หรือองค์รู้ ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จึงเป็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ และนักท่องเที่ยวเองก็สามารถฝึกการสร้างมโนทัศน์ได้ โดยคำแนะนำดังต่อไปนี้

1. ต้องเป็นคนช่างสังเกต ลักษณะกายภาพของสิ่งที่มองเห็นและสามารถบอกได้เป็นลักษณะเชิงปริมาณ รูปร่าง ขนาดของสิ่งต่าง ๆ ที่สังเกตและสนใจ ระดับการรู้จึงเกิดขึ้น
2. ต้องเป็นคนช่างสงสัย และชอบตั้งคำถามว่า ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น และต้องเป็นคนที่ยพยายามหาคำตอบ โดยเป็นคนช่างวิเคราะห์ แยกแยะ ถึงกระบวนการที่ทำให้เกิดลักษณะ
3. ต้องเป็นคนชอบหาความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ เป็นคนชอบสังเคราะห์ ความสัมพันธ์และสร้างภาพองค์รวมได้ ขั้นนี้เป็นขั้นคิดรวมทุกมิติได้ ก็จะถึงขั้นภูมิรู้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรได้มีการวิจัยลักษณะนี้ กับเป้าหมายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ทั้งที่เป็นธรรมชาติและเป้าหมายทางวัฒนธรรม เช่น ป่าไม้ พืชพรรณ น้ำและแหล่งน้ำ ภูมิอากาศ และสถานที่ต่าง ๆ
2. ควรมีการศึกษาเส้นทางมโนทัศน์จากอนุฐานฐานหินทรายร่วมกับลักษณะธรรมชาติอื่น ๆ เพิ่มขึ้น
3. ผลการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ฉบับนี้ สามารถนำไปใช้ศึกษาต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวเชิงภูมิธรรมได้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมทรัพยากรธรณี. (2550). การจำแนกเขตเพื่อการจัดการด้านธรณีวิทยา และ
ทรัพยากรธรณี จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ: จันวณิชย์ ซีเคียวริตี้พริ้นท์ติ้ง.
- กรมทรัพยากรธรณี. (2550). **ทรัพยากรธรณีสัญลักษณ์ของจังหวัด**. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- กรมทรัพยากรธรณี. (2555). **รายงานฉบับสมบูรณ์การรวบรวมสำรวจศึกษา ประเมิน
และประเมินผล แหล่งธรณีวิทยาและกำหนดแหล่งอนุรักษ์ธรณีวิทยา จังหวัด
อุบลราชธานี**. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2562, จาก www.dmr.go.th >
download > Bio > การรวบรวมสำรวจ ศึกษา อุบลราชธานี.
- กรมทรัพยากรธรณี. (2556). **แหล่งธรณีวิทยาของไทย**. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย.
- กรมทรัพยากรธรณี. (2559). **แผนที่ธรณีวิทยามาตราส่วน 1:250000**. สืบค้นเมื่อ
15 พฤศจิกายน 2562, จาก www.dmr.go.th > กรมทรัพยากรธรณี > ข้อมูลบริการ
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). **คู่มือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
เชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กฤษณ์ โคตรสมบัติ. (2553). **การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา
แหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี**.
อุบลราชธานี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- กวี วรภิน. (2536). **หินทรายภูมินิเวศวิทยาอีสาน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- กวี วรภิน. (2554). **ภูมิศาสตร์ท่องเที่ยวประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาคุณภาพ
วิชาการ (พว.).
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2560). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่
2 พ.ศ. 2560 –2564**. กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านศึก.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2552). **ประเภทการท่องเที่ยว**. สืบค้นเมื่อ 28 ตุลาคม 2562,
จาก <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/tourism>
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2557). **การคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytical Thinking)**
(พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ชัดเชสเดีย.

- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2526). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: คักดีโสภาคการพิมพ์.
- ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2554). การท่องเที่ยว: มิติแห่งศาสตร์บูรณาการ. **วารสารวิทยาลัยการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, 7(1), 1-4.
- ชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ. (2550). **การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติ อ่างทอง จัหวัดสกลนคร**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ชูเกียรติ สีสุวรรณ. (2541). **แนวคิดและแนวทางเตรียมการวิจัย ทางสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์สำหรับคนรุ่นใหม่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณัฐรินทร์ ปวีวงศ์กุลธร. (2562). **แนวทางการส่งเสริมศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสาคร**. วิทยานิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.
- ดวงเดือน ศาสตรภักดิ์. (2559). การพัฒนารูปแบบการวัดและประเมินพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายของไทยในศตวรรษที่ 21. **วารสารพยาบาลทหารบก**, 17, 21-33.
- เถกิงศักดิ์ ชัยชาญ. (2556). **รายงานการวิจัยการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: คักดีโสภาคการพิมพ์.
- ทวีพล ไชยพงษ์. (2557). **แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยจักรยาน ถนนพุทธอุทยานน้ำตกเขาค้อ จังหวัดปราจีนบุรี**. วิทยานิพนธ์ วท.ม., มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- ทศพล กฤตยพิสิฐ. (2538). **การมีส่วนร่วมของกำนันผู้ใหญ่บ้านเขตหนองจอกที่มีต่อโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง “บวร” และ “บรม” เพื่อสร้างอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. (2541). **กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- นวลจันทร์ จุฑาภักดีกุล. (2558). การเรียนรู้ผ่านพหุประสาทสัมผัส. ใน **สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ** (หน้า 62-68). กรุงเทพฯ: พ.ศ. พัฒนา.

- นาฬิกาอดีตัก แสงสนิท และธีระ ลินเดซาร์กซ์. (2556). **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การรับรู้ของนักท่องเที่ยว ความพร้อมของเจ้าของกิจการ และความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นุชศรา เฉยบำรุง. (2560). **แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมุสลิมบริเวณมัสยิด กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.
- บัณฑิตา สังฆะมณี. (2557). **แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ผ่านรูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยว กรณีศึกษา: อุทยานแห่งชาติภูกระดึง อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย**. วิทยานิพนธ์ บธ.ม., มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542). **การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประภาพร ยางประยงค์ และสรวิรัตน์ ช่วยมณี (2562). **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทย: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร จังหวัดสตูล**. **วารสารเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ**, 10(20), กรกฎาคม-ธันวาคม.
- ปิยวรรณ คงประเสริฐ. (2551). **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระเทพเวที. (2533). **รุ่งอรุณของการศึกษา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). **ธรรมมัญญชีวิต**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย.
- พระสุธีรัตนบัณฑิต (อากาศโร) และพระใบฎีกาสัญญาอภิวัฒน์ (สดประเสริฐ). (2559). **ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของไทย และของอาเซียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. **วารสาร มจร. พุทธปัญญาปริทรรศน์**, 1(3), กันยายน-ธันวาคม.

- พิมานา บุรณนินทุ. (2535). **การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในกิจกรรมการศึกษาและการพัฒนาในชุมชนบ้านปวง กิ่งอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2516). **ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: วัชรินทร์การพิมพ์.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- เฟล็กเซนเนอร์ สจ๊วต เบิร์ก. (1998). **ศาสตร์แห่งศัพท์ภาษาอังกฤษ**. (นพมาส แววงหงส์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ริดเดอร์ ไคเจสท์.
- ภัทรอาภรณ์ เขียมวิริยาวัฒน์. (2561). **การพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อยกระดับชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภัทรา แจ่มใจเจริญ. (2558). **การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ชุมชนไโฮงมาจิ หมู่บ้านชราคาวาโกะ จังหวัดกิฟุ ประเทศญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภูริวัจน์ เดชอุ้ม. (2556). **การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทย**. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2562, จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/sujthai/article/view/15130>
- มธุรส ปราบโพรี. (2542). **ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว: กรณีชุมชนไทยทรงดำบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รวีวรรณ ไปรยรุ่งโรจน์. (2558). **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วรวิทย์ วตินสรากร. (2545). **พุทธศาสน์การเรียนรู้**. ใน **สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ** (หน้า 29-32). กรุงเทพฯ: พ.ศ. พัฒนา.
- วรวิทย์ วตินสรากร. (2547). **5พุทธศาสนา**. ใน **สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ** (หน้า 99-117). กรุงเทพฯ: พ.ศ. พัฒนา.

- วิชสุตา ร้อยพิลา และปรีดา ไชยา. (2556). องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดกาฬสินธุ์. **วารสารวิจัยและพัฒนา** **วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 10(3), 197–211.
- สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. (2553). **คู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**. สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2562, จาก https://www.dot.go.th/storage/3_01_2562/JilBmnsOzmcZAgfOM9h83hZ1RoJkUmlPFJA8ITMG.pdf
- สมประสงค์ อ่อนแสง. (2551). **แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2531). **การบริหารงานบุคคลแผนใหม่**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สันติ พัฒนาคักดี. (2539). **การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชน บ้านตลาดขี้เหล็ก ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2558). การเรียนรู้จากการปฏิบัติ. ใน **สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ** (หน้า 57–59). กรุงเทพฯ: พ.ศ. พัฒนา.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2558). ตัวแปรที่ส่งผลต่อระดับความรับผิดชอบของผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีพ. **วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, 11(1), 163–170.
- สุทัศน์ กีฬาแปง. (2544). **ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาป่าชุมชน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- สุนันท์ ศลโกสุม. (2551). พฤติกรรมด้านวิเคราะห์และพฤติกรรมด้านวิเคราะห์สังเคราะห์. ใน **สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ** (หน้า 18–28). กรุงเทพฯ: พ.ศ. พัฒนา.
- สุนันท์ ศลโกสุม. (2558). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. **วารสารบรรณศาสตร์ มศว.**, 8(2), 1–14.

- สุริรัตน์ เตชาทวีวรรณ. (2545). **เอกสารประกอบการสอน วิชาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว (Tourist Behavior)**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2562). **Creative Tourism การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**. สืบค้นเมื่อ 28 ตุลาคม 2562, จาก <http://creativetourism.circlecamp.com/index.php?page=aboutus>
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2555). **โครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**. สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2562, จาก <http://www.dasta.or.th/th>
- เอี่ยมพร หลินเจริญ. (2555). เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. **วารสารการพัฒนาศึกษา**, 17(1), 17–29.
- Alan, H. S. (2013). **Intro1ducing Physical Geography** (6th ed.). New Jersey: Wiley.
- Alex, N. (2004). **Spiritual Tourism: Religion and Spirituality in Contemporary Travel**. Retrieved December 10, 2019, from <https://Documents/41234221spiritual%20tourism.pdf>
- Bandura, A. (1977). **Social Learning Theory**. New jersey: Prentice Hall.
- Birch, H. G. (1946). The relation of previous experience to insightful problem solving. **Journal of comparative Psychology**, 38, 367–383.
- Raymond, C. and Richards, G. (2000). **Creative Tourism**. Tilburg: Department of Leisure Studies Tilburg University.
- Cronbach, L. J. (1963). **Educational Psychology**. New York: Harcourt Brace.
- David, W. and Laura, L. (2006). **Tourism Management**. Milton, Qld.: John Wiley&Sons.
- Fernandes, C. (2011). Cultural planning and creative tourism in an emerging tourist destination. **International Journal of Management Cases**, 13(3), 629–636.
- Kalat, J.W. 1990 **Introduction to Psychology** (2nd ed.). Belmont, California: Wadsworth Publishing.
- Kohler, W. (1925). **The Mentality of Apes**. New York: Harcourt, Brace.
- Mafalda, P. (2018). **Shared Value Creation, Creative Tourism and Local Communities Development: The Role of Cooperation as an Antecedent**. Retrieved December 10, 2019, from <https://mafalda.patuleia@ulusofona.pt>

- Millenson, J. R. and Leslie, J. C. (1979). **Principles of Behavioral Analysis**. (2nd ed.). New York: Macmillan.
- Morrison, D. G.(1989). **A brand switching model with implication for marketing strategies**. Maryland: Institute for Operations Research and the Management Sciences.
- Nancy, M. H., Dean A. B. and Larry, L. F. (2004). **Characteristics of Nature-based Tourism Enterprises in North Dakota**. Agribusiness & Applied Economics Report No. 537-S July 2004
- Ray, P.H. and Anderson, S.R. (2000). **The Cultural Creatives**. New York: Three Rivers Press.
- Raymond, C. (2007). **Creative Tourism New Zealand: The Practical Challenges of Developing Creative Tourism**. London: Routledge.
- Revans, R. (1980). **Action learning**. London: Blond&Briggs.
- Richards, G. (2007). **Cultural Tourism: Global and Local Perspectives**. New York: Haworth Press.
- Richards, G. (2009) **Creative Tourism and Local Development**. U.S., Santa Fe: Sunstone Press,
- Richards, G. (2009) **Creative Tourism and Local Development**. U.S., Santa Fe: Sunstone Press,
- Richards, G. (2009). **The Impact of Culture on Tourism**. Paris: OECD.
- Richards, G. and Raymond, C. (2000) Creative Tourism. **ATLAS News**, 23, 16–20.
- Santa Fe International Conference on Creative Tourism. (2006). **Towards Sustainable Strategies for Creative Tourism**. Retrieved November 8, 2019, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000159811>
- William, D. (2004). **Thonbury: Principle of Geomorphology**. CBS: Publishes&Distsibutery.

ภาควิชา

มหาวิทยาลัยพะเยา
UNIVERSITY OF PHAYAO

ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เชิงลึกระดับรู้ในสถานการณ์หินทรายรูปแบบต่าง ๆ

(ผู้ทรงคุณวุฒิและพระสงฆ์)

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ใช้ตรวจสอบระดับความคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ได้สำรวจเห็นแล้ว เกิดการพิจารณา รู้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งระดับในการรับรู้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับการรู้ ระดับความรู้ และระดับภูมิรู้

ระดับการรู้ (กายทัศน์) หมายถึง การได้สัมผัสรับรู้จากการมองเห็นได้ คือ สมบัติทางกายภาพทั้งหมด ที่ประกอบขึ้นเป็นสถานการณ์หินทรายแต่ละสถานการณ์ ต้องอธิบายสิ่งที่เห็นได้

ระดับความรู้ (จินตทัศน์) หมายถึง การพิจารณา รู้สิ่งที่มองไม่เห็นในสถานการณ์ แต่เป็นการสื่อความหมายให้รู้ว่า ลักษณะสถานการณ์หินทรายที่เป็นอยู่นั้นพัฒนาการมาได้อย่างไร ทำไมเป็นอย่างนั้น ลักษณะอย่างไรที่ทำให้เกิดอย่างนั้น

ระดับภูมิรู้ (มโนทัศน์) หมายถึง ความคิดพิจารณาขั้นสูงจากการเห็นลักษณะทางกายภาพของสถานการณ์หินทราย และจากการรู้กระบวนการพัฒนาที่มองไม่เห็น แต่พัฒนามาได้ โดยการรู้จักการเห็นกายภาพ และความรู้จากกระบวนการที่ไม่เห็น มาคิดพิจารณาสื่อความหมายทางธรรมชาติออกมาได้อย่างสมเหตุสมผล และเป็นจริง สิ่งที่จะเป็นภูมิรู้ จะอยู่บนพื้นฐานทางธรรมชาติที่เป็นของจริง เป็นจริง และเป็นความรู้ที่ต้องคิดพิจารณาอย่างลึกซึ้ง

จากสถานการณ์หินทรายต่อไปนี้จะต้องบอกลักษณะในแต่ละระดับรู้ออกมาให้ได้ อนุสถานการณ์หินทรายมีทั้งหมด 10 อนุสถานการณ์

คำชี้แจง ขอให้ท่านผู้เชี่ยวชาญได้กรุณาแสดงความคิดเห็นของท่านที่มีต่อแบบสัมภาษณ์ โดยใส่เครื่องหมาย (✓) ลงในช่องความคิดเห็นของท่านพร้อมเขียนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการนำไปพิจารณาปรับปรุงต่อไป

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกระดับความรู้ในสัณฐานหินทรายรูปแบบต่าง ๆ

ระดับการรู้ ของคน	ระดับการรู้	ระดับความรู้	ระดับภูมิรู้
ชนิดสัณฐาน หินทราย	ลักษณะที่เห็น กายภาพ	ลักษณะที่มองไม่เห็น แต่ต้องรู้จินตภาพ	ลักษณะที่มองทะลุ มโนภาพ
ผาหินทราย			
ชั้นหินทราย			
เสาหินทราย (เสาเฉียง)			
ระแหงหินทราย			
ปุ่มหินทราย			
แก่งหินทราย			
บ่อหินทราย (โบก)			
ชะง่อนหินทราย (เทิบ)			
น้ำตกหินทราย			
ดินทราย			

ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เชิงลึกระดับรู้ในสถานการณ์หินทรายรูปแบบต่าง ๆ
(นักท่องเที่ยว)

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 ใช้ตรวจสอบระดับความคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ได้สำรวจเห็นแล้วเกิดการพิจารณาว่า ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งระดับในการรับรู้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับการรู้ ระดับความรู้ และระดับภูมิรู้

ระดับการรู้ (กายทัศน์) หมายถึง การได้สัมผัสรู้จากการมองเห็นได้ คือ สมบัติทางกายภาพทั้งหมด ที่ประกอบขึ้นเป็นสถานการณ์หินทรายแต่ละสถานการณ์ ต้องอธิบายสิ่งที่เห็นได้

ระดับความรู้ (จินตทัศน์) หมายถึง การพิจารณาว่าสิ่งที่มองไม่เห็นในสถานการณ์ แต่เป็นการสื่อความหมายให้รู้ว่า ลักษณะสถานการณ์หินทรายที่เป็นอยู่นั้นพัฒนาการมาได้อย่างไร ทำไมเป็นอย่างนั้น ลักษณะอย่างไรที่ทำให้เกิดอย่างนั้น

ระดับภูมิรู้ (มโนทัศน์) หมายถึง ความคิดพิจารณาขั้นสูง จากการเห็นลักษณะทางกายภาพของสถานการณ์หินทราย และจากการรู้กระบวนการพัฒนาที่มองไม่เห็น แต่พัฒนามาได้ โดยการรู้จักการเห็นกายภาพ และความรู้จากกระบวนการที่ไม่เห็น มาคิดพิจารณาสื่อความหมายทางธรรมชาติ ออกมาได้อย่างสมเหตุสมผล และเป็นจริง สิ่งที่จะเป็นภูมิรู้ จะอยู่บนพื้นฐานทางธรรมชาติที่เป็นของจริง เป็นจริง และเป็นความรู้ที่ต้องคิดพิจารณาอย่างลึกซึ้ง

ตอนที่ 2 สอบถามการรับรู้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณีสถานการณ์หินทรายของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก

ตอนที่ 1 ใช้ตรวจสอบระดับความคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ได้สำรวจเห็นแล้วเกิดการ

พิจารณาว่า ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งระดับในการรับรู้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับการรู้
ระดับความรู้ และระดับภูมิรู้

คำชี้แจง จากสัณฐานหินทรายต่อไปนี บอกลักษณะในแต่ละระดับรู้ขอให้ท่านได้กรุณาแสดง
ความคิดเห็นของท่านที่มีต่อแบบสัมภาษณ์ โดยใส่เครื่องหมาย (✓) ลงในช่องความ
คิดเห็นของท่านพร้อมเขียนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการนำไปพิจารณาปรับปรุง
ต่อไป

ระดับการรู้ ของคน	ระดับการรู้	ระดับความรู้	ระดับภูมิรู้
ชนิดสัณฐาน หินทราย	ลักษณะที่เห็น กายภาพ	ลักษณะที่มองไม่เห็น แต่ต้องรู้จินตภาพ	ลักษณะที่มองทะลุ มโนภาพ
ผาหินทราย			
ชั้นหินทราย			
เสาหินทราย (เสาเฉียง)			
ระแหงหินทราย			
ปุ่มหินทราย			
แก่งหินทราย			
ป้อหินทราย (โบก)			
ชะง่อนหินทราย (เทิบ)			
น้ำตกหินทราย			
ดินทราย			

ตอนที่ 2 การรับรู้จากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีทัศนคติในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรณี
 ฐานหินทรายของอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก และ
 ข้อเสนอแนะในการเพิ่มเส้นทางทางการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง

1. ที่ท่านมาเที่ยวอุทยานผาแต้มและสามพันโบก ซึ่งเป็นอุทยานธรรมชาติที่
 หลากหลายมากมาย ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด และอะไรที่เป็น
 อันดับรองลงมา

1.1 ท่านมีเป้าหมายมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอะไรมากที่สุด

1.2 ที่ไหนที่เป็นอันดับรองลงมา

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิประเทศหินทรายในเขตอุทยานทั้ง 2 แห่งนี้ ฐาน
 หินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด ทำไมจึงชอบและท่านรู้อะไรจากฐานหินที่ท่านชอบนี้บ้าง

2.1 ฐานหินทรายแบบไหนที่ท่านชอบมากที่สุด

2.2 ทำไมจึงชอบ

2.3 ท่านรู้อะไรจากฐานหินที่ท่านชอบนี้บ้าง

3. เส้นทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติทั้งสอง เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการ
 เที่ยวมากที่สุด เพราะอะไร ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

3.1 เส้นทางไหนที่ชอบ และต้องการเที่ยวมากที่สุด

3.2 เพราะอะไร

3.3 ข้อเสนอแนะให้ทางอุทยานจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม

4. ท่านได้ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง แล้วท่านต้องการให้ทางอุทยาน
 สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

4.1 ทราบข่าวสาร ความรู้ จากช่องทางไหนบ้าง

4.2 ต้องการให้ทางอุทยาน สื่อสารการท่องเที่ยวแบบไหนในโลกปัจจุบัน

ภาคผนวก ค รูปอนุสรณ์ฐาน

ภาพหน้าผาในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม

หน้าผาในแม่น้ำโขง บริเวณสามพันโบก

ภาพชั้นหินทราย บริเวณอุทยานผาแต้ม ผาชัน สามพันโบก

ชั้นหินทราย ในลำน้ำโขง

ภาพเสาเฉลียงในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม และอุทยานแห่งชาติสามพันโบก

รูปที่ 1 กลุ่มเสาเฉลียงผาแต้ม

รูปที่ 2 เสาเฉลียงผาแต้มรูป

รูปที่ 3 เสาเฉลียงผาแต้ม

รูปที่ 4 เสาเฉลียงใหญ่ผาชัน

รูปที่ 5 เสาเฉลียงใหญ่ภูจ้อม

ภาพรอยแตก และระแหงหินทรายที่ปรากฏตามลานหิน
ในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม

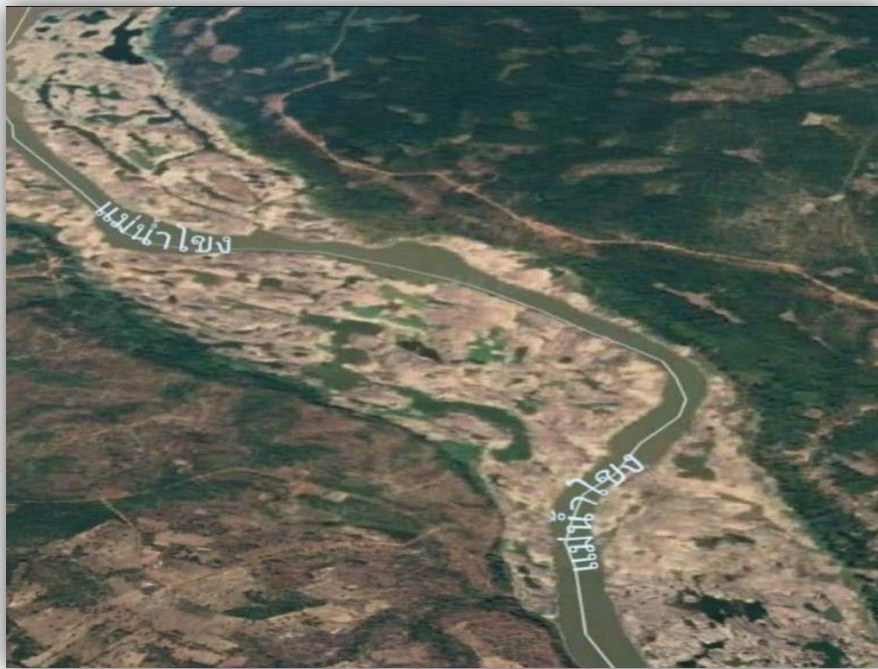
รอยแตก รอยแยกในหินด้วยระบบแรงภายใน

ริ้วรอย ระแหง ที่ผิวหน้าหินทราย

ริ้วรอยผิวหน้าหิน จากการเซาะกร่อนของน้ำ

ภาพแสดงแก่งในลำน้ำโขง ยามฤดูแล้งน้ำลด
จึงเห็นแก่ง แนวเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม

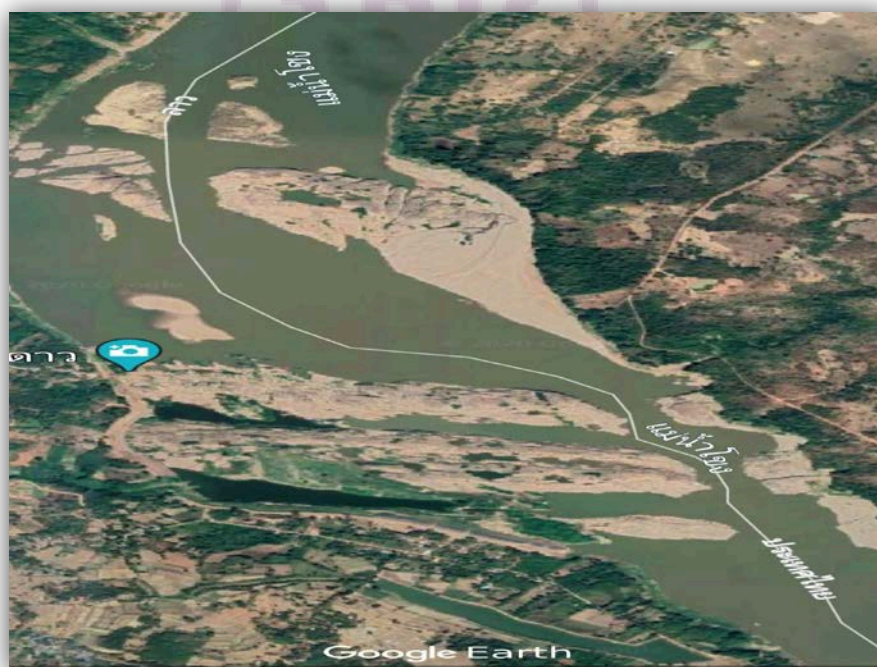
ปุ่มหินทรายที่น้ำช่วยพัฒนาต่อจากกระแหงหิน

ปุ่มหินทรายที่พัฒนาจากการกะเทาะ
และน้ำเซาะ บนพื้นที่เชียงใหม่

ภาพบ่อหิน หรือ โบก บนแก่งหินสามพันโบก

แก่งหินวางตัว ขวางทางลำน้ำโขง

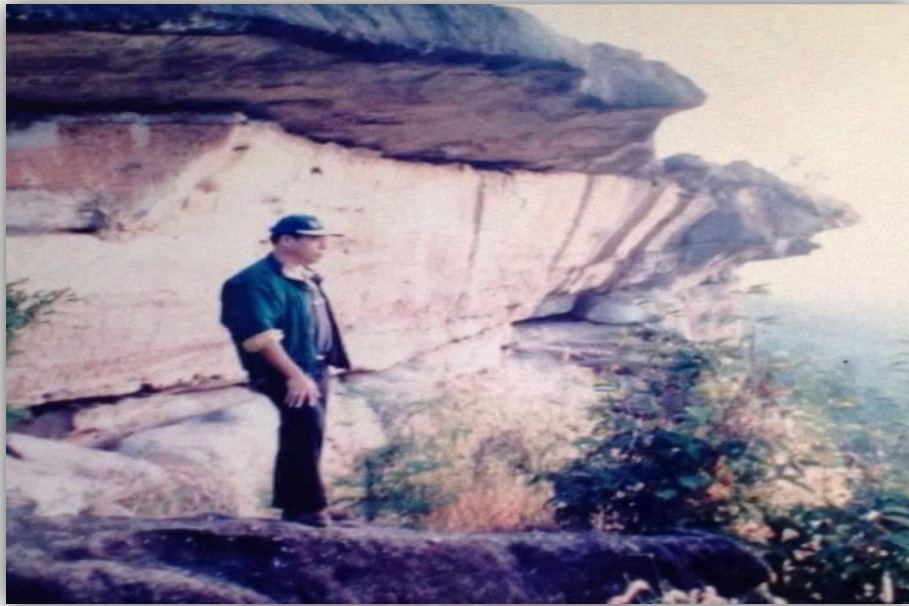
บ่อหิน โบกหิน หลุมหิน ที่เกิดและพัฒนาบนแก่งหิน ที่สามพันโบก

โบกขนาดใหญ่ ๆ ที่เกิดใกล้เคียงกัน
สามารถพัฒนาต่อเนื่องกัน
เป็นร่องโบกได้

ในโบกขนาดใหญ่ มีโบกขนาดเล็ก ๆ
พัฒนาอยู่ภายในได้
เป็นการช่วยพัฒนาโบกให้ลึก
และกว้างได้เร็วขึ้น

ภาพชะง่อนหิน หรือ เทียบ บริเวณหน้าผาหิน
ในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม

ชะง่อนหิน บริเวณผาชัน เว้าหิน หรือถ้ำหิน จะอยู่ใต้ชะง่อนหิน

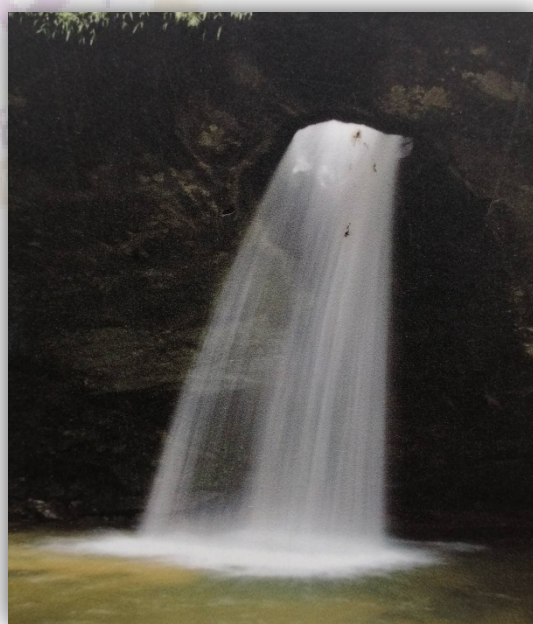
ภาพน้ำตกรูปแบบต่าง ๆ จากผาหิน
หรือชะง่อนหินทราย ในเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม

น้ำตกสร้อยสวรรค์ น้ำตกจากผาหินทราย
ที่เป็นตะพักหิน ลดหลั่นกัน

น้ำตกทุ่งนาเมือง น้ำตกจากผาหินทราย
ที่เป็นชั้นหินที่หนา

น้ำตกแสงจันทร์ หรือน้ำตกกลวงรู
ซึ่งเป็นรูของไบกเก๋า

ภาพดินทราย ตะกอนทราย ในรูปแบบต่าง ๆ
ที่เป็นหลักฐานที่ละเอียดที่สุด ในเขตอุทยาน

ตะกอนทราย ผุสลายจากหินทราย และเป็นวัตถุ
ให้กำเนิด ดินทราย

ตะกอนกรวด ซึ่งเป็นตะกอน
ที่เกิดอยู่ในหินทรายร่วมกับ
ตะกอนทรายเมื่อหินทรายผุสลาย
จึงได้ตะกอนกรวดมาด้วย

ตะกอนทรายจากอุทยานแห่งชาติผาแต้ม
เมื่อถูกพัดพาลงแม่น้ำโขง
จะทับถมเป็นหาดทรายริมฝั่ง
และเป็นสันดอนทรายกลางน้ำ

ภาคผนวก ง ตัวอย่างโปรแกรมทัวร์ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์
อุทยานแห่งชาติผาแต้ม

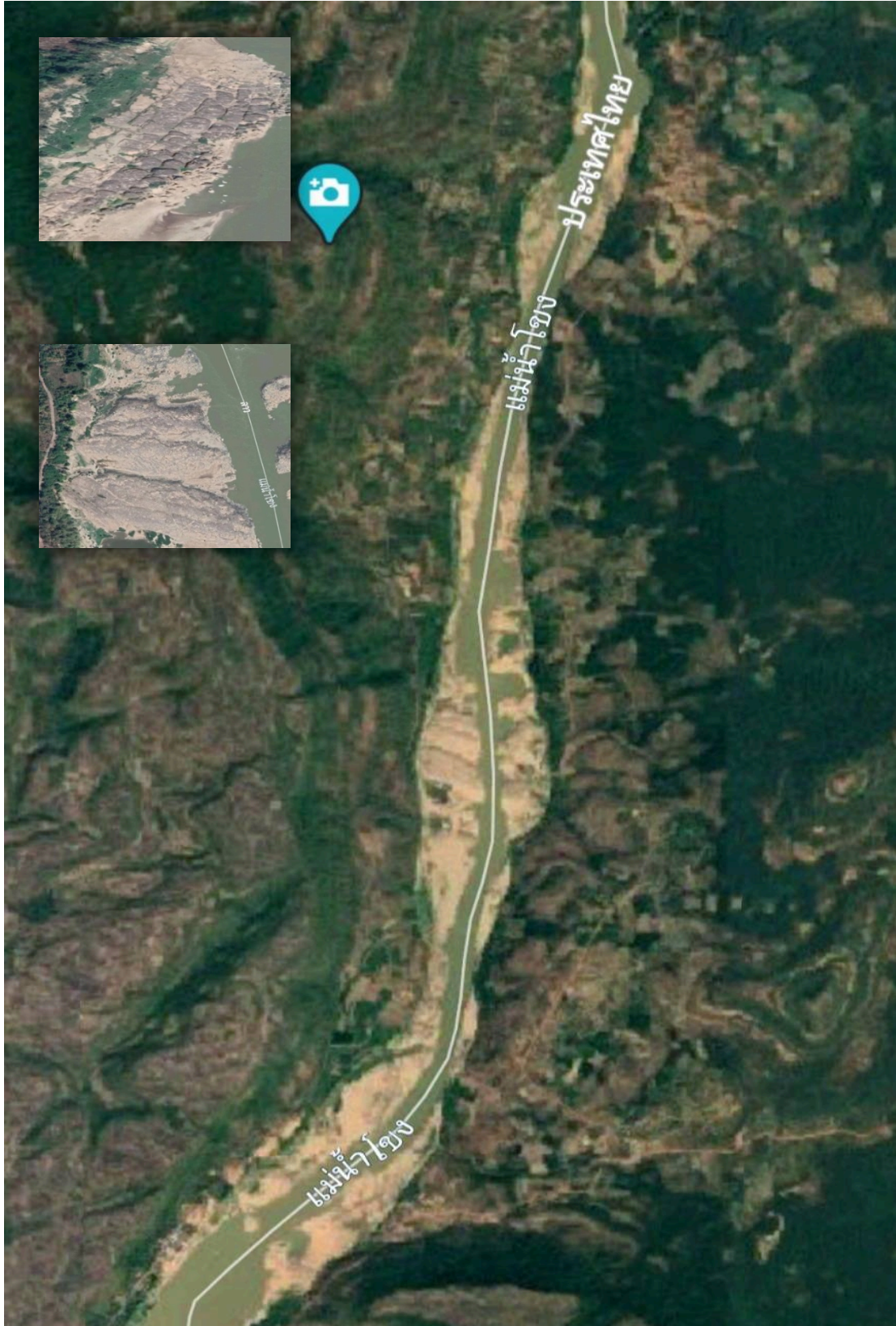
ตัวอย่างโปรแกรมทัวร์ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์อุทยานแห่งชาติ
ผาแต้ม-อุทยานแห่งชาติสามพันโบก (2 วัน 1 คืน)

วันที่ 1	อำเภอโขงเจียม-ผาแต้ม-น้ำตกสร้อยสวรรค์
6:00	ถึงตัวอำเภอโขงเจียม เช็ควินเข้าที่พัก รับประทานอาหารเช้า พร้อมเตรียมตัว ออกเดินทางสู่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม
7:30	แวะชื่นชมปากแม่น้ำมูลบรรจบกับแม่น้ำโขงกลายเป็นแม่น้ำสองสีที่แปลก ฝั่งตรงข้ามฝั่งประเทศลาว มีสันเขารูปอิฐให้พิจารณา
8:30-9:00	ออกเดินทางไปอุทยานแห่งชาติผาแต้ม
9:00 น.	ถึงแหล่งท่องเที่ยวเสาเฉลียง กลุ่มเสาหินดอกเห็ดอันสง่างาม เป็นเสาหิน ที่รักษาสมดุลระหว่างแผ่นดินกับแท่งหินล่างอย่างน่าอัศจรรย์ ใช้เวลาชื่นชม กลุ่มเสาหินและบริเวณโดยรอบประมาณ 30 นาที
10:30-11:00	ฟังการบรรยายจากเจ้าหน้าที่ของอุทยาน
11:00	เดินทาง (เท้า) จากผาแต้มสู่ผามอน ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ชื่นชม หน้าผาหินอันยิ่งใหญ่ ดูชั้นหินยุคเมโสโซอิกทั้งหนาและบาง สีสันต่าง ๆ กัน ดูเรื่องราวย้อนอดีตจากผาหิน
12:00	เดินทางกลับจากผามอนบนเส้นทางสันเขาขอบหน้าผาของผาแต้ม พิจารณา ชื่นชมรอยหินแตก หินแยก แผลกตา ดูแม่น้ำโขงไหลคดเคี้ยวสู่ประเทศลาว
12:30	รับประทานอาหาร ที่ห้องอาหารของอุทยานแห่งชาติ
13:30	ออกเดินทางจากผาแต้มไปน้ำตกสร้อยสวรรค์
14:30	เดินทางถึงน้ำตกสร้อยสวรรค์ พร้อมชื่นชมกับธรรมชาติ สายน้ำตกจาก หน้าผาสูงที่สวยงาม ดูโกรกเขาหินทราย หน้าผาหินและชั้นหินที่เหลื่อมล้ำ เป็นตะพักหินสลับเป็นช่วงชั้นสง่างาม
16:30-17:30	เดินทางกลับเข้าที่พัก พักผ่อนตามอัธยาศัย และรับประทานอาหารเย็น ที่โรงแรม

- วันที่ 2 เส้นทางผาชัน-สามพันโบก
- 6:00-8:00 เก็บสัมภาระ Check-Out พร้อมรับประทานอาหารเช้า
- 8:00 น. เดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวผาชัน
- 9:30 ถึงบริเวณแหล่งท่องเที่ยวผาชัน นำท่านเข้าเยี่ยมชม ศูนย์บริการข้อมูลอุทยาน
ธรณีผาชัน-สามพันโบก
- 10:30 เดินทางสู่เส้นทางริมฝั่งโขง บริเวณหน้าผาชัน ดูแม่น้ำโขงที่มีชายฝั่งเป็นหน้าผา
สูงชัน ทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว ดูกระบวนการหินหักพังลงสู่แม่น้ำโขง
- 11:30 เดินทางถึงเสาเฉลียงใหญ่ ดูและศึกษาเปรียบเทียบกับเสาเฉลียงที่ผาแต้ม
- 12:30 เดินทางถึงบริเวณแก่งหินสามพันโบกพัก รับประทานอาหารบริเวณพื้นที่
รับรอง
- 13:30 นำท่านลงสู่แก่งแม่น้ำโขงอันยิ่งใหญ่ แก่งสามพันโบกมีความยาวประมาณ
5 กิโลเมตร กว้าง 1 กิโลเมตร ขึ้นชมบ่อหิน (โบก) ซึ่งมีมากมาย ใหญ่-เล็ก
มากกว่า สามพันโบก ชมแก่งสี่พันขุม ฝั่งลาว ซึ่งอยู่ตรงข้ามกัน ล่องเรือ
แม่น้ำโขง ชมชั้นหินเล็ก-ใหญ่ สองฝั่งโขงดูหินสี ซึ่งเป็นลานหินขนาดใหญ่
กลางลำน้ำโขง ซึ่งแปลกและไม่มีปรากฏที่ใดที่พักนครสวรรค์
- 17.00 เดินทางกลับกรุงเทพฯ โดยสวัสดิภาพ

ภาคผนวก จ แผนที่เส้นทางสร้างสรรค์มโนทัศน์ศิลาทราย

อนุสรณ์ฐานหินทรายที่เด่น

- แก่งหินทราย
- บ่อหินทราย (โอบ)
- ระแหงหินทราย

- ดินทราย
- หาดทราย

ฝายเจ้า

แผนที่เส้นทาง
 ก่อสร้าง
 มโนทัศน์ศิลาทราย
 เส้นทาง - แก้วพัน

อนุสรณ์ฐานหินทรายที่เด่น

แก่งหินทราย
 ระแหงหินทราย
 บ่อหินทราย
 ดินทราย
 หาดทราย

แผนที่เส้นทางก่อสร้าง
 มโนทัศน์ศิลาทราย
 เส้นทาง - แก่งผาโสก
 ระยะทางยาว 2 ก.ม
 กว้างจากประมาณ 400

แผนที่ท่องเที่ยวเส้นทางสร้างสรรค์มนต์ศศิลาทราย
พื้นที่อุทยานผาแต้ม-ตอนกลาง

อนุสรณ์ฐานหินทรายที่เด่น

- ผาหินทราย
- ชั้นหินทราย
- ชะง่อนหินทราย
- ระแหงหินทราย
- เสาหินทราย
- น้ำตกหินทราย

น้ำตกท่งนาเมืองใหญ่

น้ำตกชะป่วน

หินเต่าชมจันทร์

แก่งมโนราห์

ภูอาสะนะ

เสาเฉลียงคู่

ถ้ำปาฏิหาริย์

โหล่งน้ําแต้มน้ํา

น้ำตกห้วยพอก

ผาชะนะได

ผากำป๋น

ผาหินแดง

น้ำตกท่งนาเมืองใหญ่

น้ำตกท่งนาเมืองใหญ่

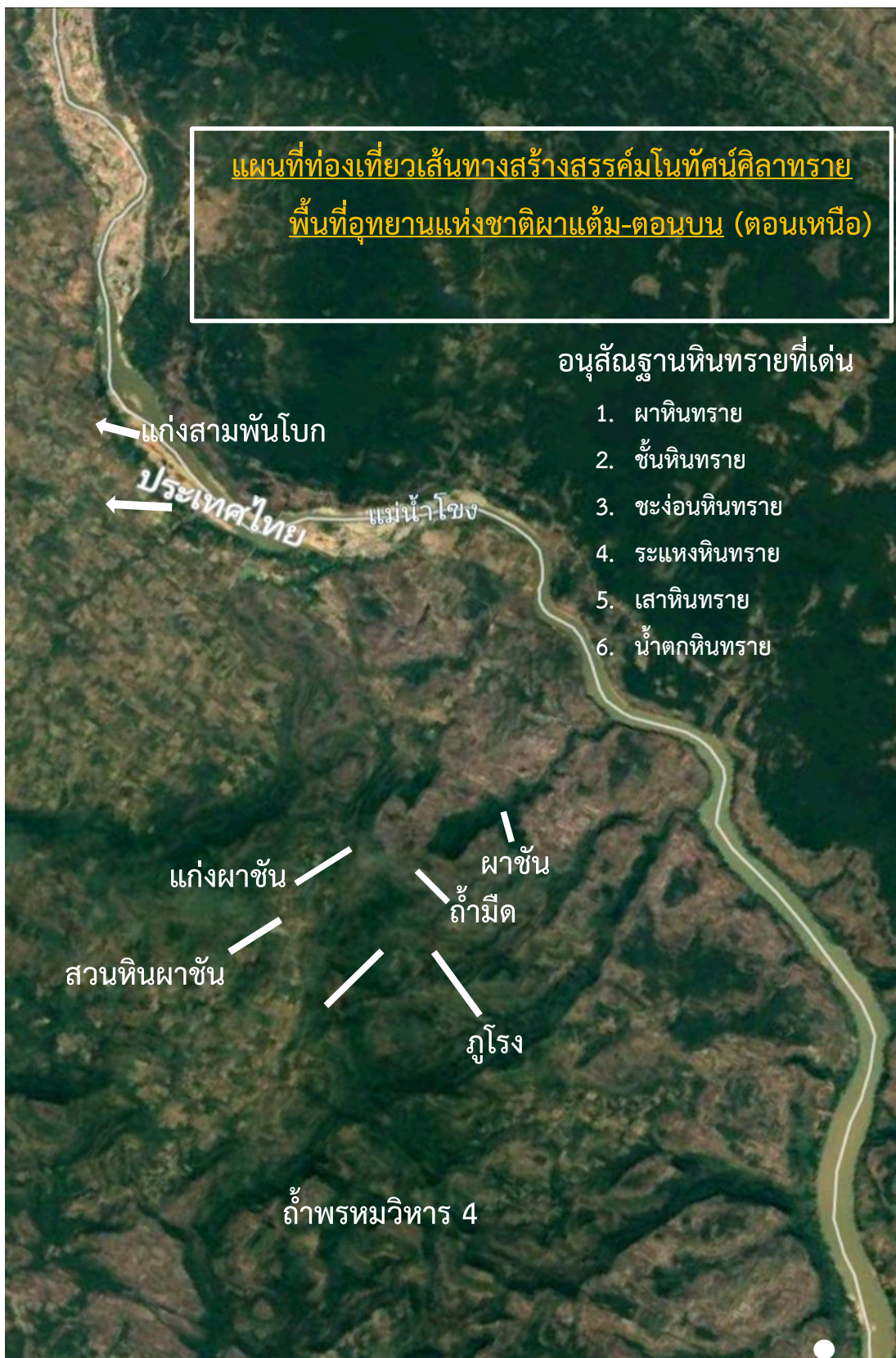
หินโยก

เนินสนสองใบ

เสาเฉลียงภูจ้อมก้อม

แม่น้ำโขง

สงจันทร์ (กลาง)

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล	กวี วรกวิน
วัน เดือน ปี เกิด	16 กรกฎาคม 2490
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 66/79 หมู่บ้านทิพย์นคร ถนนลาดพร้าว 80 แขวง/เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ
ที่ทำงานปัจจุบัน	ข้าราชการพลตเกษียณ ที่ปรึกษาสถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	นักวิชาการอิสระ/วิทยากรบรรยายในมหาวิทยาลัย และสถาบันอบรมครู
ประสบการณ์การทำงาน	
2552-2553	คณบดีวิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2547-2550	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2543-2546	คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2516	กศ.ม (ภูมิศาสตร์), วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, กรุงเทพฯ.
พ.ศ. 2514	กศ.บ (ภูมิศาสตร์), วิทยาลัยการศึกษาประสานมิตร, กรุงเทพฯ.
ผลงานตีพิมพ์	
ที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์	
กวี วรกวิน, ชวลีย์ ณ ถลาง, เสรี วงษ์มณฑา และธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ. (2563). การท่องเที่ยวเชิงปัญญา กรณีศึกษาสำนุฐานหินทรายที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ของจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารรัชตภาคย์ฉบับมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์, 14(35), กรกฎาคม-สิงหาคม.	

ประวัติผู้วิจัย (ต่อ)

กวี วรกวิน. (2563). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มโนทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
สัณฐานหินทราย อุทยานแห่งชาติผาแต้มและอุทยานแห่งชาติสามพันโบก
จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,
3(2), พฤษภาคม-สิงหาคม.

ผลงานตีพิมพ์อื่น ๆ

กวี วรกวิน. (2536). **หินทรายภูมิณีวิทยาอีสาน**. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

กวี วรกวิน. (2554). **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวประเทศไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันพัฒนาคุณภาพ.

